

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1952

ANDRA KAMMAREN

Nr 23

---

28 maj—10 juni.

Debatter m. m.

Onsdagen den 28 maj fm.

Sid.

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53 m. m. 3

Onsdagen den 28 maj em.

Riksbankens sedelutgivning m. m. 75
Motioner med förslag till sparförordning 76
Motioner ang. skatterestitution vid sparande åren 1952 och 1953 84
Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret
1952/53 87

Torsdagen den 29 maj.

Rätt för statsråd m. fl. att delta i val till utskott 133
Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet 140
Åtgärder mot forceringen av riksdagsarbetet vid slutet av vårsessionerna 178
Riksdagens revisorers berättelse ang. statsverket:
Enskilda hemmans utsyningsförmån på Böda kronopark 186
Försäljning av vissa kronoegendomar:
Kronoparken Asa i Kronobergs län 191
Kronoparken Nösselehöjden m. m. i Hallands län 194
Avskrivning av nya kapitalinvesteringar 196

Fredagen den 30 maj.

Svar på interpellation av herr Svensson i Ljungskile ang. sammansättningen av arrendenämnderna enligt sociala arrendelagen m. m. .. 205
Meddelande ang. höstsession 217

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 28 maj fm.

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 57, ang. beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.	3

Onsdagen den 28 maj em.

<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 27, ang. riksbankens sedelutgivning och riktlinjerna för den ekonomiska politiken	75
— nr 25, ang. förslag till sparförordning	76
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 49, ang. förslag till förordning ang. skatterestitution vid sparande åren 1952 och 1953	84
— nr 51, om höjning av de skattefria beloppen för förmånstagare till livförsäkring m. m.	87
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 48, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner	87

Torsdagen den 29 maj.

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 25, om viss ändring av § 36 mom. 6 riksdagsordningen	133
— nr 26, ang. förslag till lag om särskild skolstyrelse i vissa fall ...	139
— memorial nr 27, med förslag till ändrad lydelse av 56 § 2 mom. lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen	139
— utlåtande nr 28, ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet	140
— betänkande nr 29, med förslag till vissa ändringar i riksdagsordningen	178
<i>Samnansatta konstitutions- och första lagutskottets</i> utlåtande nr 1, om magistrats skiljande från rådhusrätt i avseende på magistratens statliga funktioner m. m.	185
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 145, i anledning av riksdagens år 1951 församlade revisorers berättelse ang. verkställd granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning m. m.	185
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 37, ang. försäljning av vissa kronoegendomar m. m.	191
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 191, ang. anslag till ersättningar på grund av förbud mot bebyggelse m. m. inom vissa strandområden ...	196
— nr 192, om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar ..	196
— memorial nr 193, ang. statsregleringen för budgetåret 1952/53 ..	203

Onsdagen den 28 maj.

Kl. 10 fm.

§ 1.

Justerades protokollen för den 21 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 191—193.

§ 3.

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 57, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t bl. a. föreslagit riksdagen besluta, att skogsvårdsavgift enligt förordningen om skogsvårdsavgift skulle för år 1952 utgå med en och en halv promille. Statsverkspropositionen hade i denna del hänvisats till bevillningsutskottet.

I en den 30 april 1952 dagtecknad proposition nr 233 angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1952/53, m. m. hade Kungl. Maj:t framlagt förslag angående grunderna för uttagande av preliminär skatt för inkomst under samma budgetår m. m. Kungl. Maj:t hade därvid föreslagit riksdagen bl. a. att besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldiga, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för förra hälften av budgetåret 1952/53 med 100 procent av grundbeloppet och för senare hälften av samma budgetår med 110 procent av grundbeloppet. Även sistnämnda proposition hade, såvitt anginge berörda procenttal, hänvisats till bevillningsutskottet.

Till utskottets behandling hade hänvisats följande i anledning av proposition nr 233 väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 508 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 663 av herr *Hjalmarson m. fl.* vari hemstälts, »att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 233 måtte besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldiga, som avses i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skall ingå i preliminär skatt för hela budgetåret 1952/53 med 100 procent av grundbeloppet»;

2) de likalydande motionerna I: 509 av herr *Bergvall m. fl.* och II: 664 av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemstälts, att riksdagen måtte »besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldiga, som avses i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skall ingå i preliminär skatt för hela budgetåret 1952/53 med 100 procent av grundbeloppet»; samt

3) motionen I: 504 av herrar *Ola Persson* och *Öhman*, vari hemstälts, »att riksdagen, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 233, beslutar att statlig inkomstskatt för skattskyldiga, som avses i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skall ingå i preliminär skatt för hela budgetåret 1952/53 med 100 procent av grundbeloppet».

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet upptagit den vid riksdagens början väckta, till bevillningsutskottet hänvisade motionen II: 136 av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.* — till den del motionen berörde frågan om uttagningsprocentens storlek — i vilken motion hemstälts, att riksdagen måtte besluta att antaga det förslag till statlig inkomstskatt, som funnes angivet i 1949 års skatteutrednings betänkande, eller, om detta mot all förmodan icke skulle kunna genomföras, genom

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

reducering av uttagsprocenten eller andra liknande åtgärder återställa skattetrycket till den höjd detsamma erhållit vid genomförandet av 1948 års statsskattereform.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 233 framlagda förslag angående skatteprocenten samt med avslag å de likalydande motionerna I: 508 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 663 av herr Hjalmarson m. fl., de likalydande motionerna I: 509 av herr Bergvall m. fl. och II: 664 av herr Ohlin m. fl., motionen I: 504 av herrar Ola Persson och Ohman ävensom motionen II: 136 av herr Jonsson i Skedsbygd m. fl. — sistnämnda motion såvitt densamma behandlades i utskottets förevarande betänkande — besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldiga, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för förra hälften av budgetåret 1952/53 med 100 procent av grundbeloppet och för senare hälften av samma budgetår med 110 procent av grundbeloppet;

B) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag angående skogsvårdsavgiften besluta, att skogsvårdsavgift enligt förordningen om skogsvårdsavgift skulle för år 1952 utgå med en och en halv promille; samt

C) att bevilningarna för budgetåret 1952/53 måtte beräknas enligt en i utskottets hemställan intagen uppställning.

Reservation hade avgivits av herrar *Kristensson* i Osby, *Petrén*, *Velander*, *Wehtje*, *Persson* i Svensköp, *Hagberg* i Malmö och *Sjölin*, vilka ansett, att utskottet i punkterna A) och C) bort hemställa,

A) att riksdagen måtte med förklaring att Kungl. Maj:ts i proposition nr 233 framlagda förslag angående skatteprocenten icke kunnat av riksdagen

oförändrat antagas samt med bifall till de likalydande motionerna I: 508 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 663 av herr Hjalmarson m. fl. samt de likalydande motionerna I: 509 av herr Bergvall m. fl. och II: 664 av herr Ohlin m. fl. besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldiga, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för hela budgetåret 1952/53 med 100 procent av grundbeloppet;

C) att bevilningarna för budgetåret 1952/53 måtte beräknas på sätt reservationerna angivit.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **KRISTENSSON** i Osby: Herr talman! Vid såväl 1949 som 1950 års riksdag framkom från folkpartiet förslag om en sänkning av den statliga inkomstskatten med ungefär 10 procent. Vi yrkade på en uttagsprocent av 90 i stället för 100. Särskilt vid 1950 års riksdag, då folkpartiet ensamt kämpade för denna skattelättnad, framhöll finansministern med skärpa, att denna skattelättnad inte var statsfinansiellt möjlig. Emellertid visar utvecklingen av budgetöverskottet 1950/51 såväl som de beräkningar som nu föreligger för budgeten 1951/52, att denna skattelättnad hade varit statsfinansiellt möjlig.

Nu för folkpartiet ånyo fram kravet på skattelättnad, och vi stöder oss därvid på de förslag och de synpunkter som har kommit från 1949 års skatteutredning. Denna parlamentariskt sammansatta kommitté har enhälligt uttalat, att en väsentlig förutsättning för övergången till det nya systemet är att denna sker vid grundbeloppsnivå, alltså vid en uttagsprocent av 100.

Enligt min uppfattning har finansministern här haft ett tillfälle att lyfta den segslitna frågan om skatteavvägningen över partistriderna. Det skulle ha haft betydelse bland annat för de-

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

klarationsmoralen och arbetsviljan. Man måste beklaga att finansministern inte har använt detta tillfälle. Finansministern för i stället ut den nya reformen som en halvmesyr genom att stanna inför en uttagsprocent av 110.

Då vi i förra veckan diskuterade denna skattereform, framhölls det att det vid en uttagsprocent av 110 blir en skärpning av den statliga inkomstskatten för ensamstående i ett inkomstläge mellan 3 000 och 6 000 kronor och dessutom någon skärpning vid ett inkomstläge över 25 000—30 000 kronor med undantag för de allra högsta inkomsttagarna. Om man däremot tillämpar ett skatteuttag av 100 procent, blir det en mycket ringa skärpning för ensamstående vid inkomstläget 3 000 kronor, men sedan blir det en allmän skattelättnad.

Under denna debatt framhölls från vårt håll, att effekten av den nya reformen på deklarationsmoral, arbetsvilja och sparande blir en helt annan om man väljer uttagsprocenten 100. Det framhölls också, att man genom att gå den vägen i stort sett för tillbaka skattetrycket till 1947 års nivå, men att man med en uttagsprocent av 110 inte tar bort den skatteskräpning som inflationen tyvärr har medfört.

Men är det nu försvarbart att stanna inför en uttagsprocent på 100? Enligt min mening är detta fallet. Det betyder ett inkomstbortfall, på helt år räknat, med 630 miljoner kronor enligt finansministerns beräkningar. Stannar man vid en uttagsprocent av 110, blir det ett inkomstbortfall av 360 miljoner. Det är alltså en skillnad på 270 miljoner. Därav faller en tredjedel eller 90 miljoner på budgetåret 1952/53. Ser man på budgetåret 1953/54, finner man skillnaden vara 270 miljoner, men att i jämförelse med 1952/53 inkomstbortfallet ökar med 180 miljoner. Är nu detta tillräddigt?

När det gäller budgetläget 1952/53 medges detta av finansministern och

utskottsmajoriteten; den senare skriver helt klart: »Det nu angivna siffermaterialet ger vid handen att en skattesänkning enligt 1949 års skatteutrednings förslag och med ett uttag av 100 procent av grundbeloppet av den statliga inkomstskatten är möjligt om avseende fästes vid budgetutfallet allenast under nästkommande budgetår.» Det är ett klart besked från utskottsmajoriteten, och jag tror att det är värdefullt att ha detta fastslaget vid början av debatten, ty det hör i viss mån begränsa debatten.

Det är alltså så, att både finansministern och utskottsmajoriteten knyter sina invändningar mot vårt förslag till budgetåret 1953/54, och utskottet gör gällande att det vid ett uttag av 100 procent inte går att balansera budgeten 1953/54. Men man gör försiktigtvis ett tillägg, och jag tror det är klokt att man gör det, nämligen »såvitt nu kan bedömas».

Det är naturligtvis svårt att nu bedöma budgetläget 1953/54, ty det gäller ju att bedöma statens inkomster och utgifter ända fram till slutet av juni 1954. Det är uppenbart för alla att det på den tiden kan stöta till många okända faktorer. Det är många obekanta i den ekvationen — bland annat är ju konjunkturutvecklingen höljd i dunkel. I varje fall är det uppenbart, att ju längre framåt i tiden man kommer, dess större blir felmarginalen.

I propositionen beräknas ett budgetöverskott för budgetåret 1952/53 på inte mindre än 904 miljoner vid en uttagsprocent av 100, då reservationsmedlen inte är frånräknade. Finansministern är angelägen att framhålla, att detta budgetöverskott till större delen består av tillfälliga inkomster och att man bör göra skattelättnader endast inom de ordinarie inkomsternas ram.

Jag skulle då vilja fråga, om det inte är några av dessa tillfälliga inkomster

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

som lever kvar till budgetåret 1953/54. Investeringsavgiften t. ex. är av riksdagen beslutad att gälla kalenderåret 1953. Det finns också i nuvarande budget och i nästkommande tillfälliga utgifter. Är det säkert att dessa tillfälliga utgifter är kvar i samma omfattning till budgetåret 1953/54?

Det är uppenbart för alla att det statsfinansiella läget till stor del beror på konjunkturutvecklingen. Blir det fortsatt inflation, bereder skattelättnaden knappast något problem. Blir det en stabil konjunkturutveckling, vilket vi alla hoppas och väl eftersträvar, blir det inte så oerhört stora förändringar mellan olika år. Visserligen talar man om automatiska utgiftsökningar, men det blir också vissa inkomstökningar vid stabil konjunktur. Blir det däremot en radikal konjunkturförsämring, då är vi väl överens om att det inte kan bli fråga om att överbalansera budgeten utan kanske hellre att underbalansera den.

Jag skall gärna medge att framtida svårigheter kan komma, men jag anser inte att utsikterna till dessa är så stora, att de bör hindra oss att följa den linje som reservanterna har anvisat. Jag vill särskilt understryka att en skattelättnad av större mått än den finansministern föreslår ytterligare är till fördel för produktion, sparande och deklarationsmoral. Det går inte att siffermässigt ange denna verkan — det vet jag mycket väl — men jag vill ändå göra gällande att det finns en sådan verkan. Det är därför troligt, att det siffermässiga inkomstbortfall man räknar med är för stort och att de siffror jag förut nämnde i mitt anförande därigenom är för stora.

Under detta sekel, herr talman, har det varit ett rikt framåtskridande i vårt land. Jag är övertygad om att ett rimligt skattetryck skulle återverka gynnsamt på utvecklingstakten till gagn för hela folkets bästa. Ur dessa synpunkter, herr talman, yrkar jag bifall

till den reservation som är fogad till detta betänkande.

Herr HAGBERG i Malmö: Herr talman! När man sätter sig ner för att studera de resonemang, som finansministern anfört för att motivera sin bestämda mening om nödvändigheten av en höjning av uttagsprocenten, så kan man inte, i varje fall inte jag, komma bort från den uppfattningen, att finansministern alltjämt, trots allt vad som har hänt, ser sig ur stånd att lösgöra sig från ett rent statiskt tänkesätt i denna angelägenhet.

Finansministern medger, att vad jag skulle vilja kalla för »hel skattesänkning» är möjlig med hänsyn till budgetåret 1952/53, och det kan vi ju förstå, då, som kammarens ledamöter numera väl vet, en s. k. hel skattesänkning skulle belasta budgetåret 1952/53 med bara 210 miljoner. Men det är tiden där efter, alltså budgetåret 1953/54, som finansministern är rädd för. Finansministern talar om det s. k. intäktsbortfallet, och det är detta intäktsbortfall som går igen i alla departementschefens och även utskottsmajoritetens resonemang. Detta inkomstbortfall skulle, som redan har påpekats, för budgetåret 1953/54, då ju skattereformen beräknas helt genomförd, komma att uppgå till 630 miljoner.

När jag stannat inför dessa siffror, har jag emellertid inte kunnat undgå att göra en alldeles bestämd reflexion, och den går ut på ungefär följande: Finansministern tycks alldeles ha glömt bort, att han i propositionen om skattereformen, som vi behandlade i onsdags, godtagit skatteutredningens uttalanden om de gynnsamma följderna av en skattesänkning för arbetsvilja, deklarationsmoral och sparsamhet och därmed, ärade kammarledamöter, för *statskassan*.

Uttryckte dock inte den enhälliga skatteutredningen som sin mening, att »en skattesänkning även av ganska begränsad omfattning kan ha en stimu-

Beräkning av beviljningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

lerande effekt på arbetsvilja och företagsamhet, vilken i viss mån kan kompensera det omedelbara skattebortfallet genom sänkningen»? Detta utredningens enhälliga uttalande har icke under debatterna i onsdags desavouérats av finansministern. Följaktligen får man förutsätta, att han godkänt det samma såsom grundval för den skattereform, som kammaren beslutade i onsdags.

Jag nödgas, herr talman, som förhållandena nu har utvecklat sig, direkt fråga finansministern: Tror finansministern inte längre på riktigheten av de uttalanden av skatteutredningen, som ligger till grund för det beslut, som fattades i onsdags? Jag kan nämligen omöjligt finna, att en tro på riktigheten av dessa uttalanden kan förenas med den ståndpunkt som departementschefen i dag kommer att inta.

Jag observerade häromdagen en socialdemokratisk tidning som uppehöll sig vid vad tidningen kallade herr Skölds försiktighet, »ehuru man nog», tillade tidningen, »måste fråga sig om inte herr Sköld är försiktig i överkant». Ja, ärade kammarledamöter, det är nog inte bara jag, utan jag föreställer mig att det är åtskilliga här i kammaren som gjort sig precis samma fråga som den socialdemokratiska tidningen, som jag här citerat. Är inte herr Sköld försiktig i överkant?

Finansministern menar — och han kommer att ytterligare utveckla detta om en stund — att framtiden är så oviss, att vi måste skynda mycket långsamt med skattesänkningen. Vad utskottsmajoriteten för dess del beträffar är det ju rätt kuriöst att observera, att utskottsmajoriteten i sin skrivning förefaller väsentligt mera konungslig än konungen själv. Jag skulle gärna vilja be kammarens ledamöter att läsa detta avsnitt i utlåtandet. Utskottsmajoriteten uppställer som villkor för s. k. hel skattesänkning, att »ett överskott

av ordinarie inkomster under budgetåret 1953/54 kan med hög grad av tillförlitlighet förväntas vara för handen och av en storleksordning motsvarande det av skattesänkningen föranledda inkomstbortfallet».

Ja, ärade kammarledamöter, resonerar man på det sättet, måste man, så vitt jag förstår, oundvikligen komma fram till den slutsatsen, att det då nog är bäst att bibehålla de höga skatterna, hur skadliga de än är, ty man kan ju aldrig veta hur mycket pengar som behövs i framtiden. Jag måste nog säga, att det är en i dålig bemärkelse konservativ inställning, som talar ur denna deklaration från utskottsmajoritetens sida. Det är en dålig konservativ inställning, som innebär att allt bör bli vid det gamla, även påtagliga missförhållanden, bara därför att man inte vet hur framtiden en gång kan komma att gestalta sig.

Men, herr finansminister och ärade kammarledamöter, borde vi i alla fall inte litet till mans söka komma ihåg åtminstone följande: Det är ju dock så, att skatteinkomsterna beror inte bara på de skattesatser som staten bestämmer. Om det förhöll sig på det sättet, vore ju problemet ganska enkelt, men det förhåller sig inte så. De beror inte, dessa skatteinkomster, bara på de skattesatser som staten bestämmer. *De beror också på hur skattebetalarna reagerar.* Är skatten för hög, förlamas vår arbetsvilja och vår önskan att ta nya initiativ. Sparandet försvåras, deklarationsmoralen försämras och skatten motverkar på det sättet sig själv. Eller, som jag någon gång från denna talarstol tidigare uttryckt saken, beskattningen slår back.

Det var de konklusionerna, som vi gjorde i skatteutredningen på basis av de undersökningar, som vi hade företagit, och det var de konklusionerna som föranledde oss att komma fram med vårt skattesänkingsförslag. Det kan väl dock inte vara möjligt, att fi-

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

nansministern för sin del har dragit andra konklusioner av sitt sysslande med dessa ting än vad skatteutredningen har dragit?

Jag nämnde deklarationsmoralen. Det kanske inte kan vara alldeles ur vägen att säga ännu ett par ord om detta förvisso dystra kapitel. Vi sysslade ju i utredningen, jag kan nog säga mycket grundligt, med den sidan av saken. Vi fick en ingående inblick i de rådande förhållandena, och jag måste nog säga kammarens ledamöter, att det var en ganska beklämmande bild som många gånger upprullades för oss. Detta skattefiffel är en betänklighet i våra dagars Sverige. För oss blev det ju uppenbart, att vi måste finna på några utvägar att komma åt detta undandragande av medel från det allmänna, ett undandragande som ju samtidigt träffar de lojala skattebetalarna genom att de får betala mer skatt än de skulle göra, därest lojaliteten vore utbredd över hela fältet. Vi kom underfund med att man inte kommer så särskilt långt med en ytterligare utbyggnad av taxeringsapparaten, hur mycket pengar man än lägger ned på detta. Vi kom underfund med att en straffskärpning båtar föga i det sammanhanget, ty här har man att göra med psykologiska faktorer. Åtskilliga människor anser det inte längre oehderligt att deklarerat falskt. Det är ju egentligen en fruktansvärd utveckling detta, men det är en realitet, som man ställes inför.

Vilken slutsats kom vi då till? Vi kom till den slutsatsen, att enda möjligheten att få en bättre ordning till stånd i fråga om deklarationsmoralen var en skattesänkning. Vi menade, att ett högt skattetryck alltid måste innebära påfrestningar i detta avseende, och jag vågar verkligen förutsätta att ingen här i kammaren bestrider riktigheten av denna sats. Genom ett sådant högt skattetryck begränsas i själva verket — och jag tycker det är

ganska viktigt att hålla detta i minnet — utrymmet för den direkta beskattningen. Vi skrev: »Utöver en viss höjd kan denna icke drivas utan att de väsentliga värden, som ligga i en god deklarationsmoral, råka i fara.» Jag vill än en gång påpeka, att denna deklaration är så pass viktig, att man inte kan förbigå den i den överläggning, som vi för närvarande håller på med.

Finansministern är alltså rädd — jag återkommer till den saken ett ögonblick — för vad han kallar intäktsbortfallet i framtiden. Men då kommer jag med en fråga till statsrådet: Är det inte i alla fall sannolikt att, såsom skatteutredningen i varje fall förmodar, detta intäktsbortfall skulle bli ganska mycket mindre *enbart* om man kunde förbättra deklarationsmoralen? Många spekulerar ju över hur mycket pengar, som i själva verket rinner förbi statskassan genom skattefifflet. Jag vet, att man här i kammaren är intresserad av denna sak. För egen del vågar jag inte nämna någon siffra, men så mycket kan man nog vara överens om att säga, att det här är fråga om höga tal. Den saken är nog klar. Vore det inte då värt mödan, skulle jag vilja fråga, att se efter, om man inte genom en skattesänkning i den utsträckning, som förutsatts av reformens upphovsmän, kunde få tillbaka åtminstone en del av dessa pengar, som nu rinner förbi statskassan?

Herr talman! Min ståndpunkt, som jag har kommit fram till efter något sysslande med dessa problem, innebär kort och gott en bestämd reaktion mot metoden att i dag räkna med ett fixerat s. k. inkomstbortfall för statsverket genom en skattelindring på så lång sikt som för budgetåret 1953/54. Kalenderåret 1953 blir, såvitt jag förstår, ett slags övergångsår, under vilket en reform bör hinna ge åtminstone ett begynnande utslag i positiv riktning.

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

Jag föreställer mig, att utskottets talesman, vem det nu blir, kommer att i anslutning till utskottsmajoritetens skrivning beteckna denna min mening som orealistisk. Jag är, herr talman, inte så alldeles säker på att det resonemang, som reservanterna för, är orealistiskt. Jag för min del räknar med en gynnsam reaktion från skattebetalarnas sida inför en skattesänkning av den storlek, att den åtminstone för oss tillbaka till det läge vi hade 1947. Utskottet har uppenbarligen inte det förtroendet för medborgarna, och utskottsmajoriteten handlar därefter. Vi får se vem som i det långa loppet får rätt i detta hänseende.

Finansministern politik har ju varit att genom stark överbalansering av budgeten och höga skatter söka komma åt inflationen. Jag skulle vilja fråga kammarens ledamöter: Har denna politik lyckats? Har finansministern förmått att genom dessa väldiga överbalanseringar, genom denna väldiga överbeskattning, komma åt inflationen?

Statens inkomster av direkta skatter i budgeten för 1952/53, alltså den budget som kammaren i dag skall fastställa, är upptagna till 4 873 miljoner kronor, en översvämning utan like. Denna post i den budget, som nu löper och som slutar den sista juni, är 3 243 miljoner. Vad betyder nu detta? Jo, det betyder att statens inkomster enbart av direkta skatter på ett år har ökat med 1 630 miljoner eller nära 5 miljoner om dagen. Vilken är nu effekten av denna väldiga överbeskattning? Har denna överbeskattning förmått hejda kronans fortsatta fall? Varje människa är ju i dag på det klara med att man inte har lyckats med det. Är inte levnadskostnadsfördyringen sedan 1947 över 30 procent? Var inte index för 1947 i medeltal 156, och är det inte för första kvartalet i år 207? Utgjorde inte levnadskostnadsökningen enbart i fjol omkring 20 procent? Jag förbiser ingalunda, herr tal-

man, att den högst anmärkningsvärda uppgången i levnadskostnaderna förra året delvis beror på impulser utifrån, men den väsentliga skulden till vad som har hänt är de åtgärder som har vidtagits eller rättare sagt bristen på åtgärder inom landet.

Nog får man väl, herr talman, mot bakgrunden av dessa siffror säga, att det ligger åtskilligt i det uppmärksammade avsnittet i Kooperativa förbundets årsberättelse, vari det bl. a. säges, att det inte är värdigt en rättsstat »och allra minst vårt land, som undgått att drabbas av krigets förstörelser» att tillåta en fortgående penningvärdeförsämring.

Herr talman! Jag läste häromdagen i Aftontidningen en ledare, där man undrade om de pengar som sparas genom att nu endast ta »halv skattesänkning» skall användas till en social upprustning eller »endast medverka till att öka ett budgetöverskott, vars värde man i nuvarande läge kan ifrågasätta». Just det, ja. Har inte i själva verket den väldiga överbeskattning, som jag här talat om, i stället för att hejda inflationen främjat inflationen genom att undan för undan ge anledning till stegrade inkomstkrav från vidsträckta medborgargrupper?

Penningvärdeförsämringens inflytande gäller statsföretagen lika mycket som de enskilda. Är det dock inte, ärade kammarledamöter, ganska betecknande för den situation, i vilken vi nu befinner oss, att en del statsföretag, som förut själva har klarat sin finansiering, nu måste ansöka om rätt att ta upp rörelsekrediter hos riksgäldskontoret? Till och med Tobaksmonopolet och Spritcentralen, som praktiskt taget säljer allting kontant, har fått svårigheter att finansiera verksamheten.

Till slut, herr talman, skulle jag bara än en gång vilja så kraftigt jag kan understryka vad jag redan framhöll i skattedebatten i onsdags: Om riks-

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

dagen i dag fastställer en uttagningsprocent av 110, så är, herr talman, varje tal om skattesänkning skäligen meningslöst. Den nakna sanningen är fastmera, att riksdagen *därmed permanentat ungefär hälften av den skatte-skärpning*, som blivit den automatiska följderna av den penningvärdeförsämring, som vi haft sedan den senaste skattereformen beslöts av 1948 års riksdag. Det är det som kommer att ske och ingenting annat. Det är meningslöst att efter ett sådant beslut tala om skattesänkning eller någon lindring i skattetungan.

Herr talman! Med dessa ord hemställer jag om bifall till reservationen av herr Kristensson i Osby m. fl., d. v. s. att uttagningsprocenten måtte sättas till 100.

Herr HENRIKSSON: Herr talman! Vi har ju vid olika tillfällen tidigare haft möjligheter att diskutera skattefrågan. Vi har då och senast i förra veckan i princip varit ense om att det är önskvärt att få till stånd en sänkning i den direkta beskattningen. De skäl som anförts för vår ståndpunkt i detta avseende behöver nu inte upprepas. Jag är för min del övertygad om att en lättnad i beskattningen kommer att föra med sig fördelar av olika slag. Framför allt är en justering önskvärd av hänsyn till det ökade skattetryck som penningvärdet under de senare åren kommit att föra med sig.

När vi då är ense om detta, återstår att i dag behandla den fråga där de största meningsbrytningarna har uppstått, nämligen frågan om hur långt man nu skall gå i fråga om skattelättnader, frågan om man skall stanna vid en uttagningsprocent av 110, som för stora grupper kommer att betyda skattelättnader, för ett mindretal grupper kommer att bevara det nuvarande skattetrycket och i några fall också kommer att öka skatten. Eller om uttagsprocen-

ten skall bestämmas till 100. Vi har i utlåtandet sagt, att man inte kan ta ställning till denna fråga utan att ta hänsyn till det ekonomiska läge vi nu har, den utveckling vi har att räkna med och de möjligheter som statsfinansiellt kan finnas för att tåla det extra inkomstbortfall som blir en följd av ett fastställande av uttagningsprocenten 100.

Vi har då när det gäller det ekonomiska läget möjligheter att konstatera att vi för närvarande inte har några utpräglade inflationistiska tendenser. Utvecklingen i år pekar ju, som framgår av den reviderade nationalbudgeten, mot ett efterfrågeunderskott. Några omedelbart förestående inflationsströmmar utifrån finns heller inte anledning att räkna med. Det finns då anledning att tro, att vi med de åtgärder som regeringen och riksdagsmajoriteten i stor utsträckning vidtar kan bemästra de svårigheter som varit framträdande under tidigare år. Tvärt emot vad herr Hagberg i Malmö framhöll skulle jag vilja säga, att vi i det läge som för närvarande råder har ett klart uttryck för att det varit möjligt att bemästra den inflationistiska utvecklingen. Vi har nu ett balanserat läge, där riskerna för fortsatt penningvärdeförsämring är avsevärt mindre än vad de varit under de senast förflutna åren.

Samtidigt är det klart att vi befinner oss i en brytningstid, där det inte är möjligt att bestämt ange, hur den fortsatta utvecklingen kommer att te sig. Ändå är vi väl dock i stort sett överens om att de olika inflationsbekämpande åtgärder som vidtagits bör under ytterligare tid vara bestående. På det sätt de är utformade för de med sig att vi under denna tid kommer att få rätt betydande extra inkomster till staten.

Man räknar med att de olika åtgärderna kommer att leda till att vi för nästa budgetår får tillfälliga statsinkomster på 865 miljoner kronor. Läger man nu samman denna summa med de

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

ordinarie statsinkomsterna, ger det ju sken av att det finns betydande utrymme för skattesänkningar. Jag vill inte på något sätt förneka, att utskottet på samma sätt som finansministern — det framgick ju av vad herr Kristensson citerade ur utskottsutlåtandet — har kommit fram till att det i sig skulle vara möjligt att genomföra större skattelättnader för det närmast kommande budgetåret än de som följer av en uttagningsprocent av 110.

Men man måste här se även på det som kommer att hända under tiden därefter, ty det är bara en tredjedel av skattelättnaden som skulle komma att inverka på statens inkomster under det närmast kommande budgetåret. Det blir bara en tredjedel av hela summan eller 210 miljoner kronor. Men för det därefter kommande budgetåret 1953/54 skulle man få ett ytterligare inkomstbortfall, inte som herr Kristensson sade på 180 miljoner, utan på inte mindre än 420 miljoner kronor. Man måste då naturligtvis ta hänsyn till om man i detta läge har förutsättningar att få så stora statsinkomster att budgeten med ordinarie inkomster kan balanseras.

Den utveckling vi har att räkna med, om vi får ett fortsatt stabilt ekonomiskt läge, är att statens inkomster inte ens tillnärmelsevis kommer att öka i den takt som under de år, då vi har haft en betydande penningvärdeförsämring med stora inkomstökningar för enskilda, ökningarna som sedan tagit sig uttryck i stora inkomstökningar också för staten. Vid ett balanserat ekonomiskt läge har man att räkna med relativt obetydliga inkomstökningar för enskilda, för stora avsnitt kanske bibehållande av de inkomster som nu finnas. Därav följer att statens inkomster inte kommer att öka eller i varje fall kommer att öka i mycket långsammare takt än hittills.

Vi har inom utskottet varit av den uppfattningen, att de inkomstberäkningar som ligger till grund för propositionen i detta ärende, vilka spår vissa in-

komstökningar för nästa år, är hållna i en ganska optimistisk anda.

Om man bedömer utsikterna så, att vi under budgetåret 1953/54 inte får så stora ordinarie statsinkomster, att de skulle kunna bära de ytterligare 420 miljoner som det då blir fråga om, så är spørgsmålet om man skall våga satsa på att vi för det året får så stora tillfälliga inkomster att de kan täcka dessa merutgifter, och om man över huvud taget i princip bör ge sig in på att låta tillfälliga inkomster täcka inkomstminskningen genom skattelättnader, som man anser skall gälla inte bara för ett eller annat budgetår utan för avsevärt längre tid. Vi har på denna punkt sagt, att detta ansvar vill i varje fall inte vi taga. Vi tycker att det är något av lättsinne att utgå ifrån att det då kommer att finnas så och så stora inkomster, när man inte har möjligheter att mera säkert ange dem.

Vad som skulle kunna bli det andra alternativet är att nu sänka skatten så mycket som följer av en uttagningsprocent på 100 för nästa budgetår och därefter måhända på nytt gå upp till högre skattesats för det budgetår som kommer därefter, om man finner att inkomsterna då inte räcker till för att täcka de skattelättnader som riksdagen nu beslutar. Det vore väl ett ännu värre alternativ, ty om man menar att den nu föreslagna skattelättnaden är för liten och kan leda till skadeverkningar, vilka skulle man då inte få, om man införde ett system med en skattesats det ena året och ett annat år en annan och högre? Jag kan inte tänka mig att detta under något så när normala tider kan vara av intresse för vare sig staten eller enskilda.

Därför har vi kommit fram till att man nu rimligtvis bör stanna vid en uttagningsprocent på 110. Man får sedan, när det finns möjligheter att säkrare bedöma den kommande ekonomiska utvecklingen, att bedöma hur statens inkomster kommer att te sig, vilka ut-

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

giftsbehov staten kommer att få under de närmaste åren, återkomma och på nytt pröva denna fråga.

Sedan skulle jag, herr talman, också vilja säga några ord om de verkningar skattesänkningen kommer att få om man väljer en uttagsprocent på 110 eller om man väljer en på 100. Både herr Kristensson och herr Hagberg har bestämt pekat på att man inte vinner någon av de fördelar man vill vinna med skattelättnaden, om man inte går ned till en uttagsprocent av 100. Jag hade redan när vi diskuterade det nya skattesystemet tillfälle att anföra några siffror, som visar att skillnaden inte är så betydande i stora inkomstskikt. Låt mig på nytt ta upp några av dessa siffror.

Äkta makar med en inkomst av 8 000 kronor skulle enligt folkpartiets och högerns förslag få en skattelindring på 117 kronor, enligt utskottets förslag på 75 kronor. Skillnaden är alltså 42 kronor. Tar jag inkomstläget 10 000 kronor är skattelättnaden 190 kronor enligt reservanternas förslag och 127 enligt utskottets förslag. Skillnaden är där 63 kronor. Vid 12 000 kronors inkomst blir skattelättnaden 280 kronor enligt reservanternas, 195 kronor enligt majoritetens förslag. Skillnaden uppgår där sålunda till 85 kronor.

När det gäller dessa grupper är väl inte skillnaden av det slag, att man kan göra gällande att utskottsmajoritetens förslag inte skulle leda till några fördelar i fråga om arbetsvilja, sparande och deklarationsmoral, medan alla dessa fördelar kommer att infinna sig, om vi följer reservanternas och företar en ytterligare skattelindring på 42 kronor. Är det inte att skjuta avsevärt över målet när man argumenterar på detta sätt? Är det inte att förringa den skattelättnad, som utskottsmajoritetens förslag ändå innebär, och att förstora de fördelar som man skulle vinna, om man lägger på det relativt fåtal kronor som

för den enskilde skattebetalaren utgör skillnaden mellan de båda alternativen?

Man säger att förslaget också har andra otrevliga verkningar. Herr Kristensson har här pekat på att utskottsmajoritetens ställningstagande medför en skatteskärpning för ensamstående personer i inkomstlägen mellan 3 000 och 6 000 kronor. Den saken har vi ju redan diskuterat i samband med det nya skattesystemet. Herr Kristensson vet lika väl som jag, att det inte varit möjligt att på den punkten komma fram till ett förslag, som passar in i systemet och som ger även denna grupp en lättnad i beskattningen. Det finns alltså inte någon principiell skillnad mellan den ståndpunkt som reservanternas intar i detta avseende och den som utskottsmajoriteten företräder. Skillnaden i faktiska krontal mellan de båda förslagen är också så obetydlig, att den inte är mycket att orda om.

Vad andra grupper av ensamstående beträffar, blir det inte heller i de inkomstskikt, där det stora flertalet skatteskyldiga finns, någon så väsentlig skillnad att det är anledning att ta till sådana uttryck som herr Kristensson här gjorde, när han sade, att om man inte går på folkpartiets och högerns linje, kommer alla besvärigheter, som enligt hans förmenande har funnits tidigare, att kvarstå.

För en grupp ensamstående får emellertid utskottsmajoritetens förslag sådana konsekvenser, att det sker en omskiftning från en skattelättnad till en skattehöjning. Det kan ju finnas skäl att beklaga detta, men jag vill konstatera att det därvidlag gäller skikt med så pass stora inkomster, att den förändring som inträder genom det nya systemet inte kan sägas vara betydande, vare sig i jämförelse med den totala inkomsten eller den skatt som vederbörande nu betalar. Det är här fråga om så små justeringar att de borde kunna accepteras av de berörda grupperna av skatteskyldiga.

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

Herr Hagberg i Malmö var också inne på temat att deklarationsmoralen hade försämrats, och han framhöll att vi inom 1949 års skattekommitté hade sysslat rätt mycket med denna fråga och att de uppgifter, som därvid mött oss, var rätt skrämmande. Jag skulle bara vilja be herr Hagberg att fundera något över en annan sak som vi i detta sammanhang också var inne på, nämligen det förhållandet, att den försämring av skattemoralen och det skattetänkande som uppkommit inte enbart beror på skatternas höjd, utan i rätt stor utsträckning också därpå, att man från olika håll fört ut vilseledande uppgifter om hur skatterna verkat och hur högt skattetrycket varit. Den skattesänkning, som utskottsmajoriteten här förordar, ger emellertid — därom råder väl dock enighet — för de allra flesta av skattebetalarna en lättnad som skulle kunna på ett fördelaktigt sätt påverka skattetänkandet och deklarationsmoralen. Skulle inte herr Hagberg i Malmö och herr Kristensson i Osby då kunna, när det gäller att föra propaganda om vårt skattesystem, medverka till att skatterna och deras verkningar framställdes på ett mera sakligt sätt än som hittills ofta har förekommit?

Herr talman! Jag ber med det anförda att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAGBERG i Malmö (kort genmäle): Herr talman! Utskottets ärade talesman har anknutit till de tankegångar, som majoriteten låtit komma till uttryck i sin skrivning. För herr Henriksson står det klart, att majoriteten har rätt, då den — såsom jag redan tidigare har erinrat om — förklarar sig vilja vara med om en s. k. hel skattesänkning endast under den förutsättningen att »ett överskott av ordinarie inkomster under budgetåret 1953/54 kan med hög grad av tillförlitlighet förväntas vara för handen och av en storleksordning motsvarande det av

skattesänkningen föranledda inkomstbortfallet». Jag skulle vilja fråga herr Henriksson: Hur skall man »med hög grad av tillförlitlighet» kunna beräkna statens inkomster om två år? Departementschefen har ju själv i propositionen nr 233 — om kammarens ledamöter vill slå upp den, går det an att verifiera vad jag nu kommer att säga — framhållit att det är givet, att »planläggningen av finanspolitiken försvåras av att förhandsberäkningarna av budgetutfallet slå fel i så avsevärd grad som nu varit fallet». Jag tror för min del, att detta är alldeles riktigt. Man behöver bara göra sig besväret att något studera den nu löpande budgeten för att finna att så är förhållandet. När denna budget först förelades 1951 års riksdag, uppvisade den ett formellt överskott på 342 miljoner kronor. Sedermera räknades överskottet upp till 655 miljoner kronor. I proposition nr 233, som vi alltså i dag behandlar, beräknas utfallet av driftbudgeten för budgetåret 1951/52 ge ett överskott av 1 700 miljoner kronor. Det är nära fem gånger så mycket som man utgick ifrån när budgeten först presenterades för riksdagen, och det har då redan skett en reservationsminskning på 100 miljoner kronor.

Man måste nog säga, att det i praktiken kommer att bli mycket svårt att tillmötesgå utskottsmajoritetens krav på en »hög grad av tillförlitlighet» vid beräkningarna av budgetutfallet.

På tal om överbalanseringen av budgeten skulle jag gärna vilja tillfoga några ord med adress till finansministern. Jag läste med stort intresse i tidningarna ett referat av ett föredrag, som finansministern häromdagen höll i Lund. I detta föredrag påpekade finansministern bl. a. att sedan världskrigets slut och tills nu har genom budgetöverskotten staten tillförts cirka 3 miljarder kronor, som minskat statens lånebehov. Jag skulle nu vilja fråga finansministern: Har dessa väldiga budget-

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

överskott hindrat penningvärdeför-sämringen? Det var ju dock, ärade kammarledamöter, detta som var meningen med hela denna politik med stark överbalansering av budgeten.

Herr Henriksson talade här om verkningarna för de skattskyldiga, om man beslutar en uttagsprocent av 100 eller av 110, och han förmenade, att skillnaden inte var så stor, att den var något att orda om. Jag kan inte hjälpa, att jag fann detta uttalande en smula överraskande med hänsyn därtill, att herr Henriksson själv har underskrivit skatteutredningens betänkande, alltså även det avsnitt där det bl. a. heter att »en skattesänkning även av ganska begränsad omfattning kan ha en stimulerande effekt på arbetsvilja och företagsamhet, vilken i viss mån kan kompensera det omedelbara skattebortfallet genom sänkningen».

Herr Henriksson kommer kanske att göra den invändningen, att det ju dock är en skattsänkning vi nu går att besluta, även om uttagsprocenten fastställs till 110. Härtill vill jag bestämt genmäla, att det icke är en skattesänkning vi kommer att besluta, om vi stannar för en uttagsprocent av 110, utan att det är en skattesärpning som i så fall företages. Sätter vi däremot uttagningen till 100 procent, återför vi beskattningen ungefär till den nivå den hade, då det nuvarande skattesystemet infördes år 1947.

Herr KRISTENSSON i Osby (kort genmäle): Herr talman! När jag i mitt första anförande var inne på skillnaden mellan de båda linjer, som striden här gäller, alltså en uttagsprocent av 100 eller av 110, framhöll jag att inkomstbortfallet för staten i det förra fallet blir 630 miljoner kronor och i det senare fallet 360 miljoner kronor för helt år. Av denna skillnad hänför sig en tredjedel, alltså 90 miljoner kronor, till budgetåret 1952/53, medan det för nästkommande

budgetår blir, om man håller sig till kalenderåret 1953, en skillnad på 180 miljoner kronor. På helt budgetår är skillnaden 270 miljoner i inkomstbortfall mellan de olika förslagen.

Det är dock av väsentlig betydelse för den enskilde skattebetalaren om uttagsprocenten sättes till 100 eller till 110. För en ensamstående inkomsttagare med en årsinkomst på 3 000 kronor blir det tyvärr en skattesärpning på 14,5 procent när det gäller den statliga beskattningen även om man väljer en uttagsprocent av 100, men skattesärpningen uppgår till 25,3 procent om man väljer skattesatsen 110. Herr Henriksson säger visserligen att detta inte är någon skillnad att orda om, men jag kan för min del inte hålla med därom. Såsom jag här har sagt, skulle också vid en uttagsprocent på 100 effekten på deklarationsmoral, sparande och produktion säkerligen bli större än om man väljer uttagsprocenten 110, och jag skulle vilja fråga herr Henriksson, om han inte är av samma mening som jag när det gäller verkningarna på dessa betydelsefulla områden.

Herr HENRIKSSON (kort genmäle): Herr talman! Till herr Hagberg vill jag säga att om vi kommer in i ett sådant läge — något som vi väl nu har viss anledning att räkna med — att den samhällsekonomiska balansen kan bibehållas för en längre tid, måste det finnas större förutsättningar framdeles att på längre sikt och med en högre grad av säkerhet bedöma hur statens inkomster kommer att te sig. Jag kan därför inte inse att det skulle vara något fel att göra det uttalandet, att statens inkomster bör kunna beräknas med en högre grad av tillförlitlighet än vad nu är fallet, innan man binder sig för fasta inkomstbortfall av det slag som en långtgående skattesänkning skulle föra med sig.

Herr Hagberg citerade ett uttalande

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

av 1949 års skattentredning om att även en skattelättnad av mindre omfattning kan ha sina fördelar. Det är just vad vi också menar, när vi hävdar att man inte skall säga att den skattesänkning, som uppkommer vid en uttagsprocent på 110, inte medför några fördelar, utan att uttagsprocenten nödvändigtvis måste sättas till 100 för att skattesänkningen skall vara förenad med några fördelar.

Herr Hagberg säger att det inte blir någon skattelättnad med en uttagsprocent av 110. Men vart tar då de 360 miljoner kronor vägen som utgör inkomstbortfallet för staten? Det är väl uppenbart att dessa pengar måste tillfalla skattebetalarna, och därav följer att det är en lättnad i beskattningen som inträder. Den går inte lika långt som om man hade haft en uttagsprocent på 100. Det är emellertid lika lätt att konstatera detta som att räkna ut att två och två blir fyra. Detta beror emellertid på att vi inte har de resurser, som skulle behövas för att klara summan 630 miljoner, som det skulle kosta. Vi kan inte som vi nu ser det ta konsekvenserna av inkomstbortfallet på 420 miljoner, som vi skulle få under budgetåret 1953/54. Man kan nämligen, och nu vänder jag mig till herr Kristensson, inte komma ifrån, att inkomstbortfallet för staten kommer att bli så mycket större under budgetåret 1953/54 än under budgetåret 1951/52.

Om herr Kristensson i Osby sedan vill dela min uppfattning, att det nuvarande förslaget, sådant det är utformat av utskottsmajoriteten, kan ha goda verkningar på deklarationsmoral, sparande och produktion, då skall jag gärna tillmötesgå herr Kristensson genom att säga, att verkningarna möjligen skulle kunna bli något bättre om man fastställde uttagsprocenten till 100.

Herr HAGBERG i Malmö (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av mitt resonemang om att det inte blir

fråga om någon skattelättnad vid en uttagsprocent på 110 ville herr Henriksson fråga mig, vart de 360 miljonerna, som statens inkomster minskas med, tar vägen. Någonstans måste ju dessa pengar gå.

Härtill vill jag svara: När vi talar om en skattelättnad, då menar vi en lättnad i förhållande till det skattesystem, som vi för närvarande har och vilket vi fick år 1947. Den reform, som här ifrågasättes, innebär ju ingenting annat än en *uppbromsning* i någon mån av den automatiska skärpningen av beskattningen, som blivit en följd av penningvärdeförsämringen, en skärpning, som riksdagen aldrig avsett och heller aldrig beslutat. Först om och när vi kommer tillbaka till ungefär den skattenivå, vi hade år 1947, kan det vara berättigat att tala om en skattelättnad. I annat fall är det, som sagt, endast fråga om en uppbromsning av den skatteskarpnings, som förorsakats av inflationen, och det är den skatteskarpnings jag anser det vara riksdagens skyldighet att undanröja. Det vore, såvitt jag förstår, en enkel gärd av rättvisa emot skattebetalarna att förfara på det sättet.

Herr HENRIKSSON (kort genmäle): Herr talman! Till det sista vill jag bara konstatera, att vi har att utgå ifrån det läge, som för närvarande gäller. Vi har att bedöma de möjligheter och de förutsättningar som nu föreligger och som kommer att föreligga inom den närmaste framtiden. Vi har vidare att bedöma frågan om de skatter, som skall uttagas nästa år i jämförelse med de skatter, som uttages under detta år. Jag vill framhålla, att majoritetens förslag här dock obestriddligen innebär en lättnad i skattetrycket.

Herr KRISTENSSON i Osby (kort genmäle): Herr talman! Jag vill endast helt kort konstatera att herr Henriksson tydligen menar, att vi nu skall

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

ha ett större skattetryck än det vi beslöt år 1947.

Herr SCHMIDT: Herr talman! I avslutning till bankoutskottets utlåtande nr 27 ber jag att få göra ett inlägg i denna diskussion.

Under de första fyra månaderna i år har stora förändringar — i vissa avseenden till det bättre — inträffat i fråga om finans-, låne- och penningpolitiken. Sålunda har statsskulden direkt minskat med drygt 300 miljoner kronor och detta på så sätt, att den fonderade skulden ökat 527 miljoner och den tillfälliga minskat 829 miljoner kronor, vilket i sin tur innebär att den tillfälliga skulden nu utgör 24 procent av den totala.

Förändringen är ju att hänföra till goda statsinkomster, varigenom statskontoret till riksgäldskontoret återbetalat kassaförstärkningar med inte mindre än 950 miljoner kronor, vilka nu nedgått till 3 700 miljoner kronor från en gång maximum 6 250 miljoner kronor.

Lånepolitiskt sett fördelar sig statsskuldsminskningen med drygt 100 miljoner kronor på riksbanken och knappt 200 miljoner på marknaden. Riksbankens andel av statsskulden har därför nedgått endast obetydligt eller till 18 procent. Tilläggas bör, att under det förskjutningen mellan fonderad och tillfällig statsskuld för den del av skulden som ligger i riksbanken är obetydlig, så är förskjutningen desto större i fråga om marknadens del. Här har nämligen den fonderade skulden ökat med 574 miljoner kronor och den tillfälliga — huvudsakligen skattkamräräklar — minskat med 769 miljoner kronor. Det är bland annat steriliseringen av prisutjämningsavgifterna som bidragit härtil.

När vi så kommer till penning- och valutapolitiken konstateras det, att likviditeten utanför riksbanken under de första fyra månaderna minskat med en

halv miljard kronor mot praktiskt taget ingen förändring under samma tid förra året. Visserligen var minskningen ännu större under första kvartalet, men april månads likviditetsökning i år var bara två tredjedelar av förra årets. Med hänsyn till den eftersträlvade kreditåstramningen är förändringen — om ock förklarlig — betydelsefull.

Sammansättningen av valutareseven är fortfarande otillfredsställande, ja, sämre än vid årsskiftet.

I fråga om skildringen av det aktuella ekonomiska läget skall jag inskränka mig till dessa siffermässiga konstateranden. I övrigt hänvisar jag till utskottets redogörelse.

Ett uttalande om den ekonomiska politiken måste självfallet grundas bland annat på en konjunkturbedömning. Blickar man ut över landets gränser och söker ställa ett horoskop, är det många problem som uppenbarar sig. Hur skall det gå i Korea och i Fjärran Östern över huvud taget? Hur skall det gå i Tunisien, Egypten och Sydafrika? Vilken blir utgången av presidentvalet i USA? Kiplings gamla tes om öst och väst, som aldrig skall mötas, har nu en särskild aktualitet — nu inom Europa och Tyskland. Skall England kunna återställa en samhällsekonomisk balans och återupprätta förtroendet till pundet? Kan man hysa en svag förhoppning om en viss kontinuitet i fråga om den franska regeringspolitiken? Hur kommer råvarupriserna att utveckla sig? Kommer tysk konkurrenskraft och andra länders konkurrenskraft att bestå och i så fall i vilken grad? Kommer den tendens till »utspädning» av krigsmaterielupprustningen över ett större antal år, som nu visat sig, att fortsätta eller har vi att vänta en återgång till ett mera forcerat rustningstillstånd? Slutligen: Hur kommer lösningen av dessa och andra problem, ja kombinationen av lösningar, att återverka i vårt eget samhälle och på vårt svenska näringsliv? Det må vara

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

förklarligt, om man mot denna bakgrund finner området för säkra uttalanden om den ekonomiska politiken rätt begränsat.

Dock vill jag just på grund av det ovissa läget särskilt framhålla följande. I majoritetsutlåtandet erinras om bankoutskottets utlåtande nr 4 detta år, vari majoriteten sagt att det låge vikt uppå, att de skärpta riktlinjerna för kreditgivningen konsekvent fullföljdes och att icke uppkommande svårigheter toges till intäkt för krav på uppmjukningar i kreditrestriktionerna. I nu föreliggande utlåtande upprepas detta med följande ord: »Några uppmjukningar i nu gällande kreditrestriktioner böra sålunda enligt utskottet icke ifrågakomma, utan den förda kreditpolitiken bör fullföljas konsekvent». Det sägs på ett annat ställe att »den nu bedrivna kreditpolitiken bör därför i sina grundprinciper fullföljas». Jag vill därtill sammanställa dessa uttalanden med vad reservanterna från vårt håll sagt i bevilningsutskottets utlåtande nr 20 av år 1950: »Naturligtvis gäller det att undvika icke endast tendenser till inflation och överkonjunktur utan även tendenser till depression och arbetslöshet. I detta senare syfte är det av vikt att icke efterfrågan för investeringsändamål blir mindre än som motsvarar folkets sparvilja.»

Alla har varit och är överens om behovet av en kreditåtstramning. Målet är vi ense om, men vi är inte eniga om sätten. Jag upprepar vad jag sade i debatten den 12 mars i år, att vi nu valt en kreditåtstramning efter andra metoder än vad jag önskat och att vi nu inte har någonting annat att göra än att se hur detta verkar. Detta är fortfarande min inställning. Jag vill emellertid tillägga — utan avsikt från min sida att i detta läge riva upp en räntedebatt — att genom att kreditåtstramningen kom för sent kan det, om nuvarande konjunkturtendenser

fortsätter, blir mycket svårt att vara »konsekvent».

Jag vill avsluta detta anförande med att betona, att det blir nödvändigt att laga efter läglighet. Jag har inte heller i detta ovissa och i vissa avseenden kritiska läge velat göra sådana uttalanden, som kan tyda på att jag vill byta hästar mitt i strömmen. Jag tror att vi inte har någonting annat att göra för närvarande än att se tiden an.

Jag har, herr talman, intet yrkande. För min del kommer jag att rösta på Kungl. Maj:ts proposition, men kommer att avstå att rösta när det gäller punkterna 2 och 3.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Vill man ha ett klart sammanhang i den nu pågående diskussionen är det nog lämpligt att även ta upp de spörsmål, som innefattas i bankoutskottets utlåtande nr 27. Med herr talmannens medgivande kommer jag därför att nu yttra mig i de frågor, som innefattas både i det nämnda utlåtandet och i det här föredragna betänkandet från bevilningsutskottet.

När man studerar bankoutskottets utlåtande och de därtill fogade reservationerna får man nog det intrycket, att alla utskottets ledamöter är ense om konjunkturbedömningen. Man anser att konjunkturutvecklingen ter sig synnerligen oviss. Detta är ju en sak som det är lätt att komma överens om. Det kan bli en utveckling, som leder fram till en utpräglad lågkonjunktur — det kan bli en stabiliserad konjunktur — detta är väl det lyckligaste alternativet — men det kan också komma nya inflationsimpulser, och den som här lyssnade till herr Schmidts anförande, där han räknade upp alla de orosmoment som finns ute i världen, fick väl en livlig föreställning om att vi icke kan se bort ifrån den faran.

Vilka slutsatser beträffande vår ekonomiska politik bör vi dra av denna

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

uppfattning om konjunkturutvecklingen? Vi måste väl säga oss att sådant som läget är i dag och med de ovissa utsikter vi har, är det viktigt att man nu gör vad som kan göras för att nå ett stabiliserat läge. Just nu när man kan säga att det har varit en viss avmattning i konjunkturen, att vissa konjunkturtoppar har brutits, har vi väl en chans att nå en sådan stabilisering. Det skulle vara ansvarslost att inte gripa den chansen. Detta innebär väl att vi därför bör fortsätta med en stram ekonomisk politik.

Det verkar som om högerens ledamöter i bankoutskottet skulle vara överens med oss i regeringspartierna om den saken. Högerledamöterna uttalar ungeför detta, att den ekonomiska politiken utan vidare bör vara så kärv, att man icke tillåter nya inflationsimpulser att slå igenom. Man får inte samma klara uttryck i det särskilda yttrande, som folkpartiets representanter avgivit. Det är inte lätt att veta på vilka punkter folkpartiet är ense med majoriteten eller ej. Man får närmast det intrycket, att folkpartiets ställning till den fortsatta strama ekonomiska politiken är något tveksam.

Det föreligger inte heller någon meningsskiljaktighet på den punkten, att en stram penningmarknad bör ingå i vår metodik för uppnående av ett stabiliserat läge. Jag skall inte dra upp någon räntediskussion. Jag vill bara säga, att en höjning av räntan måste vara kraftigt tilltagen, om man med tillhjälp därav skall kunna skapa en åtstramning. Jag fäster uppmärksamheten vid — jag har sagt det förr — att det icke finns något land i världen som har gått den vägen, att man endast med räntepolitiska medel har försökt vinna några framgångar. Huvudlinjen i alla länder har varit att man infört kvantitativa restriktioner i fråga om penningmarknaden. På somliga håll låter man denna åtstramning åtföljas av en mer eller mindre rörlig ränta. På

andra håll låter man räntan ligga där den ligger. Men skillnaden är i grund och botten icke stor.

Hos oss är det liksom i andra länder dessa kvantitativa restriktioner på penningmarknaden som skapar åtstramningen. I den överenskommelse, som har träffats mellan riksbanken och bankerna, är ju särskilt kravet på en ökning av bankernas likviditet avsett att skapa denna ökade åtstramning. Men det är väl inte obekant för någon att den åtstramning, som vi nu har nått, väsentligen har nåtts med tillhjälp av andra medel, nämligen med tillhjälp av indragning av en del av bolagens vinster i form av prisutjämningsavgifter och med tillhjälp av budgetens överbalansering.

Det är dessa två ting, som har åstadkommit den åtstramning, som för närvarande finns. Jag vill sätta detta faktum i relation till det tal, som här har förts t. ex. av herr Hagberg i Malmö, där han velat göra gällande att den finanspolitiska sidan av vår ekonomiska politik skulle vara utan verkan eller rent av motverka våra strävanden. Det är klart att man som herr Hagberg kan fråga: Har den politiken under 1951 hindrat en penningvärdeförsämring? Det är emellertid en fråga som ingen kan svara på annat än så till vida att den politiken naturligtvis icke har hindrat penningvärdets försämring, eftersom en sådan har inträffat. Men man kan icke säga i vilken mån dessa åtgärder har förhindrat en längre gående penningvärdeförsämring. Jag säger för min del att det är ganska hopplöst att komma och bortförklara verkan av dessa åtgärder.

Jag frågar som jag en gång förut har gjort: Var skulle vi ha stått 1951, om vi icke det året hade kunnat draga bort 500 miljoner kronor från marknaden i form av prisutjämningsavgifter och om vi inte hade haft det överskott av 500 miljoner, som då framträdde i statsfinanserna?

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

Det är inte så, herr Hagberg, att överbalanseringen av budgeten har höjt inkomsterna. Det är klart att man kan säga att statstjänstemännen — det är ju dem herr Hagberg åsyftade — kan ha sträckt sina krav längre än rimligt på grund av att det fanns gott om pengar i statens kassa. Man får väl ändå ha klart för sig att inkomstläget väsentligen har skapats på den fria marknaden. Det har vid den statliga lönesättningen inte skett några väsentliga avvikelser från denna. Vi vet alltså att det är helt andra omständigheter, som har skapat inkomsthöjningen.

I allt vad som gäller statens investeringsverksamhet har det icke från regeringens sida släppts fram mer än vad som skulle bli nödvändigt att göra, oavsett om vi hade haft budgetöverskott eller ej. Om vi icke hade haft budgetöverskott att finansiera med skulle vi ha varit nödsakade att anlita lånemarknaden. Just därför att här icke har gjorts mer än vad man även med sträng sparsamhet ändå måste låta komma till stånd, kan det icke sägas, att budgetens överbalansering har verkat uppdrivande på människornas inkomster och på statens utgifter, vilket ju är andra sidan av samma sak.

Jag skulle därför vilja säga, att jag icke finner det vara särdeles realistiskt med den inställning, som man från oppositionens sida intar i det man bortdömer de finanspolitiska åtgärderna såsom konjunkturpolitiska hjälpmedel. Jag tror inte att den meningen delas i några kretsar på borgerligt håll utom av dem, som är rent partipolitiskt infigierade. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att i Finanstidningen, som är så högborgerlig som någon, uttalades den bestämda meningen, att näst kreditstramningen är budgetpolitiken det främsta medlet för att förhindra en inflationistisk utveckling.

Det är i dag som vi skall avgöra hur den ekonomiska politiken skall komma att se ut för den närmaste framtiden.

Det är i dag vi avgör om vi vid sidan av kreditpolitiken fortfarande skall ha en sådan finanspolitik, att den kan medverka till att hålla den ekonomiska utvecklingen inom en viss ram.

Jag förstår uppriktigt sagt icke herr Schmidt när han säger, att i det känsliga läge, som nu är, bör vi inte byta häst mitt i strömmen. Men är det inte det som oppositionen egentligen vill göra, genom att nu försöka utmönstra finanspolitiken som ett medel att styra konjunkturutvecklingen?

I kreditpolitiken finns det inte, som jag förut har sagt, någon större skiljaktighet emellan majoriteten och minoriteten. Det kan ju hända att vi finner en smula kritik även på denna punkt, men den kritiken verkar numera ganska platonisk. Däremot är det klart att det i finanspolitiken går en bestämd skiljelinje mellan majoriteten och minoriteten. Vad budgeten beträffar eftersträvar man från oppositionens sida skattesänkning i stället för budgetöverskott. Den logiska konsekvensen av detta betraktelsesätt fordrar väl, framför allt, att de skatter och pålagor avskaffas, som har kommit till för att bromsa konjunkturutvecklingen. Det har oppositionen tidigare också faktiskt gjort, och det är därför vi skall ha klart för oss att oppositionens intentioner sträcker sig inte bara till den skattesänkning vi diskuterar här i dag. Därför har det naturligtvis varit en viss logik i det sätt, på vilket oppositionen gått fram under riksdagen.

Den budget, som nu i fråga om inkomsterna tillstyrks av bevilningsutskottet och som i vad gäller utgifterna framkommit i statsutskottets och andra utskottsförslag blir en vikt i vågskålen. Den är av betydelse för vår möjlighet att skapa ekonomisk stabilitet. Den är kanske inte så tung som den vid ett ytligt betraktande ser ut att vara. Det finns nämligen vissa omständigheter, som jag har påpekat i min proposition nr 233 men som man kanske i utskot-

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

tet icke har så noga fäst sig vid. Det är den omständigheten att riksräkenskapsverkets inkomstberäkning kan vara hållen i överkant. Jag har för min del inte ansett mig böra göra någon justering på grund av det ovissa läget, men jag kan å andra sidan icke undgå att något analysera denna beräkning. Kom ihåg att den inkomstskatt, som riksräkenskapsverket räknar med skall komma fram under nästa budgetår, bygger på en inkomstutveckling, som i medeltal under inkomståret 1951—1952 innebär en ökning av 17 å 18 procent. I denna ökning ingår hypotesen om en fortsatt löneglidning under år 1952, en löneglidning på 3 procent. Om denna löneglidning icke hade varit medräknad, hade siffran legat ett par procent lägre.

Blir det någon löneglidning i år? Bankoutskottet säger i sitt utlåtande nr 27, att det kan t. o. m. hända att det kommer att bli en negativ löneglidning under detta år. Det är en absolut oviss punkt redan den, men dessutom har riksräkenskapsverket räknat med att det skall bli en fortsatt inkomststegring under år 1953 och en icke oväsentlig sådan. Om det blir en stabilisering av konjunkturen kommer det icke att bli en så stor inkomststegring under 1953. Följaktligen kan man därför räkna med att om det icke blir nya inflationsimpulser kommer icke inkomstskatten att ge det utbyte som riksräkenskapsverket har räknat med. Det kommer kanske att bli betydligt lägre inkomster.

Man kan naturligtvis säga: Men då sjunker också utgifterna? Det gör de väl inte. Utgifterna kommer att framgå av de beslut som denna riksdag träffat. Där föreligger icke några tendenser till utgiftsminskning.

Om man alltså tänker sig den utvecklingen — vilket är den vi eftersträvar — att vi skall komma till en stabilisering, kommer stabiliseringen att betyda att statens inkomster blir mindre

än de som är framräknade i denna budget, och utgifterna kommer icke att minska. Utgifterna kommer att ligga kvar, men inkomsterna kommer att falla ned, och vi kan icke veta hur under sådana omständigheter denna budget egentligen kommer att te sig.

Nu sade herr Kristensson, att om det blir en lågkonjunktur är det klart att inkomsterna sjunker, men då är det väl inte nödvändigt med ett budgetöverskott. Då kan man t. o. m. tala om en underbalansering av budgeten. Javäl, om det blir en så utpräglad lågkonjunktur att vi tvingas att vidtaga omfattande åtgärder för att hålla folk i sysselsättning, då skall vi inte ha något budgetöverskott, då kan det få bli en underbalansering av budgeten. Men det är inte det alternativ jag talar om utan det är om det som uppkommer, om vi kan stabilisera konjunkturen. Då har vi fortfarande en högkonjunktur med full sysselsättning, och det är väl ändå inte rimligt att man underbalanserar budgeten i ett sådant läge.

Jag har därför velat påpeka att denna budget icke är lika stark ens till det yttre som vad den kommer att visa sig vara som gäller för detta budgetår. Den är dessutom svagare än vad de yttre kriterierna anger. Men jag anser att detta kan man tolerera. Jag menar att man kan i det nuvarande läget och med den konjunkturbild, som vi för närvarande har, tänka sig en viss försvagning av budgetöverskottet. Detta blir ju mera möjligt, det medger jag, genom den fondering av kommunerna tillhöriga medel hos statsverket som nu kommer att äga rum. Det är på grund av dessa omständigheter som jag har ansett att man kan nöja sig med en mindre överbalansering än vad jag ansåg vara möjligt föregående år. Det är därför jag anser att det kan föreligga en möjlighet till sänkning av inkomstskatten, och så är vi framme vid den frågan, hur stor denna sänkning egentligen kan få bli.

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

Vi har ju i finansdepartementet helt naturligt, när vi sysslat med denna fråga, inte kunnat undgå att låta våra blickar glida över till budgetåret 1953/54. Men jag medger gärna — och det har jag uttalat i propositionen — att det är alltid ytterligt vanskligt att räkna så långt fram i tiden. Det har ju visat sig hur svårt det har varit att räkna under de gångna åren, och det finns alltid risken att om konjunkturen pekar uppåt räknar man för lågt, och om konjunkturen pekar nedåt räknar man för högt. Därför har jag inte så mycket kritik till övers för de invändningar som görs emot beräkningen av läget under budgetåret 1953/54. Men det är väl ändå en sak som vi skall ta hänsyn till när det gäller nästa budgetår, och det är om vi nu fattar beslut, som kommer att få en omedelbar verkan på budgetläget 1953/54 och som kommer att göra det svårare att skapa en balanserad budget 1953/54. Det är den omständigheten att när vi nu skall fastställa uttagningsprocenten för inkomstskatten, så kommer det beslut som därav följer icke att medföra en större belastning än en tredjedel av det hela på det nu stundande budgetåret, men det kommer att med hela sin styrka verka på budgetåret därefter. Om man tänker sig en enskild person som funderar på att t. ex. ta en försäkring, låt oss säga att han spekulerar på att ta en försäkring som medför en årlig premie av 1 500 kronor, men han tar denna försäkring så sent, att det första året behövs han bara betala premien för fyra månader, d. v. s. 500 kronor, frågar inte en sådan person sig själv: Även om jag nu kan betala 500 kronor i år och spara så mycket pengar, kan jag därför betala 1 500 kronor nästa år? Han måste fråga sig det. Han måste beräkna om han har ekonomisk bärkraft att ta på sig den bördan. Om han inte gjorde det skulle vi betrakta honom såsom en ytterligt lättsinnig varelse. Gäller någonting annat för staten? Skall

vi nu besluta en skattesänkning, som medför ett inkomstbortfall för staten på 630 miljoner kronor under budgetåret 1953/54 men som för det budgetår vi nu diskuterar bara medför ett inkomstbortfall av 210 miljoner kronor och säga: Ja, vi beslutar detta, ty 210 miljoner kan vi alltid klara detta år, och hur det kommer att gå 1953/54 är så ovissst att det räknar vi icke med.

Jag måste säga att vi får tänka på detta och icke utställa växlar på nästföljande budgetår, ty vi måste ju kunna inlösa våra växlar. Alla är överens om att ingenting värre skulle väl kunna hända herr Hagbergs i Malmö deklarationsmoral — det har herr Henriksson redan påpekat — än att vi skulle vara nödsakade att göra en skattehöjning redan efter ett år. Det är den ena saken som vi måste ha i sikte.

Den andra är detta: Kan vi verkligen grunda en skattesänkning detta år på sådana pålagor som har tillkommit för att utgöra en broms på konjunkturutvecklingen. Dessa pålagor ger ju, som framgår av vad som redan är sagt här, för nästa budgetår 865 miljoner kronor. Det är klart att man med tillhjälp av dessa tillfälliga inkomster — när jag säger tillfälliga inkomster talar jag om dessa som har tillkommit för att bromsa konjunkturen — kan betala utgifter som i verklig mening är tillfälliga. Jag har med ljus och lykta forskat i våra utgifter för att se vad det finns för någonting som jag kan våga betrakta som tillfälligt. Jag har stannat för jordbruks-subventionerna. Jag är inte ens säker på det, men jag har förutsatt att jordbrukssubventionerna skulle kunna vara tillfälliga och kunna betalas med dessa pengar. 200 miljoner kronor är det fråga om, och då återstår 665 miljoner. Dessa pengar kan inte få lov att bilda grundlag för en skattesänkning, ty där måste ju staten ha sina händer fria. När konjunkturen tar en sådan utveckling att åtgärderna icke längre behövs, då skall de väl också tas bort. Det är

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

i alla fall något som jag måste på det starkaste understryka, ty om man icke håller benhårt fast vid denna princip, då är en konjunkturutjämnande politik i högkonjunktur omöjlig. Den är omöjlig om man inte är i stånd till att låta de åtgärder man vidtar avmobiliseras i det ögonblick när högkonjunkturen icke längre finns.

Med detta har jag svarat på herr Kristenssons fråga, om icke det finns några tillfälliga utgifter som kunde tas bort. Jag vet inga sådana. Om herr Kristensson har några uppslag, kunde vi väl få höra dem. Herr Kristensson säger att vissa av dessa extra ordinarie pålagor kommer att bestå under nästa kalenderår, t. ex. investeringsavgiften. Ja, gör den det? Det beror väl på konjunkturutvecklingen! Vi kan väl inte säga att under alla omständigheter skall den skatten bestå ytterligare ett kalenderår. Den saken anser jag att vi skall ha fullständigt fria händer att pröva till hösten.

Ifrån dessa utgångspunkter kommer jag till att om man från de framräknade inkomsterna dels drar dessa 665 miljoner och dels drar den ytterligare belastning på statsinkomsterna som ett skatteuttag av 100 procent skulle medföra eller 420 miljoner, så får man kvar en inkomstsiffra av 7 216 miljoner. Mot detta står en utgiftssumma av 7 497 miljoner, ett underskott i runt tal på 280 miljoner kronor. Om jag däremot tar en uttagsprocent av 110, så blir siffran 7 486 miljoner i inkomster och 7 497 miljoner i utgifter. Det blir även där ett underskott men så litet som 11 miljoner, vilket man kan säga ligger inom felmarginalen. Därför vill jag säga att med ett uttag av 110 procent anser jag mig ur statsfinansiell och konjunkturpolitisk synpunkt ha sträckt mig så långt som det i dagens situation går.

Med en uttagsprocent av 110 blir det i alla fall en rimlig skattesänkning. Det blir inte stor skillnad när

det gäller de små skattebetalarna — det har herr Henriksson här åskådliggjort, och det behöver jag inte gå in på. Det blir naturligtvis, det medger jag, en betydligt mindre skattesänkning för de stora inkomsttagarna, men jag föreställer mig, att det kan de bära. Jag finner det inte vara alldeles nödvändigt, att man hux flux skall säga, att hur förhållandena än är skall vi tillbaka till 1947 års skattetryck. Det anser jag inte vara något som vi på sågot sätt bundit oss för.

Jag vill säga till herr Hagberg i Malmö, att herr Hagberg tror väl inte, att det blir någon väsentlig skillnad på deklarationsmoralen, om vi beslutar en uttagsprocent av 100 eller 110. Så stor är ju inte skillnaden att man tilltror den sådana verkningar.

I en replik till herr Henriksson var det någon som sade, att herr Henriks-son hade sagt, att det inte var något problem med de ensamstående små inkomsttagarna. Ja, det kan inte vara något problem i dag, därför att, som herr Henriksson sade, den svårigheten är ju en del av systemet både i majoritetens och i minoritetens linje. Det har gjorts många ansträngningar att lösa det problemet i samband med det beslut, som fattades härförleden. Jag har försökt det, och bevillningsutskottet har försökt det, men tiden har varit oss för knapp att finna en rimlig lösning, och därför kan det inte vara något problem i dag, för att vi har båda två misslyckats att klara den saken. Men för mig är det fortfarande ett problem, och jag försäkrar, att jag kommer inte att vila förrän jag funnit en möjlighet att tvätta bort den fläcken. Men jag har här haft att välja mellan två ting: Skall jag lägga fram förslaget eller vänta med att lägga fram det, därför att jag inte kunnat lösa den detaljen? Jag tror, att det är rimligt att jag har lagt fram förslaget utan att vänta på en sådan lösning. Det är beklagligt, att vi inte kunnat

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

ge den rättvisa, som även dessa mindre inkomsttagare borde fått, men jag hoppas, att vi skall komma dithän, inte i år men nästa år.

Med 110 procents uttagning av inkomstskatten och med de andra skatter som har pålagts i konjunkturbekämpande syfte, får vi ett budgetöverskott på 900 miljoner kronor. Och jag anser att det överskottet är i den nuvarande situationen betryggande. Jag inser att det kan komma att smälta samman, men jag vet också, att om det smälter samman, sker det i en konjunkturutveckling, där det inte kan betraktas som någon större sak.

Nu kan naturligtvis oppositionen säga, att med uttagningsprocenten 100 blir budgetöverskottet bara 100 miljoner kronor lägre, och det är sant. Men jag frågar oppositionen: Vem har ni att tacka för det? Inte er själva utan riksdagsmajoriteten. Hur skulle det ha gått med den nu föreliggande budgeten, om oppositionen hade fått sin vilja igenom? Vi skulle inte ha fått in 150 miljoner kronor på konjunkturskatten. Vi skulle inte fått in 70 miljoner kronor på bilaccisen, inte 50 miljoner kronor på fordonsskatten. Vi skulle fått 30 miljoner kronor mindre på elskatten, vi skulle på inkomstskatten, förmögenhetsskatten och kvarlåtenskapsskatten ha fått in 45 miljoner kronor mindre, och vi skulle genom avslag på Kungl. Maj:ts förslag om begränsning av den fria avskrivningsrätten inte ha fått in 250 miljoner kronor; det vill säga i runt tal skulle vi ha fått in 600 miljoner kronor mindre. Då hade oppositionens budgetöverskott blivit 200 miljoner kronor i detta ovissa läge med all utsikt för att det skulle, innan budgetåret var slut, blivit förvandlat till ett rejält underskott. Men detta budgetöverskott på 200 miljoner kronor är ju bara en del av de tillfälliga inkomster, som oppositionen inte har haft någon möjlighet att komma åt i år, nämligen de 200 miljonerna i fyllnadsinbetalning-

ar på restskatten, de 100 miljonerna i investeringsskatt, av elskatten 15 miljoner kronor, investeringsavgiften på 50 miljoner kronor, tillsammans 365 miljoner kronor. Dessa inkomster skulle fortfarande ha stått kvar i oppositionens budget. Det vill med andra ord säga, att den skattesänkning, som av oppositionen föreslås, dessa 210 miljoner kronor, som kommer att gå ut med uttagningsprocenten 100 för nästa budgetår, skulle fått finansieras med 155 miljoner kronor av dessa tillfälliga inkomster.

Herr Ohlin ser litet fundersam ut, och det kan ju hända, att oppositionen inte har haft någon genomlöpande tanke i alla de förslag som framställts. Folkpartiets ledare i första kammaren, herr Ohlson, sade till mig för en tid sedan: Ja, vi kastar ut vårt metspö här och där, och alltid får vi väl något napp. Det är möjligt att den metoden har varit den grundläggande för oppositionens finanspolitik under denna riksdag. Jag undrar om vi skall ta er på allvar eller vad vi skall göra. Det rimmar då dåligt särskilt med högerns uttalanden, att man så gärna skulle vilja föra en kärv politik. Vilken uppfattning ni än har i högern om budgetöverskottets betydelse, föreställer jag mig, att ni väl ändå inte anser, att det är lämpligt att i en högkonjunktur köra med ett budgetunderskott. Så långt har ni väl inte kommit i ert tänkande, utan ni tycker väl ändå, att det bör vara sunda statsfinanser. Det kan det emellertid inte bli med den politik, som oppositionen fört vid denna riksdag.

Kanske man från oppositionens sida vill säga, att oppositionen begär minskade statsutgifter. Nog kan herr Hjalmarson räkna sig till godo 7 à 8 miljoner kronor på bostadspolitik. Men herr Ohlin kan inte det. Herr Ohlin och hans meningsfränder önskar alltid litet mer pengar än andra. Men det är rätt, som herr Ohlin sade till mig för

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

en tid sedan, att det inte är så mycket att det påverkar budgeten, men det gör inte herr Hjalmarsons besparingar heller, utan det hela visar bara tendensen hos de olika partierna. Man kanske från oppositionen säger: Men så har vi föreslagit att avskrivningen på bostadslånen skall minska med 146 miljoner kronor. Man skall alltså finansiera mer av bostadsstödet med upplånade medel. Vi skulle finansiera mer med lån än vi någonsin kan räkna med att få förräntade eller återbetalda. De avskrivningsregler, som gäller för dessa lån, har vi ju haft under flera år. Det har inte inträffat någonting, som säger, att det nu skulle vara lämpligt att minska avskrivningen. Inga sådana omständigheter har tillkommit.

Nu vet jag väl, att inom det privata näringslivet, som oppositionen står så nära i vissa avseenden, förekommer det, att man under dåliga år gör uppskrivningar och minskar sina avskrivningar, för att man skall kunna få fram vinster. Det innebär alltså, att man tar i anspråk dolda reserver för att klara sig över ett svårt läge. Emellertid tyder väl inte den budget, vi här diskuterar, på att statens finanser kommer att befinna sig i ett svårt läge.

Det kanske i alla fall funnits en tagg av samvetsnöd hos oppositionen efter alla dessa förslag om skattesänkningar, eftersom man kommit till att balansen bör förbättras genom att låta bli att skriva ned enligt gällande regler. Ja, det kanske är så, och jag kan väl säga, att i själva verket är det ju så, att oppositionen gör detta för att budgeten skall te sig starkare så att det skall vara lättare att få fram en skattesänkning. Men det betyder inte att staten skall ge ut mindre pengar till bostadsändamål utan endast att staten får låna de pengarna i stället, som inte tagas upp i avskrivningsmedlen, och då blir det väl i verkligheten så, att man måste säga, att oppositionen vill, att vi skall låna pengar för att

kunna sänka skatten. Det finns ingenting från oppositionens sida som säger, att oppositionen på något sätt föreslagit saker och ting, som minskar statens utgifter i takt med de förslag till skattesänkningar på olika områden, som man ifrån oppositionens sida har framfört.

Jag vill sluta med att säga, att jag kan inte se annat än att majoritetens linje — man kan kalla den för försiktig — är i alla fall en trygg och säker linje. Den fullföljer den strama ekonomiska politik, som ingen vågar säga, att vi i dag skall släppa. Den medför sunda statsfinansier, och den ger ändå en skattesänkning, som för de små inkomsttagarna inte blir mycket mindre än om vi skulle följt oppositionens förslag.

Man kan naturligtvis fråga, hur det kommer att gå, om konjunkturkurvan vänder. Enligt mitt sätt att se — det vill jag ännu en gång slå fast — skall vi steg för steg avveckla de åtgärder, som vi har mobiliserat för att hålla nere konjunkturen, och då måste det väl i första hand bli fråga om de pålagor, som vi har lagt på näringslivet och som man från oppositionens sida brukar påtala. Konjunkturskatten kommer inte igen. Det kan bli tal om, när läget blir sådant, att vi skall avskaffa investeringsavgiften, elskatten och bilaccisen, och vi skall sedan även i övrigt fortsätta att plocka undan de konjunkturbromsande åtgärderna, ty de får inte vara kvar så länge att de medverkar till att vända konjunkturen i lågkonjunktur. Vi i majoriteten kan göra en sådan avveckling, ty vi föreslår här en statsbudget, som är så beskaffad och som är så stark, att den ger oss handlingsfrihet att vidtaga dessa åtgärder, när de behövs. Oppositionens linje är så tvivelaktig ur statsfinansiell synpunkt, att man inte kan garantera att inte dessa tillfälliga pålagor blir fastlåsta, om oppositionen skulle få sin vilja igenom.

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Herr talman! Finansministern använde det uttrycket att folkpartiets ställning i denna fråga var tveksam. Är inte ordet avvaktande riktigare, och ger det inte en rättvisare bild av min framställning? Vi är avvaktande därför att vi i vårt utlåtande sagt att kreditåtstramningen nu råkar sammanfalla med konjunkturvattningen, och därför måste vi avvakta och se vad som kan inträffa.

Sedan sade finansministern att han inte kunde förstå mitt uttryck »byta hästar i strömmen». Jag hade — därvidlag har finansministern missförstått mig — med detta uttryck velat säga, att jag inte vill ändra på kreditåtstramningspolitiken i nuvarande läge. Skulle det däremot vara möjligt för finansministern att byta hästar mitt i strömmen av skatter, tycker jag detta skulle vara mycket angenämt.

Herr HAGBERG i Malmö (kort genmäle): Herr talman! Finansministern ställde, såvitt jag förstår närmast till mig, den frågan, huruvida jag ansåg ett sådant förfaringsätt vara rimligt, att man i år kvarhölle uttagningsprocenten vid 100, med risk att för nästa budgetår få höja till 110. Det må vara tillåtet att knyta en reflexion till detta finansministerns uttalande. Enligt min mening måste det vara ett självklart önskemål hos alla, att ett jämnt skatteuttag råder. På denna punkt bör väl inga delade meningar vara rådande. »Hoppende skattesatser», som man talar om, gagnar väl ingen. Men det är en sak. Vad som däremot kan diskuteras är de slutsatser, som skall dras, då det gäller det praktiska handlandet enligt dessa allmänt godtagna förutsättningar.

Läget är följande: försiktigheten bjuder å ena sidan att man inte fastställer en i och för sig för låg uttagningsprocent, varvid man tar tillfälliga och extraordinära statsinkomster i anspråk. Det är den ena sidan. Å den andra före-

faller det vara ett rimligt krav från skattebetalarnas sida, att för den händelse de mera ordinarie statsinkomsterna oförtydbart ger anvisning på en viss uttagningsprocent, denna inte höjes under hänvisning till i allmänna ordalag uttalade farhågor för framtiden. Finansministern meddelade för en stund sedan, att man i finansdepartementet, när man där sysslade med dessa ting, helt naturligt inte kunnat underlåta att rikta blickarna även mot budgetåret 1953/54, och det kan jag förstå. Men vad innebär den mening, som finansministern här har framfört? Jo, den betyder, så vitt jag kan se, att finansministern har den åsikten, att vi i dag skall vara klara med den uttagningsprocent, som skall gälla till och med december månad 1954. Men, herr statsrådet, hur var det? Yttrade inte finansministern enligt nu föreliggande snabbprotokoll bl. a. följande i onsdagens debatt: »Det har väl ändå varit så sedan länge att frågan om uttagningsprocenten är en sak som Kungl. Maj:t och riksdagen får bedöma varje år för sig i belysning av då föreliggande statsfinansiella läge.» Ja, jag tycker nog också att så skall man gå till väga, och jag önskar ingenting annat. Att budgeten för 1952/53 utan svårigheter klarar ett skatteuttag efter grundbeloppsnivå är allesammans ense om, och även finansministern har den meningen. Varför, ärade kammarmedlemmar, skall vi då inte kunna besluta detta i dag? När riksdagen i dessa dagar om ett år skall fastställa uttagningsprocenten för budgetåret 1953/54, får vi väl då försöka följa finansministerns mening från i onsdags och bedöma frågan — jag citerar finansministern ännu en gång — »i belysning av då föreliggande statsfinansiella läge». Ty, herr statsrådet, det kan väl inte vara så att vad som enligt finansministerns mening var riktigt i onsdags är någonting som kanske skulle kunna kallas för motsatsen i dag?

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

Herr KRISTENSSON i Osby (kort genmäle): Herr talman! Statsrådet talade om att det är viktigt att vi har ett stabiliserat läge eller når fram till det, och om den saken är vi givetvis överens, men man talar ju i nationalbudgetutredningen om ett efterfrågeunderskott. Jag frågar då finansministern: Är det i det läget nödvändigt att hålla på ett budgetöverskott på omkring 900 miljoner kronor? Skulle man inte kunna sänka detta budgetöverskott med låt oss säga 90 miljoner kronor under budgetåret 1952/53? Vad är det som ur samhällsekonomisk synpunkt hindrar detta? Gentemot statsrådets tankar om budgetöverskottets värde betonar vi från vårt håll värdet av enskilt sparande, och jag skulle vilja fråga: Tror inte finansministern liksom skattekommittén ändå att skattetryckets verkan har en viss betydelse för sparandets omfattning, för arbetsviljan och deklaramoralen? Herr statsrådet räknar inte alls med dessa synpunkter. Är skatteutredningens tal på detta område endast tomma ord? Är det inte realitet? Bör inte statsrådet ta med detta i bilden?

Sedan säger statsrådet, att om folkpartiet fått sin vilja igenom under den nu slutförda riksdagen, skulle vi inte ha haft en överbalanserad budget eller i varje fall ett mycket litet budgetöverskott för 1952/53. Jag vill då, herr statsråd, betona att den utgiftspolitik som vi yrkat på här enligt våra reservationer, liksom även beträffande inkomstpolitiken, leder fram till ett budgetöverskott också för 1952/53. I övrigt, herr statsråd, skall vi inte nu när vi kommer till riksdagens slut och när vi nu går att bestämma procentsatsen för skatten då inte räkna med det reella läge som föreligger? Det är detta som utskottsmajoriteten gör, när den tydligt säger ifrån att en uttagningsprocent på 100 är möjlig under budgetåret 1952/53. Detta är förenligt med sunda statsfinansiella principer.

Så går herr statsrådets tankar över

till budgetåret 1953/54, och därvidlag är vi överens om att bedömningen blir osäker. Det säger statsrådet själv i propositionen, och han upprepar det nu. Statsrådet säger att om vi inte går in för 110 procent kan det bli nödvändigt att höja skatten till ett annat år. Detta omdöme vilar på en ganska svag grund, ty varken herr statsrådet eller vi vet någonting bestämt om den saken. Herr statsrådet nämnde att det finns tillfälliga inkomster för budgetåret 1952/53, och jag frågar då: Skall inte någon av dessa finnas kvar till 1953/54? Jag nämnde att en investeringsavgift beslutats för kalenderåret 1953. Det var mot folkpartiets vilja, och jag för min del bara åberopade detta beslut och är tacksam om statsrådet ville avveckla investeringsavgiften redan vid instundande årsskifte. Men, herr statsråd, om man alltid i fråga om skattelättnader skyggar tillbaka för nästkommande år, vart tar då skattelättnaderna vägen? Kommer de någon gång? Jag skulle vilja fråga finansministern om han i det läge som han bedömer annorlunda är villig gå in för en uttagningsprocent på 100. Jag frågar detta för att finansministern själv var inne på och lekte med den tanken, att om man sänker uttagningsprocenten, blir det större skattelättnader för de större inkomsttagarna. Jag tror därför att det vore värdefullt om finansministern här i dag ville bekräfta om i ett läge som han bedömer annorlunda han då är villig godkänna de skatter som är uppgjorda av kommittén även vid 100 procents uttagning. Jag tror att med den argumentering som mött oss då vi tidigare yrkat på en sänkt uttagningsprocent det vore värdefullt om statsrådet ville uttala sin mening i positiv riktning.

Jag vill till sist, herr talman, endast säga, att jag livligt beklagar att finansministern inte använt det tillfälle, som erbjöds genom skattekommitténs enhälliga beslut, att lyfta frågan om avväg-

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

ningen av inkomstskatten över partistriderna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Till herr Hagberg vill jag bara säga att det ändå är litet naivt att ge mitt yttrande i onsdags en sådan snäv tolkning, att jag med detta skulle ha tagit avstånd från de åsikter som jag uttalat i propositionen 233. Det förstår väl ändå herr Hagberg att jag menade även sådana omständigheter som frågan om hur en uttagningsprocent skulle komma att verka på statens inkomster under där-efter följande år. Jag menade sådana saker som man klart känner till.

I fråga om herr Kristensson skulle jag vilja säga att jag i mitt anförande sagt, att om budgetöverskottet är 900 eller 800 miljoner kronor detta inte innebär någon skillnad, men den anmärkningen går ju alldeles vid sidan av vad jag här i mitt anförande yttrat.

Sedan kommer herr Kristensson tillbaka med den där historien om vad 1949 års skattekommitté sagt och uttalat efter ingående undersökningar. Jag har redan tidigare i denna kammare påpekat att 1949 års skattekommitté varken gjort någon statsfinansiell analys av sitt förslags verkningar eller någon analys ur den ekonomiska politikens synpunkt. Det är därför rätt meningslöst att anföra skattekommittén såsom en auktoritet i de frågor som vi här i dag diskuterar. Herr Hagberg får förlåta att jag har den uppfattningen.

Sedan frågar herr Kristensson mig om jag är beredd att gå in för en skatteprocent av 100. Jag kan inte minnas annat än att jag tydligt sagt i propositionen nr 233, att om vi vid uppgörande av nästa års budget finner ett bättre ekonomiskt läge än vad jag tror i dag, så är jag beredd att gå till 100. Jag har aldrig betraktat det beslut som här fattats som någonting slutgiltigt. Jag har inte alls den uppfattningen att nu genomför vi en skattesänkning, och sedan

får det vara så. Jag har inte ett så statiskt betraktelsesätt.

Till slut undrade herr Kristensson om vi inte skulle betrakta läget sådant som det är i dag, alltså sedan riksdagens majoritet har avslagit alla oppositionens framstötter. Jo, visst skall vi det. Och så frågar herr Kristensson: Är det då inte möjligt för oss att inta den ståndpunkt som vi har? Ja, det har jag redan yttrat mig om, men jag skulle bara vilja fråga herr Kristensson: Om nu oppositionens förslag inte blivit avslagna, menar då herr Kristensson att då hade den nu föredragna frågans läge varit väsentligt annorlunda än vad den är i dag ur oppositionens synpunkt?

Herr KRISTENSSON i Osby (kort genmäle): Herr talman! Jag tror att det har varit av ett visst värde att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet här uttryckligen har sagt ifrån, att han i ett budgetläge, som han bedömer annorlunda, är villig att i princip följa dessa skalor vid en uttagningsprocent av 100. Då kanske vi för framtiden kan slippa en strid på den punkten.

Sedan vill jag säga till herr finansministern, att innan jag talade om att vi nu har att bedöma uttagningsprocenten i det reella läge, var vi nu befinner oss vid riksdagens slut, så betonade jag bestämt, att om folkpartiets linje hade följts såväl beträffande utgifts- som inkomstpolitiken för det budgetår som följer på detta, så hade vi ändå haft ett tillräckligt stort budgetöverskott för nästa budgetår. Den saken betonade jag särskilt, innan jag fällde mitt yttrande om att vi nu skall bedöma situationen efter dagens läge.

Till sist vill jag endast säga, att jag här inte har fått något svar på den fråga jag ställde till statsrådet, om statsrådet inte anser att skattelättnader påverkar sparandet, arbetsviljan och deklarationsmoralen. Jag tror det vore värdefullt om även den saken beaktades

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

av statsrådet och om den kom med i bilden vid bedömningen av framtiden.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Jag vill bara säga, att jag inte tror att det finns några metoder, som på kort sikt påverkar sparviljan. Allra minst gör det föreliggande skatteförslaget det. Det är ju nämligen alldeles uppenbart att i den mån skattelättnader medgives för befolkningslager, som känner med sig att de har många otillfredsställda önskemål, har man ingen garanti för att någonting kommer att sparas. Sedan kan det vara en annan sak, att om man vidtar mycket kraftiga skattesänkningar för de stora inkomsttagarna, så skapar man kanske därmed ökade sparmöjligheter. Jag är emellertid inte alldeles säker på att vi är beredda att i dag diskutera, om vi systematiskt vill driva en sådan skattepolitik. Jag har den uppfattningen att sparandet i mycket hög grad beror på människornas uppfattning om konjunkturutvecklingen. De undersökningar, som i dessa ting har gjorts i olika länder, har icke givit vid handen att det finns några väsentliga möjligheter att på kort sikt stimulera ett sparande med statliga ingripanden. Därför tillmäter jag icke det föreliggande skatteförslaget någon betydelse ur den synpunkten.

Sedan känner även jag mig tacksam, herr Kristensson i Osby, för att herr Kristensson så tydligt uttalat, att det lilla budgetöverskott som skulle ha uppstått, om folkpartiets alla förslag hade bifallits, ur folkpartiets synpunkt skulle ha varit alldeles tillräckligt i nuvarande situation.

Herr **HAGBERG** i Malmö: Herr talman! Bara några ord om sparandet. Som kammarrens ledamöter säkert har observerat, har sparandet under 1951 företett en för alla glädjande uppgång, och vad som är ännu mera intressant och glädjande är, att denna uppgång inte bara

har fortsatt under 1952 utan t. o. m. gjort det i accelererat tempo. Detta är ju en utveckling, som vi har anledning att vara tillfredsställda med. Men när vi har kunnat konstatera detta faktum, så vill jag fråga finansministern: Anser inte finansministern, att en skattesänkning skulle vara ägnad att ytterligare stimulera den sparvilja, som redan nu har kommit till uttryck?

Herr **VIGELSBÖ**: Herr talman! Eftersom även vi från vårt håll i bevilningsutskottet har biträtt den kungl. propositionen med förslag om en uttagningsprocent av 110, är det kanske på sin plats att jag här under några minuter motiverar varför vi intagit den ställning vi gjort. Man kan ju nämligen misstänka att det kommer att sägas så, som det sagts tidigare, nämligen att bondeförbundet i denna fråga har åkt med av vindsvepet. För att undvika sådant tal vill jag här påvisa, att det finns reella motiv för vårt ställningstagande.

Finansministern har i föreliggande proposition efter sina beräkningar redovisat betydande inkomstökningar, men det förekommer också betydande utgiftsökningar. Vad man emellertid alldeles särskilt frapperas av är den ovisshet, som på alla tänkbara sätt grumlar framtidsbilden. Herr Schmidt har skildrat de vanskligheter, som kan möta i framtiden, på ett alldeles utmärkt sätt och visat på den stora osäkerhet som därmed vidlår alla beräkningar, och det är ju därför bara bra att man i dagens läge garderar sig för framtida överraskningar.

När vi från vårt håll har bedömt dessa frågor är det emellertid en sak, som vi inte har kunnat lämna ur räkningen, och det är den goda inkomststandard som folket i dess helhet för närvarande har. Löner och arbetsinkomster är goda, och näringslivets inkomster är också goda. Vi frågar oss då: Kan man i ett sådant läge vara hur

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

snäv som helst, när det gäller att reservera medel för framtida behov? En vacker dag kanske vi har krisen över oss med sjunkande inkomster för stora grupper av folket. Något som däremot inte krymper i en kris är de statliga utgifterna. Dessutom har den statliga förvaltningsapparaten en viss benägenhet att växa ut. Vi har sålunda mycket stora utgiftsposter, som är fastlåsta och som antagligen icke kan skäras ned i någon väsentlig grad. Detta gör, att om ställningen förvagas för stora grupper inkomsttagare vid en eventuell kris, så kommer detta att medföra att hela belastningen och hela trycket för den statliga förvaltningsapparatus finansiering kommer att vila på näringslivet. Jag menar, att det i ett sådant läge måste vara bra att ha tillgång till reserver, som man kan falla tillbaka på. Då kan man, som finansministern sade, lika som industriföretagen genom upp- och nedskrivningar av sina lagertillgångar utjämna de goda och de sämre tiderna. Det bör under sådana förhållanden inte vara fel att i dagens läge som en räddningsplanka för kommande års näringsliv ta ut en skatteprocent av den i föreliggande förslag angivna storleken, 110 procent, och avsätta de på det sättet influtna medlen.

Jag tycker det är förvånansvärt att oppositionen anser ett sådant förfaringsätt onödigt och därför reserverar sig för en uttagningsprocent av 100. Jag frågar mig, om det inte är lika viktigt, riktigt och nödvändigt att konsolidera samhällets ekonomiska ställning som att konsolidera det enskilda näringslivets enheter. Det har ju nämligen från oppositionen framförts mycket kritik mot den föreliggande propositionen, i vad det gäller begränsning av avskrivningsrätten, vilken rätt verkligen har utnyttjats av industriföretagen inom näringslivet.

Nu säger finansministern att vi måste begränsa denna avskrivningsrätt, och oppositionen har då genmält, att detta

mycket kraftigt kommer att försvåra företagens ekonomiska konsolidering. Jag ifrågasätter emellertid om man inte kan dra en parallell här. Om man anser det så viktigt att med den fria avskrivningsrättens hjälp konsolidera ekonomin för näringslivets enheter, är det då inte lika nödvändigt att genom ett lämpligt avpassat skatteuttag under goda tider se till att man konsoliderar även statens finanser.

Nu frågas det emellertid — och jag måste medge att det är en misstanke, som har mycket djup förankring ute bland människorna — vad det är för mening med att vi överbalanserar budgeten och tar ut ett större skatteuttag än nödvändigt, om de influtna medlen slösas bort och inte reserveras för framtiden. Denna misstanke att man kanske slösar bort pengarna är den enda som grumlar även mitt omdöme i denna fråga. Jag tycker emellertid att vi har viss anledning att därvidlag lita på finansminister Sköld; åtminstone får man intrycket att han håller hårt om statens pung. Om han inte vill släppa dit någon, så förefaller det mig vara tämligen hopplöst att komma dit. Det finns emellertid vissa oroande tendenser. Sålunda berättades det mig häromdagen att man ökat ut Spannmålsbolagets styrelse med en ledamot. Jag vet inte hur det har gått till. Det har i varje fall inte beslutats av riksdagen. Om sådana förläningar inom den statliga förvaltningen göres i mycket stor omfattning, så kan det ju tänkas att de influtna pengarna rinner bort igen, vilket kanske kommer i dagen först när reserverna skulle ha varit tillgängliga för andra ändamål. Sker detta, blir ju effekten av den höjda uttagningsprocenten ingen.

Jag vill emellertid inte tro att detta kommer att ske. Jag är dock av den uppfattningen att man med hänsyn till de vanskligheter som kan torna upp sig i en nära framtid bör vara garderad, så att man inte blir tvungen att höja

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

skatterna då, och därigenom ensidigt belasta näringslivet. Därför bör vi nu gå in för att ta ut en skatteprocent på 110.

Finansministern nämnde här, att om vi hade följt oppositionens avslagsyrkanden på olika förslag om att ta ut extra skatter, så skulle staten därigenom ha förlorat omkring 600 miljoner kronor. De pengarna hade då inte funnits tillgängliga. Nu har dessutom alla partier väckt motioner om ökade bidrag på den ena punkten efter den andra. Där är vi alla skyldiga, även vårt parti. Utskotten har emellertid samvetsgrant avstyrkt de flesta motionerna, vilket torde vara räddningen för oss. Om så icke skett, skulle nämligen helt säkert även den överbalansering, som vi räknar med vid en uttagsprocent av 110, redan ha förbrukats. Följaktligen kommer man väl till det resultatet, att man även från riksdagens egen sida måste visa återhållsamhet, så att inte hela ansvaret lägges på finansministern.

Med hänsyn till den motivering, som vi sålunda har ansett föreligga för denna höjning av uttagsprocenten, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till förslaget i bevilningsutskottets betänkande nr 57.

Herr ORGÅRD: Herr talman! Med hänsyn till den allsidiga redogörelse som finansministern givit av det finanspolitiska läget kunde man gott avstå från ordet, men när jag ser att jag på talarlistan kommer före folkpartiets ledare ville jag gärna ställa några frågor, som det då kan bli tillfälle för honom att besvara. Först ville jag emellertid rent allmänt påpeka, att det dock är anmärkningsvärt att vi i detta land och i denna tid över huvud taget kan diskutera och besluta om en skattesänkning. Detta när världen ser ut som den gör och när t. ex. kostnaderna för vårt försvar nått en omfattning, som vi aldrig tidigare drömt om och där vi

knappast kan räkna med en skattesänkning — snarare då motsatsen.

Vad som föreslås är ingen skattesänkning, säger herr Hagberg. Det är ingen skattesänkning med hänsyn till vad skattedragarna har rätt att fordra med tanke på penningvärdets fall. Jag kan inte förstå ett sådant resonemang att vi skulle ha liksom ett statiskt läge, där man alltså kunde påstå att just denna skattesats är rättvis under alla förhållanden. Det är väl ändå så, att det är utgifterna och förhållandena som bestämmer det skattetryck som vi nödgas besluta. Detta är stort nu, det erkänner vi alla, men då bör också i det sammanhanget påpekas att utgifterna har stigit, och även när det gäller statens utgifter har man att räkna med penningvärdets fall. Det är förhållandena här hemma och ute i världen som är avgörande för det onormala skattetryck som vi för närvarande har.

Härmed går jag över till de frågor jag skulle vilja ställa till de efterföljande talarna, främst då till herr Ohlin. Det är med mycket stort intresse jag i det sammanhanget först och främst motser svaret på finansministerns fråga, om folkpartiet och dess ledare nu helt har övergivit teorien om finanspolitiken som ett instrument för balansering av konjunkturerna. Jag minns diskussionen på 1930-talet, då herr Ohlin var en av de främsta förespråkarna för tanken på den nya finanspolitiken, varigenom man icke skulle se på budgetens balansering enbart för det är det gällde, utan man skulle se ut över en längre tid för att med finanspolitikens hjälp kunna hugga av topparna på högkonjunkturerna och så att säga lyfta upp vid en lågkonjunktur. På så sätt skulle man åstadkomma en jämn konjunkturutveckling.

När man nu konstaterar hur folkpartiet är berett att i en högkonjunktur t. o. m. underbalansera budgeten och begagna tillfälliga inkomster som underlag för en skattesänkning — så-

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

dana krav har ju från det hållet framställts motionsvis och på annat sätt — så är man berättigad att härvidlag ställa sig frågande.

Grunden för oppositionens inlägg här i debatten har varit en önskan att likasom åstadkomma vattentäta skott mellan de olika budgetåren: man skulle således icke ta hänsyn till de förhållanden som vi kan räkna med uppkommer under budgetåret 1953/54. Men, som finansministern har framhållit, redan det beslut som vi nu fattar sträcker sig till sina verkningar fram över även det kommande budgetåret, och därmed är man ju inne i en diskussion om hur det då skall se ut.

Jag läser i högerns motion i denna fråga att detta parti framhåller, att rent formellt och enligt lagen skulle uttagsprocenten och diskussionen om denna begränsas till det budgetår det gäller. Men vid sitt allmänna resonemang kastar man tydligen ändå en blick även på det kommande budgetåret, och det framhålles, att ett ansträngt budgetläge kan ha den goda verkan, att det utövar ett återhållande inflytande på utgifterna och tvingar fram sparsamhet. Motionärerna säger, att det kan komma att möta svårigheter att våren 1953 vidhålla 100 procents skatteuttag. Detta fakum bör understryka önskemålet om en prövning av den statliga verksamhetens omfattning och former samt i anslutning därtill en prövning av de statliga utgifterna.

Inför det förhållandet, att vi i föreliggande utskottsutlåtande har en gemensam reservation av högern och folkpartiet, frågar jag mig, om även folkpartiet står bakom det resonemang, som förs i högermotionen. Jag menar för min del naturligtvis inte att vi skall uraktlåta att pröva alla möjligheter till en sänkning av statsutgifterna, men jag vill å andra sidan säga, och härvid vänder jag mig främst till folkpartiet: Har vi inte talat om och är vi inte åtminstone inom folkpartiet och social-

demokratiska partiet ense om att det finns ofrånkomliga statsutgifter, som vi måste klara? Har inte framför allt folkpartiet talat om att på det sociala området har många eftersatta grupper ännu inte fått kompensation? Och har vi inte nyligen när det gällde åttonde huvudtiteln haft skarpa debatter i kammaren om nödvändigheten av att höja anslagen till folkbildnings- och nykterhetsorganisationerna, där penningvärdeförsämringen fört fram till ett katastrofalt läge och där vi under nästkommande budgetår, om denna verksamhet skall kunna vidmakthållas, står inför den ofrånkomliga uppgiften att höja anslagen åtminstone så pass mycket, att det blir kompensation för penningvärdets fall. Vi är väl dessutom alla på det klara med att när det gäller folkbildnings- och nykterhetsarbetet och även andra stora sociala uppgifter, så måste ytterligare krafttag till, ty situationen kräver beredskap även på dessa områden.

Då frågar jag framför allt folkpartiet: Om vi vill få till stånd betydande öknings- och anslag till dessa och liknande ändamål, är det då inte för sent att komma med äskandena vid nästa års riksdag? Vi bör väl vara ute i god tid, så att finansministern i höst, när budgeten görs upp, kan avväga de olika utgiftsposterna mot varandra. Ty om vi råkar i ett svårt budgetärt läge, såsom högern sagt i det uttalande jag nyss läste upp, vad skall finansministern då svara, om man t. ex. från tjugomannadelegationen inom den samlade nykterhetsrörelsen eller från folkbildningsorganisationerna kommer med krav på ökade anslag? Vad skall han svara, när vi genom de beslut vi fattat här i riksdagen har ställt honom inför ett svårt budgetärt läge?

Det var dessa frågor jag ville ställa för att få dem belysta i den fortsatta debatten, och jag ber att avslutningsvis endast få säga, att egentligen är det väl inte så värst stora skiljaktigheter som

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

råder. Man säger från oppositionens sida, att i det nuvarande läget kan vi gå ned till en uttagningsprocent av 100, och skulle det visa sig att förhållandena under kommande budgetår blir svåra, så kan vi ju höja uttagningsprocenten. Vi anser att en sådan väg är föga realistisk. Mera realistisk är då den som finansministern och utskottets majoritet har föreslagit. Ty om den optimism som färgar framför allt folkpartiets syn på läget under kommande budgetår skulle visa sig vara riktig och vi finner att vi är i ett sådant läge att vi även med hänsyn till utgifterna på det sociala området och med hänsyn till den kulturella upprustningen kan vidta en skattesänkning, så är det rimligare och mycket lättare att då vidta en sänkning av uttagningsprocenten.

Herr talman! Med stöd av de synpunkter, som jag nu framfört, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag skall be att i ett något senare sammanhang få ta upp några av finansministerns invändningar gentemot högerns inställning till den ekonomiska politiken. Inledningsvis kanske jag emellertid kan få framhålla, att vi är överens med finansministern om att förordna en fortsatt stram ekonomisk politik. Men vi förordar en väsentlig förskjutning av tyngdpunkten i denna politik, en förskjutning i syfte att genom ökat sparande skapa förutsättningar för kostnadssänkande investeringar.

Finansministern sade att man bör inte byta hästar när man befinner sig mitt i strömmen. Nej, helst inte, men man skall då också känna sig säker på att hästarna kan föra en över strömmen. Det är tyvärr den saken som vi inom oppositionen inte alls är säkra på.

Vad är det, herr talman, som vi är rädda för just nu? Såvitt jag kan se är det två saker. Vi hyser en malande oro för att priserna skall börja stiga igen. Herrarna i regeringen har tydligen

samma känsla av osäkerhet. Vi har vidare en otäck föraning om att det ganska snart kan bli svårt att få fatt i folk ute i världen, som vill köpa vad vi tillverkar och som kan betala hyggligt och bra. Andra gör varorna billigare och snappar bort våra köpare. Kan vi inte klara den biffen kan det, säger vi oss, bli svårt att ge alla som vill arbeta jobb.

Det allra värsta som kan hända är om vi får både prisstegringar och arbetslöshet på en gång, om pengarna förlorar sitt värde och människorna sitt arbete. Den risken är inte *alldeles* obefintlig.

Vad som kommer att hända hänger mer än någonsin på vad vi själva gör. Av några tal som min ärade vän herr Hedlund hållit ute i landet har jag fått det intrycket att han menar, att kommunisterna i Korea i pur häpenhet över den svenska regeringskoalitionens tillkomst inställde sitt krig och att det därför djupare sett är herr Hedlund som vi har att tacka för den lugnare atmosfär i världen, som dämpat prisstegringsriskerna. Då det emellertid varit först i vår som herr Senander från Göteborg fått tillfälle att informera Mao-tse Tung om bondeförbundets behjärtade insats och inte i höstas, så tror jag inte riktigt på historieskrivningen. Jag nöjer mig med att konstatera att läget är lugnare och att den dödsdömda amerikanska kapitalismen har priserna i sin hand — trots den enorma upprustningen.

Vi har fått en ny chans. Låt oss då inte försitta den också. Alla har väl någon gång sett en häst i en nedförsbacke, som bakom sig har ett alldeles för tungt lass. Kusken hojtar och rycker i tömmarna. Hästen sätter hasorna i backen men kan varken svänga eller stanna. Lasset driver på och i själva verket bestämmer det både takten och riktningen, hur bestämd kusken än ser ut.

I vår ekonomiska politik släpar vi i

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

själva verket på ett fruktansvärt lass. Kusken och hans medhjälpare ur den egna familjen och från en grannfamilj, som tagit tjänst hos honom, har gillrat upp det för att han skulle få lättare att hålla igen på slät mark, där hästen visat en viss lust att falla i trav. Först satte man på olika slag av politiska skyggglappar, sedan drog man åt alla regleringsbromsarna, och därefter fyllde man kärnan med skatter och avgifter av alla tänkbara slag. Och till slut förbjöd man kullager och konsistensfett i hjulnaven.

Det borde väl vara självklart att i längden fungerar inte en sådan politik. Den fungerar inte om man vill få till stånd så snabba framsteg som möjligt, och den fungerar icke när den stora uppgiften är att snabbt passa på varje chans, att vara före utvecklingen. Våra ämbetsverk går sin säkra gång. Det gör förmodligen priskontrollnämnden och finansdepartementet också. Men intet av dem tar risker, och intet av dem hittar nya kunder åt landet. Det är inte reviderade nationalbudgeter vi behöver utan större rörelsefrihet.

Den långt övervägande majoriteten av oss i det här landet får sina inkomster genom att arbeta i enskilda företag. Vi gör det som arbetare i ordets gamla bemärkelse eller som tjänstemän eller som företagsledare. En sak måste vara gemensam för oss. Våra utsikter att få det bättre beror på vårt företags möjligheter, vår egen trygghet på dess förmåga att stå rycken i sämre tider. Om man erkänner att detta resonemang är riktigt måste man väl inse, att det är felaktigt att ta ifrån företagen deras reserver. Man måste hålla med om att den kanske viktigaste uppgiften just nu är att öka utrymmet för rationaliseringar, investeringar och effektiviseringar i produktionen.

Två ting är särskilt anmärkningsvärda i den aktuella debatten: att inte den meningsriktning som gör anspråk på att stå jordbruket närmast är med och understryker behovet av rationali-

seringar, och vidare att någon längre orkar påstå att den som kämpar för ett rationellt och starkt produktionsliv därmed skulle företräda något slags speciella kapitalägarintressen.

Vad är det som har skett i svenskt jordbruk under senare år? Jo, en rationalisering utan jämförelse i vår historia. Detta är verklighetsbakgrunden till det förhållande, som en av de mycket stora europeiska tidningarna häromdagen noterade: att Sverige har bland de högsta lantarbetarlönerna i Europa och trots detta förhållandevis låga livsmedelspriser. Vi i högerpartiet ser ett slags kollektivavtal i de jordbruksuppgörelser som träffas och kan inte finna någon grund till de lösa påståendena, att någon grupp därigenom skulle ha skaffat sig otillbörliga förmåner. Men vi ser på något längre sikt saken så, att om jordbruket får något större rörelsefrihet och får vara i fred för krångliga och äganderättsförstörande jordlagar, kommer det att fortsätta sitt rationaliseringsarbete — till de anställdas gagn och till konsumenternas gagn.

Lika litet som man gynnar de s. k. kapitalisterna på någons bekostnad genom att ordna det så att lantarbetarna kan plöja med moderna traktorplogar i stället för med en tråplog, dragen av två stutar, lika litet gör man det genom att skaffa verkstadsarbetarna moderna maskiner.

Med en befolkning, som motsvarar cirka 7 procent av den sammanlagda befolkningen i världen, svarar Förenta staterna för nära 40 procent av världens industriproduktion. Varför? Jo, bl. a. därför att i USA är kapitalbildningen en angelägenhet för de många människorna — inte för staten. Där framstår sambandet mellan sparandet och de moderna maskinerna klart — för människan och i politiken.

Vår främsta uppgift är att snabbt öka sparandet — det frivilliga sparandet, som är något helt annat än statens tvångssparande. Att se den ekonomiska

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

politiken ur sparandets synpunkt kan verka ensidigt, men ensidigheten är skenbar. Det är ett ökat sparande — företagssparande och enskilt sparande — vi behöver för att kunna hålla oss i tätgruppen i kapplöpningen om kunderna. Det är ett ökat sparande vi behöver för att kunna göra fler och fler medborgare till delägare i våra samlade resurser och på det viset ge dem mer och mer att säga till om i väsentliga ting. Det är ett ökat sparande vi behöver för att göra de många gånger utlovade stabila priserna till verklighet.

Just nu skulle en alldeles särskild uppmuntran åt sparandet ge effekt. Därom är jag övertygad, och jag beklagar djupt att regeringen förskansat sig bakom allsköns betänkligheter och vägrat att vara med och verkligen göra någonting. Finansministern sade här nyss, att de åtgärder, som är tänkbara för att stimulera sparandet, kan verka först på längre sikt. Ja, herr talman, men varför har man då inte vidtagit dem tidigare? Det har sannerligen inte saknats påstötningar i sådant syfte. Någon gång måste man väl för övrigt ändå börja med att vidtaga dessa åtgärder. Man kan väl inte i längden skjuta åtgärderna ifrån sig under åberopande av att de inte kan få någon omedelbar verkan.

Frågan om sparandet har ett nära samband med valutapolitiken. Vi har gott om fordringar på olika länder jämfört med hur vi haft det under senare år, men vi har ont om valutor som kan ge styrka, om en ny våg av devalvering skulle bryta loss över vår världsdel. Vilka planer har regeringen för att möta en eventuell ny situation sådan som den där vi stod på hösten 1949?

Just därför att vi i högerpartiet är så angelägna om att människorna skall hysa förtroende till sina pengar, är vi oroliga och skakade över de varje år — även i år — regelbundet återkommande förslagen att ge riksbanken rätt att trycka mer sedlar. Helst hade vi

sett att vi äntligen i år fått ett förslag som kunnat göra slut på de många provisorier för sedelutgivningsrätten. Människor litar inte på provisorier. När nu detta blev omöjligt, därför att regeringen tog så obegripligt lång tid på sig innan den satte i gång den nödvändiga utredningen, har vi tvingats acceptera en ny höjning och ett nytt provisorium. Vi begär emellertid ett system med varningssignaler och förutsätter en ekonomisk politik som får håll på prisstegringarna.

På den avgörande punkten har vi till slut kommit varandra närmare. Regeringen har smugit sig närmare och närmare vår linje om en stramare hållning till anspråken på kredit. Den har kommit för sent, och den har valt en enligt vår mening felaktig metod för den behövliga åtstramningen, men dess gamla försvarslinje ligger nu som intressanta fornminnen bakom den. Försöket med en kreditransonering har som bekant fört till att vi dels fått en kluven kreditmarknad, dels en ransonering och dels en räntestegring. Ett friare system, där man betraktat räntan som ett pris, skulle ha gett bättre resultat, ett sundare och naturligare läge. Vi skulle ha sluppit ryckningarna och kastningarna, och bankerna hade på ett naturligare sätt kunnat sortera anspråken. Vi hade fått en åtstramning utan inre kluvenhet och ett starkt förtroende hos spararna.

I anledning av finansministerns uttalande i räntefrågan vill jag bara göra den lilla reflexionen: Kan det vara förnuftigt att avstå från den rörliga räntan som ett lämpligt instrument i den ekonomiska politiken, när vi befinner oss i ett stramt läge på penningmarknaden? Nej, herr talman, det är just i ett sådant läge som man med ännu större fog än eljest kan hävda, att man med små variationer i räntenivån kan nå avsevärda resultat.

Sitt stora prov har emellertid riksbanken framför sig. Det kommer i höst, då banken inte endast som hittills måste

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

underlåta att synda, utan då den måste göra goda gärningar också. I höst måste riksbanken hitta köpare till statsobligationer. Det blir ingen lätt uppgift, men den blir nödvändig — för att inte mer pengar skall komma i rörelse än kravet på hållbara priser medger.

Att riksbanken sköter sin uppgift att hålla emot är alltså ett villkor för att krediterna skall kunna hållas inom de gränser som sparandet sätter. Att ersätta denna naturliga regulator med att staten tar hand om allt större delar av människornas pengar är inte möjligt. Men därtill kommer en alldeles avgörande omständighet. Det verkar som om det skulle finnas en naturlag, som pressar upp statens löpande utgifter, dess konsumtionsutgifter, upp mot gränsen för inkomsterna. Varje s. k. överbalansering har en benägenhet att äta upp sig själv, och ingen finansminister, inte ens herr Sköld, orkar i längden hålla emot.

Herr Sköld menade att överbalanseringen har haft gynnsamma verkningar för vår samhällsekonomi. Men, herr talman, det finns väl ändå ingen i denna kammare som kan vara blind för det faktum, att överbalanseringen har utövat en kostnadsuppdrivande verkan inom hela samhällsekonomin, som i inte oväsentlig mån bidragit till den kraftiga uppblåsningen av den svenska inkomstvolymen. Det som ytterligare bidragit här till var den planlösa avvecklingen av subventionerna på hösten 1950 och i början av 1951. Men överbalanseringens dryga andel i denna olyckliga utveckling kan man inte komma ifrån.

Nu gjorde finansministern en fråga, som förmodligen var menad att sätta oss inom oppositionen på det hala. Finansministern frågade: Var hade vi i dag stått, när det gäller att genomföra en skattesänkning, om vi inte hade haft möjlighet att ta i anspråk de överbalanserade medlen? Ja, herr talman, tänk att inte finansministern inser, att

den frågeställningen är ganska meningslös. Vi kan med minst samma fog fråga: Var hade vi stått, om man hade följt en helt annan ekonomisk politik än den som regeringen har drivit? Överbalanseringen har ju betraktats som ett instrument för att dämpa inflationen, ett instrument, vars verkningssfär vi aldrig har trott på — som jag nyss antydde. Vi har all anledning hävda, att med en annan ekonomisk politik, främst en långt tidigare insatt kreditåstramning i förening med en rörlig ränta, hade vi till väsentlig grad kunnat undvika engångsinflationen. Vad syftar såväl regeringens som oppositionens förslag i skattesänkingsfrågan till? Jo, regeringen vill ju till hälften och vi inom oppositionen till större delen genom en skattesänkning undanröja engångsinflationens verkan på skattenivån här i landet.

Det är emellertid en annan sak, som finansministern också alldeles förbisåg i sitt resonemang. Vi vill avveckla överbalanseringen men icke för att dela ut pengarna för att användas för löpande konsumtion. Vi ville, herr talman, icke ens en gång falla för frestelsen att ta i anspråk överbalanserade medel för att genomföra en välmotiverad förbättring av folkpensionärernas villkor, utan vi föreslog i sådant syfte en höjning av folkpensionsavifterna. Vi vill avveckla överbalanseringen genom skattesänkning för att göra det lättare för de enskilda att öka sitt sparande och stimulera dem till höjda produktiva insatser. Det är en klar och konsekvent linje, som högerpartiet i dessa frågor har företrätt. Med särskild adress till herr Vigelsbo, som jag inte ser just nu i kammaren, vill jag säga, att vi därför inom högern inte har något behov att här i kammaren avge en syndabekännelse över våra handlingar i det förflutna när det gäller skattepolitiken. Allt talar alltså för att finansministern om än med saknad borde överge sin överbalanseringslinje och

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

därmed öka företagens förmåga att lägga upp reserver och ge skattebetalarna en rejäl skattesänkning.

Om de statsfinansiella förutsättningarna för en ordentlig skattelindring kan man efter den långa föregående diskussionen fatta sig kort. För det budgetår, som vi har möjlighet att med rimlig grad av säkerhet överblicka, är läget det — det medger också finansministern — att den direkta skatten kan sänkas i enlighet med skatteutredningens enhälliga förslag utan att inkomsterna för staten minskar mera än att dess löpande utgifter blir täckta. Om budgetåret därefter, alltså det som börjar på sommaren nästa år, kan i dag inga säkra omdömen fällas. Varken finansministern eller jag vet egentligen någonting om den ekonomiska utvecklingen inom samhället nästa år, om statens inkomster eller ens om statens utgifter.

Herr Sköld gav oss vissa siffror för året näst efter detta. Ja, herr talman, tidigare har finansministerns kalkyler för det närmaste budgetåret varit i hög grad otillförlitliga. Felmarginalerna har varit vida större än merkostnaderna för oppositionens skattesänkningsslinje. Finansministern får därför ursäkta oss, om vi inte tilltror honom förmågan att ge oss någon säkrare grundval för bedömningen av budgetläget om ett eller ett och ett halvt år. Att herr Sköld kan uttala allmänna farhågor särskilt med hänsyn till utgifternas utveckling förstår jag. Men någonting därutöver kan han inte prestera. Vi kan inte låta bli att sänka skatten ordentligt därför att herr Sköld är orolig för framtiden. Vi måste få hjälp i den ekonomiska politiken av en skattesänkings gynnsamma verkningar på arbetsvilja och sparande. Skattesänkningen bidrar själv till att på längre sikt skapa förutsättningar för sitt forbestånd. Det är detta man på socialdemokratiskt håll aldrig synes vilja medge.

Självfallet måste vi alla vara med om

att i god tid planera den statliga utgiftspolitiken, inte minst planera en förnuftig avveckling av den osunda subventionspolitiken. Det är därvidlag inte bara fråga om jordbrukssubventionerna. Det finns en osund subventionsflora inom många andra områden i vårt ekonomiska liv.

Jag kanske i detta sammanhang kan få rätta ett litet misstag, som finansministern gjorde sig skyldig till. Finansministern sade, att de förslag till besparingar, som ifrån vårt håll har framlagts inom bostadspolitiken, skulle ge ett netto på mellan 7 och 8 miljoner kronor. Den verkliga summan, den verkliga besparingen enligt högers förslag, ligger i närheten av 50 miljoner kronor. Men med de siffror, med vilka finansministern rör sig, kanske han betraktar en sådan skilljaktighet som en bagatell.

Skattesänkningen betyder ju att de enskilda skattebetalarna själva får disponera över en större del av sin inkomst än nu. Ingen kan påstå, att skattekommitténs förslag i det avseendet går för långt. Det kan diskuteras, om förslaget ens fullt återställer läget till vad det blev genom 1947 års skattebeslut. Socialdemokraterna tycks emellertid utgå ifrån, att varje ökning av den del av människornas inkomster, som man låter dem själva disponera, betyder ökade köp av varor, ökade utgifter för familjerna för sådana ting, som det kan vara nyttigt och angenämt att bruka. Jag tror att denna pessimistiska syn är felaktig. Får människorna ökad ekonomisk rörelsefrihet, kommer detta med säkerhet att ge till resultat ett ökat sparande, naturligtvis under förutsättning att skattesänkningen inordnas i ett förnuftigt ekonomiskt program, som återställer förtroendet hos människorna för penningarnas värde. Skattesänkningen är alltså ett av medlen att skapa bättre motståndskraft mot prisstegringar och ökade insatser till välståndets höjning.

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

Låt mig sammanfatta: En snabb och smidig riksbankspolitik, målmedvetna åtgärder i syfte att främja det enskilda och frivilliga sparandet, återställda möjligheter för företagen, de stora och små företagen inom handel, hantverk, industri och jordbruk, att bygga upp sina reserver, en rejäl skattelindring, i dessa ord sammanfattar jag vårt alternativ till de höga skatternas och de direkta regleringarnas politik. Jag kan inte *bevisa*, att detta alternativ är bättre eller effektivare än regeringens politik. Erfarenheter från vårt land och andra länder gör det emellertid troligt. Om regeringspolitiken *vet* vi, att den är engångsinflationens politik.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr OHLIN: Herr talman! Det problemkomplex, som kammaren i dag diskuterar, är ju så stort och så mångskiftande, att det är nödvändigt att man i en debatt som denna begränsar sig till vissa väsentliga sidor av detsamma, även om man är väl medveten om att det innebär att andra synpunkter, som också är värda att framföras, inte kommer med denna gång.

Jag skall börja med några reflexioner om *det statsfinansiella utrymmet för en skattesänkning* sådan som reservanterna har föreslagit. Ty det är väl i alla fall det, som här i dag är den mest centrala, den mest brännande frågan.

Beträffande inkomstberäkningen för budgetåret 1952/53 tänker jag inte diskutera, huruvida riksräkenskapsverket har varit litet mer eller litet mindre optimistiskt eller pessimistiskt. Det förefaller, som om finansministern ville göra gällande, att egentligen borde man ha räknat med andra siffror än riksräkenskapsverket gör, men han har av någon anledning ändå inte gjort det. Det är ett rätt egendomligt sätt att argumentera. Finansministern mer än någon annan har väl skyldighet att taga ställning till och bedöma läget. Att säga

att jag har räknat liksom riksräkenskapsverket men egentligen borde jag ha räknat lägre, är väl ett försök att kunna använda två olika argumentationslinjer för framtiden allteftersom det passar sig.

Finansministern sammanfattade nu sin kritik av oppositionens — kanske han därvid särskilt nämnde folkpartiets — ståndpunkt på det sättet, att med oppositionens förslag i fråga om lägre eller uteblivna skatter och vissa utgifter, så skulle budgetöverskottet inte bli mer än 200 miljoner kronor. Då har han räknat ifrån vad han kallade för de tillfälliga skatteinkomsterna. Får jag då först påpeka, att finansministern — tydligen för att få så mycket som möjligt att bli tillfälliga skatteinkomster — beräknar, att inskränkningen i den fria avskrivningsrätten skall ge 250 miljoner kronor i ökad inkomstskatt från företagen, särskilt bolagen. Han menar alltså, att om man nu hade bibehållit den fria avskrivningsrätten, skulle det ha kommit in 250 miljoner kronor mindre. Jag tillåter mig sätta ett mycket stort frågetecken för denna siffra. Det skulle betyda, att företagen det året med bibehållen fri avskrivningsrätt skulle ha avskrivit ungefärligen 700 miljoner kronor mer än vad de nu kommer att göra. Observera att företagen ju har fri avskrivningsrätt för ifrågavarande tillgångar, som är anskaffade före den 1 januari 1952 och kan därför i många fall kompensera sig genom att skriva av litet mer på sådana äldre tillgångar, om de måste skriva av litet mindre på de nya. Och ändå räknar finansministern med att de skulle ha avskrivit sammanlagt netto 700 miljoner kronor mer. Finansministern förbiser därvid alldeles uppenbart, att den som inte kan avskriva så mycket på 1952 års tillgångar får skriva av så mycket mer på de äldre tillgångarna. Hans ståndpunkt måste sålunda innebära, att detta år skulle företagen ha avskrivit långt mer än 700 miljoner kronor på 1952 anskaffade saker

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

utöver vad de nu kan göra till följd av avskrivningsrättens begränsning. Varje jämförelse mellan denna siffra och det totala värdet av anläggningarna i företagen tror jag leder till en mycket utpräglad skepsis i fråga om finansministerns uppskattning. Man frågar sig — det vill jag säga uppriktigt utan att jag tror att jag gör statsrådet Sköld någon orätt — när en siffra är konstant uppskattad, medför denna lilla märkvärdighet i uppskattningen någon konsekvens, som underlättar finansministerns argumentering? Ja, visst gör den det i alldeles ovanligt hög grad i detta fall. Genom att säga att 250 miljoner är en tillfällig inkomst, som beror på en åtgärd vilken oppositionen varit emot, reducerar han budgetöverskottet enligt oppositionens kalkyler med 250 miljoner. Om jag säger att en uppskattning av 150 miljoner förefaller långt mera verklighetstrogen och kanske även den tilltagen i överkant, förstår kammaren att finansministerns påståenden om hur folkpartiets finanspolitik ter sig får tas med en stor nypa salt.

Det finns en annan punkt, där man måste opponera mot finansministerns karakteristik, nämligen beträffande avskrivningarna av de medel, som det allmänna anvisar till lånefonder för bostadsbyggande. Där har finansministern föreslagit att inte mindre än 180 miljoner kronor, som går till tillägglån, skall avskrivas helt och hållet, detta trots att det allmänna förbehåller sig att när som helst begära att dessa tillägglån skall förräntas och eventuellt även amorteras. Icke desto mindre vill finansministern ur statsfinansiell synpunkt jämställa tillägglånen till detta väldiga belopp med en ren subvention, vilken naturligtvis hade måst bokföras som utgift i driftbudgeten. Om det som vi har föreslagit skrivs av 50 procent på dessa lån, tycker jag man kan säga att det är en försiktig finanspolitik. Att man tidigare, när det rörde sig om väsentligt lägre belopp, tyckte att man kunde

skriva av alltsammans är *en* sak. Att, när det kommer upp i så väldiga belopp av statliga lån till bostadsbyggande, till skapande av det realkapital som bostäder utgör, begära att lånen skall avskrivas på en gång förefaller mig vara ett alldeles överdrivet krav.

Ur lånefonden för bostadsbyggande lånar man ut pengar till 3 procent och har en kostnad av 3,5 procent i runt tal. Det är ju litet av Ebberöds bank detta med en förlust på 0,5 procent. Observera emellertid att om man får in en sjundedel mindre än man betalar ut, motiverar det i och för sig inte större avskrivning än med en sjundedel. Härtill kommer att det ju till största delen är amorteringslån, varför en del av pengarna efter en tid kommer tillbaka, inte med något avdrag utan så småningom med hela kapitalbeloppet. Även där menar jag att den avskrivning, som vi har föreslagit, är uttryck för en försiktig statsfinansiell politik.

Vad är då finansministerns sammanfattning när han skall kritisera vår ståndpunkt? Jo, han säger att om inte staten skaffar dessa pengar skattevägen, måste staten låna. Vill man då att staten skall låna pengar för att kunna sänka skatterna, frågar han. Man förstår att detta yttrande är utformat inte för att göra något intryck på denna kammars ledamöter, som genomskådar dess ihållighet, utan för helt andra ändamål. Om budgeten i alla fall är överbalanserad och man företar en investering i realkapital, t. ex. bostäder, och en väsentlig del av denna investering betalas med skattemedel men en del betalas med lånemedel, liksom så många andra kapitalinvesteringar, så säger finansministern, att om ni inte finansierar hela investeringen i tillägglånen med skattemedel, betyder det att ni vill låna för att kunna sänka skatterna. Med det resonemanget kan finansministern lika gärna säga, att den som vill låna pengar till investeringar i statens järnvägar och inte vill täcka utgifterna för

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

de investeringarna i driftbudgeten han vill låna för att kunna sänka skatterna. Jag kan därför säga till finansministern, att tydligen även han vill låna pengar för att kunna genomföra sin skattesänkning. — Tog han en hel del kapitalinvesteringar och lade dem på driftbudgeten, bleve det med finansministerns egen konjunkturbedömning inte utrymme ens för hans egen skattesänkning.

Det är alldeles uppenbart att detta sätt att karakterisera kapitalutgifterna är vilseledande, såvida inte finansministern vill att man skall med löpande inkomster täcka samtliga statens kapitalutgifter. Det är ju möjligt att han menar att det skall ske i år. Jag vill medge att vi just detta år med hans beräkningar kommer mycket nära ett uppfyllande av det kravet och kanske uppfyller det helt och hållet, men han har ju inte på något sätt framfört detta såsom någon princip, och alla förstår också att det skulle vara orimligt.

Jag vill alltså bestämt hävda, att den nedsättning av avskrivningarna med 146 miljoner som vi har föreslagit är väl motiverad. Om man dessutom räknar om finansministerns post rörande inverkan av den fria avskrivningsrättens begränsning på företagsbeskattningen, kommer man till ett budgetöverskott, som enligt vårt förslag blir icke oväsentligt högre än finansministern påstod. Sedan kan det hända att finansministern glömde någon minuspost, men det är i så fall en långt mindre sak.

Det är av vikt, ärade kammarledamöter, att det slås fast, att vad vi här jämför är olika grader av överbalansering, ingenting annat. Ute i den offentliga debatten och i regeringspressen försöker man ofta framställa det så, som om det var fråga om att oppositionen ville underbalansera budgeten och inte ville skaffa täckning för utgifterna, men som jag har sagt många gånger förr förhåller det sig inte på det sättet.

Jag vill säga till herr Orgård och

andra, att vill man ha exempel på platser där det diskuteras förslag om underbalansering av en budget, då skall man inte vända sig till den svenska riksdagen och till folkpartiet — jag tror i det sammanhanget inte heller till högern — utan då skall man vända sig till den socialdemokratiska oppositionen i Stadshuset.

När vi diskuterar de offentliga finanserna ur konjunktursynpunkt, säger socialdemokraterna att de kommunala finanserna inte har någonting med saken att göra, och intet ord kommer över deras läppar om den frågan. När vi diskuterar svensk samhällsekonomi hör inte kommunernas finanser hit på samma sätt som statens finanser, säger man. Vi diskuterar dock i dag den allmänna samhällsekonomiska jämvikten. Vi har nu bankoutskottets betänkande om den saken till behandling. Skulle det inte kunna locka fram något enda litet ord från statsrådsbanken om vad man anser om kraven på att underbalansera de kommunala budgeterna i nuvarande läge? Tänk vilken sammanbiten tystnad som har utmärkt regeringsbanken varje gång detta har diskuterats. Det är ungefär som om den kommunala finanspolitiken inte hade någonting att göra med samhällsekonomien. Alla förstår att detta är en ohållbar ståndpunkt. När regeringen riktar kritik mot oppositionen för att den vill överbalansera budgeten med hundratals miljoner men inte »tillräckligt mycket», är det också nödvändigt att man något talar om hur man ur samhällsekonomisk synpunkt bedömer den kommunala finanspolitiken, om man inte där framställer krav på en väl balanserad budget. Låt mig säga att om den tystnad, som har förmärkts från regeringsbanken när dessa saker kommit på tal, skulle fortsätta även i dag, då blir det i sanning en vältalig tystnad.

Beträffande sedan möjligheterna att sänka skatterna under nästkommande finansår har herr Kristensson och herr Hagberg i Malmö liksom ett par senare

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

talare belyst frågan så ingående, att jag inte behöver säga många ord. Det är ju uppenbart att om man har budgetöverskott, går det att sänka skatten. Om man sedan säger, att det inte är säkert att budgeten blir balanserad längre fram i tiden, kan vi bara svara vad som har sagts många gånger förr, nämligen att man aldrig får en sådan säkerhet. Naturligtvis har finansministern rätt i att man måste ta hänsyn till att inkomstskattesänkningen kommer att till fullo inverka på budgeten först under budgetåret 1953/54, men vi har ju många andra förändringar att räkna med under budgetåret. Jag tycker att finansministerns erfarenhet efter hans bestämda påståenden från år 1950 om vad som skulle ske med budgeten året efter det nästkommande skulle motivera en viss försiktighet i hans omdömen rörande budgetutfallet 1953/54.

Med någon överraskning har jag sett att utskottet, om jag har förstått det rätt, räknar med såsom självklart, att man budgetåret 1953/54 inte skall ha några av dessa tillfälliga statsinkomster, t. ex. den företagsbeskattning, som sammanhänger med begränsningen av den fria avskrivningsrätten. Det måste väl betyda att utskottet redan nu räknar med att den fria avskrivningsrätten skall återställas den 1 januari 1953. Mycket glädjande, men en aning överraskande. Om inte någon ledamot av utskottet kan förklara detta uttalande på annat sätt, så är den tolkningen berättigad, att utskottet menar att den fria avskrivningsrätten skall återställas den 1 januari 1953, eftersom man icke räknar med någon verkan på statsfinanserna under budgetåret 1953/54 av den ifrågavarande inskränkningen.

Vidare konstaterar jag att utskottet redan nu vet besked, nästan ännu bättre än finansministern, om utvecklingen under budgetåret 1953/54. Man vet redan nu, att det inte finns anledning räkna med någon väsentlig ökning av statsinkomsterna. Man tar inte bara hänsyn till

att vissa extraskatter faller bort, utan man räknar tydligen också med att det inte skall bli någon väsentligt ökad statsinkomst av inkomst- och förmögenhetsbeskattningen — det yttrande som finns nederst på s. 28 får väl tolkas på det sättet. Nog märker man här hur ivriga ansträngningar som görs för att rörande den ovissa framtiden ändå komma med rätt bestämda uttalanden, som man anser nödvändiga som motivering för avslag på kravet om ett skatteuttag av 100 procent.

När finansministern talade om folkpartiets linje med olika förslag om skattesänkningar och nej till vissa av hans skattehöjningar, hänvisade han till ett yttrande av herr Ohlon i första kammaren — jag hörde inte det yttrandet, utan jag får gå efter herr Skölds referat — som innebar att vi i folkpartiet kastar ut ett metspö åt olika håll och hoppas få napp någon gång. Ja, så optimistiska att vi tror att finansministern skulle acceptera alla våra skattesänkningsförslag eller våra nej till nya skatter har vi sannerligen inte varit, men att vi har gjort försöka att få igenom alla de förändringar vi anser motiverade — och naturligtvis inga andra — väl vetande att det inte finns utsikt till att finansministern skall nappa på dem alla. Jag trodde, att den som satt och metade ville liksom vi helst ha napp alla gånger, men den sjö där det nappar alla gånger är naturligtvis inte så vanligen förekommande. Och finansminister Sköld är inte en sådan skatteexpert, som nappar på alla än så välmotiverade skattesänkningsförslag. Det har vi vetat i förväg, men det kan inte hindra oss att framställa en serie av välmotiverade skattesänkningsförslag. Att sedan finansministern just inte nappade på något är ju beklagligt, men för det kan inte vi lastas.

Beträffande den allmänna frågan om möjligheten av en återgång till 1947 års skattetryck i fråga om inkomstskatten skall jag här bara be att få tillfoga en

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

allmän synpunkt. Nationalinkomsten per invånare har sedan den tiden stigit med någonting av storleksordningen 15 procent. Har vi på det offentliga området genomfört en så kolossal standardhöjning sedan dess, att det inte skall vara möjligt att undgå att ha ett högre skatetryck på inkomsterna för statens del nu än vi hade då? Vad är det egentligen som förklarar att finansministern kan säga så tvärsäkert, att trots att den reella nationalinkomsten per invånare har stigit mycket starkt har stegringen inte varit tillräcklig för att bereda utrymme för våra ökade samhälleliga utgifter? Vi vet att försvarsutgifterna även efter justering med hänsyn till penningvärdets fall har stigit med några hundra miljoner kronor. Det är alltså ändå en relativt begränsad faktor. Såvitt jag kan förstå skulle man, ifall vi hade haft en diskussion i denna sak 1947, varit ganska enig därom, att om vi räknade med en reell inkomsthöjning per invånare med 15 procent på fem år skulle vi åtminstone inte behöva höja det reella skatetrycket utöver vad finansminister Wigforss då föreslog. Men nu finner vi att finansminister Sköld säger att det inte är nödvändigt att hux flux komma tillbaka till 1947 års skatetryck! Även själva uttryckssättet är härvidlag av ett visst intresse.

Beträffande denna fråga om skattesänkning skall jag begagna tillfället, herr talman, att ta upp en sak, som finansministern nämnde i dag, och jämföra den med vad han sade i debatten för en vecka sedan. För att bagatellisera de förslag rörande vissa speciella skattelättnader, som oppositionen hade framlagt — jag tänker alltså då inte på inkomstskatteskalan, ty i den frågan var vi ju överens, utan jag tänker på de andra punkterna — sade finansministern: »Ja, men detta är ju ingen skattesänkning. Det betyder bara att man vill ta ut pengarna på ett annat sätt, det är bara en omfördelning av skattebördan». — Alltså, närhelst oppositionen föreslår en skatte-

sänkning på vissa punkter, säger finansministern att det inte är någon skattesänkning utan att förslaget bara betyder att man får ta ut mer pengar på andra håll. Men i dag, när finansministern skall göra upp budgeten på oppositionspartiernas vägnar, då räknar han som skattesänkning allt som oppositionen har föreslagit.

Herr Sköld sade nyss att det var litet naivt av herr Hagberg i Malmö att tro, att herr Sköld kunde mena något annat i dag än han har skrivit i propositionen. Jag vill här påpeka att herr Sköld menar någonting helt annat i dag än i förra veckan. Eftersom finansministern nu har kommit in i kammaren kan jag säga det en gång till: I förra veckan menade finansministern att det inte var någon skattesänkning när vi hade föreslagit större skattelättnad för förvärvsarbetande hustrur o. s. v., ty då får ni ta ut samma belopp på annat håll. Men i dag säger finansministern, att när man räknar ut budgeten enligt oppositionens förslag får man så och så mycket mindre pengar där och så och så mycket mindre pengar där. I dag är det skattelättnad alltsammans. Något större konsekvens i argumentationen kan finansministern säkerligen åstadkomma om han vill. Och då får han väl i dag medge, förmodar jag, att hans yttrande i förra veckan, att oppositionens linje inte innebar någon skattesänkning, var ett förflutet yttrande, som inte kan tas på allvar.

Beträffande den skattehöjningseffekt, som uppkommer särskilt för en del ensamstående, har det redan påpekats — jag bara understryker det — att en mycket stor del av den effekten kommer bort vid ett uttag av 100 procent. När nu finansministern är villig att så intensivt söka efter möjligheter att undgå skattehöjning för denna grupp, hoppas jag att han inte i sitt fortsatta sökande utesluter den ganska nära till hands liggande möjligheten att sätta uttagsprocenten till 100. Att han sedan kan komplettera den åtgärden ytterligare, det

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

må vara hänt, men uppgiften bör då vara betydligt lättare.

Innan jag kommer till några avslutande ord, herr talman, skall jag nu be att få övergå till att diskutera *konjunkturläget och konjunkturpolitiken* i anslutning till bankoutskottets utlåtande.

Jag vill då beträffande prisutvecklingen under detta år bara konstatera, att år 1952 har betytt en konjunktursvagningsvagn både i utlandet och här och att, som jag redan i höstas påpekade, det framstod som mycket sannolikt att detta skulle komma att medföra mycket gynnsammare förutsättningar för en svensk stabilisering av prisnivån än man tidigare haft. Tyvärr är det så, att medan prisstegringen i utlandet har fått en mycket långsammare tendens och i vissa fall helt har avstannat under de sista sex till nio månaderna, fortsätter prisstegringen i Sverige. Finansministern tycker ju inte om att man gör jämförelser med utlandet, men själv sade han för en stund sedan, att intet land har använt bara räntepolitiken o. s. v. Finansministern tillåter därför säkerligen mig att följa hans exempel och göra ett enda litet påpekande om utlandet, ty det kan väl inte vara så olika rättigheter härvidlag, att jag bara får betrakta svenska förhållanden, medan finansministern med sin statsmannablick omspannar hela världen.

Det är tyvärr så, att levnadskostnaderna här i Sverige har stigit med sex procent sedan i somras. De har, som jag har sagt förut, stigit ännu mer i Frankrike, men det är väl en klen tröst. I England har de stigit lika mycket som här; vi känner till de engelska svårigheterna. I Förenta staterna har de stigit ungefär en procent, och när siffrorna för mars kommer är det inte säkert att det är någon stegring alls. Man har ännu bara siffran för februari. I Norge har stegringen varit fyra procent, i Schweiz tre procent och i Kanada fyra procent. I Holland har man till och med haft någon sänkning. Detta är några av

de länder som står i Kommersiella meddelandens statistik. Jag tror inte man kan undgå slutsatsen att prisstegringen här i Sverige under det senaste halvåret har haft litet större kraft än i de flesta länder, med vilka vi brukar jämföra oss. Jag hoppas att man inte skall kunna säga det framöver. Det är klart att detta är ett resultat av misstag, som *i huvudsak* har begåtts tidigare, av att regeringen alltför sent har inskridit mot inflationen.

Nu har vi att räkna med en försämring av konjunkturläget såsom inte osannolikt, kanske till och med mycket sannolikt, utan att jag vill spå någonting om hur länge en sådan förändring kan komma att vara. Den kan mycket väl komma att avbrytas av ett visst konjunkturuppsving någon gång nästa år igen — det vet jag ingenting om — men klart är att vi måste vara beredda på att det kan bli en konjunkturförsämring som blir ganska långvarig. Med andra ord, vår ekonomiska politik måste i högre grad än hittills räkna med *olika möjligheter*.

När nu finansminister Sköld säger att vi skall fortsätta med en stram politik, kan jag på ett sätt hålla med honom, men endast om man gör ett tillägg och säger att vi måste vara beredda på att med mycket kort varsel lägga om denna politik. Det är i och för sig mycket tillfredsställande, när finansministern uttalar att regeringen bör vara beredd på att ta bort de tillfälliga skatterna om konjunkturen försämras. Det är kanske det viktigaste, som har uttalats i debatten hittills i dag. Vi skall inte glömma det uttalandet, och jag hoppas att finansministern inte heller skall glömma det. Men det räcker naturligtvis inte med den beredskapen, utan vi måste vara beredda att även på andra områden av den ekonomiska politiken genomföra en anpassning. Och låt mig säga att redan den förändring av konjunkturläget, som har inträffat, moti-

Beräkning av beviljningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

verar en viss omläggning av politiken utan dröjsmål.

Jag tänker då inte minst på *byggnadsregleringen*. Enligt min mening finns det anledning att, såsom det har klargjorts här i annat sammanhang, i långt mindre grad än hittills låta bostadsbyggandet vara beroende av särskilda tillstånd, och det finns anledning att söka åt småindustri och hantverk bereda samma möjligheter att bygga utan tillstånd som redan förut gäller för jordbruket. Jag kan inte se annat än att detta är väl motiverat av den förändring i konjunkturen, som redan har inträffat. Över huvud taget är det väl så, att en regleringsekonomi i viss mån pressar sig fram när man har en överkonjunktur, men så snart överkonjunkturen dämpas har man mycket mindre behov av regleringar och kan i mycket större utsträckning lita helt och hållet till de generellt verkande medlen. På denna principiella punkt instämmer jag i vad som här har sagts inte bara från vårt håll utan även från högerhåll, bland annat, tror jag, i reservationen.

Jag skulle för min del önska, utan att ha någon tilltro till att man i förväg kan göra upp några planer för med vilken hastighet hela regleringsarbetet kan avvecklas — ty det tror jag inte är möjligt — att regeringen vore litet mera positiv när det gäller att förklara sin vilja att avveckla regleringsekonomien i ganska hastig takt — under förutsättning att vi inte får någon ny utomordentligt skärpt konjunktur. I senare fallet är det svårt att i förväg säga med vilken hastighet regleringarna kan avvecklas. Jag tycker att bankoutsnittets majoritet är alldeles för försiktig i sitt uttalande på den punkten.

Med all rätt har det både i utskottsutlåtandet och av olika talare starkt betonats, att vår *konkurrensförmåga* gentemot utlandet är en väsentlig sak. Vi måste tänka på betalningsbalans och sysselsättningsmöjligheter. Hur fjärran förefaller inte i dag de farhågor vara, som

statsminister Erlander hade ännu sent i höstas, mot årets slut, över att Sverige skulle komma att få alldeles för stora fordringar bl. a. på de västeuropeiska länderna. Vi skulle få ett alldeles för stort överskott i vår betalningsbalans. Jag tillät mig redan då varna för det betraktelsesättet. Jag tror det är uppenbart att den fara, som hotar, är inte en alltför stark betalningsbalans, utan den kan i stället bli att vår betalningsbalans får en negativ tendens. Då är det klart att ett uppehållande av konkurrensförmågan att hålla produktionskostnaderna nere och att öka produktionen blir icke blott angelägna önskemål utan önskemål av alldeles central betydelse.

Jag tillåter mig att därvidlag endast peka på att skattepolitiken icke är någon oväsentlig sak ur denna synpunkt, utan att till de andra skälen för måttliga skatter kommer också detta skäl, att om man har måttliga skatter får man t. ex., tror jag, ett mindre starkt tryck uppåt på lönerna. Man får lättare att få en lönepolitik accepterad, som bevarar konkurrensförmågan gentemot utlandet och som därigenom skapar en gynnsammare reell nationalinkomst och en högre reell levnadsstandard för folket än en annan ekonomisk politik kan göra.

Beträffande kreditpolitiken instämmer jag med de föregående talare, som påpekat — herr Schmidt har särskilt varit inne på det — att regeringen icke har inskridit i *tid* mot inflationen. När den borde ha bromsat överkonjunkturen, lät den det hela löpa. Det är en ödets ironi att just detta år, när det inträtt en dock icke oväsentlig omsvängning i världskonjunkturen, är det år, då regeringen i samförstånd med riksbanken slår till bromsarna med en mycket hård kreditåtstramning. Det är inte ofta som jag tycker så att säga synd om finansministern, men på denna punkt tycker jag nog att han har haft en sådan otur, att det är en liten smula synd om honom. Tänk, att först ha haft tillfälle att föra en stram kreditpolitik och dämpa över-

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

konjunkturen under hela den period, då det var absolut nödvändigt för att begränsa inflationen, och sedan tillgripa detta medel först när världskonjunkturen dock undergått en mycket väsentlig förändring, så att behovet därav är långt mindre än tidigare! Men det är ju så, att den som tvekar för länge, han kommer för sent.

Att man tillgripit detta medel så sent medför också, att man har medverkat till vissa företeelser av överexpansionens typ. När sedan kreditåtstramningen kommer blir det i viss mån ett tvärstopp. På en del punkter av näringslivet blir verkningarna mera abrupta och skadliga, inte minst ur sysselsättningssynpunkt, än vad de behövde bli. Jag tror att man kan säga, att med en i tid insatt mjukare kreditåtstramning med något användande av rörlig ränta hade man inte behövt få så abrupta verkningar som man nu fått med de kända verkningarna på sysselsättningsförhållandena detta år. Jag vill inte överdriva skillnaden, men jag vill säga att den inte är oväsentlig.

Enligt mitt förmenande måste man hålla i minnet, att det å ena sidan gäller att hejda inflationen men å andra sidan att göra detta utan att skapa onödiga svårigheter för näringslivet. Detta gör man om man söker hålla en så lugn utveckling som möjligt, inte genom att låta den brusa upp några år och sedan strama till, så att aktiviteten bromsas upp på ett plötslig sätt. — Regeringspolitiken har uppenbarligen inte fyllt kravet att skapa förutsättningar för en relativt lugn utveckling. Nu är det alldeles klart, att sådan som världskonjunkturen varit hade det icke varit möjligt att få en alldeles jämn utveckling — det vill jag mycket bestämt understryka — men den kunde ha varit långt mera lugn än den vi upplevat.

Jag kommer nu, herr talman, till ett par ord med anledning av finansministerns yttrande för en stund sedan. Han säger här med mycken emfas, att det är

genom budgetens överbalansering och prisutjämningsavgifterna som vi har kunnat dämpa konjunkturen. Det är främst dessa åtgärder, som har haft effekt. Var skulle vi ha stått om vi inte haft detta budgetöverskott? Herr Hjalmarson har redan svarat, mycket bra tycker jag, på den saken, men jag skall be att få framföra ett eller kanske två delvis avvikande och kompletterande argument.

Prisstegringarna i andra länder, där man inte har haft budgetöverbalans i den utsträckning vi har haft, har inte varit större än hos oss. När nu finansministern studerar så mycket hur andra länder har sin kreditpolitik ordnad och framhåller att de inte använder bara räntan utan även annan kreditåtstramning, skulle inte finansministern då också kunna studera vad det kan bero på att de inte har haft större prisstegring än vi utan de flesta mindre, trots att de inte litat så mycket som vi på budgetöverbalansering? Kommer inte ett sådant studium att inge finansministern någon liten tveksamhet huruvida hans resonemang är värt så mycket understrykande, som han gav det i sitt anförande?

Men vidare: Vi i folkpartiet har ju under detta år varit med om ett budgetöverskott, inte så stort som regeringen velat ha det, men dock ett väsentligt budgetöverskott.

Så för det tredje — det som herr Hjalmarson var inne på: Om vårt land inte hade fört denna politik i så hög grad som finansministern genomdrivit, så borde man i tid ha tillgripit en något strängare kreditpolitik. Detta har vi begärt hela tiden. Finansministerns fråga är retorisk och borde ha formulerats: Var skulle vi ha stått, om vi inte hade gjort som regeringen hade föreslagit och inte heller som oppositionen föreslagit? Tänk vad det då skulle ha gått illa! Det kan man ju säga, herr finansminister, men det är ganska ointressant. Det som är relevant är väl var vi skulle ha varit, om vi hade haft t. ex. folkpartiets grad

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

av överbalansering, kompletterad med en viss stramare kreditpolitik i tid, jämfört med vart vi nu har kommit med regeringens politik.

Beträffande detta med budgetbalansen skall jag bara hoppas att finansministern fått refererat för sig vad jag sade om de kommunala finanserna. Jag kan av hänsyn till kammarens tid inte upprepa detta.

Finansministern var mycket ovänlig mot 1949 års skattekommitté. Han upprepade att de ju inte har gjort någon analys av statsfinanserna och att man därför inte kan fästa någon vikt vid deras yttrande när de säger, att det är betydelsefullt att övergången till den nya skatteskalen sker vid uttagsprocenten 100. Ja, där fick bevilningsutskottets ärade ordförande och hans kamrater i utredningen en kraftig åthutning. De borde inte ha gjort något sådant uttalande, att det är av vikt att gå över till det nya systemet vid uttagsprocenten 100. De borde ha hållit tyst. Men det har de inte gjort, och jag skulle förmoda att de vet varför, nämligen därför att de har rätt goda skäl för sitt uttalande. Det behöver jag nog inte undervisa finansministern om.

Herr Orgård ställde två frågor till mig. Den första var om folkpartiet hade övergivit teorien om att finanspolitiken bör vara en balanseringsfaktor när det gäller konjunkturerna. Nej, det har vi inte gjort, herr Orgård. Men jag måste betona att vi sagt, att det finns *begränsade* möjligheter att använda detta medel, när man kommit upp till ett så högt skattetryck som det vi har. Om skattetrycket vore lågt, låt oss säga som det var på 1930-talet, då är det klart att man borde ta ut mera pengar under en högkonjunktur för att dra in köpkraft. Men om skatterna redan förut ligger så högt, att en ytterligare höjning får alla möjliga negativa verkningar, måste det konstateras att man har mycket begränsade möjligheter att använda denna, skall vi kalla det »cykliska budgetbalansering». Det är

utifrån den uppfattningen vi har tagit vår ställning under senare år. Vi har varit med om vissa överskott, men vi har inte velat gå fullt så långt som finansministern. Och detta är ganska logiskt, ty det beror väl på att finansministern inte fäster så stor vikt vid om skattetrycket är vad andra människor tycker är mycket högt, utan han tycker det är bra att dra in pengar den vägen. Men vi är mera betänksamma och vill inte gå så långt.

Man får ju inte glömma dessutom, herr Orgård, en mycket viktig sak, nämligen att om man höjer skatterna i vissa lägen av överfull sysselsättning, kan detta leda till höjda lönekrav och starkare prisstegring. Det är en synpunkt som icke närmare beaktades, när man på 30-talet diskuterade den cykliska budgetpolitiken. Men herr Orgård är nog med om att i det läge, vari vi har varit och är, får man fästa mycket stor vikt vid den saken. Även denna hänsyn till lönepolitiken inbjuder alltså till en viss försiktighet i fråga om överbalanseringen som konjunkturpolitiskt medel.

Sedan frågade herr Orgård: Är vi inte överens om att det kommer att tarvas vissa ökade utgifter? Det gällde utgifter för folkbildningsändamål, folknykterhet och en del sociala förmåner. Hur blir det med dessa krav? Jag förmodar att han tänkte på budgeten 1953/54. Beträffande budgeten 1952/53, herr Orgård, är vår ställning redovisad likaväl som regeringens. Beträffande finansåret efter nästa har kanske herr Orgård observerat, att inte heller regeringen har lämnat någon redogörelse för vilka ökningar av t. ex. sociala eller folkbildningsutgifter, som den tänker sig, och vilka konsekvenser de kan ha för statsfinanserna. Finansminister Sköld gick inte in på den frågan och jag kritiserar honom inte för detta. Men vi finner här återigen ett exempel på hurusom man inom regeringspartierna inte alls är nyfiken på hur Kungl. Maj:t tänker sig att viktiga frågor skall lösas året efter det nästa eller längre fram. Oppositionen skall

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

däremot, närhelst herr Orgård eller andra ställer en fråga, kunna säga hur man året efter det nästa tänker ordna olika saker. Borde man ändå inte börja med att fråga Kungl. Maj:ts regering om vad den har för planer och sedan man fått svar på den saken fråga oppositionen vad den tänker göra?

Man kan sålunda inte, herr Orgård, vare sig av regeringen eller oppositionen i dag begära några mer preciserade uppgifter om hur det kommer att ställa sig med sådana saker för de längre bort liggande åren. Jag tror att finansministern i och för sig hade goda grunder för att inte gå närmare in på den saken. För nästkommande budgetår, 1952/1953, har vi ju redovisat vår ställning, men när det gäller budgetåret 1953/1954 finns det många ovissa faktorer att taga hänsyn till, något som det väl blir tillfälle att diskutera senare. Om herr Orgård emellertid här vill göra ett uttalande om att regeringspartierna kommer att kräva vissa åtgärder och sedan frågar, hur vi inom oppositionen ser på saken, är det ju möjligt att det kunde föras en preliminär diskussion härom, men det har inte herr Orgård gjort.

Herr talman! Jag skall inte här diskutera den ställning, som bondeförbundet i år intagit till skattefrågan och som inte utan en viss svårighet kan fås att harmoniera med dess inställning tidigare. Jag skall inte heller närmare ingå på den reservation, som högerledamöterna i bankoutskottet har avgivit. Jag vill bara säga att det finns mellan högerståndpunkten, sådan även herr Hjalmarson företräder den, och den ståndpunkt som jag intar vissa differenser. Jag vill här endast nämna en av dessa: jag kan för min del inte dela den tron, att sedelstockens storlek och begränsningen av denna genom vissa regler kan ha någon central plats i strävandena att bekämpa inflationen. Det ligger nog mycken konservatism i den uppfattningen — jag hoppas att herr Hjalmarson uppfattar detta som en komplimang, men jag har

dock därmed på mitt utomordentligt älskvärda sätt velat säga någonting som är en smula kritiskt.

Sammanfattningsvis vill jag, herr talman, erinra om att regeringen har år efter år underlåtit att med kraft inskrida mot inflationen. Nu föreligger det en viss risk för att man alltför länge fortsätter med en olämpligt utformad ekonomisk politik, innefattande bl. a. olämpliga skatteåtgärder. Finansminister Skölds belåtenhet är ur denna synpunkt oroväckande, även om jag gärna upprepar att ett par av hans uttalanden om beredskap till snabba kursändringar är glädjande.

Allesammans i denna kammare är överens om att det gäller att hålla statens finanser sunda och att bevara ett fast penningvärde. Vi inom folkpartiet anser det ur denna synpunkt inte oväsentligt, att skattebetalarna får en känsla av att betydande skattereduktioner är möjliga, när detta kan ske med bevarad budgetbalans under förutsättning av en moderat konjunktur. Det är därför vi inte vill använda skatteskruben så mycket som regeringspartierna vill göra. *Vi tror inte* — det vill jag understryka — *att överkonjunktur och inflation behöver uppkomma, om vårt land i en måttlig konjunktur har en väl balanserad budget.* Vi underkänner regeringspartiernas påståenden, att det även i ett sådant läge är nödvändigt att ha en jättelik överbalansering av budgeten. Vi tror att den konjunkturdämpning, som inträtt, motiverar en väsentlig nedrustning i fråga om regleringsekonomien. Den syn, som vi härvidlag företräder, leder till en annan avvägning än den som särskilt socialdemokratien förordar. Vi är *mycket* angelägna om att undgå höga skatter och hårda regleringar. Regeringen tycker nog inte heller särskilt mycket om åtgärder av detta slag men tar dem i alla fall med mera jämnmod. Det är därför regeringen i sin ekonomiska politik lägger in mera av dylika åtgärder än vi anser vara motiverat.

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

Herr HENRIKSSON (kort genmäle): Herr talman! Herr Ohlin efterlyste ett par förtydliganden av utskottsmajoritetens utlåtande.

Det ena herr Ohlin ville veta var, om utskottsmajoriteten bedömde läget så, att statens inkomster skulle bli oförändrade under budgetåret 1953/54. Jag vill med anledning därav erinra om att på s. 28 säger utskottet följande: »I fråga om inkomstsidan i budgeten för budgetåret 1953/54 kan — med hänsyn till konjunkturläget sådant detsamma nu föreligger — icke förväntas någon större ökning». Både finansministern och jag har här tidigare framhållit, att om man får ett stabilt ekonomiskt läge, blir ju en omedelbar följd därav, att inkomstökningen för de enskilda blir mindre, vilket i sin tur medför minskad inkomstökning för staten i form av skatter. Jag skulle för min del vilja ställa den motfrågan: Har herr Ohlin någon annan uppfattning på denna punkt och vilken är i så fall denna?

Herr Ohlin ville vidare veta om utskottet utgått ifrån att det i budgeten för 1953/54 inte skulle inflyta några tillfälliga inkomster och om utskottet, där-est så vore fallet, hade förutsatt att begränsningen av den fria avskrivningsrätten skulle komma att upphöra från den 1 januari 1953.

Det är omöjligt att nu avgöra hur mycket det under budgetåret 1953/54 kommer att inflyta i tillfälliga inkomster för staten. Det beror ju till en del på hurudan konjunkturutvecklingen blir. Vi har ansett att läget nu är så ovisst, att man inte kan räkna ut att så och så stora tillfälliga inkomster kommer att inflyta under nästkommande budgetår. Därtill kommer att vi har den principiella uppfattningen, att man inte bör binda statens utgifter och inte heller ändra statens normala skatteinkomster under hänsynstagande till sådant som är av rent tillfällig karaktär, och det är ju tillfälliga inkomster som vi här har talat om.

Slutligen vill jag, herr talman, säga några ord med anledning av att herr Ohlin förnummit en ljudande tystnad — det skall väl vara herr Ohlin som gör det! — när han här i kammaren vid olika tillfällen fört på tal frågan om den finanspolitik, som föres inom Stockholms stad. Jag tror inte, herr Ohlin, att det kan vara stor anledning för oss att i dag, när vi har att diskutera frågan om de möjligheter som finns att sänka de statliga skatterna med hänsyn till de inkomster staten har eller kan komma att få, att tala om vilken finanspolitik som föres inom Stockholms stad och hurusom man där från borgerligt håll undan för undan har pressat upp skattetrycket.

Herr ORGÅRD (kort genmäle): Herr talman! Jag ber att få precisera den fråga som jag ställde till herr Ohlin. Jag framhöll att högern och folkpartiets representanter i utskottet hade avgivit en gemensam reservation, men att jag inte visste i vilken mån man varit enig även om motiveringen. Jag utgick emellertid ifrån att högern i sin motivering sett betydligt mer realistiskt på det ekonomiska läget för framtiden och att man icke funnit det vara enbart till nackdel, om ett skatteuttag med 100 procent skulle komma att föranleda svårigheter på våren 1953, eftersom detta även kunde bidra till att pressa ned utgifterna och, såsom jag fattade det, sätta stopp för ökade anslag till sociala och kulturella ändamål. Vi inom folkpartiet och socialdemokratiska partiet är emellertid, såvitt jag vet, eniga om att dessa sistnämnda ändamål bör tillgodoses, åtminstone på ett sådant sätt att anslagen höjes i förhållande till penningvärdets fall.

Det var på den punkten som jag frågade herr Ohlin om hans ställning.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara på två punkter ge en replik till herr Henriksson — min stånd-

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

punkt till den fråga, som herr Orgård framställde, är väl redan klagjord.

För det första vill jag erinra herr Henriksson om vad utskottet säger nederst på s. 28 och överst på s. 29, där det i fortsättningen heter: »Utskottet finner, att de nu anförda uppgifterna utvisa att budgeten för budgetåret 1953/54 vid en uttagningsprocent av 100 icke skulle, såvitt nu kan bedömas, komma att balansera». Utskottet har alltså åtagit sig att redan nu säga ifrån, att budgetåret 1953/54 kommer budgeten, med hänsyn tagen till tillfälliga inkomsters bortfall o. dyl., icke att balansera. Och då har jag frågat: Är det, såsom man kan förmoda, utskottets avsikt att den fria avskrivningsrätten skall återställas fr. o. m. den 1 januari 1953, så att det där överdrivna beloppet på 250 miljoner kronor alltså försvinner? På detta har jag inte fått något svar.

För det andra säger herr Henriksson, att vi ju nu diskuterar statens finanser och att det då väl är onödigt att dra in frågan om kommunernas finanser. Men det har ju, herr Henriksson — det är mycket synd om herr Henriksson att så har skett, men det är ett faktum — träffats en överenskommelse om att vi i dag skall samtidigt diskutera både frågan om den statliga skattepolitiken och hela den allmänna ekonomiska politiken, alltså även frågan om den samhällsekonomiska balansen och allt detta. Och jag har tillåtit mig påpeka, att även kommunernas finanser inverkar på det allmänna ekonomiska läget och den samhällsekonomiska balansen och att det därför kan vara av intresse att få höra, huruvida det skall gälla alldeles motsatta principer för den kommunala finanspolitiken. Jag har frågat, om ett parti som det socialdemokratiska skall ha möjlighet att kritisera folkpartiet eller högern, därför att dessa anses inte vilja i tillräcklig utsträckning överbalansera den statliga budgeten, men sedan själv på det kommunala området deklarerar, att den samhällsekonomiska balansen behöver man

inte bry sig om, utan den kommunala budgeten kan gott underbalanseras.

Nej, herr Henriksson, det är nödvändigt att diskutera allt som rör den svenska samhällsekonomin i samband med den fråga som vi här behandlar. Försöker man smita undan den del av problemet, som gäller de kommunala finanserna, då är det ett mycket värtaligt faktum.

Herr HENRIKSSON (kort genmäle): Herr talman! Jag vill givetvis inte ifrågasätta herr Ohlins rätt att diskutera kommunalpolitiska och kommunalekonomiska frågor i denna debatt. Det må han nu göra så mycket han vill. Men de enstaka exempel han plockar fram i den kommunalekonomiska politiken, förmodar jag han själv förstår är små samhällsekonomiska frågor i förhållande till det fält vi har att diskutera i dag. Herr Ohlin ville såvitt jag förstår inte anlägga några principiella synpunkter på hur kommunalpolitiken sköts över hela landet. Han har i varje fall inte gjort det i den del av debatten, som hittills har förekommit.

Den andra fråga, som herr Ohlin berörde, om möjligheterna att få en balanserad budget för budgetåret 1953/54 och i samband därmed om utskottsmajoriteten menar att begränsningarna i den fria avskrivningsrätten skulle upphöra från 1 januari 1953, har jag redan givit herr Ohlin ett svar på. Jag har sagt att vi inte har ifrågasatt ett sådant beslut. Vidare har jag sagt att det inte finns möjlighet att nu med säkerhet bedöma, i vilken utsträckning man kan få tillfälliga inkomster för budgetåret 1953/54 och att man därför inte kan lägga dessa inkomster till grund för en skattesänkning. Därutöver har jag sagt, att man i princip inte bör taga med tillfälliga inkomster av det slag, som här har diskuterats, vid bedömningen av möjligheterna att genomföra en skattelättnad.

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND: Herr talman! Bankoutskottet har ansett sig kunna konstatera en avmattning i konjunkturen, och litet var har vi ju kommit underfund med att vi har bättre balans mellan tillgång och efterfrågan i dag än t. ex. för något år sedan. Det är uppenbart att de åtgärder, som statsmakterna har vidtagit i konjunkturdämpande syfte, har burit frukt. Den kreditåstramning som kommit till stånd, den konjunkturvinstbeskattning som har beslutats, den bilaccis som utgår, investeringsskatten o. s. v. är naturligtvis alla ägnade att dämpa överkonjunkturen. Självfallet har utvecklingen utomlands givit ökad effekt åt de vidtagna åtgärderna.

Herr Hjalmarson lär för en stund sedan ha nämnt något om att jag i ett föredrag skulle ha yttrat, att sedan bondeförbundet gått in i regeringen har läget i Korea blivit lugnare. Jag vet inte vilka tidningar herr Hjalmarson läser. Jag läser rätt många, men inte så mycket av den kommunistiska pressen. Jag vet inte om det är där denna uppgift är hämtad, men vad jag vet är, att jag aldrig har sagt detta och inte något liknande heller.

Högern och folkpartiet går i sin kritik fram efter skilda linjer. Högern säger att den politik som regeringen för är felaktig. Det skulle fordras en helt annan ekonomisk politik för att komma till rätta med de ekonomiska svårigheterna. Folkpartiet kommer ju inte med några nyheter. De är framme med den vanliga käpphåsten också i dag. De säger att det nog inte är så tokigt det som är gjort, men det är för sent nu. Sådan ungefär är den ganska entoniga melodi, som vi hört ifrån folkpartiet framför allt i ekonomiska angelägenheter under de sista åren, ungefär sedan samlingsregeringen upphörde.

Herr Hjalmarson vill som jag sade inte veta av den ekonomiska politik som förs i dag. Överbalanseringen av

budgeten tycker han inte är av något värde i detta sammanhang utan anser den framför allt vara inflationsdrivande. Jag vet inte hur herr Hjalmarson ställer sig till en underbalansering av budgeten, men jag tror mig veta att herr Ohlin t. ex. menar, att man i vissa situationer får lov att tänka sig underbalansering av budgeten. Menar man det, förefaller det mig att man redan av det skälet bör kunna acceptera en överbalansering i ett motsatt läge.

Nu säger herr Hjalmarson om den politik han själv skulle vilja föra, att han naturligtvis inte kan bevisa att den skulle leda till ett bättre resultat än regeringens. Nej, självfallet är det rätt svårt att göra det. Här får man väl försöka använda sitt förstånd till att fundera ut hur de olika föreslagna åtgärderna kan komma att verka och med utgångspunkt därifrån bedöma vilket alternativ som är att föredraga.

Herr Hjalmarson! Om nu en ökad beskattning medförande en överbalansering av budgeten verkar varufördyrande, vad skall man då säga om herr Hjalmarsons alternativ? Det är väl alltså jämt den höjda räntan och därmed ökade kostnader för varuförställning — eller har herr Hjalmarson släppt räntealternativet i dag? Jag tycker då att herr Hjalmarson står ganska tomhänt i denna situation. Det är väl egentligen inte något annat alternativ som herr Hjalmarson har att komma med än detta: »Tag litet av de här överbalanserade pengarna och sprid ut dem bland skattebetalarna!» Det kommer, säger han, »inte att verka inflationsdrivande». Jag har nu väldigt svårt att förstå att det, om man tar ut några hundra miljoner mindre i skatt, inte kommer att köpas mera varor. Jag tror inte att det sparas tillnärmelsevis så mycket av dessa pengar, som herr Hjalmarson tydigen vill göra gällande.

Folkpartiet går, som jag nämnde, på sin vanliga linje, att regeringen nu visserligen har vidtagit åtgärder men att

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

de har kommit alldeles för sent. Detta skulle mera konkret uttryckt innebära, i detta fall, att man förebrår regeringen att den kommer med medicinen till patienten just när han ändå är på väg att bli frisk av sig själv. Kan man påskynda tillfrisknandet, tycker jag för min del att det i alla fall är en mycket lovvärd handling. Men när man nu ideligen hör sådana saker — och knappast något annat än just detta — kan man inte undgå att få en viss känsla av att ha att göra med den där knarrige, ständigt missbelåtna mannen, som till sist är missbelåten med att det över huvud taget finns andra människor än han själv.

Alla stryker under, att läget har stabiliserats men att det alltså är svårbedömbart. Det gör utskottsmajoriteten och det gör reservanterna. Men när man har den inställningen, bör man väl akta sig för att upphöra med brandsläckningsåtgärderna, medan det ännu pyr i inflationshärden. Man bör vara mycket försiktig när man ställer upp i tävlan om att förmå regeringen att upphöra med dessa brandsläckningsåtgärder. Jag syftar då bland de olika åtgärderna i främsta rummet på de generellt verkande medlen, men jag är fullt överens med dem som menar, att man bör mycket uppmärksam tillvarata varje tillfälle till att lätta på restriktionerna, framför allt då de individuella regleringarna, där naturligtvis byggnadsregleringen inte får glömmas bort.

Utskottet har i sitt utlåtande strukit under nödvändigheten av att man är beredd på att möta olika konjunkturutvecklingar, t. ex. en ganska stark avmattning. Jag är fullt på det klara med att man i en sådan situation måste vara beredd och t. o. m. om så skulle bli erforderligt att i tid kunna sätta in bl. a. åtgärder, som hindrar en omfattande arbetslöshet.

Jag skall så övergå till att säga några ord, herr talman, om skatterna. Det är bara på en enda punkt jag skulle

vilja göra några kommentarer, i frågan om de olika beräkningarna av inkomsterna.

Myndigheterna har räknat fram, att det har blivit mindre fyllnadsbetalningar, framför allt från industrien av preliminärskatt än vad man hade utgått ifrån. Anledningen till att jag något uppehåller mig vid denna punkt är att situationen kan vara ägnad att belysa värdet av ett projekt, som herr Ohlin var inne på i samband med konjunkturvinstskatten. Herr Ohlin nödgades ju erkänna att om man skulle lägga skatt på 1952 års konjunkturvinst kunde taxering inte gärna komma i fråga före år 1953, varför inkomsterna normalt skulle flyta in år 1954. Men som den trollekarl han är i vissa situationer hade han utvägar för detta. Han menade att man skulle stimulera företagärvärlden att betala in dessa skatter ett år tidigare. En motsvarande stimulans har uppenbarligen förelegat även för dessa fyllnadsbetalningar av preliminärskatten men har inte lett till önskad effekt. Så skulle det nog ha gått med hr Ohlins metod också.

Frågan är nu om skatten skall kunna sänkas så, att man tillämpar en uttagningsprocent av 100. Att man även vid en uttagning av 110 procent får en icke obetydlig skattelättnad, är visat med siffror. Jag tillät mig härom dagen att visa att skattelättnaden, om jag inte minns fel, för en person med 10 000 kronors inkomst med 100 procents uttagning skulle bli 21 å 22 procent och med 110 procents uttagning skulle bli 15 procent. Det är alltså vid det inkomstläget inte så stora skillnader.

Det är alltså uppenbart, att även en uttagningsprocent av 110 kommer att ge en icke föraktlig skattelättnad. Det är dock klart, att man skulle kunna gå ned till 100 procent, då bleve skattelättnaden ännu större, och vi är väl litet var angelägna om att försöka få till stånd en sådan förmån för skattebetalarna. Frågeställningen är emellertid den: Kan

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

man göra detta i dagens läge? Är det försvarligt att sätta skatteuttagsprocenten vid 100? Måste vi inte nöja oss med den halva skattesänkning man här talat om och således bestämma uttagsprocenten till 110?

I förevarande proposition och i utskottsutlåtandet får man ju klart för sig, att det — t. o. m. vid en uttagsprocent av 100 — för budgetåret 1952/53 faktiskt blir ett mindre budgetöverskott även om man bortser från de tillfälliga inkomsterna. Nå, men om så är fallet, varför då inte ta den större skattesänkningen? Jo helt enkelt därför att den skattesänkning det nu är fråga om berör både budgetåret 1952/53 och budgetåret 1953/54. Att märka är, att den t. o. m. i mycket högre grad berör budgetåret 1953/54 än budgetåret dessförinnan. Två tredjedelar av den skattelättnad, som vi i dag skall besluta om — vare sig vi fixerar uttagsprocenten till 100 eller 110 — kommer att falla på budgetåret 1953/54, under det att bara en tredjedel av denna skattelättnad kommer att hänföra sig till budgetåret 1952/53. Det är således i dag i viss mån fråga om att bestämma statsinkomster-na för budgetåret 1953/54.

Nu resonerar en del på det sättet, att då man inte vet hur utvecklingen beträffande framför allt inkomsterna och i viss mån även utgifterna kommer att bli för sistnämnda budgetår, så kan man gärna ta och sänka skatten för budgetåret. Ja, det är riktigt att man inte vet hur utvecklingen blir, men vilka slutsatser skall man dra av den bristande möjligheten att kunna se in i framtiden? Skall man dra den slutsatsen, att man kan sänka skatterna till 100, eller skall man säga, att man bör ta hänsyn till siffrorna sådana som de ter sig i dag och med utgångspunkt från dem bestämma skattelättnadens storlek? Tar man sistnämnda hänsyn, herr Ohlin, då kan man inte nöja sig med skatteuttagsprocenten 100. Det är endast om man diskonterar — om jag så får säga

— okunnigheten om vad framtiden bär i sitt sköte som man kan tala för en skatteuttagsprocent på 100 i stället för 110.

Jag tillhör ett parti, där man inte är van vid att handla så där lättvindigt. Vi representerar grupper, som vant sig vid att se till realiteterna och som försöker stå med bägge fötterna på jorden. Jag har, herr talman, kommit fram till att det icke är tillrådligt att sätta skatteuttagsprocenten lägre än 110, hur önskvärt det än varit att bereda det svenska folket den ytterligare skattesänkning som skulle följa, om man kunde sätta uttagsprocenten vid 100. Skulle det ekonomiska läget medge ytterligare skattelättnader, då får vi naturligtvis undan för undan plocka bort de tillfälliga skatterna. Dessa anser jag att vi i första hand bör taga bort för att därefter ytterligare söka sänka inkomstskatten så snart som möjligt.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Som svar på statsrådet Hedlunds uttalande rörande överbalanseringen vill jag kort och gott deklarerat vår inställning på följande sätt. För min del tror jag att en överbalansering av statsbudgeten kan bli effektiv om den åstadkommes genom begränsning av statsutgifterna. Däremot ställer jag mig kritisk till tanken att en överbalansering, förverkligad på de enskilda medborgarnas bekostnad, skulle komma få de gynnsamma verkningar, som man från regeringens sida synes tro. Nu får min ärade vän herr Hedlund ursäktat mig om jag inte känner det rätta behovet att ingå i svaromål mot honom på denna punkt, eftersom mina argument i detta sammanhang är precis desamma som herr Hedlund själv tidigare anförde, när vi här i kammaren på en gemensam front diskuterade frågan om t. ex. bilskatterna och elskatten.

Inrikesminister Hedlund undrade

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

hur vi nu ställer oss till räntefrågan. I mitt inledningsanförande angav jag för min del en serie oika åtgärder, som vi förordar. Bland dessa åtgärder återfinnes också krav på en aktiv och smidig penningpolitik i förening med en rörlig ränta. Detta är *ett* led i vår politik. Jag betraktar det som oförnuftigt att i nuvarande läge inte utnyttja ränteinstrumentet. Vad vi har förordat är emellertid — jag betonar det — en *rörlig* ränta. Jag har inte yttrat mig om vilken räntenivå som för ögonblicket är den riktiga. Men, herr Hedlund, jag blev minst sagt förbluffad när jag hörde att herr Hedlund hade den uppfattningen, att en räntehöjning driver upp kostnadsnivån i samhället. I stället är det ju så att när man vidtar en räntehöjning, det främst sker för att få till stånd en större knapphet på betalningsmedlen i syfte att åstadkomma ett tryck neråt på prisnivån och på våra allmänna kostnader. Skillnaden mellan herr Hedlunds linje och min har närmast varit den, att herr Hedlund passivt tvingats att acceptera de räntehöjningar, som blivit följden av regeringens politik. Vi har i denna stund kanske den högsta korta räntan i världen, och den långa räntan skäms sannerligen inte heller för sig här i Sverige. Vi har där emot medvetet velat utnyttja räntan som ett verksamt instrument i stabiliseringspolitiken.

Herr Hedlund gav en karikatyr av oppositionens ståndpunkt när det gällde att bedöma möjligheterna att sänka skatterna. Han formulerade den ungefär så: Oppositionen menar, att eftersom vi inte kan se in i framtiden, skall vi nu acceptera den fulla skattesänkningen enligt reservanternas linje.

Nej, herr Hedlund, så enkelt har vi inte tagit på frågan. Men vi är övertygade om att man, om viljan finns, med en sund och försiktigt planerad utgiftspolitik kan skapa utrymme för denna skattesänkning.

Herr Hedlund sade, att bondeförbun-

det är ett parti som är vant vid att ta hänsyn till realiteterna. Det är högerpartiet också. Skillnaden är bara den, herr Hedlund, att vi i vårt hänsynstagande till realiteterna har en något friare ställning än herr Hedlund. Vi lider inte under tvånget av att ta hänsyn till den realitet, som finansminister Skölds socialistiska uppfattning utgör för herr Hedlund och hans meningsfränder.

Slutligen vill jag, herr talman, bara säga, att jag är mycket glad över att ha fått bekräftelse på att herr Hedlund uppenbarligen inte har haft några fingrar med i det kinesiska äventyret. Herr Hedlund har givit sig in på så många äventyr på sista tiden. Att herr Hedlund svarade på min lilla parentes kanske dikterades av känslan av att det verkligen förhåller sig så. Därför har han kanske varit angelägen om att frita sig från misstanken att ha gett sig ut till andra sidan av jordklotet.

Jag vill, herr talman, endast försäkra, att jag efter herr Hedlunds uttalande känner mig fullt övertygad om att jag på denna punkt varit ute i ogjort väder.

Herr HAGBERG i Malmö (kort genmäle): Herr talman! När jag lyssnade till statsrådet Hedlund, kunde jag inte underlåta att göra en reflexion, vilken kanske även andra av kammarens ledamöter gjorde. Vid sammanträde efter sammanträde under denna riksdag får vi uppleva huru som sådana bondeförbundsmotioner, som väckts vid riksdagens början och som varit en smula oppositionella mot den officiella politiken, vid riksdagens slut på ett egenartat sätt kommer bort. Vid riksdagens början kunde dessa förslag liknas vid frodigt grönskande blomster. Nu, fem månader senare, har dessa framställningar melankoliskt vissnat ner — i Skölds skugga.

Vi har i dag en sådan motion här — motionen II:136 av herr Jonsson i

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

Skedsbygd och en del andra ganska prominenta personer ur herr Jonssons meningsriktning — där man hemställt, att riksdagen måtte besluta att antaga det förslag till statlig inkomstskatt som finns angivet i 1949 års skatteutrednings betänkande eller, om detta mot all förmodan icke nu skulle kunna genomföras, genom reducering av uttagningsprocenten eller andra liknande åtgärder återställa skattetrycket till den höjd detsamma erhöill vid genomförandet av 1948 års statsskattereform.

Jag skulle vilja fråga: Var har denna motion tagit vägen, och var har herr Jonsson i Skedsbygd tagit vägen?

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Herr Hedlund kunde inte ge sig in i någon sakdiskussion och bestrida, att regeringspolitiken i årtal varit ett enda »kommande för sent» i kampen mot inflationen. Herr Hedlund sade emellertid att han tycker att det är entonigt att höra denna melodi från folkpartiet så länge. Men, herr Hedlund, att denna melodi måste sjungas så länge det beror ju på att den så länge behållit sitt berättigande.

Det är med glädje man kan konstatera, att när vi nu spelat denna melodi så länge har i år äntligen även bankoutskottets majoritet — innefattande inte endast bondeförbundet, som är så musikaliskt att det även tidigare förstått detta, utan även socialdemokraterna, som är mera omusikaliska och inte fattat detta förrän i år — kommit överens om att ingripandena kommit för sent. Herr Hedlund får då inte beklaga sig över om jag inte kan tillmötesgå honom och överge en ståndpunkt, som även regeringspartierna nu intar.

Beträffande medicinen vill jag säga till herr Hedlund, att om en medicin är bra för en patient betyder det inte att han blir friskare och friskare ju mer han tar in av medicinen. Herr Hedlund är tydligen inte någon läkare, och det är inte jag heller. Jag hoppas att han

inte driver sina märkliga paralleller med medicinen, när han tar ståndpunkt till regeringspolitiken.

Herr Hedlund säger till slut att framtiden är oviss och att man därför får nöja sig med en mindre skattesänkning. När bättre förhållanden inträder skall man först ta bort de tillfälliga skatterna — de är mycket stora — och sedan skall man längre fram tänka på möjligheten att sänka skatteuttagsprocenten från 110 till 100. Detta uttalande är ett resultat av dagens debatt, dock inte det mest glädjande. Efter vad herr Hedlund här sagt är det klart, att han inte kommer att göra något motstånd mot finansministern i dennes skattepolitik, och han kommer inte att vara någon pådrivande kraft när det gäller en skattesänkning. Bondeförbundets medlemskap i regeringen kan alltså inte inge den del av svenska folket, som vill ha ett måttligt skattetryck, några förhoppningar.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND: Herr talman! Det var ju ett tacknämligt medgivande som herr Hjalmarson lämnade. Jag syftar på medgivandet att överbalanseringen dock kan vara till nytta. Men i så fall, sade herr Hjalmarson, måste den vara vunnen genom utgiftsminskningar. Det är klart att om man kan få en överbalansering genom utgiftsminskningar är väl det den väg, som jag skulle tro att både herr Hjalmarson och jag helst vill beträda. Men om det inte går, kanske man får nöja sig med en överbalansering, åstadkommen genom tillfälliga inkomster.

Jag påminner mig i detta ögonblick, att i ett grannland har högern en ganska inflytelserik ställning och är ett av regeringspartierna. Herr Hjalmarson förstår säkert att jag syftar på Danmark. Där har man också under flera år överbalanserat budgeten.

Vidare skulle jag vilja säga, att i dag diskutera räntan som ett instrument för

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

att åstadkomma knapphet på pengar är att slå in öppna dörrar. I dag har vi ungefärligen den knapphet som vi är intresserade av, skulle jag tro, och den har vi praktiskt taget fått fram utan priset av en räntehöjning och en därav uppkommen varufördyring.

Till herr Ohlin skulle jag vilja säga att vad jag nyss avsåg med talet om den gamla melodien och käpphästen, det var att med några andra ord uttrycka vad en folkpartirepresentant har kallat för, om jag inte minns fel, »kvartalspolitiken». Jag har också hört andra namn på denna politik. Man har erinrat om den inte alltför överbegåvade »ynglingen» på ålderdomshemmet, som en dag vandrade omkring i regnet och träffade en av de övriga pensionärerna. Han sade: »Tuppen gol nyss, så nu går solen snart upp.» Det är den där tuppen-gol-och-solen-gick-upp-politiken, som jag vill på något sätt försöka beskriva i detta sammanhang, där man med andra ord ställer sakerna på huvudet.

Jag sade sedan — och jag tillåter mig att stryka under det — att så långt man kan lätta på förlåten och titta in i framtiden, om man med framtiden menar budgetåret 1953/54, visar det sig att det inte är rimligt och klokt med en skattesänkning som är större än den de 110 procenten innebär. Jag menar, att om man går längre i skattesänkning diskonterar man just denna okunnighet och ovisshet om vad framtiden bär i sitt sköte.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! I Danmark finns det en borgerlig regering som samarbetar med oppositionen för att finna gemensamma vägar för att bemästra de ekonomiska problemen. Man får väl därför fatta resultatet av den danska regeringens politik som framsprunget ur kompromisser, byggda på gemensamma ansträngningar från alla partiers sida. Här i Sverige är ju läget däremot det, att vi har en

regering som saknar intresse av att ta hänsyn till oppositionens synpunkter.

Den fråga, som herr Hedlund ställde till mig om en räntestegrings verkningar på kostnaderna, besvarade jag med att erinra om att en räntestegring främst syftar till att åstadkomma erforderlig knapphet på betalningsmedel, varigenom man får ett tryck nedåt på prisnivån. Då säger herr Hedlund: »När vi nu har fått ett knapphetsläge, är det väl oklokt att diskutera räntevapnets användning.» Detta är en helt annan fråga, som jag svarade på redan i mitt inledningsanförande, då jag i anledning av ett uttalande från herr Skölds sida underströk att man i ett knapphetsläge med fördel kan använda den rörliga räntan, ty i ett sådant läge är det lättare än eljest att med små variationer av räntan nå avsevärd effekt på marknaden i syfte att på ett gynnsamt sätt påverka sparande och investeringar och över huvud taget den ekonomiska verksamheten inom samhället. Herr Hedlunds uttalande bottnar i bristande förståelse för den rörliga räntans funktion i skilda lägen. Märk väl, att det är fråga om rörlighet i bägge riktningarna — inte bara uppåt utan även neråt.

Chefen för inrikesdepartementet herr statsrådet HEDLUND: Herr talman! Jag har ingen anledning att upprepa vad jag nyss sade om det onödiga i att begagna räntan såsom ett kreditbegränsande instrument. Det var alltså inte därför jag begärde ordet, utan det var när jag hörde herr Hjalmarson så varmt orda om att i Danmark, där man har borgerlig regering, skulle man bedöma läget litet annorlunda. Jag ställde mig då den frågan: Var detta ett utslag av den mentaliteten, att vad far gör det är rätt?

Herr DAHLGREN: Herr talman! Vi har tidigare i denna kammare, senast då vi diskuterade skatteutredningen, er-

Beräkning av bevillingarna för budgetåret 1952/53, m. m.

inrat om att den tjugoföråriga regerings-tid, som socialdemokraterna ensamma eller tillsammans med andra suttit vid makten, har betytt tiodubblade inkomster för staten som tagits från landets skattebetalare, inte minst från arbetare, bönder och andra grupper av de breda massorna.

Skattetrycket har blivit allt svårare. Detta har i sin tur medfört att opinionen mot skattebördorna blivit allt starkare och att regeringen har måst till-sätta en utredning, 1949 års skatteberedning, med uppgift att ställa förslag som skulle innebära någon skattelättnad. Beredningen har sedan i viss mån tvingats ta hänsyn till de berättigade kraven på att sänka skatterna. Men då nu föreliggande förslag innebär att uttagsprocenten skall höjas från 100 till 110, blir ju hela den skattesänkning, som riksdagen i år har beslutat och som tidningarna så mycket ha propagerat för, egentligen illusorisk. Det betyder att regeringen inte anser sig våga ta en skattesänkning, som överensstämmer med vad riksdagen tidigare beslutat. Den tanke, som ursprungligen låg till grund för skattesänkingsförslaget, var nämligen att skatteuttagsprocenten skulle behållas vid 100.

Regeringen säger, att det för budgetåret 1952/53 visserligen finns medel för täckning av det inkomstbortfall på 210 miljoner kronor, som skattesänkingsreformen skulle innebära vid ett skatteuttag på 100 procent, men man vill räkna med att framtiden är oviss. Därför vill man fortsätta med en överbalansering, som skall ge garantier för att man inte råkar ut för några obehagliga överraskningar. Enligt vad som framgår av propositionen skulle det budgetöverskott, som man kan räkna med, belöpa sig till i runt tal 865 miljoner. Regeringen framhåller att dessa inkomster till huvudsaklig del skall tas in genom skattepolitiska åtgärder av tillfällig natur. De avser att dämpa överkonjunkturen samt begränsa investeringsverk-

samheten, varför de inte kan läggas till grund i ett ändrat konjunkturläge.

Vad är detta för ett tal från regeringens sida, och vad tyder det på? Det erinrar oss om åtgärder, som vidtagits på vissa områden och som betytt arbetslöshet inom många olika grenar av näringslivet. Det vittnar också om att det kan stunda orostider för det arbetande folket, om regeringen lyckas i sin strävan att dämpa konjunkturen. För regeringen finns tydligen intet annat alternativ än att höja uttagsprocenten.

Jag skall ta tillfället i akt och erinra om en artikel, som jag såg i tidningen Affärsvärlden. Det fanns i den några uppgifter, som borde intressera dem som har intresse av ökade inkomster till statskassan, vilket jag förutsätter att vi allesammans har gemensamt. I denna tidning finns en översikt omfattande bland annat fjorton större skogsindustri- och bruksföretag. Den visar att dessa företags bruttovinst år 1951 var inte mindre än 877 miljoner kronor. Därtill kommer ej mindre än 391 miljoner i avsatta exportavgifter, vilka ju också måste räknas in i vinsten, varför denna sammanlagt uppgår till 1 268 miljoner kronor. För att få fram extravinsterna under exportkonjunkturen kan man jämföra med bruttovinsterna för samma företag år 1949, som var 333 miljoner. Man kommer då fram till att den extravinst, som uppstått på dessa två år, är 935 miljoner eller nära en miljard.

Jag har velat ta detta exempel — det kan givetvis tas flera — för att visa vilka väldiga möjligheter som finns att gå löntagarna till mötes i deras krav på ett ökat skatteuttag av de bärkraftiga i vårt land för att lätta på de breda massornas skattebörda.

Om nu finansministern av någon anledning inte skulle vilja röra vid de väldiga vinster, som jag har talat om, kan jag nämna att tio av dessa fjorton företag på riksbankens spärkonto har insatt 391 miljoner kronor i exportavgifter, vilka när som helst skulle kunna

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

användas. Endast tio företag har på spärkkontot mer än det belopp, som behövs för att täcka hela skattesänkningen! Dessa vinster skulle man kunna använda med den rätt som samhället bör ha som konsekvens av det beslut riksdag och regering tidigare har fattat. Dessa företag har begåvats med vinster, som de rätteligen inte skulle ha haft, vinster som folket har fått betala — jag syftar som alla förstår på devalveringsbeslutet. Dessa vinster borde återbäras till folket i form av lätnader i skatter.

För övrigt vill jag i detta sammanhang framhålla att den svenska bolagsskatten, som man ju vid olika tillfällen har velat ge sken av att vara mycket hög, är låg i jämförelse med en rad övriga länders. Jag kan nämna några exempel härpå från Europa. Innan jag gör det vill jag nämna, att den statliga bolagsskatten som bekant uppgår till 40 procent och den kommunala till ytterligare sju procent med hänsyn tagen till att den är avdragsgill i bokslutet. Det innebär ju att 47 procent av den taxerade vinsten går till skatt, men den fria avskrivningsrätten gör, att bolagen ganska godtyckligt kan bestämma den taxerade vinstens storlek. Som jämförelse kan nämnas att i Österrike har man upp till 75 procent i bolagsskatt på vinster över en halv miljon schilling, vilket motsvarar ungefär 100 000 kronor, i Västtyskland maximalt 75 procent, i Holland 52 procent och i Schweiz upp till 66 procent, allt på högre vinster.

De svenska bolagen betalar skatt endast för en ringa del av sina verkliga vinster. Vi har i riksdagen tidigare påpekat det förhållandet, att de svenska bolagen inte betalar skatt för mer än 2,6 procent av det reala vinstbeloppet. Folket är ju å andra sidan tyngt av skattebördor i en omfattning som aldrig tidigare. Den direkta och indirekta skatten innebär, att en arbetare här i Stockholm med en vanlig inkomst — jag menar därmed en inkomst som fordras för att över huvud taget kunna leva —

nämligen 8 000 kronor, betalar i direkt och indirekt skatt sammanlagt icke mindre än ungefär 26 procent, medan bolagen får betala 2,6 procent. Arbetaren har sålunda en tiodubbelt så hög belastning i skatteavseende. Jag konstaterar således, att inte mindre än en fjärdedel av den lön arbetaren slitit ihop i syfte att använda till sitt och familjens uppehälle går bort i form av skatt.

Här har talats om att staten behöver pengar. De är nödvändiga för att de sociala reformernas värde skall bli bestående. Vi vet ju att så inte skett, och man har motsatt sig alla förslag från vår sida att återställa dessas realvärde. Men vi tvistar inte nu om den saken. Det är nödvändigt för staten att få pengar för att kunna bära de sociala reformerna. Vi har också tidigare anvisat de vägar som vi anser att riksdagen bör gå för att skaffa dessa inkomster. Jag vill emellertid i detta sammanhang fråga: Vilken tröst är det egentligen för en familj med två barn att veta, att de får 580 kronor i barnbidrag per år, när de samtidigt vet, att deras skatt sedan den tid då barnbidraget beslöts har stigit med mer än 800 kronor? Det kan inte vara någon större glädje som de känner vid detta konstaterande. Om nu riksdagen fattar beslut enligt det förslag, som föreligger — och det finns väl anledning befara, att så blir fallet — innebär detta att riksdagen omedelbart inskränker den tidigare beslutade skattesänkningen. Det innebär, att riksdagen har givit med den ena handen och tagit igen med den andra.

Sedan sägs det också från finansministerns sida, att han tänker företa en utredning för att åstadkomma en ny indirekt beskattning. Vi har i vår motion uttalat oss om detta. Vi vill inte vara med om en indirekt beskattning, som betyder en utplundring av de breda folklagren. När det gäller lyxvaror har vi ingenting emot en indirekt beskattning, men vi vill inte ha någon sådan

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

beskattning när det gäller nödvändig-hetsvaror.

Vi anser, att den politik som man för icke överensstämmer med givna löften. Jag kan i detta sammanhang ej annat än upprepa vad jag tidigare sagt, att denna s. k. ekonomiska politik inte alls överensstämmer med de paroller, som hörts från talarstolarna vid socialdemo-kraternas 1-majmöten. Då framhölls det, att det gällde samling av alla krafter för en energisk ekonomisk politik för att bekämpa penningvärdeförsämringen.

Det finns i denna fråga en motion, inlämnad i första kammaren av herrar Ola Persson och Öhman, vari har yrkats att skatten skall uttagas med 100 procent, d. v. s. att uttagsprocenten skall vara densamma som nu. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna motion.

Herr talmannen återtog nu ledning-
en av förhandlingarna.

Herr **FAGERHOLM**: Herr talman! Denna vittomfattande debatt avser ju både skattepolitiken i stort och den ekonomiska politiken. Jag tänker uppehålla mig företrädesvis vid den ekono-miska politiken och de frågor som är berörda i bankoutskottets utlåtande.

Det har ju verkställts en hel rad analyser av det nu aktuella ekonomiska läget. Konjunkturinstitutets tjocka rap-port, som tryckts den 16 april, har i dagarna kommit oss till handa, och handelsministern och andra statsråd har också i dagarna gjort uttalanden om läget. Jag skall inte gå in på dessa analyser. Det skulle föra för långt att kommentera och kritisera dem. Jag skall endast uppehålla mig vid det re-sultat, till vilket dessa analyser kom-mit, nämligen att det ekonomiska läget i konjunkturavseende för närvarande företer en omsvängning. Det föreligger enligt de samstämmiga uttalandena en omsvängning av konjunkturutveckling-en. Däremot ger dessa analyser och de uttalanden som gjorts från olika auk-

toritativa håll inte något uttryck för hur långt denna omsvängning har gått. Det är ju ganska naturligt att något ut-talande om hur långt omsvängningen gått inte har kunnat göras. Signalsyste-met, om jag får uttrycka det så, emel-lan vad som händer ute i det ekono-miska livet och de statliga instanserna och utredningsorganen kan inte fun-gera så snabbt som i och för sig vore önskvärt. Detta ligger i sakens natur. Det är också klart att när en omsväng-ning är i gång, är det av vikt att om möjligt känna till den tendens som ligger i omsvängningen, hur hård och hur kraftig den är. Men ej heller detta går att konstatera av utredningsresul-taten.

Man kan, herr talman, diskutera vad som är orsakerna till omsvängningen inom det ekonomiska klimatet. Alldeles uppenbart är det två omständigheter som har medverkat. Det är den inter-nationella utvecklingen, prisutveck-lingen och den allmänpolitiska utveck-lingen i utlandet, och de interna åt-stramningsåtgärder som vidtagits här i vårt land. Att avgöra vilken roll dessa inbördes har spelat är ju en strids-fråga, på vilken inte något entydigt svar kan ges. Enligt min mening har emellertid de internationella faktorerna spelat den alldeles övervägande rollen.

När det nu föreligger en brytningstid i konjunkturen, medför detta alldeles speciella problem, som man kanske inte tidigare har observerat från stats-makternas sida. När det gäller att i en konjunkturomsvängning tillämpa en regleringsekonomi — och jag kan här inskjuta att jag i begreppet reglerings-ekonomi även inbegriper också dessa tillfälliga skatter som nu har genom-förts i snabb takt — blir problemen annorlunda än i en konjunktur med stabil tendens. I en ensartad och upp-åtgående konjunktur går det uppenbar-ligen att genom regleringsekonomien hejda konjunkturuppgången. Regle-

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

ringsekonomin behöver i detta läge i och för sig inte få så besvärliga följder för utvecklingen. Den kan åstadkomma svårigheter och trassel men behöver knappast få några direkt okontrollerbara följder.

I en svängande konjunktur är situationen helt annan. Utmärkande för en svängande konjunktur är ju, att utvecklingen på olika håll i det samhällsekonomiska livet inte är likartad. Regleringsåtgärder som kanske syftar till att komma åt en viss högkonjunktursektor kan verka förödande på en lågkonjunktursektor. Och vad som är ännu värre är, att om konjunkturen har svängt, så kan regleringsekonomin ge ännu större kraft och större fart åt omsvängningen än vad någon över huvud taget vill att den skall få. I ett labilt ekonomiskt läge kan det så lätt hända, att man kommer från den ena ytterlighetsriktningen, i detta fall från ett inflationsläge, in i den andra ytterlighetsriktningen, nämligen en deflation och en depression. Med hänsyn till regleringsekonomiens stelhet föreligger just risk för att man, innan den långsamt informerade och trögt arbetande statsapparaten hunnit märka det, har fört in utvecklingen i ett klart ogynnsamt deflationsläge. Jag vill, herr talman, understryka, att nackdelarna med en överkonjunktur är små i jämförelse med nackdelarna av en deflation och en verklig lågkonjunktur. Man får inte här i den svenska samhällsekonomiska politiken råka ut för den situation, som en bilförare lätt gör på vintern i halkigt väglag. Han kör ner i det ena diket och när han skall köra upp ur det har han sådan fart att han kör över vägen ner i det andra diket. Man får alltså akta sig för att från inflationsdiket komma ned i deflationsdiket.

Det har resonerats mycket om näringslivets och produktionslivets roll i den samhällsekonomiska bilden. Jag vill här bara slå fast att det är pro-

duktionslivets, jag menar därmed inte endast industriens utan produktionens samlade krafter, som är avgörande för den finansiella situationen. Går konkurrenskraften förlorad, får det två effekter: dels kommer exporten att stoppa, därför att vi inte kan klara oss på exportmarknaden i förhållande till utlänningarna, dels kommer hemmamarknaden i ett för högt kostnadsläge och dukar under för konkurrensen utifrån. När det gäller hemmaindustrien, d. v. s. importen, kan den ju alltid begränsas genom importregleringar, men detta är ju en ytterligt olycklig och onödig utveckling som i det långa loppet folkhushållet självt får betala i form av minskad effektivitet.

När det gäller att hålla exporten uppe kan över huvud taget inga svenska regleringsåtgärder hjälpa till att åstadkomma att den ökar om inte näringslivet självt får en konkurrenskraft som behövs. Nu föreligger det en rad oroande tecken. Beträffande exporten kan det synas, om man läser de officiella siffrorna, att läget inte är så farligt. Nu är det emellertid så, att de i valutarapporterna redovisade siffrorna inte återger den aktuella situationen. De exportintäkter, som nu flyter in, grundar sig till stor del på exportavtal, som träffats tidigare i ett högre prisläge. Det är mycket möjligt att när de nu verkställda begränsade försäljningarna till lägre priser skall mynna ut i betalning, så kommer läget ur valuta-politisk synpunkt att bli väsentligt sämre.

Vi har också sett, hur den uppdrivna svenska kostnadsnivån har försämrat möjligheterna för exporten, och vi har också sett hur köpmotståndet i utlandet på en rad av våra viktigaste produkter hårdnar. Jag vill alltså bara här påpeka, att vi skall inte invagga oss i den tron, att vår valutaställning är så utomordentlig, att allt är gott och väl beställt. I själva verket är vår ställning nu ganska bräcklig. Den exceptionella

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

exportkonjunktur, som rått under 1951, får inte verka förblindande på uppfattningen om vad som är realiteten här.

Det avgörande för om det svenska produktionslivet skall kunna stå sig i konkurrensen är givetvis den kostnadsnivå som vi får här hemma. Jag skall inte gå in på att här analysera utvecklingen inom svenskt näringsliv för närvarande. Jag vill peka på att inflationen har drivit upp lönekostnaderna i mycket hög grad, och jag vill också peka på att den skattepolitik som nu bedrivs från statsmakternas sida i form av dessa s. k. tillfälliga skatter är ägnad att än mera pressa upp det svenska produktionslivets kostnadsnivå och försvåra konkurrensen med utlandet både när det gäller export och när det gäller att här hemma möta importen.

För att inte ta alltför mycket tid i anspråk skall jag här, herr talman, avstå från att utveckla de omständigheter som gör att en beskattning av den art, som de tillfälliga skatterna utgör, är kostnadsuppdrivande. Jag vill endast nöja mig med att säga, att en sådan skattelag som förbudet mot utnyttjande av den fria avskrivningsrätten på inventarier, som anskaffas under 1952, är direkt hindrande och skadlig för den svenska produktionens försök att genom rationaliseringar anpassa sin kostnadsnivå till den internationella. Lagen är direkt skadlig för industriens konkurrenskraft. I själva verket innebär denna förordning tillsammans med investeringsavgiften, att nyanskaffningskostnaden för att ersätta en gammal orationell maskin med en modernare i många fall stiger mellan 40 och 50 procent.

Det var utomordentligt intressant att höra finansministerns uttalande om att man så fort konjunkturen visar tecken till verkligt omslag skulle taga upp frågan om ett snabbt avskaffande av dessa tillfälliga skatteförordningar till om-

prövning. Herr Ohlin inkasserade detta som kanske det viktigaste uttalandet under dagens debatt. Men, ärade kammarledamöter, jag skall be att få fästa uppmärksamheten på att i uppräkningsen av de olika skatter, som man skulle vara beredd att avskaffa, återfanns icke förordningen om tillfälligt förbud mot fri avskrivning, och det är ju den som spelar den största rollen och som mest försämrar det svenska produktionslivets konkurrenskraft.

För någon tid sedan interPELLERADE jag finansministern om verkan av vissa av de tillfälliga skattebestämmelserna. Han svarade då, att han skulle följa lagets utveckling. I dag har han signalerat, att han eventuellt skall slopa vissa av dessa tillfälliga skattelagar. Jag hoppas, att inte prestigesympunkter eller andra hänsyn kommer att förhindra, att man från finansministerns håll verkligen tar upp dessa skattefrågor till förnyad behandling i höst, om det skulle visa sig att konjunkturen har klart ändrats.

Jag vill bara påpeka, att dessa skattelagar icke kan slopas i en handvändning. Det kan ta månader innan riksdagen kan behandla saken, och några månaders fördröjning kan ha mycket stor betydelse i det labila läge, vari vi nu befinner oss.

Jag vill således i likhet med herr Ohlin uttrycka min stora tillfredsställelse över den deklaration, som givits från finansministerns sida om beredvilligheten att se över dessa skattelagar, och jag önskar att man i detta inbegriper lagen om förbudet mot den fria avskrivningen.

När det gäller den svenska produktionens kostnadsnivå i förhållande till den utländska, så finns det ju vissa som tror, att man i valutakurserna har ett enkelt hjälpmedel och botemedel. Om man ser att de svenska kostnaderna stiger för mycket i höjden, skulle man genom att devalvera kronan kunna skaffa sig bättre konkurrensmöjligheter.

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

ter. Som jag ser saken finner jag, att ett manipulerande med valutan, därför att man inte lyckas hålla kostnadsnivån inom tillbörliga gränser, icke är att tillråda. Skulle vi börja manipulera med vår valuta isolerat från andra, kan vi komma ut i verklig olycka.

Herr talman! Jag skall sluta detta anförande med en kort sammanfattning.

Man kan säga, att regleringsekonomien har sina utomordentligt stora brister, när det gäller att på rätt sätt påverka den konjunktur. Den har för det första den nackdelen, att åtgärderna kommer i gång för sent. Vi är väl alla överens om att t. ex. kreditåtstramningen skulle satts in tidigare. Den kom i gång för sent, det var för lång död-tid innan åtgärderna hunnit verka ut. Men regleringen har också en annan effekt: den har benägenhet att på grund av sin stelhet pågå för länge, och då kan den åstadkomma mycket stora olyckor.

Herr talman! Jag tror att nu när konjunkturumsvängningen är ett faktum, när det gäller att balansera mellan deflationens och inflationens fallgropar, då bör man förr slopa för många regleringsåtgärder än för få. Samhällsekonomiens självläkande förmåga får man inte bortse ifrån. Jag för min del måste därför, herr talman, finna, att tiden nu bör vara inne att i betydligt snabbare takt än vad majoriteten synes tänka sig övergå till en fri ekonomi. Det skulle för övrigt inte endast betyda större säkerhet för en sund ekonomisk utveckling; det skulle också innebära avveckling av en stor och tyngande byråkrati, inte minst skattebyråkrati, som nu håller på att växa oss alla över huvudet.

Herr PETTERSSON i Dahl: Herr talman! Vi behandlar nu bevillningsutskottets och bankoutschottets utlåtanden på en gång, alltså vi behandlar samtidigt möjligheterna för skattesänkning och

den kreditpolitik och finanspolitik, som här skall föras. Man kan alltså slå fast, att det är en nationalekonomisk debatt, när man behandlar detta i ett sammanhang, och det är ju också fullständigt riktigt.

Det är då självklart, att nationalekonomerna är på hemmaplan. De bör ha möjlighet att bättre än andra bedöma denna fråga på ett riktigt sätt. Den ende nationalekonomen i denna kammare, åtminstone den ende som är nationalekonomiskt utbildad, är professor Ohlin. Han bör således ha de allra bästa förutsättningar att på ett riktigt sätt bedöma dessa ting.

Om jag själv skall försöka bedöma dessa frågor på ett åtminstone teoretiskt sätt, måste jag säga, att jag har ingen möjlighet att ställa mig i jämbredd med professor Ohlin. Jag är jordbrukare med erfarenhet av praktiska ting och allmänna angelägenheter, och när jag hörde på den nationalekonomiska visdom, som herr Ohlin har begåvat kammaren med i så riklig mängd, blev jag utomordentligt häpen. Herr Ohlin driver här med som jag tror verklig övertygelse den satsen, att i ett läge som det nuvarande, när det gäller att bekämpa inflationen, vore det rent av skadligt med ett budgetöverskott eller en överbalansering av budgeten. Men, herr Ohlin, vi har väl ännu en högkonjunktur, fastän den är vikande?

Herr Hjalmarson, som har varit inne på precis samma tankegång, har sagt att en överbalansering av budgeten kan medverka till en uppskrivning av prisnivån och att i denna uppskrivning av prisnivån har överbalanseringen en mycket dryg andel. I detta uttalande har, såvitt jag har kunnat bedöma saken riktigt, herr Ohlin givit herr Hjalmarson sitt fulla erkännande.

Hur har man då i sådana lägen tidigare bedömt frågan? Det har i debatten också talats om kommunalpolitik. De gamla sockenpolitikerna brukade säga, att det är alltid klokt att samla i la-

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

dorna under goda år, ty man vet inte vilka tider man går till mötes. Därför byggde de gamla sockenmännen s. k. sockenmagasin. Hade de goda skördar, samlade de i dessa sockenmagasin för att ha till hands under år med sämre skördar, alltså under lågkonjunktur. Jag kan inte inse annat än att detta var en utomordentligt klok politik.

Nu frågar man sig, om detta kan ha några beröringspunkter med rikspolitiken eller nationalpolitiken. Enligt min mening är detta fallet. När man som kommunalman eller landstingsman bedömer möjligheterna att sänka skatten, så har åtminstone vi i vårt landsting varit fullständigt eniga om — och det är säkert riktigt — att nu, när vi har rätt gott om skattemedel, är det klokt att taga ut så pass mycket att man har reserver för kommande tider. Här driver man en helt annan sats. När skall man överbalansera en budget, och när skall man ha ett budgetöverskott? Är det en lågkonjunktur är det min uppfattning — och den är vi nog tidigare överens om — att man skall ha en underbalansering av budgeten. I detta fall kan jag göra ett hopp tillbaka ända till 1933, då vi hade den s. k. kohandeln och kom överens om att ha ett budgetunderskott, det vill säga låna upp pengar för att kunna igångsätta arbeten och därmed bemästra den situation som förelåg. Är det inte en klok politik att göra på detta sätt? Eller är den tes herr Ohlin driver här riktig, att man i tider som dessa inte behöver ha något budgetöverskott eller någon överbalanserad budget? Det är väl ändå riktigt som finansministern sagt att man inte kan bedöma framtiden med säkerhet.

Från såväl herr Hjalmarsons som herr Ohlins sida framhålles nu att de kreditrestriktioner och andra åtgärder, vilka vidtagits, igångsatts för sent. Ja, det är klart, att den, som alltid i förväg vet vad som kommer att hända, kan säga att det skulle ha gjorts tidigare. Det är väl ändå så att herr Ohlin kanske

också många gånger gjort en hel del saker, som vid närmare eftertanke inte varit så väl övervägda. Om vi t. ex. går tillbaka till sistlidna höstriktdag, var herr Ohlin mycket angelägen om att komma åt de så kallade skogsvinsterna och att från regeringens sida få fram ett förslag om konjunkturskatt. Propositionen skulle helst komma före nyåret. Om detta inte gick för sig skulle förslaget komma i början av denna riksdag, alltså i januari månad. När sedan detta skatteförslag kom, hade herr Ohlin en annan mening. Då skulle det inte alls gälla för 1951 utan för 1952, när den vikande konjunkturen satte in. Då fanns väl inte så stora överkonjunkturvinster att beskatta. Herr Ohlin kan väl inte komma ifrån att också han många gånger bedömt läget felaktigt.

Herr Hjalmarson var ändå så pass ärlig att han efter sitt resonemang sade, att man enligt hans mening ginge klokare fram på detta sätt, men han hade ingen möjlighet att bevisa att hans förslag vore riktigare än regeringens. Jag tycker att det är ovanligt klokt sagt, ty det är ju självklart att regeringen bör ha förutsättningar att bedöma dessa saker och måste i första hand ta ansvaret. Om man skall bedriva en sund politik och få fram en budget som är stark och som kan tåla påfrestningar, då är det enligt min mening riktigt att man ej begränsar inkomsterna för mycket. Jag kan väl inte tänka mig att vare sig herr Ohlin eller herr Hjalmarson menar att de tillfälliga skatter, som man nu överbalanserar budgeten med, skall göras permanenta, utan det är väl meningen att man så snart som möjligt skall komma bort från dem.

Herr Ohlin säger att det viktigaste uttalandet av finansministern i dag är att de tillfälliga skatterna skall försvinna så fort som möjligt. Ja, därom är vi alla eniga. Men då kan man väl inte här fastslå att man skall bygga en skatteuttagsprocent på dessa tillfälliga inkomster.

Beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

Sedan är det väl så att det finns en hel mängd faktorer som är obestämda och som man inte alls vet något om. I den finansplan som finansministern nu lagt fram talar han om att det finns automatiska utgiftsstegringar på i runt tal 400 miljoner kronor. Han framhåller därvid att man inte vet hur löneutvecklingen kommer att gå. Det finns väl ingen som kan förutsäga hur konjunkturen blir till hösten. Hur blir prisutvecklingen, vad kommer att ske utanför vårt lands gränser och i vad mån kommer dessa händelser att påverka konjunkturen här hemma? Därvidlag föreligger många obestämda faktorer, som jag inte tror att den mest lärde nationalekonom i världen har möjligheter att på förhand bedöma. Då måste det väl vara riktigt att man samlar i ladorna, som man gjorde förr i världen, för att kunna möta kommande påfrestningar.

I går diskuterade vi frågan om höjning av folkpensionerna. Alla var så vitt jag kan förstå fullständigt överens om att det var alldeles nödvändigt att få en justering uppåt för alla folkpensionärer i landet. Folkpartiet med herr Ohlin i spetsen var så optimistiskt att det föreslog en höjning med 36 miljoner kronor, som skulle belasta budgeten och som innebure en motsvarande minskning av budgetöverskottet. Härvidlag hade högern ett mera realistiskt yrkande och menade att det var riktigt att man också fick utbetalning för oktober månad. Man var alltså med om en utgiftsökning på 36 miljoner kronor. Men detta skulle tagas ut genom högre pensionsavgifter. I detta fall anslöt jag mig till högerns linje. Vi vet inte hur läget är när riksdagen är samlad igen fram på hösten, och då är det mycket möjligt att vi är av den uppfattningen att folkpensionärerna bör då ha ett tillskott. Innan detta budgetår är slut vet man inte om riksdagen kommer att besluta om att ge folkpensionärerna en

indexhöjning. Då måste vi väl ha medel för att kunna klara även detta.

Det är självklart att vi alla är överens om att sänka skatterna när det blir möjligt. Jag har för resten tidigare — bl. a. i remissdebatten — givit uttryck åt den uppfattningen att skatterna nu kommit till den gräns där vi alla strävar efter att sänka dem om så är möjligt. Men om vi skall föra en klok finanspolitik, om vi skall ha en sund och stark budget som vi kan lita på, då skall vi inte bara säga att vi skall sänka skatterna och underlåta att ta ut en högre procentsats än 100 och sedan låta det gå hur som helst i framtiden. Vi får inte säga att vi behöver inte ha någon överbalansering och vi behöver inte ha någonting för att möta en kommande ogynnsam konjunkturutveckling med. Jag tycker att en sådan politik vore lättsinnig.

Nu har ju första kammaren redan bestämt om denna uttagningsprocent utan att det ens begärts votering, och då blir det väl alldeles säkert så att utskottets förslag också kommer att gå igenom i denna kammare. Här kan man alltså säga att oppositionen driver detta med tanke på att det icke kommer att fattas beslut efter dess linje.

Nu brukar särskilt från herr Hjalmarsons och herr Ohlins sida sägas att de förutsagt den utveckling som sker, och när regeringen framlägger ett förslag sker detta tack vare påtryckningar från oppositionens sida. Jag tror att det är felaktigt att bedöma läget på det sättet. När det gäller möjligheterna att åstadkomma en mindre uttagningsprocent och alltså lägre skatter, då tror jag att från regeringens sida föreligger en ärlig strävan därtill. Är det möjligt att sänka skatterna då gör man det.

Den alternativa metoden är att i stället för att täcka utgifterna med direkta skatter gå en annan väg och tillämpa indirekta skatter. Herr Hjalmarson sade att han och herr Hedlund haft samma mening när det gällde att föregående

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

är bedöma bilskatten och elskatten. Men nu hade herr Hedlund inte samma mening. Det är väl ändå så, herr Hjalmarson, att genom bondeförbundets insatser inom regeringen har ungefär hälften av dessa skatter försvunnit, och det borde väl åtminstone enligt herr Hjalmarsons mening vara en förtjänst att så skett.

Sedan föreligger ett alternativ här. Det gäller den höjda räntan, och därvidlag är det väl ändå så att högern och folkpartiet är tämligen överens. Herr Ohlin sade om folkpartiets reservation i bankoutskottet att den var ytterligt konservativ, och det är möjligt att den är det. Men läser man reservationerna är det endast nyanser som skiljer dem åt. I sak skiljer det inte så mycket. Såvitt jag kunnat uppfatta diskussionen rätt har bägge förordat en högre och rörlig ränta, som skulle utgöra ett vapen mot inflationen. Tidigare har åtminstone majoriteten av riksdagen varit emot detta. Jag är rädd för räntevapnet, ty vi har tidigare erfarenheter av hur detta vapen verkar, och en sådan situation vill man inte ha igen.

Är det nu så att högkonjunkturen börjar vika — och allting tyder på detta — då undrar jag om det är klokt att i detta läge tillgripa räntevapnet. Herr Hjalmarson har med tillfredsställelse konstaterat att herr Hedlund i regeringen tvingats godtaga en höjd ränta, d. v. s. gått med på en ränteglidning. Alla vet att detta ägt rum. Det är alltid så att i sådana tider som dessa sker någonting vid sidan om, och i det föreliggande fallet tycker jag nog att herr Hjalmarson borde vara tillfreds, ty utan att riksdagen här går på högerns linje får han ju delvis som han vill: han får en högre ränta än tidigare.

Sedan har man, särskilt från högerhåll, talat om att man skulle ha en plan för subventionernas avveckling. Ja, det är klart att det vore skönt om riksdagen kunde besluta att från och med nu de och de subventionerna skall slopas,

och 1953 skall de och de slopas. Men vilket värde skulle ett sådant beslut i realiteten få? Riksdagen får väl alltid rätta sig efter det läge, som vid en viss tidpunkt är för handen, och då spelar det ju ingen roll vad riksdagen förut har sagt om slopandet av subventionerna. Jag är heller ingen vän av subventioner, men jag har den bestämda meningen, att om vi vill ha en något så när stabil pris- och lönenivå, så kan vi inte slopa subventionerna. De är ju nämligen till för att hålla levnadskostnaderna så jämnt fördelade som möjligt vid fluktuationer på export- och importmarknaderna. Om man i nuvarande läge skulle slopa subventionerna, så skulle man få hoppande löner och ide-liga löneförhandlingar.

Om man nämligen i enlighet med högerns förslag skulle låta priserna slå igenom på marknaden, så fick man väl också rätta lönerna därefter. Men är det någon som tror att man då skulle kunna nå ett resultat vid förhandlingar med den ena eller andra gruppen löntagare? Nej, då fick man nog höja lönerna alldeles onormalt. Jag tror därför vi är tvungna att ha subventionerna kvar ännu ganska lång tid framåt, antingen vi vill det eller inte.

Vidare har det talats om de subventioner som utgår för jordbruket. Jag föreställer mig att herr Hjalmarson i det sammanhanget åsyftade de subventioner, som utgår till bostäderna. Vi har ju nyligen haft en bostadsdebatt här i kammaren, och vi får säkerligen en till, när riksdagen samlas igen i höst. Jag skall därför inte närmare ingå på den frågan här. Jag konstaterar bara att det inte finns någon möjlighet att nu ta bort subventionerna, hur gärna man än vill.

Jag kommer alltså fram till, herr talman, att om vi vill ha en sund finanspolitik med en budget som håller, så måste vi godta en uttagsprocent på 110.

Beträffande kreditrestriktionerna har

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

det framhållits, att det var fel att inte sätta in dem tidigare, ty om så hade skett, skulle detta ha kunnat medverka till att dämpa inflationen och begränsa investeringsmöjligheterna. På detta har bankoutskottet svarat, att det är nödvändigt att fortsätta med kreditrestriktionerna, men utskottet är också inne på den fullständigt riktiga tankegången att deras verkan är ojämn. För företag med god likviditet är de praktiskt taget inte till något besvär, men för en del andra, mindre företag, t. ex. småbanker o. s. v., kan de medföra stora svårigheter. Jag tror därför det är skäl i att använda det vapen, som kreditrestriktionerna utgör, med stor varsamhet, så att man inte med dem stjälper nyttiga företag, som kanske för tillfället inte har så stora möjligheter att klara sig mot dessa kreditrestriktioner.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till bevilningsutskottets hemställan.

Herr SEVERIN: Herr talman! Nu har denna debatt pågått så länge, att det mesta om den jag skulle vilja kalla dubbla fråga, som debatten gäller, redan är sagt. Icke desto mindre skall jag komma med ett par repliker i anledning av vad som tidigare framhållits i debatten.

Jag är säker på att endast en mycket uppmärksam läsare av bankoutskottets förevarande utlåtande nr 27 och av till detsamma fogade reservationer kan upptäcka skiljaktigheterna mellan utskottsmajoriteten och oppositionen. Möjligen har denna samstämmighet också tagit sig uttryck däri, att folkpartiet inte givit sina invändningar mot majoritetens uppfattning rangen av en reservation. Det kallas i stället för »särskilt yttrande» som innehåller en del kommentarer, men även de är i långa och väsentliga stycken en upprepning av vad som står i utskottets utlåtande. Jag har därför inte mycket att invända mot vad som står i det särskilda yttrandet. Möj-

ligen kan jag ha skäl att göra en erinran i anledning av den något billiga tillfredsställelse, som man däri ger uttryck åt med konstaterandet att utskottsmajoriteten har gått över på oppositionens linje och erkänt att de vidtagna kreditåstramningsåtgärderna har tillgripits för sent. Detta underströk också herr Ohlin, när han tidigare i dag hade ordet i denna debatt. Med anledning därav skall jag erinra om vad som verkligen skett.

I praktiken har aldrig några meningskiljaktigheter rått därom, att en kreditåstramning varit önskvärd. Detta framhöll bankoutskottet redan i fjol. Där emot har det rått meningsskiljaktigheter om på vilket sätt kreditåstramningen skulle åvägabringas. Där har folkpartiet och delvis även högern förfäktat, att man med en måttlig räntehöjning kan nå en tillräckligt stark kreditbegränsning — eller om man så vill, eftersom det tidigare i debatten har fästs ett visst avseende vid orsakssammanhanget — åstadkomma en stark kreditåstramning utan att räntan behövt stiga särskilt mycket. Högern har inte varit lika säker på att inte räntan skulle komma att stiga mera väsentligt, om man ville åstadkomma en tillräckligt stark kreditåstramning. Den har emellertid tagit konsekvenserna och ansett, att även om räntan steg, så skulle kreditåstramningarna ändå tillgripas. Det är om den saken det har rått meningsskiljaktigheter, inte om huruvida en kreditåstramning i och för sig är önskvärd.

I detta sammanhang kan det kanske vara motiverat att erinra om att de egentliga svårigheterna på detta område började göra sig gällande först 1950. Men nämnda år företogs också en kreditåstramning i enlighet med det recept, som såväl högern som folkpartiet hade rekommenderat. Riksbanken upphörde med sina stödköp, och den långa räntan steg, och på hösten togs konsekvenserna även beträffande diskontot,

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

som höjdes med en halv procent. Kreditvolymen fortsatte dock att svälla, trots denna måttliga räntestegring. I den situationen kunde man naturligtvis ha fortsatt med räntestegringen, och jag tvivlar inte på att man så småningom hade fått en viss effekt av en sådan politik. Däremot tvivlar jag mycket starkt på att den räntestegring, vid vilken kreditvolymens ansvällning skulle avstanna, rimligen skulle kunna kallas för måttlig. Jag är tvärtom övertygad om att räntestegringen skulle blivit ganska stark.

Nu har bankoutskottet — och det har varit fullt i linje med utskottets politik i denna fråga — velat åstadkomma en kreditåtstramning utan en samtidig våldsam stegring av den långa räntan, och reservanterna svävar ju inte i okunighet om anledningen till detta. Resonemanget har förts många gånger, och vi har haft anledning att skärskåda frågan ur olika synpunkter. En stegring av den långa räntan skulle omedelbart ha träffat just den produktion, som vi dels önskar upprätthålla i största möjliga omfattning, och dels icke onödigt fördyra nämligen bostadsproduktionen. En räntestegring skulle genast drabba bostadsproduktionen, och eftersom byggherrarna ofta försöker trygga sig med bundna lån, skulle även en relativt tillfällig höjning av räntan ha kunnat medföra en hyreshöjning, som kommit att sträcka sig över många år. Även i gamla hus skulle hyrorna omedelbart ha undergått en stegring, på grund av höjningen av den långa räntan. Om en räntestegring nått en sådan höjd, att den framkallar depression, så torde visserligen byggnadskostnaderna ha gått ned, men i så fall till priset av en arbetslöshet, som vi inte önskade. Det är detta som varit problemet här, inte om en kreditåtstramning i och för sig är önskvärd.

Herr Hjalmarson anförde nyligen i en replik, att man numera även med små ränteförändringar kan nå önskad

effekt. Det är sålunda något annat än att — vilket nu är modernt — påpeka att utskottet har erkänt riktigheten av oppositionens tidigare ståndpunkt. Jag vill till detta säga, att orsaken till att man med små ränteförändringar nu kan nå önskad effekt är alla de andra åtgärder, som också bidragit till att framkalla den kreditåtstramning, som vi nu har. Herr Hjalmarsons små ränteförändringar har ju för övrigt redan inträtt. Räntan har — om man bortser från in-teckningslånen — stigit med $\frac{1}{4}$ till $\frac{3}{4}$ procent. Jag vet inte vad herr Hjalmarson menar med små ränteförändringar, men om räntan stiger med $\frac{3}{4}$ procent, så tycker jag i alla fall att man börjar närma sig gränsen för de små ränteförändringarna. Skulle den stiga ännu mera, t. ex. upp till 1, $1\frac{1}{2}$ eller 2 procent, så har man mera rätt att kalla ränteförhöjningen för ganska stor.

Herr Hjalmarson hyste vidare farhågor beträffande riksbankens sedelutgivning och hade i det sammanhanget vissa invändningar att göra mot vad utskottet sagt. Förmodligen avsåg herr Hjalmarson med detta närmast att instämma med vad högern säger i sin reservation. I nämnda reservation står nämligen bland annat: »Ett förlängt provisorium på detta centrala område av penningpolitiken är icke tillfredsställande och kan, såsom fullmäktige i riksgäldskontoret framhållit, vara ägnat att framkalla ogynnsamma verkningar. Än mer blir detta fallet om den provisoriska höjningen av sedelutgivningsrätten, såsom i propositionen föreslås, medges utan att försök göres att konstruera något slags varningssignal som på ett tidigt stadium kan fästa den allmänna uppmärksamheten på vad som håller på att ske.»

Jag skall här gärna medge, att ett förlängt provisorium i och för sig inte är det allra bästa, ehuru man väl kan säga att det provisorium varunder vi nu lever har existerat så länge, att man närmast skulle ha rätt att kalla det permanent. Däremot har jag svårt att fatta

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

vad högern i sin reservation menar med »något slags varningssignal», som skulle fästa uppmärksamheten på vad som håller på att ske, eftersom det är satt en gräns för sedelutgivningen. Utskottet understryker för övrigt också att denna gräns inte utan vidare får överskridas. Det står nämligen i utskottsutlåtandet, »att det är riksbankens uppgift att inom ramen för av riksdagen meddelade direktiv tillvarata de möjligheter som kunna stå riksbanken till buds för att förhindra att ett överskridande av maximibeloppet skall behöva ifrågakomma».

Vilka varningssignaler kan vid sidan därav konstrueras? Är det möjligen de sakkunnigas tanke på en uppdelning av sedelstocken i ett normalbelopp och en reserv, som skulle kunna tillgripas där-est inflationistiska påfrestningar skulle göra sig gällande som lekt reservanterna i hågen? Jag vill inte påstå att en sådan tankegång är alldeles orimlig, men nog är den i varje fall i behov av en ytterligare utredning.

Varningssignalen skulle, om jag förstår högerreservationen rätt, bestå däri att sedelomloppet passerade den normala cirkulationens gräns och började gnaga på inflationsreserven. Då vore tiden inne för åtgärder. Konsekvent fullföljd skulle egentligen denna tankegång också föranleda bestämda anvisningar i reservationen om vilka åtgärder som skulle vidtas när gränsen passerades. Härifrån har man emellertid avstått, uppenbarligen därför att enligt all erfarenhet ingen direkt korrelation föreligger emellan sedelomloppet och prisrörelserna. Sedelomloppet kan mycket väl svälla medan prisnivån förblir stabil, och sedelomloppet kan sjunka utan att priserna förändras. Korrelationen är ingalunda så direkt.

Vad som skall företas vid denna kritiska gräns måste därför överlämnas åt bankofullmäktiges bedömande. Men kan man då inte över huvud taget överlämna frågan om åtgärderna åt bankofull-

mäktiges bedömande utan att företa en dylik uppdelning av sedelstocken? Fullmäktige måste i alla fall, på grund av de indikationer som står till buds från annat håll, bilda sig en föreställning om tendensen och handla därefter för bevarande av penningvärdet. Det verkar enligt min mening snarast en smula odiöst att dels fastställa en gräns för sedelomloppet, inom vilken cirkulationen får röra sig utan någon egentlig fara, och dels därefter ställa till förfogande en reserv, som skall tillgripas inför inflationistiska påfrestningar. Avsikten är ju att förhindra inflation, och lyckas man förhindra inflationen, vilket ingår i bankoutsiktets direktiv till bankofullmäktige, behövs det ingen reserv. Tanken är sålunda ofullgången, den behöver uppenbarligen ytterligare provas.

Det strider i princip inte emot vad utskottet säger i sitt utlåtande, när reservanterna deklarerar — och detta menar de att utskottet skulle ha sagt: »Det är utskottets förhoppning, att sedelutgivningen under det förlängda provisoriet skall hållas inom den gräns, som bestämmes av inre monetär balans, och därmed bereda väg för en definitiv lagstiftning, vilken kan ingå såsom ett led i strävandena att åter göra den svenska kronan till en fritt växlingsbar valuta.» Skillnaden mellan utskottet och reservationen i detta fall är, att utskottet uttalar sig en smula mindre kategoriskt och nöjer sig med ett modest önskemål om en sådan valutapolitik.

När utskottet uttalat sig med sådan försiktighet på denna punkt har detta skett i det obehagliga medvetandet om de svårigheter, som står i vägen för att nå vad högern sålunda ställt upp som mål. Kronan kan nog göras konvertibel mot åtskilliga valutor för närvarande, men den allmänna konvertibilitet mellan västerlandets valutor, som tidigare rådde, är en annan sak. Denna vilade på bestämda förutsättningar som icke längre existerar. Vi har alltid haft ett underskott i handeln på Förenta staterna

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

liksom vi haft det i handeln på Tyskland och några andra länder, men vi hade överskott i förhållande till England, till Danmark och Norge samt några andra länder, och det har vi alltså jämt.

Den stora skillnaden är, att pundet tidigare var fritt växlingsbart och vi därför kunde mot utbyte av våra pundfordringar få fordringar i andra valutor, vilka valutor vi önskade. Men den fria engelska valutamarknaden har upphört. Imperiet förtjänar inte tillräckligt med dollar för att medgiva att pundet skall vara fritt växlingsbart. Därför kan vi inte längre som tidigare genom att ha exportöverskott på England skaffa oss möjligheter att köpa i Förenta staterna.

Detta är ett problem. Och det är detta problem som vi har haft att arbeta med, inte bara nu utan under hela efterkrigstiden. Även den där försvunna valutareserven, som man gjort sig så bred på, sammanhör med detta problem, ty vi kan icke någonsin — vi kunde det inte ens när vi hade den stora valutareserven — tänka oss en fri import från Amerika utan att valutareserven skulle försvinna.

Våra exportmöjligheter på Amerika är inte så stora. Det är möjligt att vi kan upparbeta en större marknad i Förenta staterna, det är möjligt att den fria engelska valutamarknaden återkommer — därom vet jag intet bestämt naturligtvis, liksom inte heller någon annan. Att det emellertid tar mycket lång tid innan vi återvänder till dessa förhållanden, den saken är höjd över varje tvivel. Därför har högern ingalunda så stor anledning att göra sig bred med riktlinjen, att vi skall göra kronan fritt utväxlingsbar. Därav kan alla vara lika intresserade. Det är bara så, att utskottet står något närmare verkligheten, då utskottet erkänner de ofantliga svårigheterna att åstadkomma denna fritt växlingsbara krona.

Det är klart att riksbankens penning-

politik kan vara ett av leden i strävandet mot en fritt växlingsbar valuta. Några större resultat av riksbankens ansträngningar i detta hänseende torde det emellertid knappast bli, för så vitt man inte tillgriper en uppskrivning av dollarkurserna till sådan höjd, att all import från Amerika upphör. Men då behövde ju kronan inte vara växlingsbar mot dollarn. Det är bara prat att vi genom en viss penningpolitik skulle kunna skaffa oss en sådan ställning gentemot det amerikanska myntet. Det finns åtminstone för närvarande inte några möjligheter därtill.

Jag kan inte underlåta att till sist framställa en fråga med anledning av reservanternas yttrande. Det heter i reservationen: »Strävandena att förhindra en ytterligare stegring av den allmänna kostnadsnivån — och i vissa fall även genomföra en sänkning av denna — kunna förverkligas, endast om den allmänna ekonomiska politiken bringas i samklang med företagarnas egen målsättning.»

Vad menas egentligen med detta orakelspråk? Har företagarna verkligen någon enhetlig målsättning, som är en annan än den statsmakterna har i denna fråga, och vilken är i så fall denna företagarnas enhetliga målsättning? Den största företagargruppen i vårt land får väl ändå anses vara jordbrukarna, och de har, åtminstone genom sina representanter i utskottet, anslutit sig till tankegångarna i utlåtandet. Det kan sålunda inte vara alla företagare som åsyftas i högerens reservation, utan det måste vara någon viss företagargrupp. Jag tycker att det då hade varit bättre, att man närmare avgett vilken företagargrups målsättning som vi har särskild anledning att ta hänsyn till mer än andra grupper. Jag anser för min del, att man i denna fråga bör nå enighet med alla företagargrupper liksom med lönföretagargrupperna. Vi behöver alla samverka i den situation, vari befinner oss, men om det skär sig med någon grupp,

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

så torde statsmakterna få förbehålla sig rätten att självständigt bedöma vad de anser vara ett allmänt intresse.

I samband med behandlingen av propositionen har utskottet tagit upp en motion från högern, som väckts i båda kamrarna och vari hemställes, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för en övergång till en friare ekonomi. Såsom framgår av utlåtandet har utskottet principiellt ingenting emot detta. Utskottet säger: »En övergång till att i största möjliga utsträckning begagna generella metoder i den ekonomiska politiken är därför i och för sig önskvärd.» Men utskottet tillägger, att därmed är det inte sagt, att det i dagens läge skulle vara välbetänkt att avskaffa alla direkta kontroller. Finansministern var för övrigt under sitt anförande tidigare i dag inne på samma fråga och erinrade om att man inte heller i något annat land anser sig kunna undvara direkta kontroller.

Utskottet är således, som framgår av utlåtandet, inte i och för sig någon anhängare av att snöra in näringslivet i tvångsregler, och det är såvitt jag vet inte heller regeringen. Ett betydande antal regleringar har för övrigt upphävt eller lättats.

Herr Ohlin tyckte att utskottet i denna fråga var alldeles för försiktigt. Det borde sålunda med större frejdighet ha instämt i högerns yrkande om upphävande av regleringarna eller i varje fall skrivit till regeringen om att förslag skulle framläggas om ett sådant upphävande. Men såväl herr Ohlin som högern torde förbise, att vi för närvarande lever i en annan värld än vi gjorde under mellankrigstiden och förkrigstiden. Sverige kan i nuvarande läge inte ensamt övergå till att helt och hållet liberalisera sin ekonomi. Vi är ingalunda eftertruppen i fråga om denna liberalisering. Men så länge de direkta kontrollerna tillämpas överallt i de länder, med

vilka vi byter våra varor, kan vi inte släppa på regleringarna.

Slutligen är det en fråga som inte beröres i motionen men som utskottet ansett sig böra beröra i slutet av sitt utlåtande. Att den står sist betyder ingalunda att den är mindre viktig. Det är den, att vi måste se hela vår politik mot bakgrunden av strävandena att upprätthålla full sysselsättning tillsammans med ett stabilt penningvärde. Denna fulla sysselsättning, anser utskottet, är viktigare än en sådan fullständig övergång till en liberalisering av vår ekonomi, som man såväl från högerns sida som från liberalt håll anser böra påskyndas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HALL: Herr talman! Det är en synpunkt i diskussionen, som särskilt mot dess slut börjat spela en viss roll och som jag tror är förtjänt av att beläysas något närmare. Det är frågan, huruvida man står inför en konjunktursvängning eller inte. Det har på den punkten gjorts åtminstone ett mycket tvärsäkert uttalande i denna debatt, vari det hette: »Nu när konjunktursvängningen är ett faktum...» Det är antagligt att en del av de meningar, som framförts i såväl reservationerna som i olika anföranden under debatten, bygger på den föreställningen att det är alldeles givet, att den högkonjunktur, som har varat längre och envisare än någon annan högkonjunktur i vår ekonomiska historia, nu står inför sitt slut. Vad som i detta läge väntas hända är en mer eller mindre hastigt genomförd återgång till en lägre grad av varuefterfrågan och till lägre priser.

Det har visserligen inte redovisats någonting av det material, varpå ett sådant antagande kunde byggas, men det kanske ändå inte är felaktigt att förmoda, att detta material kommer både från Sverige och från utlandet. Det utgöres väl av de konstaterade svårighe-

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

terna att sälja vissa varor, av konstaterade prissänkningar i utlandet eller i varje fall försök att sänka priset på våra svenska varor och vidare av en rad driftinskränkningar, som visserligen ännu inte blivit vidtagna men som ändå är signalerade.

Jag har här en sammanställning av offentliga meddelanden om driftinskränkningar och produktionsinskränkningar i Sverige, som offentliggjorts under två veckor vid månadsskiftet april—maj. Det är närmare bestämt 43 olika svenska företag som under dessa två veckor meddelat, att de nu eller längre fram i sommar nödgas avskeda, de flesta en mindre del av sin arbetsstyrka, men några talar om att det blir en fullständig driftnedläggelse. Av dessa 43 företag är 21 hemma inom träindustrin, pappers- och massaindustrien samt textilindustrin. Inom metall- och verkstadsindustrin är det fråga om sju företag, fyra hör till sko- och läder, medan fem företag tillhör diverse industrier, och slutligen är sex stycken rederiföretag.

Om man försöker ha någon glädje av detta material, tror jag emellertid det är skäl i att kritisera det en smula, innan man lägger det till grund för en allmän prognos. Det finns ju vissa varor — till dem hör papper och massa — vilkas priser under kort tid stegrats så våldsamt, att man måst vänta en reaktion. Detta kan man kanske också säga om kolpriset, som stigit ungefär lika mycket som massapriserna. Men det är den väsentliga skillnaden, att om man över huvud vill hålla industrien i världen i gång kan man inte undvara kol, medan man däremot kan begränsa åtgången av papper och massa, därest priset blir alltför högt, utan att det händer någon stor olycka inom den övriga produktionen. Det är därför klart att en sjudubbling av massapriset, räknat från förkrigstiden och fram till 1951, ändå är så pass avskräckande att man måste vänta, att köparna till slut försöker att

vidta någon försvarsåtgärd. Det är detta som köparna har gjort, och därmed har vi fått en begränsning av möjligheterna att sälja papper och vissa massakvaliteter.

När det gäller textilindustrin finns en motsvarande förklaring. Den våldsamma stegringen av försäljningen från textilindustrierna under några år efter 1948 har försett den svenska allmänheten med textilvaror i större utsträckning än någonsin tidigare. Att man efter en sådan köprush kan vänta ett visst köpmotstånd — särskilt om priserna bara fortsätter att stiga och stiga — är ganska naturligt. Att av ett tillfälligt köpmotstånd dra den slutsatsen, att här stå vi inför en allmän sänkning av vårt konjunkturläge, förefaller i varje fall vara en slutsats som är så pass lättvindig, att den inte gärna kan vara vägledande för en ekonomisk debatt.

Vad företagen inom metallindustrin beträffar, så torde deras driftinskränkningar i största utsträckning bero därpå att den tyska industrien, som var lamslagen efter kriget, börjat komma igen och att den ersättningsindustri, som startades här hemma i Sverige, av naturliga skäl får svårt att hävda sig i konkurrensen. Det är i huvudsak sådana företag som nödgas begränsa sin produktion eller eventuellt helt stänga igen.

Om man emellertid ser på händelserna med denna kritiska blick och från dessa utgångspunkter, så tror jag nog man ändå är berättigad säga, att det är alldeles för tidigt att ännu dra några slutsatser av vad som hittills har hänt. Det kan mycket väl hända att bankoutskottet har rätt, när utskottet som ett av alternativen framställer saken på det sättet, att det kanske bara är fråga om en tillfällig paus i en alltför fortgående inflationsprocess.

Om det antagandet är riktigt, får man också se med något andra ögon än oppositionens på de åtgärder som hädanefter skall vidtagas och på den lagstiftning som bör bibehållas i syfte att styra

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

konjunkturen. Man får då inte lika lätt för att i kreditrestriktionerna se någonting som är ett övervunnet stadium, någonting som man satt i gång med för sent och som för länge sedan är moget för ett upphävande.

När man möter kritiken för att kreditrestriktionerna startades för sent, så är det ett annat för sent som alldeles osökt letar sig fram, och det är det skall som ljud över landet åren 1948 och 1949 och långt in på 1950, att åtgärder för att bringa vår utrikeshandel i balans sattes in alldeles för sent och att vi förslösat vår valutabehållning och blivit urständsatte att ha den frihet i utrikeshandeln som vi borde ha haft.

Så småningom nyktrade man till och kom underfund med vad som hänt. Det var egentligen ingenting annat än att Sverige i tid hade begagnat sina valutatillgångar för att förse sig med investeringsvaror och råvaror till ett billigare pris än vi skulle ha fått betala, om vi varit mera aktsamma om vår valutabehållning och bestämt oss för att göra av med den i något långsammare takt än vi gjorde. Över huvud taget var väl detta »förslösande» av krigstidens valutabehållningar en av de bästa affärer vårt land någonsin har gjort.

Detta säger oss att man kanske inte skall vara så kvick att tala om kreditrestriktionerna som någonting som kom för sent. Det är tänkbart att den uppbyggnad och rationalisering inom industrien, som den villiga kreditgivningens medgav, när vi kommer ett par tre år framåt i tiden, skall visa sig ha varit en av de grunder, varpå vi bygger vår exportkraft. Folk kommer nog i allmänhet att säga sig, att det kanske var ganska klokt att kreditrestriktionerna inte sattes in förrän processen hade löpt så pass långt som den nu hade gjort.

Man har mot kreditrestriktionerna också riktat den anmärkningen, att de hindrar företagsamheten. Det är i och för sig ingen anmärkning mot kreditrestriktionerna, ty det var just mening-

en att de skulle hindra viss företagsamhet. Det vore intressant om någon i det konjunkturförlopp, som man nu skrämmer med, kunde påvisa ett enda bostadshus som inte kunnat uppföras på grund av kreditrestriktionerna, en enda arbetare som har nödgats gå arbetslös någon dag därför att kreditrestriktionerna har inverkat så, att hans företag måst inskränka driften, eller om man kunde hitta någonting av försörjningsviktig natur som inte har kunnat komma till stånd på grund av att det inte gått att skaffa den erforderliga krediten. Hittills har det inte påvisats något sådant exempel. Men det är alldeles klart att en fortsatt utbyggnad av industrien, som grundats huvudsakligen på en önskan att bygga bort skattemedlen eller köpa maskiner för att få avskrivningsobjekt, har hindrats. Det är just detta som varit kreditrestriktionernas ändamål. Kreditrestriktionerna har antagligen hittills fyllt precis den uppgift man avsåg att de skulle fylla. De skulle inte hindra den företagsamhet, som det ur ekonomiska och sociala synpunkter är önskvärt att släppa fram, men de skulle blåsa undan den topp på överkonjunkturen, som man ur samma synpunkter inte ville ha bort.

Om det blir nödvändigt att lätta på kreditrestriktionerna i syfte att hålla en nödvändig företagsamhet i gång, kan det ju inte gärna vara obekant för riksdagen, att den konstruktion som restriktionerna har fått har tillkommit därför att de skulle kunna tillämpas så smidigt som möjligt. Förutsättningen för att staten skulle kunna förhandla med kreditinstituten på jämbördig fot var ju, att vi hade en lag om räntereglering, och en sådan antog riksdagen under fjolårets höst. Men lagen har inte satts i kraft, och det finns inga planer på att sätta den i kraft. Man arbetar med frivilliga överenskommelser, och det är ingenting som hindrar att dessa jämkas från den ena dagen till den andra. Ser det privata kreditväsendets företrädare,

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

att det håller på att hända en olycka, har de inga svårigheter att på eftermiddagen gå upp till riksbanken och säga vad de vill göra följande dag för att förebygga denna olycka, och då är säkert olyckan också förebyggd innan klockan slår tio den dagen. Man kan inte gärna ha ett smidigare instrument. Det händer för varje vecka som går, att riksbanken och privatbanker i samarbete får se till att nödvändiga kreditbehov tillgodoses trots kreditrestriktionerna, och detta samarbete löper, såvitt vi från bankofullmäktiges sida kan bedöma, fullständigt friktionsfritt. Jag har inte heller hört några klagomål ifrån privatbankerna över att deras synpunkter inte har blivit tillbörligt beaktade.

Det kanske också bör erinras om att det redan vid antagandet av lagen om räntereglering påpekades, att därest de kreditrestriktioner, som man då väntade, skulle få icke avsedda följder, skulle centralbanken ha rätt och plikt att förebygga de ekonomiska och sociala olyckor, som man enligt kunde befara.

Jag tror därför, herr talman, att det vore mycket för tidigt att nu sätta kreditrestriktionerna ur kraft. Om den tron är starkt grundad, så beror det ju inte bara på våra inre förhållanden och på möjligheterna att ordna dessa ting utan att skrida till upphävande av restriktionerna, utan kanske framför allt på vad som händer utanför landets gränser. Det finns ingen av oss som har någon erfarenhet av att man skulle ha att vänta en lågkonjunktur så länge en allmän rustningskonjunktur är för handen ute i världen, så länge som krigsrustningarna bara stegras och stegras för varje månad som går. Detta är dock det avgörande skälet för att nu säga, att det är alldeles för tidigt att riva de dammar som man uppfört för att förhindra att inflationen åstadkommer översvämning.

I det nu aktuella ärendet om riksbankens sedelutgivningsrätt är det kanske inte mycket att tillägga. Jag skall inte

heller därvidlag peka på mer än en enda synpunkt. Jag vill rikta uppmärksamheten på den åsiktsglidning, som så starkt kommer till uttryck i högerreservationen. Den som läser den ekonomiska debatt vi hade året närmast efter kriget får ju snarast det intrycket, att man då inom vida kretsar i riksdagen hade den uppfattningen, att pris och sedelmängd egentligen bara var två olika sidor av samma sak. Man trodde att om man försåg marknaden med mera sedlar så steg priset; drog man in sedlar sjönk priset. Även om uppfattningen var något mera nyanserad ibland, så kom man ändå aldrig riktigt ifrån detta, som man trodde, oupplösliga sammanhang.

Nu har efter all nötning i den offentliga diskussionen och i riksdagsdiskussionen högerreservationen kommit att inskränka sig till att betrakta sedelomloppet mera som en signal än som en verklighet, som denna signal skulle avse att tillkännage. Men denna tankegång är fortfarande behäftad med det felet, att denna signal aldrig har några förutsättningar att komma på förhand. Signalen kommer nämligen på ett helt annat sätt. När man omkring nyårsskiftet förhandlar om lönerna och förhandlar om jordbrukspriserna, så vet man i allmänhet, redan någon månad innan en uppgörelse är träffad, var uppgörelsen i fråga skall komma att stanna. Man kan inte säga att det blir 13, 15 eller 16 procents lönestegringar, men man vet ungefär hurudant läget är och på vilken nivå det är möjligt att träffa en uppgörelse. När man vet det, då har man i verkligheten fått signalen om hur stort sedelomloppet skall bli. Det är inte på det sättet, att man betalar fastigheter, stora importerade varupartier och grosshandels varor med sedlar. Hur mycket dessa varor kostar är totalt likgiltigt för sedelomloppet. Detta påverkas inte alls av priserna för dessa varor. Sedlar begagnar man när man betalar ut avlöningar, gör minutaffärer eller inköper tågbiljetter, spårvägsbiljetter o. s. v. Det

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

är den dagliga omsättningen i smått som sedelomloppet avspeglar. Men det beror inte på sedelomloppet hur mycket man får i avlöning eller hur mycket jordbrukarna får för sin mjölk, ty dessa senare ting bestämmes i helt annan ordning. Sedan anses det vara en självklar sak, att det skall finnas tillräckligt med växelpengar för att arbetarna, tjänstemännen och bönderna på ett bekvämt sätt skall kunna få in de pengar, som man i helt annan ordning har bestämt att de skall erhålla.

Högersns varningssignal kommer alltså tre till fyra månader efter det att olyckan har hänt, och en sådan varningssignal har man fasligt liten användning för. Om avsikten med att Kungl. Maj:t nu har tillsatt en kommitté, som skall försöka finna något medel att begränsa sedelutgivningsrätten, skulle vara att konstruera en signal, kan vi väl utan vidare säga, att kommittén inte har några utsikter att finna en sådan, ty detta problem är olösligt och måste vara det. Om man knyter några förhoppningar till utredningen, skulle de väl ligga på det planet, att utredningen skall hitta en metod, varigenom man kan knyta sedelutgivningsrätten till andra mera reella värden men samtidigt förhindra, att vi varje halvår måste uppföra detta spektakel att vidtaga förändringar i sedelutgivningsbestämmelserna och sedan säga, att nu är det i alla fall sista gången vi ändrar dessa, ty nu har vi fattat ett beslut, som måste vara hållbart. Allt klokt folk vet ju, att så länge man fattar beslut i denna ordning, så är besluten inte hållbara. Man frågar sig vad det då skall tjäna till att godkänna sådana beslut.

Bankofullmäktige har ju för sin del för något år sedan lagt fram ett förslag till lösning av denna fråga. Jag skall inte uttala några dystra spådomar rörande de försök som nu görs att finna andra vägar, även om man är mycket skeptisk i fråga om möjligheten att finna någon annan väg än att helt enkelt

knyta sedelutgivningsrätten till vissa av riksbanken innehavda värden.

Med dessa ord, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan i dess utlåtande nr 27.

Herr **FAGERHOLM** (kort genmäle): Herr talman! Jag fick den uppfattningen, att herr Hall med utgångspunkt från en statistik, som är någon månad gammal, ville göra gällande, att omsvängningen i konjunkturen inte var så markerad som från vissa håll påståtts. Jag vill understryka att jag inte tillhör dem som på något sätt vill hävda, att vi nu befinner oss i en lågkonjunktur eller att vi oundvikligen är på väg in i en sådan. Vad jag har understrukit är, att de regleringsåtgärder som kunna återstå, inklusive skatteåtgärderna, inte får drivas så långt, att vi tvingas in i en depressionsprocess, att den omsvängning som nu har skett inte får drivas till en deflation, ty då kommer vi från en svårighet in i nya och mycket större svårigheter. Jag tror nog, herr Hall, att de som inom de olika näringsgrenarna har tillfälle att följa utvecklingen inte bedömer läget fel när de säger, att det är ett helt annat ekonomiskt klimat nu än vad det var för något halvår sedan.

Herr talman! I fråga om dessa regleringar och skatteåtgärder var finansministern, vilket jag tyckte var mycket glädjande, just inne på den tanken, att han, om läget ändrade sig i höst, skulle kunna vara med om att slopa vissa skattelagar. I den uppräkningshan gjorde återfanns icke skattelagen om begränsning av den fria avskrivningsrätten, och jag undrar, om det var ett avsiktligt utelämnande ifrån finansministerns sida eller om han är beredd att även ta denna fråga under omprövning, om det i höst visar sig att denna lag medför besvärliga verkningar. Det är nämligen denna lag, som mest hårdhänt inskränker företagens möjligheter att hålla nere sin kost-

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

nadsnivå och bli konkurrensdugliga både här hemma och på världsmarknaden.

Herr talman, jag vill till slut yrka bifall till reservationen till det föreliggande bankoutskötsutlåtandet.

Herr HALL (kort genmäle): Herr talman! Jag har velat utfärda en varning för att ta vissa enskilda företeelser inom konjunkturförloppet till intäkt för ett påstående om en allmän konjunkturavmattning, och jag kan nämna siffrorna för vår export under första kvartalet i fjol och i år som ett stöd för att man hittills inte kan påvisa att det pågår någon allmän avmattning.

Under första kvartalet i fjol exporterade Sverige för 1 520 miljoner kronor, och under första kvartalet i år exporterade vi för 2 155 miljoner kronor. Det är alltså en mycket kraftig stegring, och även om denna stegring i ganska stor utsträckning är ett uttryck för prisstegringar är självfallet också ökningen av exportkvantiteterna mycket betydande.

Herr Fagerholm uttalar i sin replik farhågor för att man skall driva regleringsåtgärderna — och jag förstår det närmast som kreditrestriktioner — så långt, att man därigenom framkallar den depression som man inte vill ha. Detta har jag ansett det vara alldeles onödigt att uttala någon varning för, ty det sitter hundratusen trumpeter ute i samhället och tutar på ett öronbedövande sätt så snart någon människa hotas av att få en aldrig så liten rubbning i sin sysselsättning eller sina inkomstförhållanden. Då blir det minsann ett larm så att vi hör det allesammans, och några särskilda varningssignaler behöver vi inte skicka bud på. Jag bara erinrar om vad som hände i Sveriges riksdag när man iakttog en konjunkturförsvagning inom textilindustrin. Vi skickade genast dit en statsbeställning för 50 miljoner kronor. Så länge vi inte är starkare att stå för

de vindar som en kommande lågkonjunktur kan blåsa över oss behövs det minsann inga extra varningssignaler.

Herr FAGERHOLM (kort genmäle): Herr talman! När herr Hall berörde exportsiffrorna för första kvartalet och påvisade att de var mycket stora, vill jag invända att dessa siffror väl inrymmer de köpavslut som gjordes under senare hälften av år 1951. Prisläget var då mycket högt. Således ger dessa siffror, om jag har förstått saken rätt, inte någon fullt rättvisande bild av läget. Det är en eftersläpning av överpriserna på exportmarknaden som kommer till uttryck i exportinkomsterna under första kvartalet 1952.

Herr GUSTAFSON i Göteborg: Herr talman! Vi har väl alla en känsla av att dessa frågor har blivit föremål för en så ingående behandling, att det inte borde vara mycket att tillägga, och jag skall därför inte belasta kammarens tid med att upprepa de argument som här har framförts av andra representanter för folkpartiet, utan jag skall nöja mig med två konstateranden.

Det första konstaterandet är att man har uppmärksammat, att avståndet mellan regeringspartierna och oppositionen har minskat sedan förra året. Vad beror nu detta på? Det beror delvis på att den kreditåtstramning, som oppositionen har efterlyst, nu har satts in. Nå, säger bankoutsköttets ordförande, kreditåtstramning har vi varit överens om även tidigare; på den punkten har det alltså inte skett någon förändring. Ja, vi har varit överens i princip, men faktum är dock att denna kreditåtstramning inte insattes i någon egentlig omfattning förrän vid årsskiftet.

Nu är vi överens om att, därför att åtstramningen sattes in så sent, inbromsningen blev väl kraftig. Det har alltså utskottet sagt. Nu har herr Hall såsom representant för bankofullmäk-

Beräkning av bevilningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

tige velat göra gällande att det nog i alla fall var förståndigt, att denna kreditåstramning inte sattes in tidigare, och som ett exempel på riktigheten av det påståendet tog herr Hall upp den ekonomiska politik som vi förde här i landet för några år sedan och som resulterade i att vår valutareserv praktiskt taget uttömdes, den valutareserv som vi nu har mycket stor möda att försöka bygga upp igen.

Jag vill inte här ingå på något bemötande av herr Halls synpunkter, ty jag är säker på att herr Hall står alldeles ensam i denna sin ståndpunkt. Hans ståndpunkt innebär ju att han direkt polemiserar mot bankoutsrottets majoritet, som säger: »Den anförda utvecklingen visar, att åstramningen borde ha satts in på ett ännu tidigare stadium.» När herr Hall sedan yrkade bifall till bankoutsrottets hemställan förstår vi att vad han anförde inte var så allvarligt menat.

När det sedan gäller vikten av att vi iakttar försiktighet i den splittrade konjunkturen vi för närvarande befinner oss i, vill jag bara hänvisa till det särskilda yttrande som som har avgivits av folktopirepresentanterna i utskottet.

Det andra konstaterandet jag ville göra gäller en mycket viktig sak. När vi anklagade riksbanken för att under förra året inte ha fört en politik som effektivt dämpade inflationen, svarade man från bankofullmäktiges sida, att man inte hade kunnat göra detta, eftersom man hade varit bunden av riksdagens direktiv. Detta gav oss anledning att i reservation till bankoutsrottets utlåtande nr 4 i år framhålla att det var angeläget, att riksdagens direktiv för framtiden icke skulle uppdragas så snävt, att man skulle hindra riksbankens ledning att effektivt utnyttja de penningpolitiska instrumenten till mötande av icke emotsedda, kanske plötsligt inträffande förändringar i marknadsläget. Jag vill nu konstatera att det i bankoutsrottets majoritets utlä-

tande inte finns någonting som kan komma bankofullmäktige att nästa år åberopa att riksdagen lämnat så stränga direktiv, att bankofullmäktige inte haft någon möjlighet att bekämpa inflationen. Det sägs i majoritetsutlåtandet tydligt att målsättningen är att upprätthålla ett stabilt penningvärde, och det sägs vidare att målet enligt utskottet bör vara att med tillämpning så långt möjligt av generellt verkande ekonomisk-politiska medel uppnå och vidmakthålla en samhällsekonomisk balans. Det är detta, herr talman, som jag finner så angeläget att understryka, att jag trots den sena timmen har velat begära ordet.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring som föreslagits i den vid betänkandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till motionen I:504; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevilningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 57, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 125 ja och 78 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.55 em.

In fidem
Gunnar Brith.

Onsdagen den 28 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Riksbankens sedelutgivning m. m.

Föredrogs bankoutsjottets utlåtande nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, dels ock väckta motioner angående riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

I en den 31 mars 1952 dagtecknad proposition, nr 186, som hänvisats till bankoutsjottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

I sammanhang med förevarande ärenden hade utskottet behandlat två likalydande, till bankoutsjottet hänvisade motioner, väckta den ena inom första

kammaren under nr 298 av herr *Nordenson m. fl.* och den andra inom andra kammaren under nr 390 av herr *Hjalmarson m. fl.* I dessa motioner hade hemställts, »att riksdagen vid behandlingen av riktlinjerna för den ekonomiska politiken i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte dels uttala att en övergång till en friare ekonomi är angelägen och att de därför nödvändiga åtgärderna böra av Kungl. Maj:t redan nu planeras samt successivt genomföras, dels hemställa att Kungl. Maj:t, i den mån så erfordras med hänsyn till riksdagens kompetens, måtte för riksdagen framlägga de förslag, som krävas för denna omläggning av den ekonomiska politiken.»

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1) bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 186;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört i fråga om riktlinjerna för den ekonomiska politiken;

3) anse de likalydande motionerna I: 298 och II: 390 besvarade genom vad utskottet anfört och under 2) hemställt.

Motioner med förslag till sparförordning.

Reservation hade avgivits av herrar *Ewerlöf*, *Nordenson* och *Fagerholm*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse reservanternas angivit.

Vidare hade ett särskilt yttrande avgivits av herrar *Hansson*, *Schmidt* och *Gustafson* i Göteborg.

Till kammarens behandling av detta ärende hade några av kammarens ledamöter i förväg anmält sig såsom talare. Sedan utskottets hemställans föredragits, uppropade herr andre vice talmannen i tur och ordning dessa ledamöter, av vilka dock ingen var tillstädes. Då ej heller i övrigt någon talare anmälde sig, lät herr andre vice talmannen klubban falla för bifall till utskottets hemställan.

Härefter anförde

Herr **EDSTRÖM**: Herr talman! Jag ber att få påminna om att herr *Fagerholm* har yrkat bifall till reservationen redan under den tidigare allmänna debatten i detta ärende.

Herr andre vice talmannen gav nu propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring beträffande motiveringen, som föreslagits i den av herr *Ewerlöf m. fl.* avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr *Edström* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den

ändring beträffande motiveringen, som föreslagits i den av herr *Ewerlöf m. fl.* avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr *Edström* begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 126 ja och 19 nej, varjämte 42 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2.**Motioner med förslag till sparförordning.**

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner med förslag till sparförordning.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 217 i första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* och nr 289 i andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte antaga vid motionerna fogat förslag till sparförordning.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I:217 och II:289 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Nordenson*, *Svärd* och *Edström*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte antaga vid reservationen fogat förslag till sparförordning;

2) av herrar *De Geer*, *Schmidt* och *Nyberg*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Motioner med förslag till sparförordning.

Herr **EDSTRÖM**: Herr talman! Det har i eftermiddag talats så mycket om sparandet, att man knappast skulle behöva tillägga många ord, men jag måste i alla fall yttra några ord i denna fråga. Jag måste ärligt medge att det inte känns angenämt för mig, speciellt om jag tänker på att jag är högerman, att yrka bifall till ett förslag om användning av skattebetalarnas medel i syfte att stimulera det enskilda sparandet. Sådana förslag hör snarare hemma i den socialdemokratiska politiken än i högerpolitiken. Men jag anser att nöden har ingen lag och att principiella betänkligheter måste vika inför de praktiska nödvändigheterna.

Det enskilda och det frivilliga sparandet är för litet. Det är för litet för att hålla den balans mellan kollektivt och enskilt ägande, som jag anser är nödvändig för ett fritt samhälle. Det är för litet för att möjliggöra de investeringar, utan vilka vi riskerar vår konkurrensförmåga och i sista hand vårt välstånd. Det är för litet för att skapa balans i samhällsekonomin, som man aldrig åstadkommer med skatter eller regleringar.

På senare tid har det, såsom omvittnats i den tidigare debatten i dag, märkts en tendens till ökning i det frivilliga sparandet, och det är ju glädjande att sparandet ökas. Men, herr talman, under gångna regleringsår har då och då samma tendens dykt upp och spelat en stor roll i diskussionen men sedan tyst och stilla försvunnit igen. Jag tycker mycket tyder på att det också denna gång kommer att bli ett likartat fenomen. Stora kontantinkomster för vissa grupper under höstmånaderna, ett visst köpmotstånd och en systematisk nedpressning av lagren i distributionens led måste ge till resultat en mer eller mindre tillfällig uppgång i bankernas och därmed också i sparbankernas insättarbehållning. Men detta, herr talman, är inte detsamma som ett långsiktigt sparande. Det ger likvida medel åt

bankerna, men det är samhällsekonomiskt sett inte någon hållbar grund för långsiktiga placeringar.

Men även om man trots allt skulle kunna spåra en viss tendens till ökat sparande, är ett ingripande just därför motiverat, såsom också tidigare i debatten framhållits från vårt håll. En ordentligt tilltagen sparstimulans skulle kunna förstärka den i så fall ökade viljan till sparande; man skulle därigenom kunna få in nya folkgrupper bland spararna och skapa nya eller återuppliva gamla sparvanor. Just i ett sådant läge med stigande sparbenägenhet kan åtgärder av detta slag förväntas ge ytterligare resultat, ty då arbetar tiden för dem och ger dem en annan tyngd än de eljest skulle ha haft. När utskottsmajoriteten under hänvisning till en skenbar eller t. o. m. verklig ökning av sparandet avvisar förslaget om konkreta sparfrämjande åtgärder, resonerar utskottet enligt min mening absolut orealistiskt. Utskottet tror sig ha funnit ett argument för sin ståndpunkt, men det är i själva verket ett argument som inte håller.

Att vi nu står inför behovet av särskilda ingripanden på detta område beror till väsentlig del på den ekonomiska politik och den skattepolitik som under det senaste halvdecenniet förts i vårt land. Denna politik har släppt igenom en penningvärdeförsämring, som i särskilt hög grad har gått ut över småspararna, vilka i huvudsak är penning-sparare. Och den har genomfört en ändring av inkomst- och förmögenhetsfördelningen mellan sparare och icke sparare, som man icke ur någon synpunkt kan stå till svars för. I och för sig skulle sålunda rena rättviseskäl tala till förmån för sparfrämjande åtgärder, men även om man inte vill höra på den sortens argument, måste man väl vara beredd att ta hänsyn till de ekonomiska realiteterna.

I föl var vi alla överens om behovet av sparfrämjande åtgärder, och banko-

Motioner med förslag till sparförordning.

utskottets utlåtande i saken, som utmynnade i förslag om en skrivelse till Kungl. Maj:t, var enhälligt och positivt. Kungl. Maj:t har sedan låtit verkställa en utredning och har också överarbetat denna utredning med hänsyn till den kritik som kommit fram under remissbehandlingen. Vad som därefter inträffat är egentligen endast att finansministern har förklarat, att han inte ämnar framlägga några som helst förslag om sparfrämjande åtgärder. Utredningarna har icke visat att det är omöjligt att konstruera sådana åtgärder, utan det är endast finansministern som har den uppfattningen att så är fallet, och då har, märkligt nog, också bankoutskottets majoritet fått samma uppfattning.

Det skall gärna medges att det kontrollsystem, som är nödvändigt, varken är angenämt eller absolut effektivt. Men vad effektiviteten beträffar får man väl nöja sig med att ta systemet sådant det är. En lång rad av de olika beslut, som riksdagen fattat, har ju skett i vetskap om att den kontroll över beslutens efterlevnad, som visat sig nödvändig, icke skulle kunna bli hundra procentigt effektiv. Det har då alltid talats om det svenska perfektionsraseriet och om omöjligheten att tillfredsställa dess krav. Man frågar sig under sådana omständigheter varför en kontroll över spararna, som kanske utgör den mest lojala delen av svenska folket, skall behöva vara mer perfekt än kontrollen över andra grupper. Varför misstror man spararna mer än andra? Finns det något skäl för den misstanken? Jag kan i varje fall inte finna att så är fallet.

Den kontroll, som följer av det förslag vi inom högerpartiet har framlagt, är inte så besvärlig som man har velat göra troligt. Den begränsar sig närmast till en rutinmässig granskning av inkomna uppgifter, och vi har lagt rutinarbetet på taxeringsmyndigheterna, med hänvisning till omständigheter som väger betydligt lättare än nödvändigheten att öka det enskilda sparandet.

Till sist gäller det, herr talman, här en avvägningsfråga. Vilka risker och vilka besvär är man beredd att ta på sig för att om möjligt få till stånd ett omfattande nysparande, särskilt bland de många småspararna? Jag är för min del beredd att gå ganska långt härvidlag, medan utskottsmajoriteten tydligen inte vill vara med om någonting alls utan står still, med finansministern som en orubblig riktrote. Det är här som den stora skillnaden ligger.

De utgifter, som skulle åsamkas det allmänna genom ett bifall till reservationen, bör i sin helhet kunna täckas av s. k. tillfälliga inkomster, som vi tidigare i dag talat så mycket om, och har av den orsaken egentligen ingenting att göra med förutsättningarna att kunna genomföra en skattesänkning.

Jag ber att få yrka bifall till den reservation som avgivits av herr Norden som m. fl.

Herr SCHMIDT: Herr talman! Jag anser mig skyldig kammaren en förklaring till den blanka reservation som jag jämte mina kamrater inom folkpartiet har fogat till detta utlåtande. Förklaringen är helt enkelt den, att jag m. fl. avgivit en motion, nr 133, som behandlas i bevillningsutskottets betänkande nr 49. Även om jag anser att det finns många skäl, som talar för ett sådant förslag som behandlas i bankoutskottets här föreliggande utlåtande, kan jag, såsom naturligt är, inte rösta för två olika tillvägagångssätt.

Jag har, herr talman, med dessa ord bara velat anmäla att jag inte har något yrkande på denna punkt.

Herr SJÖLIN: Herr talman! Bankoutskottets utlåtande nr 25, som vi nu behandlar, och bevillningsutskottets betänkande nr 49, som följer såsom nästa punkt på föredragningslistan, gäller ju båda motioner om sparfrämjande åtgärder. Det är därför beklagligt att dessa motioner, som har samma syfte och i

Motioner med förslag till sparförordning.

mycket stor utsträckning samma innehåll, inte har kunnat behandlas i ett och samma utskott. Det borde väl i så fall ha varit ett sammansatt banko- och bevillningsutskott. Då kunde man kanske ha fått ett bättre resultat än det som nu emanerar från dessa båda utskott.

Det är också ett beklagligt förhållande, som man finner berättat i bankoutskottets utlåtande, nämligen att regeringen den 25 april förklarat, att den skrivelse som riksdagen 1951 avlät med begäran om en utredning angående sparfrämjande åtgärder inte föranlett någon åtgärd utan av regeringen lagts till handlingarna. Regeringen har således härmed förklarat sig, om inte sakna intresse för saken i varje fall inte se någon möjlig utväg att erhålla någon lösning. Detta är så mycket mera beklagligt som det säkerligen allttjämt är lika angeläget som tidigare att försöka stimulera sparandet. Det är därför också anmärkningsvärt, att bankoutskottet, som i föl var så enhälligt positivt inställt till åtgärder för att främja enskilt frivilligt sparande, i år följer en helt annan linje och med stöd av regeringens beslut förklarar sig oförmöget att lämna något som helst förslag. Bankoutskottet förklarar visserligen ett helt platoniskt intresse men säger samtidigt någonting, som tyder på att utskottet menar att denna stimulering av sparandet inte längre är lika angelägen. Utskottet säger nämligen: »Utskottet konstaterar i detta sammanhang med tillfredsställelse, att en tydlig tendens till ökat sparande hos allmänheten kunnat förmärkas under senare tid. Utvecklingen synes sålunda gå åt rätt håll. Mot bakgrunden av den antydda utvecklingen torde enligt utskottet behovet av särskilda sparstimulerande åtgärder te sig mindre än vad fallet var i det ekonomiska läge som rådde för omkring ett år sedan, då riksdagen avlät sin skrivelse till Kungl. Maj:t i förevarande ämne.» Såvitt jag förstår säger utskottet detta endast för att komma i samklang

med regeringens åsikt i frågan, ty i själva verket kan man nog inte säga, att sparandet blivit så mycket bättre än tidigare, att det motiverar, att man skrinlägger hela tanken på att vidtaga särskilda åtgärder. Man har i dag fått höra t. o. m. herr Hagberg ha den uppfattningen att sparandet »glädjande nog» är »ganska betydande».

Men hur är det då om man ser på siffrorna? Jag har gjort mig mödan, att från Sparbanksföreningen skaffa en del siffror. Man kan konstatera att sparandet förra året, om man räknar insättningsöverskottet, och alltså inte räknar med räntorna, var ungefär 412 miljoner kronor. Dessa var fördelade på följande sätt. Postsparbanken 126,7 miljoner, sparbankerna 213,6 miljoner, affärsbankerna 60 miljoner (siffran en ungefärlig uppskattning av Sparbanksföreningen), Centralkassan för jordbrukskredit cirka 6,9 miljoner och Kooperativa förbundet 5,7 miljoner.

Det är visserligen sant, att sparandet är rätt mycket bättre än 1950, men det är ingalunda särskilt lysande, om man tar i betraktande de föregående åren. Insättningsöverskottet för år 1951 är nämligen 35 miljoner mindre än medeltalet för samtliga åren 1945—1950. Räknar man bort de år som var särskilt dåliga, 1947, det år då Folkrorelsernas sparkampanj sattes i gång, då sparandet uppgick till 298 miljoner, och 1950, då det uppgick till 257,5 miljoner, så blir siffran för i år i själva verket 125 miljoner kronor mindre än medeltalet ifrågavarande fyra år 1945, 1946, 1948 och 1949 = 537 milj. kronor, alltså en nedgång med 25 procent. Jag förstår under sådana förhållanden inte, hur man kan vilja göra gällande, att sparandet verkligen är på väg uppåt i sådan utsträckning att man nu mycket väl kan avstå från alla åtgärder som tidigare varit på tal. Enligt min mening är detta oriktigt. Sparandet är lika angeläget nu som tidigare, och det är mycket att beklaga att bankoutskottet inte insett detta utan va-

Motioner med förslag till sparförordning.

rit så följsamt gentemot regeringen. Det vore önskvärt att ett annat år motionerna om sparande, vilka alldeles säkert kommer tillbaka, beaktas litet mera positivt av bankoutsittet och bevillningsutskottet i den mån dessa utskott får dem under behandling.

Jag kommer att ställa mitt yrkande vid nästa punkt på föredragningslistan. Jag har nämligen för min del ansett, att det är bättre att ge premier i form av skatterestitution än i form av kontant utbetalning.

Herr SEVERIN: Herr talman! När motioner i denna fråga väcktes i fjol och utskottet föreslog riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning av frågan, då var — som föregående talare här påpekat — utskottet mycket välvilligt inställt till frågan om en sparpremiering. Det är emellertid att märka att utskottet i all sin välvilja dock fann det angeläget att påpeka, att utskottet ansåg det mycket ovisst hur en dylik utredning skulle utfalla. Man var sålunda i detta hänseende helt och hållet utan några förhoppningar i den ena eller den andra riktningen.

Nu har utredningen verkstälts. Det har tryckts ett utlåtande, och det har till och med skrivits en proposition i saken, vilken emellertid i sista ögonblicket inte ansågs böra lämnas till riksdagen. Den omständigheten, att utredningen igångsattes och att dess förslag vidare bearbetades i departementet, bevisar i och för sig, att samma intresse förelåg i regeringen som i utskottet för en sparpremiering för den händelse man därmed ansåg sig kunna vinna något väsentligt när det gäller sparandet. Emellertid har man vid närmare övertänkande av det resultat man kunde komma till funnit, att den ökning av nysparandet — det är endast detta sparande man haft i åtanke och inte sådant sparande, som oavsett en premiering skulle ha kommit till stånd — man skäligen kunde påräkna på grund av den

föreslagna premieringen dels skulle vara tämligen ringa och dels oerhört svårt att kontrollera. Hela vinsten skulle sålunda, i den mån det uppkom någon, vara förenad med ett mycket betydande administrativt besvär. Saken är ju nämligen den, att det är oerhört svårt att kontrollera vad som är gammalt sparande och vad som är nysparande. Det är ingenting som hindrar en människa, som äger obligationer för tusen kronor, att hon säljer dessa obligationer och sätter in tusenlappen på banken samt får en premie på 25 procent. Detta är ganska mycket. Det är helt enkelt en oerhörd ränta. De som ivrar för en räntehöjning som medel mot den pågående inflationen kan inte ens i sina vildaste planer ha tänkt sig en sådan räntehöjning som 25 procent.

Om man således dels kunnat antaga att en verklig ökning av nysparandet ägt rum och det dels varit möjligt att kontrollera i vilken grad ett sådant nysparande ägt rum, då är det tämligen säkert att en proposition framlagts, och det är då tämligen säkert att bankoutsittet hade tillstyrkt den. Vi har emellertid inte precis några uppmuntrande erfarenheter på detta område. Det var väl så sent som i går som herr Edström fann sig böra påpeka det orimliga i att hålla i gång ett lotteri för att premiera lönsparandet. Han anlade visserligen andra synpunkter än utskottet gjort. Det var inga moraliska synpunkter utskottet gav uttryck åt.

Det som givit anledning till bankoutsittets tveksamhet var, att lönsparandet trots premiering i grund och botten visat ett ganska blygsamt resultat. Varje annat försök i samma riktning har också visat blygsamma resultat. Så var fallet med det s. k. rikskontot, där det gavs en bra mycket högre ränta än på det vanliga bankkontot. Detta har man ansett sig böra slopa, eftersom resultatet blev för dåligt. De s. k. sparobligationerna vann inte heller någon särskilt stor åtgång bland småspararna, trots att

Motioner med förslag till sparförordning.

även de gav en mycket betydande räkta. Mot bakgrunden av dessa erfarenheter hade man ytterligare skäl att antaga, att inte heller denna form av premiering, som nu föreslås i högermotionen, skulle ge något större resultat. Där emot skulle det vara förenat med ett mycket betydande administrativt besvär.

Jag tror inte att man, såsom herr Edström gjorde, bör lägga några rättvisesynpunkter på denna fråga. Jag är mycket villig att erkänna — jag har själv sagt många gånger — att småspararna och livförsäkringstagarna m. fl. blivit utsatta för en mycket omild behandling på grund av inflationen. De har förlorat hälften av sin förmögenhet på grund av penningvärdeförsämringen. Den förlust småspararna sålunda åsamkats på grund av penningvärdeförsämringen kan emellertid inte ersättas genom en premiering av nysparandet. En kompensation för denna förlust kan endast ges genom att penningvärdet åter höjs. En sådan hästkur är det väl knappast någon, som vill rekommendera — t. ex. att man skulle höja penningvärdet till samma nivå som det hade år 1939, d. v. s. före krigets utbrott. Jag fruktar att detta skulle vara mycket mer påfrestande, även för småspararna, än den förlust man redan lidit.

Herr Sjölin kan över huvud taget inte förstå varför bankoutskottet har avstyrkt motionen. Detta vill med andra ord säga att han inte kan förstå de skäl, som jag förut angivit. Jag tycker emellertid att de är starka nog. Jag vet inte om jag i tillräckligt hög grad kan uppskatta herr Sjölin's skarpsinne, då han inte fann någon annan förklaring till bankoutskottets tveksamhet än majoritetens önskan att vara följsam mot regeringen. Måhända bygger herr Sjölin upp sina skäl från de utgångspunkter han själv har, nämligen hans egen benägenhet till följsamhet. Han kan alltså inte tänka sig att bankoutskottet blivit tveksamt beträffande vinsten av denna

sparpremiering på grund av samma sakskäl, som regeringen haft. Detta tycker jag är ganska betecknande för herr Sjölin.

Herr Sjölin excellerade dessutom i sifferstatistik beträffande banksparat. Nu vet vi att det är ganska svårt att konstatera sparandets omfattning. Det går inte att statistiskt mäta det, därför att banksparat endast utgör en ganska ringa del av det faktiska sparandet.

Herr Sjölin's statistik slutade emellertid med år 1951. Det har nu gått fem månader på 1952, och förändringen i tendensen inträffade just i slutet av förra året, när man började antaga att den våldsamma prisstegringen hade ebbat ut och penningvärdet skulle börja stabiliseras. Den avgjort största förutsättningen för ett ökande av sparandet är ett stabiliserat penningvärde. Vet människorna att penningen ungefärligen behåller sitt värde kan det vara lönt att spara. Är de däremot av den uppfattningen, att penningvärdet om ett år, två år eller tio år har förlorat 10, 20 eller 50 procent av sitt tidigare värde, då blir intresset så mycket mindre för sparandet. Därför är den viktigaste förutsättningen för upprätthållande av sparandet ett stabiliserat penningvärde. Det är åt detta problem som bankoutskottet har ägnat så mycket större intresse.

Herr talman! Jag ber att få tillstyrka bankoutskottets hemställan.

Herr EDSTRÖM (kort genmäle): Herr talman! Jag hörde nyss av utskottets värderade ordförande, att han gärna skulle ha tillstyrkt denna motion om han hade varit på det klara med att nysparandet egentligen inte bara var ett överförande från ett gammalt sparande till s. k. nysparande. Men vi har ju förklarat, vilket också de sakkunniga i promemorian har upptagit till diskussion, att man genom självdeklarationen ju kan konstatera om det verkligen har

Motioner med förslag till sparförordning.

skett ett nysparande eller om det är ett gammalt tillgodohavande, som endast har blivit överfört. Om man ser att det fanns så och så många obligationer i förmögenheten förut och att de har minskat med ett visst belopp, kan man ju dra konsekvenserna därav. En rent rutinmässig undersökning skulle utan vidare ge resultat. Vi ser sålunda att det inte finns någon som helst svårighet att fastställa om ett verkligt nysparande har ägt rum eller ej. Med den bakgrunden förvånar det mig att utskottets ordförande inte har röstat för vårt förslag.

Herr SJÖLIN (kort genmäle): Herr talman! Vad jag framför allt har vänt mig emot i bankoutskottets utlåtande är det förhållandet, att bankoutskottet tvärtemot förra året, då det var särdeles positivt när det gällde sparfrämjande åtgärder, i år förklarat att sparandet nu är så stort att man över huvud taget knappast behöver tänka sig några speciella åtgärder för att öka sparandet.

Herr Severin har nyss varit inne på frågan om inte sparandet även i år har fortsatt i sådan utsträckning att man verkligen kan spåra en påtaglig tendens till förbättring. Jag kan också intyga att enligt de förfrågningar, som jag har gjort, och av de svar, som jag har fått, är sparandet verkligen i år också på väg uppåt. Men samtidigt har man tillagt att maj månad alltid brukar innebära en tillbakagång. Man vågar ännu inte vara övertygad om att årets totalresultat blir bättre än fjolårets. Det får vi sålunda se nästa år vid denna tid.

I varje fall tror jag att sparandet inte kan bli för stort, utan vi bör sträva efter att öka sparandet om vi över huvud taget skall få förutsättningar för den produktionsökning, som vi alla strävar till, vilket i sin tur är en förutsättning för vår välfärdsutveckling.

Herr SEVERIN (kort genmäle): Herr talman! Herr Edström förundrade sig över att bankoutskottets ordförande inte

yrkade bifall till högermotionen, då han ansåg att det var lätt att kontrollera sparandets omfattning. Jag anser tvärtom att det måste vara mycket svårt, ty i så fall skall man ju alltså kontrollera förmögenhetstillväxten. Endast under förutsättning att förmögenheten hade växt skulle man ha rätt att tala om ett verkligt sparande. Men detta är väl en indikation som måste bli i högsta grad osäker, ty här är det så många faktorer som inverkar. En människa kan mycket väl ha låtit bli att vara sparsam, men på grund av olika omständigheter har resultatet i alla fall blivit en förmögenhetstillväxt. Att ta detta som en indikation på sparande är uppenbarligen inte möjligt.

Herr Sjölin säger att den omständigheten att han antagit att bankoutskottet skulle vara följsamt var med hänsyn till att bankoutskottet i fjol hade varit positivt intresserat. Jag vill påpeka att även regeringen hade varit positivt intresserad; annars hade den inte satt till en utredning och gjort denna vidlyftiga bearbetning i departementet. Men då saken ordentligt genomtänktes, fann man att det var förenat med ett så betydande administrativt besvär i förhållande till den antagna ringa vinsten, som för övrigt var mycket svårkontrollerbar, att hela saken inte lönade sig, i synnerhet som man kunde vänta en stabilisering av penningvärdet.

Dessa skäl må ju vara giltiga även för bankoutskottet. Det finns intet skäl för bankoutskottet att underkänna dem. Den omständigheten att regeringen har ansett samma skäl vara avgörande kunde inte vara något motiv för bankoutskottet att anse dem icke bäriga. Det är mycket riktigt att man kan vänta en nedgång i sparandekurvan i förhållande till tidigare månader i år, när vi kommer till maj månad, men det avgörande är ju, att under dessa månader i år har sparandet varit så mycket större än i fjol under samma månader. Det är detta som tyder på en tendens till ökat sparande,

Motioner med förslag till sparförordning.

en tendens som jag anser vilar på ökat förtroende för penningvärdet. Kan vi återställa förtroendet för ett stabilt penningvärde är jag för mitt vidkommande övertygad om att vi åter kan komma upp till samma reella sparande som tidigare.

Herr **HALLBERG**: Herr talman! Jag begärde ordet egentligen bara för att säga några få ord.

Jag vill säga att ett bifall till högerreservationen i denna fråga utan tvivel skulle bli ett mycket impopulärt beslut ute hos största delen av svenska folket. När expeditionschefen Klackenbergs promemoria refererades i tidningspressen fann jag, att man ute bland menige man menade, att det skulle vara mycket olyckligt, om ett sådant förslag skulle bli genomfört. Och det kan man ju väl förstå, när meningen var, att man skulle ta av skattemedel för att premiera spararna, vare sig det gäller insättningar i bankerna eller att betala premier på livförsäkringar. Jag tror man kan konstatera, att man uppfattat förslaget på det sättet hos största delen av svenska folket.

Därtill kommer de praktiska olägenheter som bankoutskottets ordförande här poängterat. Alla taxeringsmyndigheter som har yttrat sig över Klackenbergs förslag har ju samma inställning. De har sagt att det vore en närapå hopplös uppgift att genomföra ur praktiska och kontrollsynpunkter.

Herr Sjölin's pessimistiska uttalande om ökningen av sparandet ger mig anledning framhålla att jag har andra erfarenheter. Jag är nämligen huvudman och revisor i en sparbank. Det är för all del bara en enda sparbank, men tendensen är nog densamma överallt. Det har visat sig att insättningarna, de färska sparmedlen, har ökat ganska betydligt under den senare delen av 1951 och under de första månaderna år 1952.

Det synes mig också att alla skäl talar för ett godkännande av bankoutskot-

tets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr **HJALMARSON**: Herr talman! Herr Severin har förbisett att vårt förslag i realiteten syftar till en partiell återbetalning av de skatter som har erlagts på nysparade medel. Återbetalningen grundar sig på samma skattesats som legat till grund för den Klackenbergska promemorian. Förslaget får ses som ett led i våra strävanden att förvandla de tvångssparade medlen till frivilligt sparade medel. Denna omvandling sker på ett sätt som förutsätter en stark ökning av det enskilda sparandet och måste därför få gynnsam effekt på samhällsekonomin. Herr Hallbergs uppfattning att högerförslaget, om det bifölles, skulle bli impopulärt får nog stå för hans egen räkning.

Jag ber att få ansluta mig till det förut framställda yrkandet om bifall till reservationen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Nordenson m. fl. avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Edström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Nordenson m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voterings-

Motioner ang. skatterestitution vid sparande åren 1952 och 1953.

propositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Edström begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 129 ja och 19 nej, varjämte 54 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3.**Motioner ang. skatterestitution vid sparande åren 1952 och 1953.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 49, i anledning av väckta motioner med förslag till förordning angående skatterestitution vid sparande åren 1952 och 1953.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 101 av herr *Lindblom m. fl.* och II: 133 av herr *Sjölin m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte antaga vid motionerna fogat förslag till förordning angående skatterestitution vid sparande åren 1952 och 1953.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 101 av herr *Lindblom m. fl.* och II: 133 av herr *Sjölin m. fl.* med förslag till förordning angående skatterestitution vid sparande åren 1952 och 1953 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

I) av herrar *Kristensson* i Osby, *Petrén*, *Sjölin* och *Strandh*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 101 av herr *Lindblom m. fl.* och II: 133 av herr *Sjölin m. fl.*, för sin del antaga vid reservationen fogat förslag till förordning angående skatterestitution vid sparande åren 1952 och 1953;

II) av herrar *Velander*, *Wehtje* och *Hagberg* i Malmö, utan angivet yrkande.

I det vid reservationen I) fogade förordningsförslaget var 8 § av följande lydelse:

Skulle vid utgången av år 1956 respektive 1957 penningvärdet ha sjunkit och socialstyrelsens levnadskostnadsindex till följd härav stigit med minst 10 procent i förhållande till det index, som fastställts för det kvartal, då insättning skedde, skall sparkontot av statsmedel tillgodoföras ett belopp motsvarande stegringen av levnadskostnadsindex under den tid sparbeloppet varit insatt å kontot.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *SJÖLIN*: Herr talman! Jag skall be att få påpeka att den motion, som här föreligger och som utskottet avstyrkt, bygger på det Klackenbergska förslaget rörande skattepremiering av frivilligt sparande. Förslaget är emellertid så pass modifierat att man kan anse att det ger ökad säkerhet och bättre kontroll. Framför allt har det fått en enklare utformning än det Klackenbergska förslaget, varför jag anser att man med gott samvete kan rekommendera detta förslag till antagande.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till bevillningsutskottets förevärande utlåtande av herr *Kristensson* i Osby m. fl.

Herr *HAGBERG* i Malmö: Herr talman! Till detta utskottsbetänkande är fogad en blank reservation av herr *Velander* m. fl. Med anledning av denna skall jag be att få säga några få ord.

Jag ber då, vilket kanske i och för sig kan vara onödigt, att få deklarerat att vi på vårt håll givetvis är positivt inställda till de tankar, som bär upp reservationen av herr *Kristensson* i Osby m. fl. Vi har för övrigt givit till känna

Motioner ang. skatterestitution vid sparande åren 1952 och 1953.

en sådan uppfattning i det ärende, som vi tidigare här diskuterat, nämligen bankoutskottets utlåtande nr 25. Vi har i den reservation, som vi anfört till detta utskottsutlåtande, framhållit, att vi anser att »målmedvetna och konkreta åtgärder i syfte att stimulera till ökat sparande just i nuvarande läge är särskilt angelägna».

Anledningen, herr talman, till att vi inte kunnat ansluta oss till den reservation, som här är framförd av herr Kristensson i Osby m. fl., är helt enkelt den paragraf 8, som är intagen i det förslag till förordning angående skatterestitution vid sparande åren 1952 och 1953, som ingår i reservationen. I 8 § heter det: »Skulle vid utgången av år 1956 respektive 1957 penningvärdet ha sjunkit och socialstyrelsens levnads-kostnadsindex till följd härav stigit med minst 10 procent i förhållande till det index, som fastställts för det kvartal, då insättning skedde, skall sparkontot av statsmedel tillgodoföras ett belopp motsvarande stegringen av levnads-kostnadsindex under den tid sparbeloppet varit insatt å kontot.»

Som kammarens ledamöter omedelbart inser, är det här fråga om något slags indexreglering av sparkontona. Vi menar, att en sådan indexreglering både av tekniska och administrativa skäl i praktiken blir utomordentligt svår att genomföra. Med hänsyn därtill har vi inte kunnat vara med om densamma.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här anfört, hemställer jag om bifall till reservationen av herr Kristensson i Osby m. fl. men med den ändringen att 8 § måtte utgå ur det förslag till förordning angående skatterestitution vid sparande åren 1952 och 1953, som reservationen innehåller.

Herr BJÖRKLUND: Herr talman! All sund sparsamhet vill vi gärna vara med om, men jag undrar om vi inte även kunde vara överens om att också spara

en smula på ord. Jag tycker nämligen för min del att vi diskuterat denna sak tillräckligt. Kammaren fattade för några minuter sedan beslut i en precis likadan sak som denna, och då torde det vara överflödigt att diskutera frågan på nytt.

Det är klart att det kan vara mycket att säga både för och emot. Personligen har jag deltagit i sparandet, men det är inte därför att jag skulle få premie. Människor som är lagda för sparsamhet har möjlighet att spara under alla förhållanden, och de som inte är lagda för hithörande ting har väldigt svårt att spara något. Det gör att man nog i mycket hög grad från deras sida, som här rekommenderar denna sparsamhet, övervärderar de fördelar som skulle följa med de premier för sparsamhet som man här vill få fram.

Herr talman! Mina första ord pekade på att jag tyckte att ärendet redan var överdebatterat, och jag skall inte fortsätta längre. Jag skall bara säga att man kan använda sin energi, inte på bättre ting, men på bättre sätt än vad som förekommer här.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JONSSON i Skedsbygd: Herr talman! När vi i utskottet har behandlat här förevarande motion, har vi kommit till det resultatet, att vi inte kunnat tillstyrka densamma. Motionen bygger nämligen på en viss premie till dem som sparar kontanta pengar, men alla de som sparar på annat sätt, t. ex. betalar skulder, bygger ett eget hem, investerar för att förbättra sin rörelse, bygger väg till en fastighet och därmed förbättrar egendomen, eller anlägger en skogsodling, som kanske först kommer en ny generation till godo, kan inte komma i åtnjutande av några sparpremier. Jag tror inte att den vägen är framkomlig eller lämplig, om man vill söka befrämja sparandet.

Vi får försöka att ta reda på anled-

Motioner ang. skatterestitution vid sparande åren 1952 och 1953.

ningen till att svenska folket i dag inte sparar som det har gjort förut. Visserligen ökade sparandet under fjolåret enligt statistiken, men jag tror att vi skulle kunna komma betydligt längre. Detta vore i så fall till gagn för hela samhället. Men då fordras det framför allt att vi har ett någorlunda stabilt penningvärde. Spararna måste kunna lita på att de pengar de sparar en gång i framtiden har någorlunda samma värde som de har, när de sättes in i banken. På senare tid har det varit så, att den som sparat har gjort en ren förlust. Man får också ta hänsyn till det hårda skattetryck, som nu råder på alla områden och som inte minst drabbar spararna.

Sedan är det en sak till, som jag vill omnämna i detta sammanhang. Jag tror att den utveckling vi under de senaste åren har genomgått, då vi alla har kunnat konstatera ett minskat sparande, till mycket stor del har sin orsak i att människorna allt mer och mer lärt sig lita till samhället i stället för att lita till sig själva i den utsträckning de förut gjorde. Om man litar på att samhället i alla situationer skall hjälpa den enskilde individen, så förlorar denna enskilde individ i hög grad intresset för att sörja för sig själv.

Vi skall hoppas att penningvärdet skall kunna stabiliseras och att den enskilde medborgaren skall få ett rent personligt intresse för sparandet utan den stimulans som kanske i vissa fall skulle ges, om vi biföll de motioner, som väckts i denna fråga. Förutsättningen härför är emellertid i första hand ett någorlunda stabilt penningvärde. Det är på detta sätt jag har sett på denna fråga i bevillningsutskottet.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SJÖLIN: Herr talman! Jag hade verkligen tänkt mig, att man skulle kunna undvika en fortsatt debatt i detta ämne, men de sista talarna tvingar mig

att återkomma — det får kammarens ledamöter ursäktas.

Herr Björklund sade, att man spiller sin energi i onödan. Det är möjligt; jag vet också att det inte blir något resultat. Denna fråga är emellertid enligt min mening så viktig, att den tål en liten uppoffring av energi.

Herr Jonsson i Skedsbygd har senast anmärkt, att det viktigaste är att få ett fast penningvärde. Det är alla ense om, men eftersom vi nu inte har detta får vi försöka så att säga råda efter lägligheten.

Jag vill vidare säga till herr Jonsson i Skedsbygd, att de som har tagit lån och sparar genom att avbetala dessa, men vilka man inte kan ta med i sparfrämjandet, faktiskt får en premie indirekt därigenom, att de drar nytta av inflationen. Genom att penningvärdet sjunker får de betala sitt lån i ett annat penningvärde än när de tog lånet.

Herr Hagberg i Malmö vände sig mot förslaget att man skall ta hänsyn till indexutvecklingen. Jag förstår inte varför man skall behöva vara så ängslig för detta. Vi har ju levnadskostnadsindex att gå efter, och det är att märka att konjunkturinstitutet har rekommenderat den utvägen när det gäller sparandet. Jag vill påpeka detta för kammarens ledamöter för att visa, att förslaget inte är så orimligt, utan att vår, man får väl säga, kanske främsta auktoritet på detta område har rekommenderat det. Jag tycker därför, att vi med gott samvete kan följa detta råd.

Herr talman! Jag ber att ännu en gång få yrka bifall till reservationen av herr Kristensson i Osby m. fl.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Kristensson i Osby m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till nämnda reservation med den ändring, att 8 § i det vid reservationen fogade för-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

ordningsförslaget utginge; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o angivna hava flertalets mening för sig. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid votering även beträffande kontrapositionen, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående bevillningsutskottets betänkande nr 49 antager bifall till den av herr Kristensson i Osby m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till samma reservation med den ändring, att 8 § i det vid reservationen fogade förordningsförslaget utgår.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 80 ja och 85 nej, varjämte 37 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontrapro-

position i huvudvoteringen antagit bifall till den av herr Kristensson i Osby m. fl. avgivna reservationen med den ändring, att 8 § i det vid reservationen fogade förordningsförslaget utginge.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Kristensson i Osby m. fl. avgivna reservationen med den ändring, att 8 § i det vid reservationen fogade förordningsförslaget utgår.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 51, i anledning av väckt motion om höjning av de skattefria beloppen för förmånstagare till livförsäkring m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 48, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

Kungl. Maj:t hade i en till riksdagen den 25 april 1952 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 236, under åberopande av bilagt utdrag av protokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

dels medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som angivits i propositionen;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa priser på brödsäd och oljeväxter av 1953 års skörd i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i propositionen;

dels å riksstaten för budgetåret 1952/53 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 183 000 000 kronor;

b) till Producentbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk ett förslagsanslag av 58 000 000 kronor;

c) till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 45 000 000 kronor;

d) till Statlig lagerhållning: Omkostnader för statlig inköps- och försäljningsverksamhet ett förslagsanslag av 7 000 000 kronor;

dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att, för att bereda Svenska spannmålsaktiebolaget rörelsekapital, tillhandahålla bolaget en rörlig kredit av ytterligare 55 miljoner kronor eller sålunda tillhoppa 125 miljoner kronor;

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om ändring i förordningen den 10 juli 1947 (nr 378) om viss avgift å mjölk, grädde och ost;

2) förordning angående reglering av utförseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.; samt

3) förordning om ändring i förordningen den 8 juni 1951 (nr 379) angående reglering av införseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.

De i propositionen framlagda förslagen grundade sig på en överenskommelse mellan statens jordbruksnämnd, å ena, samt en av Sveriges lantbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk utsedd förhandlingsdelegation, å andra sidan, angående grunderna för prissättningen å jordbrukets produkter under regleringsåret den 1 september 1952—den 31 augusti 1953. Enligt överenskommelsen skulle jordbruket under regleringsåret 1952/53 tillföras inkomstökningar av tillhoppa 171 miljoner kronor. Detta skulle uppnås dels genom prishöjningar på vissa produkter, dels genom statliga pristillägg för mjölk. Det allmänna mjölkpristillägget, det extra mjölkpristillägget i norra Sverige och leveranstillägget för mjölk skulle utgå efter samma grunder som under tiden mars—augusti 1952. I propositionen hade vidare framlagts förslag om ändrade grunder för producentbidraget till vissa innehavare av mindre jordbruk.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 48 av herr *Persson, Karl*, och herr *Jansson, Fridolf*, i vilken motion föreslagits att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t föreslå att det nuvarande producentbidraget skulle påbyggas, så att det inginge som ett bottenpris med för närvarande 12 öre per kilogram för upp till 8 000 kilogram årlig mjölkleverans för varje leverantör till mejeri, samt att det nuvarande konstantbidraget till sådana jordbrukare, som ej kunde leverera mjölk till mejeri, skulle justeras i förhållande därtill;

2) I: 232 av herrar *Franzén* och *Lodenius* samt II: 306, likalydande, av herr *Svensson* i Stenkyrka m. fl.;

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

3) I: 323 av herr *Näslund* och herr *Andersson, Axel*, samt II: 422, likalydande, av herr *Andersson* i Långviksmon *m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta om sådan ändring av bestämmelserna om utanordnande av producent- och kontantbidrag att brukare, oavsett om denne innehade brukningsdelen den 1 juli 1948 eller senare tillträtt densamma, måtte erhålla bidrag, om brukningsdelen för övrigt fyllde fordringarna för bidrags erhållande;

4) I: 502 av herr *Persson, Ola*, och herr *Öhman* samt II: 658, likalydande, av herr *Karlsson* i Stuvsta *m. fl.*, i vilka motioner hemställts att riksdagen, i anledning av förevarande proposition, måtte besluta att medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område med de ändringar i fråga om riktlinjerna härför, som i förhållande till Kungl. Maj:ts proposition föreslagits i motionerna, nämligen i fråga om dels priserna på smör och margarin och dels priserna på bröd och fläsk, att avslå Kungl. Maj:ts förslag om ändrade grunder för producent- och kontantbidrag till innehavare av mindre, ofullständiga jordbruk samt att å riksstaten för budgetåret 1952/53 under nionde huvudtiteln anvisa till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 375 000 000 kronor och till producentbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk ett förslagsanslag av 70 000 000 kronor;

5) I: 503 av herr *Lindgren m. fl.* och II: 659, likalydande, av herr *Andersson* i Ryggestad *m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen ville besluta, att producentbidraget skulle utgå med 12 öre per kilogram levererad mjölk på leveranser upp till 5 000 kilogram per år, dock med högst 480 kronor per år, att kontantbidraget skulle utgå med samma belopp per ko som hittills, att

riksdagen ville avslå förslaget om höjning av vetepriset med 3 öre per kilogram, att jordbruksutskottet måtte omräkna anslagsbeloppet till producent- och kontantbidragen samt i övrigt företa de jämkningar och omräkningar som kunde föranledas av dessa förslag samt att riksdagen i övrigt ville bifalla vad Kungl. Maj:t föreslagit i förevarande proposition;

6) I: 505 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 660, likalydande, av herr *Hæggbloom m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen av Kungl. Maj:t till årets höstriksdag måtte begära framläggande av plan för subventionernas användning och avveckling, att riksdagen måtte godkänna den mellan jordbruksorganisationernas förhandlare och statens jordbruksnämnd den 1 april i år träffade överenskommelsen i punkterna 6 och 7 samt att riksdagen i övrigt ville beakta vad i motionerna föreslagits;

7) I: 506 av herr *Nilsson, Hjalmar*, och herr *Björnberg* samt II: 661, likalydande, av herrar *Nilsson* i Bästekille och *Nilsson* i Svalöv, i vilka motioner hemställts, att riksdagen med anledning av förevarande proposition måtte besluta införa garantipris å bruna bönor med en krona per kilogram;

8) I: 507 av herr *Näslund m. fl.* och II: 665, likalydande, av herr *Ohlin m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte beakta de synpunkter och godkänna de förslag som framförts i motionerna, att riksdagen måtte för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område inklusive producentbidrag anvisa ett belopp av sammanlagt 241 000 000 kronor samt att riksdagen i övrigt måtte godkänna vad Kungl. Maj:t föreslagit;

9) II: 662 av herr *Lundberg m. fl.*, vari hemställts, att behandlingen av förevarande proposition, i avvaktan på en skyndsam utredning av jordbrukskalkylen, måtte uppskjutas till höst-riksdagen.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

Utskottet hemställde,

A. att motionen II: 662 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att riksdagen måtte medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det följande angäves samt således

1) beträffande allmänna synpunkter på prisregleringen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 502 och II: 658, I: 505 och II: 660, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

2) i fråga om brödsädsregleringen m. m., med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 232 och II: 306, I: 503 och II: 659, såvitt nu vore i fråga, I: 506 och II: 661 samt I: 507 och II: 665, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

3) beträffande regleringen av fodersäd och andra fodermedel, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 507 och II: 665, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

4) i vad anginge potatisregleringen bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

5) beträffande oljeväxtregleringen bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

6) i fråga om stödet åt lin- och hampodlingen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning, godkänna vad utskottet förordat;

7) beträffande äggregleringen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning, godkänna vad utskottet anfört;

8) i vad avsåge köttvaruregleringen m. m. bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

9) beträffande regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter, m. m., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 503

och II: 659, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 48, I: 323 och II: 422, I: 502 och II: 658 samt I: 507 och II: 665, sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet förordat;

10) i vad anginge konstgödselregleringen bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

11) beträffande regleringen av handeln med vegetabiliska oljor och vissa andra fettvaror, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 507 och II: 665, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

C. att riksdagen måtte å riksstaten för budgetåret 1952/53 under nionde huvudtiteln anvisa

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 502 och II: 658, såvitt nu vore i fråga, till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 183 000 000 kronor;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 502 och II: 658 samt I: 503 och II: 659, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Producentbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk ett förslagsanslag av 58 000 000 kronor;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 45 000 000 kronor;

4) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning till Statlig lagerhållning: Omkostnader för statlig inköps- och försäljningsverksamhet ett förslagsanslag av 7 000 000 kronor;

D. att riksdagen måtte bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att, för att bereda Svenska spannmålsaktiebolaget rörelsekapital, tillhandahålla bolaget en rörlig kredit av ytterligare 55 miljoner kronor eller sålunda tillhoppa 125 miljoner kronor;

E. att riksdagen måtte

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 10 juli 1947 (nr 378) om viss avgift å mjölk, grädde och ost;

2) i anledning av Kungl. Maj:ts framställning antaga de vid propositionen fogade förslagen till förordning angående reglering av utförseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m. samt till förordning om ändring i förordningen den 8 juni 1951 (nr 379) angående reglering av införseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m., båda förordningarna med det tillägg utskottet förordat;

F. att motionerna I: 505 och II: 660, såvitt anginge yrkandet i fråga om framläggande av plan för subventionernas användning och avveckling, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

beträffande allmänna synpunkter på prisregleringen under produktionsåret 1952/53:

1) av herrar *Hjalmar Nilsson, Hæggbloom* och *Björnberg*, vilka ansett, att utskottet i punkten B 1) bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande allmänna synpunkter på prisregleringen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 505 och II: 660 ävensom med avslag å motionerna I: 502 och II: 658, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

2) av herrar *Näslund, Svensson* i Ljungskile och *Andersson* i Långviksmon, vilka ansett, att viss del av utskottets motivering (s. 40 i det tryckta utlåtandet) bort hava annan, av reservanterna angiven lydelse;

3) av herrar *Näslund, Svensson* i Ljungskile och *Andersson* i Långviksmon, vilka ansett, att viss del av utskottets motivering (s. 40—41 i det

tryckta utlåtandet) bort hava den lydelse reservanterna angivit;

4) av herrar *Hjalmar Nilsson, Hæggbloom* och *Björnberg*, vilka ansett, att utskottet i punkterna B 1) och F bort hemställa, att riksdagen måtte

B. 1) beträffande allmänna synpunkter på prisregleringen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 505 och II: 660 ävensom med avslag å motionerna I: 502 och II: 658, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

F. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 505 och II: 660, såvitt nu vore i fråga, av Kungl. Maj:t till riksdagens höstsession begära framläggande av en plan för subventionernas inom jordbrukets prisområde användning och avveckling;

5) av herr *Ahlsten*, såvitt anginge fyraprocentregeln och compensation för jordbruket till följd av lönehöjningar på grund av nya kollektivavtal för lantarbetare, utan angivet yrkande;

beträffande brödsädsregleringen m. m.:

6) av herrar *Näslund, Svensson* i Ljungskile och *Andersson* i Långviksmon, vilka ansett, att utskottet i punkten B 2) bort hemställa, att riksdagen måtte, i fråga om brödsädsregleringen m. m., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 507 och II: 665, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 232 och II: 306, I: 503 och II: 659, såvitt nu vore i fråga, samt I: 506 och II: 661 godkänna vad reservanterna anfört;

7) av herr *Hjalmar Nilsson*, såvitt anginge garantipris på bruna bönor, utan angivet yrkande;

beträffande regleringen av fodersäd och andra fodermedel:

8) av herrar *Näslund, Svensson* i Ljungskile och *Andersson* i Långviksmon, vilka ansett, att utskottet i punkten B 3) bort hemställa, att riksdagen

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

måtte beträffande regleringen av foder-säd och andra fodermedel, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 507 och II: 665, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anförts;

beträffande regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter m. m.:

9) av herrar *Näslund, Svensson* i Ljungskile och *Andersson* i Långviksmon, vilka ansett, att utskottet i punkten B 9) bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter, m. m., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 48, I: 323 och II: 422, I: 502 och II: 658, I: 503 och II: 659 samt I: 507 och II: 665, sistnämnda sex motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna förordat;

10) av herrar *Näslund, Svensson* i Ljungskile och *Andersson* i Långviksmon, vilka ansett, att — därest den av dem avgivna, med 9) betecknade reservationen icke skulle vinna riksdagens bifall — utskottet i punkten B 9) bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter, m. m., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 48, I: 502 och II: 658, I: 503 och II: 659 samt I: 507 och II: 665, sistnämnda sex motioner såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 323 och II: 422, godkänna vad reservanterna anförts;

11) av herr *Ahlsten*, utan angivet yrkande;

beträffande regleringen av handeln med vegetabiliska oljor och vissa andra fettvaror:

12) av herrar *Näslund, Svensson* i Ljungskile och *Andersson* i Långviksmon, vilka ansett, att utskottet i punkten B 11) bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande regleringen av handeln med vegetabiliska oljor och vissa andra fettvaror, i anledning av Kungl.

Maj:ts framställning samt motionerna I: 507 och II: 665, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anförts;

beträffande anslagsäskanden m. m.:

13) av herrar *Näslund, Svensson* i Ljungskile och *Andersson* i Långviksmon, vilka — vid bifall till den av dem avgivna, med 9) betecknade reservationen — ansett, att utskottet i punkterna C 1) och 2) bort hemställa, att riksdagen måtte å riksstaten för budgetåret 1952/53 å nionde huvudtiteln anvisa

1) i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt — såvitt nu vore i fråga — motionerna I: 48, I: 323 och II: 422, I: 502 och II: 658, I: 503 och II: 659 samt I: 507 och II: 665 till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 130 000 000 kronor;

2) i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt — såvitt nu vore i fråga — motionerna I: 48, I: 323 och II: 422, I: 502 och II: 658, I: 503 och II: 659 samt I: 507 och II: 665 till Bidrag till innehavare av mindre jordbruk ett förslagsanslag av 111 000 000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Vi står nu här i kammaren inför uppgiften att behandla ytterligare ett omfattande förslag angående prisreglering på jordbrukets område för nästa budgetår. Säkerligen är alla här starkt övertygade om att det är en oeffterrätlig ordning vi på detta område har tvingats in i. När riksdagen förra året behandlade motsvarande förslag, så ingick det i utskottets utlåtande ett mycket bestämt uttalande om att propositionen i ämnet nästa gång, d. v. s. i år, skulle framläggas tidigare än i fjol. Det har man nu inte gjort. Jag har inte kontrollerat datum, men propositionen är i år framlämnad vid ungefär samma tidpunkt som i fjol.

När motionstiden i anledning av pro-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

positionen utgick, sattes plenum här i kammaren till kl. 10 en måndag, för att man skulle korta av motionstiden så långt det var möjligt, och när man sedan hade avlämnat motionerna kl. 10, började behandlingen i jordbruksutskottet kl. 11, och sakbehandlingen skulle vara klar samma dag. Jordbruksutskottets ledamöter stod med andra ord inför uppgiften att behandla ett sakmaterial, som de i vissa avsnitt inte haft tillfälle att ta del av — inte ens sekretariatet hade hunnit läsa och sätta sig in i motionerna, när de skulle föredras i utskottet. Detta var alltså på måndagen i förra veckan. Det fanns ingen annan möjlighet att justera detta utlåtande än på middagsrasten under onsdagens plenum — en mycket arbetstyngd dag således — och sedan blev det ändå så pass svårt med utredning och tryckning, att utlåtandet först i går låg på kamrarnas bord.

Jag tror nog att vi allesamman inklusive statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet är överens om att detta är fullständigt orimligt, och nu har jordbruksutskottet återigen gjort en hemställan att det skall bli en annan ordning på detta område än vi haft under de senaste åren. Vad det är som gör att denna proposition inte kunde komma fram i rätt tid kan jag inte säga på rak arm. Jag tycker det hade funnits anledning för departementschefen att i god tid klara ut den saken.

Är det så att det gäller en eller annan månad i den seriestatistik som man bygger på, så måtte det väl vara bra mycket bättre att avstå från denna statistik och få fram propositionen i sådan tid, att den kan behandlas i någorlunda normal ordning och inte på det sätt som nu sker. Vi har ju en sådan utomordentligt stark regering — det får vi ju veta allt emellanåt — och jag tycker det vore tacknämligt, om denna styrka finge ta sig bl. a. det uttrycket, att man rättade till fullkomligt oeffterrättliga förhållanden för att förbättra riksda-

gens arbetsmöjligheter. Det vore ur alla synpunkter en lovvärd prestation, och jag hoppas, herr jordbruksminister, att den kammare, som ett annat år står inför denna uppgift, också skall få bättre arbetsförhållanden.

I de inledande resonemangen i detta utlåtande förekommer några reflexioner om produktionsutvecklingen och försörjningsprogrammet. Jag skall i det fallet inte göra några kategoriska uttalanden. Jag vill bara anmäla en rätt markerad tveksamhet, huruvida gjorda rekommendationer och föreslagna prisrelationer, beträffande jordbruksprodukter, verkligen är ägnade att leda utvecklingen i önskvärd riktning. Vi har bevittnat — jag har nämnt detta förr och skall inte vidare tjata om det — hurusom man genom en för hög prisättning på oljeväxter fick fram en överproduktion, som de senaste åren visserligen kunnat säljas men som samtidigt lett till underproduktion av spannmål, vilket i sin tur medfört svårigheter. Fr. o. m. i fjol har man lagt om kursen, man höjde priset på vete med 10 öre i fjol och med ytterligare 13 öre i år, och nu är det risk, om man inte ser upp i tillräcklig god tid, att man skapar ett motsvarande problem när det gäller spannmålen.

Jag skulle också vilja göra en liten reflexion om prognoskalkylen. I denna räknar man inte med en enda hektar i ökad vårveteareal. I fjol höjde man vetepriset med 10 öre och fick då i det närmaste 20 000 hektar i arealökning. I år höjer man som sagt priset med ytterligare 13 öre med den uttryckliga motiveringen, att man vill ha fram mera vete, men man räknar ändå inte med att man skall få en enda hektar mer genom dessa 13 öres prispförhöjning. Jag tror inte detta är riktigt. Jag vet inte vad de människor har för uppfattning om svenska jordbrukare, som drar den slutsatsen, att 13 öres prispförhöjning ovanpå den höjning med 10 öre, som genomfördes i fjol, inte skulle betyda

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

något i fråga om dispositionen av arealen. Är det så att det inte betyder något, då vet jag inte vad det andra argumentet betyder, att man höjer priset så mycket för att få mera vete.

Sedan talar man om att man vill ha en utökad köttproduktion och en sådan behöver vi naturligtvis, men jag vill dock sätta ett frågetecken även där. Vi har för närvarande hälften så mycket hästar som vi hade före kriget. Därmed är alltså en väsentlig köttproduktion borta. Vi har mindre får och vi har ca 400 000 kor och tjurar mindre och man räknar med en ytterligare minskning av mjölkboskapen. Leder egentligen denna utveckling, varvid man samtidigt vill hålla tillbaka mjölkproduktionen kraftigt med motiveringen att man vill främja köttproduktionen, till det åsyftade resultatet? De mycket omtalade göddjuren finns mest på reportageavdelningen i stockholmstidningarna; i slakthusen har de väl inte spelat så stor roll hittills åtminstone.

Jag tror nog man har anledning — jag skall inte säga mera — att med mycket stor vaksamhet följa utvecklingen på detta område. Vi står i år inför det faktum, att trots de prisjusteringar som ägt rum ökar inkomsten av vegetabilier med 270 miljoner, under det att inkomsten av animalier minskar med 30 miljoner. Det som man i kalkylen fyller ut med höjda spannmålspriser ramlar bort i form av minskad mjölkproduktion. Jag tror som sagt att man har anledning att mycket noga följa den fortsatta utvecklingen på detta område. Jag är rädd för att ingreppen här och var är för hårda och kastningarna för tvära. Man har gett sig in i en serie spekulationer, som kommer att skapa en hel del oro och besvärligheter i den svenska jordbruksproduktionen. Men det är klart att själva målsättningen, att vi skall försöka få fram de produkter vi inom landet behöver, i och för sig är riktig.

Frågan är bara, om man tillämpar detta program på rätt sätt.

Jag har, herr talman, tillsammans med några kamrater i utskottet avgivit några reservationer, och jag skall gå över till de materiella ändringsyrkandena i dessa. En av reservationerna gäller brödsädsregleringen. Sjutton socialdemokrater i denna kammare har i en motion yrkat att riksdagen skulle gå emot de sista tre örena när det gäller höjningen av vetepriset. Jag vill inte solidarisera mig med den nuvarande prissättningen på vete, men å andra sidan är det ju inte så lätt för riksdagen att göra några ändringar, när Kungl. Maj:t med riksdagens fullmakt som stöd har fattat beslut och de svenska jordbrukarna har sått på grund av Kungl. Maj:ts utfästelser. Då finns det i stället enligt vår mening större skäl att se litet grand på de fullmakter, som man lämnar Kungl. Maj:t för den fortsatta utvecklingen. Det är ju egentligen där, som riksdagen skall bevaka utvecklingen och säga sin mening.

Ett av de ändringsyrkandena, som föreligger i reservationen nr 6 av herr Näsund m. fl., går ut på att om vi i år skulle få en så bra skörd — det är en eventualitet — att 4-procentsregeln måste tillämpas så att vissa priser skulle sänkas, så borde det vara riktigt att jordbruksministern innan handeln med spannmål börjar justerar spannmålspriset nedåt. Principen i den träffade uppgörelsen är ju att om inkomsterna stiger med mer än 4 procent skall vissa priser sänkas.

Nu vet jag ju, att definitivt besked om skördens storlek inte föreligger vid den tid då spannmålshandeln börjar. Det blir alltså en bedömningsfråga, och riksdagen kan egentligen inte göra mera än uttala sin principiella mening och överlåta åt Kungl. Maj:t att tillämpa fullmakten.

Ett sådant uttalande kan emellertid jordbruksutskottets majoritet inte vara med om. Men vad inträffar om det

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

skulle bli nödvändigt att sänka vissa priser, men spannmålshandeln släppes loss med de höga priserna? Då skall hela prissänkningen bäras av andra produkter, medan spannmålspriserna, som ligger särskilt högt, inte drabbas av prisjusteringen. Kan inte till exempel norrlänningarna vara med om att be Kungl. Maj:t bevaka den frågan? Vad finns det egentligen som talar mot att man skulle göra ett sådant uttalande? Det är klart att man kan säga, att riksdagen begriper ingenting och att Kungl. Maj:t är allvis; svensk parlamentarism spelar ju delvis på den melodin.

Det andra uttalandet om brödsädesregleringen är kanske viktigare. Det gäller fullmakten att sätta priserna för en kommande period. Sedan någon tid tillbaka får Kungl. Maj:t varje år fullmakt att sätta pris på de höstsådda grödorna före höstsådden. Nu skulle det egentligen inte vara nödvändigt att sätta fixa priser på grödorna före höstsådden; man skulle i praktiken komma lika långt genom att fastställa vissa prisrelationer utan att sätta de absoluta priserna. Så hade man det under många år i början av kriget i motsvarande sammanhang. Men Kungl. Maj:ts fullmakt har i fråga om jordbrukspolitiken undan för undan vidgats, och de fullmakter, som nu lämnas år efter år, är i själva verket av den karaktären, att Kungl. Maj:t kan göra ungefär vad som helst, bara det inte kostar mera pengar än vad riksdagen beviljat för ändamålet.

Nu är ju de priser vi har kommit upp i när det gäller brödsäden höga. Jag har varit inne på den saken förut och jag skall inte trötta med att nu upprepa min argumentation. Men låt oss antaga, att vi i år får en stor vårveleareal och att vi sätter lika höga priser för nästa år, låt oss vidare förutsätta att vi får en stor höstsädesareal och bra övervintring, vidare en stor vårveleareal nästa år och en god skörd

— det kan ju tänkas. Då kan vi redan nästa år ha så mycket brödsäd till toppriser, som staten har garanterat, att det trots god tillgång lägger fast de höga brödpriiserna under hela 1954. Det är inte någon särskilt önskvärd utveckling vare sig för konsumenterna eller för den stora massan av jordbrukare. Och därför har vi i reservationen nr 6 hemställt, att Kungl. Maj:t skulle justera priserna nedåt när det gäller nästa års skörd, därest icke mycket bestämda skäl talar för att upprätthålla de nuvarande höga priserna. Men inte ens detta har jordbruksutskottets majoritet kunnat vara med om. Annars tycker man ju att det är ett mycket rimligt förslag.

Den andra reservationen — den har beteckningen 9 — som jag vill beröra, är kanske den som betyder mest i detta sammanhang. I fråga om denna skulle jag nog vilja göra en del uttalanden av principiell innebörd. Vi fick ju 1947 bestämmelserna för det gamla producentbidraget på mjölk omgjorda och inkopplade i rationaliseringsverksamheten, vilket innebar, att detta producentbidrag skall upphöra när en gård byter ägare. Den nye ägaren — eller arrendatorn — får sålunda inte producentbidrag annat än i vissa fall och efter särskild prövning. Syftet härmed var att främja bortrationaliseringen av mindre jordbruk. Från folkpartiets sida opponerade vi oss emot detta redan 1947. Vi hade den uppfattningen, att det inte var nödvändigt att koppla in detta producentbidrag som påtryckningsmedel i den yttre rationaliseringen.

Det i reservationen framförda förslaget ansluter sig till vår gamla ståndpunkt. Det innebär alltså, att man skulle frikoppla producentbidraget ifrån rationaliseringsverksamheten och principiellt göra det till en integrerande del av jordbruksregleringen, låta det bli ett inslag av differentierade priser, som får omprövas undan för undan liksom

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

jordbruksregleringen i dess helhet. Jordbruksutskottet säger liksom Kungl. Maj:t att detta är omöjligt. Det kan man inte våga sig på. Det skulle kräva att man i deras helhet omprövade 1947 års riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken. Jag är nu för min del fullständigt övertygad om att man i det fallet tillmäter producentbidraget en mycket större betydelse än vad det har just i det sammanhanget. Man gör sig helt enkelt skyldig till en våldsam övedrift.

Om man nu skulle ta och bena upp detta problem en liten smula med hänsyn till de praktiska förhållandena på svensk landsbygd, finner man genast, att de svenska småbrukarnas läge för dagen i mycket hög grad är en fråga om en onormal åldersfördelning på den svenska landsbygden. Vår befolkningsstatistik visar, att vi har ett mycket starkt överskott av äldre människor inom vår jordbruksbefolkning.

Det har under dessa sista år varit så, att det kostat en småbrukare praktiskt taget lika mycket att skaffa sig en bostadslägenhet som han kan få för det lilla jordbruk, som han har att avyttra. Om han sålunda lämnar gården och försöker skaffa sig en bostadslägenhet, så har han sedan inte mer än bostadslägenheten kvar som behållning av allt det långvariga och mödosamma arbete som han har lagt ner under sitt föregående liv. Han har ingenting att leva på. Om han å andra sidan sitter kvar på småbruket — det kan han ju göra så länge hälsan är så pass god, att det hjälpligt går att hålla det hela i gång — har han både bostad och föda. Tack vare de högre folkpensionerna reder han sig också hjälpligt. Han klarar sin åldersförsörjning ganska bra på småbruket. Beträffande alla dessa som är i det läget föreligger det väl icke något motiv att påskynda det mindre jordbrukets bortrationalisering.

Visserligen hade man i den 27-manna-kommitté, där man debatterade så myc-

ket dumt, en gång ett förslag uppe om att producentbidraget skulle dras in vid en viss ålder. Jag bad då, att de gamla gubbarna skulle få dö i frid, och det gick man med på såtillvida, att man slopade denna bestämmelse. Men det finns inte någon som helst rimlig anledning att man skulle påskynda en bortrationalisering av dessa äldre småbruk. De ålderdomshem, som Ivar Löf-Johansson så förtjusande skildrat, får väl folk nog ändå utan att man behöver bidraga därtill genom att påskynda denna bortrationalisering. Och i fall det finns gamla människor som har arbetat i skog och jordbruk till 50—60-årsåldern och däröver och vill köpa ett sådant gammalt jordbruk för att på det sättet klara sin ålderdomsförsörjning så länge de orkar sköta ett sådant litet ställe, så är väl inte heller detta från samhällets synpunkt något som man bör resa restriktioner emot. Tvärtom är det väl bara bra.

Låt mig alltså konstatera, att när man här talar om bortrationalisering och vill påskynda människors avflyttning för att få mera arbetskraft till industrien eller vad det nu skall vara, så måste det ju gälla relativt unga människor. Man vinner ju ingenting väsentligt för svenskt samhällsliv genom att bortrationalisera 50-, 55- och 60-åringar eller dem som är ännu äldre.

Hur ställer det sig då, om unga människor vill skaffa sig ett sådant litet jordbruk? Jag vill då först framhålla att variationsbredden i fråga om dessa småbruks lönsamhet är mycket stor. Den är så stor att man ingalunda med producentbidrag lyfter upp hela gruppen ovanför gränslinjen från lönsamhet. Variationsbredden är så stor, att stora massor i alla fall ligger under denna lönsamhetsnivå. Det är i hög grad minusvarianter.

Ett par unga människor som ser framåt måste alltså ta ställning till problemet: Vad kan vi få i arbetslön på detta ställe, och vad kan vi förtjäna om vi

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

ger oss in i andra yrken? Och jag får säga att den ekonomiska utveckling, som har ägt rum under de sista åren med stegrade arbetslöner, har skärpt hela problemställningen, så att det måste bli ganska många som besvarar den frågan med att gå ifrån jordbruket.

Men hur blir det för dem, som nu vill stanna kvar i alla fall? Ja, är det fråga om barn, barnbarn, syskon eller syskons barn kan man visserligen inte hindra att de köper släktens gård och stannar kvar, men förr eller senare är husen nedruttna — det är de i ett mycket stort antal fall — och myndigheterna har ju genom lantbruksnämnderna möjligheter att vägra lån och bidrag för gårdens upprustning, ett ofantligt hårt påtryckningsmedel. Det är inte lätt för en fattig människa att sätta ett småbruk i stånd utan någon hjälp ifrån lantbruksnämndens sida, så nog finns det påtryckningsmedel, herr jordbruksminister. Och om vederbörande inte på det sätt som jag nyss nämnde är släkt med den tidigare ägaren, ja, då finns dessutom förköpsrätten, som klipper av helt och hållet, eftersom lantbruksnämnden kan ta gården om den vill.

Men dessa möjligheter för staten att påverka utvecklingen skulle alltså inte räcka, utan dessutom måste man ha det instrument som producentbidraget utgör för att pressa folk bort ifrån landsbygden! Om detta instrument slår bondeförbundets ledande män i regeringen vakt, och de tror, att det kan man inte undvara. Jag tror att detta är ett fullkomligt felslut, jag tror att detta inte har ett spår med riktlinjerna för *framtida* jordbrukspolitik att göra utan att det helt och hållet är en kortsynt dagspekulation, som i framtiden kommer att hämma sig ganska fruktansvärt.

Nu är ju detta inte bara allmänna reflexioner från min sida, ty här finns ju även ett faktiskt material som är skrämmande. I sin bok »Befolkning och samhälle» har doktor Hyrenius analyserat landsbygdens befolkningsläge, och i

den boken finns det bland annat en tabell, som visar att man inom den svenska jordbruksbefolkningen år 1945 hade 484 000 män, alltså nära en halv miljon, i åldrarna 15—50 år. Så gör doktor Hyrenius en prognos på grundval av känd nativitet, dödlighet och utflyttnings och kommer till resultatet, att den svenska jordbruksbefolkningen år 1965 — och vi är ju på god väg dit nu — endast skulle ha 250 000 män i samma åldrar. På tjugو år skulle alltså den egentligen produktiva, unga gruppen av män inom det svenska jordbruket minska ifrån 484 000 till 250 000. De höga åldrarna däremot är praktiskt taget oförändrade ännu år 1965.

Vad som egentligen här sker är att en skrämmande brist på unga människor håller på att uppstå, och detta döljer sig för tillfället bakom en front av övertaliga högre åldersgrupper. Och så tror man att man inte kan få instrument nog för att jaga folket bort från landsbygden! Men det har inte någonting med framtida politik att göra utan endast med dagens misstag, när man fasthåller detta instrument.

Vi erkänner gärna från vår sida, att det finns många små gårdar, som inte har ekonomiska möjligheter. De måste försvinna och de kommer att försvinna, det kan inte hjälpas. Men vi tror att den utvecklingen kommer att gå sin gång i skrämmande stor utsträckning utan att vi behöver koppla ihop producentbidraget med den yttre rationaliseringen. Jag tror att om denna kammares ledamöter, med den känsla för sociala frågor som verkligen finns, verkligen hade möjlighet och tid att sätta sig in i denna fråga, så skulle voteringen utfalla på ett annat sätt än vad den nu kommer att göra. Men den möjligheten finns naturligtvis inte vid en riksdagsbehandling sådan som den som nu äger rum. Det är praktiskt taget omöjligt.

Jag skulle vilja säga ett ord, kanske närmast i marginalen, med anledning av att ett par tidningar i Stockholm,

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

framför allt Aftontidningen och Dagens Nyheter, har varit bekymrade för att småbruket skulle fördyra livsmedelskostnaderna. Ja, det är mycket lätt att lägga upp ett skrivbordsresonemang som pekar i den riktningen, men det är ju också märkvärdigt — jag vill bara erinra om vad jag nyss sagt — att de livsmedelskostnader, som ligger allra högst i toppen, är kostnaderna för det som storbrukarna säljer och småbrukarna köper. Bara den saken borde vara en tankeställare. För övrigt finns det mycket att säga i detta sammanhang, som jag emellertid inte skall trötta kammaren med i kväll.

Jag kan upprepa vad jag skrev i en tidning häromdagen: »Den dag, då det stora flertalet av Sveriges folk befinner sig i tätorterna och huvudmassan av den svenska livsmedelsproduktionen dirigeras av storbruket, då kommer man att resa en minnesvård på den svenske småbrukarens grav, men då är det för sent.»

Vi anser alltså, som vi har skrivit i vår motion, att det inte finns någon anledning att upprätthålla det samband emellan yttre rationalisering och prisdifferentiering på produkter, som man genomförde 1947; det var enligt vår mening ett misstag. Men det är inte bara onödigt, det är direkt skadligt, ty var och en kan väl räkna ut, att om man fortsätter med detta låt oss säga en halv bondeålder, så har ungefär hälften av dessa småbrukare producentbidrag. Den äldre hälften, som har den bästa ekonomin, den minsta försörjningsbördan och de minsta skulderna, får bidraget, medan den yngre hälften med de större skulderna och den större försörjningsbördan är utan. Man skall vara bra främmande för folkpsykologi, om man tror att ett sådant läge kan upprätthållas. Redan nu efter fyra år börjar det bli ganska besvärligt; det går inte. Vi behöver inte detta instrument för psykologisk skadeverkan på den svenska landsbygden; det kommer att bli folkfattigt nog ändå.

Men om man alltså har den uppfattningen och samtidigt har den uppfattningen som vi, flertalet inom folkpartiet har, att en viss prisdifferentiering i det svenska jordbruket är nödvändig — och det har man ju erkänt nu ifrån alla håll, fastän man har givit olika utformning åt det — är man också fri att utforma ett sådant förslag till prisdifferentiering utan att ta hänsyn till denna yttre rationalisering. Man behöver inte binda sig för några lösningar på 10, 15 eller 25 år. Man kan ompröva den saken såsom man omprövar allt annat när det gäller jordbruksregleringen. Vi har menat, att i nuvarande läge är det viktigast att man tar de pengar, som nu går till producentbidrag och kontantbidrag plus de pengar som går till leveransbidrag, sammanlagt 111 miljoner kronor, och gör ett enda bidrag till förmån för det mindre jordbrukets mjölkproduktion samt låter detta bidrag gå ett gott stycke upp i bondeklassen. Med den prisutveckling, som varit på olika områden, behöver nämligen denna prisdifferentiering nu sträcka sig ett gott stycke upp. Vi har därför föreslagit 10 öre per kg för de första 4 000 kg. I det fallet är vi överens med utskottsmajoriteten, som också föreslår 10 öre i botten, fastän bara för 3 000 kg. Sedan föreslår vi 8 öre för följande 5 000 kg, varmed man kommer upp till 800 kronor. Detta belopp skall sedan stå kvar oförändrat tills man kommer upp till 14 000 kg leverans. Sedan skall beloppet minskas med 4 öre per kg, så att det tar slut vid 34 000 kg leverans.

Detta är en prisdifferentiering, som ger en viss ökad arbetslön åt huvudmassan av småbrukare och mindre lantbrukare i detta land. Jag tror att med hänsyn till det förhållande, som nu blivit rådande på det jordbruksekonomiska området, är detta i allra högsta grad befogat.

Om man slår samman producentbidrag och leveransbidrag, ger Kungl. Maj:ts förslag 680 kronor vid 10 000 kg,

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

men det är knappast någon som får det. Så snart man kommer över 10 000 kg minskar bidraget, varför det bara är de som balanserar på toppen som får dessa 680 kronor.

Jag har, herr talman, trots allt velat motivera vårt förslag på denna punkt. Jag skall gå fortare förbi de andra sakerna, ty de har varit omtalade förut. Vi har i vår reservation angivit den ståndpunkt, som vi intog och motiverade för några dagar sedan, när vi debatterade priset på smör och margarin, och jag kan därför avstå från att utveckla min talan närmare i det avseendet.

När det gäller fodermedel har vi menat, att man med stor uppmärksamhet bör följa utvecklingen på området. Man kan inte säga någonting bestämt förrän skördeförhållandena på hösten är kända, men skulle mjölkproduktionen tendera att ytterligare minska, tror vi det finns anledning att justera fodermedelspriserna.

I sak har vi egentligen inte gjort några andra anslagsäskanden än dem som utskottet eljest har ställt. Det är bara den avvikelser, att vi vill ändra reservationsanslaget för prisreglerande åtgärder från 183 till 130 miljoner och öka förslagsanslaget för det mindre jordbruket från 58 till 111 miljoner. Det är en överflyttning från det ena anslaget till det andra, som motiveras av den sammanslagning av producentbidrag, kontantbidrag och leveransbidrag som jag förut har talat om. Vi ställer alltså inga ökade krav på statskassan.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till samtliga de reservationer, som har avgivits av herr Näslund m. fl.

Herr HÆGGBLOM: Herr talman! I den kritik, som framförts av herr Svensson i Ljungskile angående svårigheterna att behandla denna proposition, måste jag givetvis instämma ur riksdagens synpunkt. Det har varit en behandling, som självklart måst ske i alltför snabb

takt för att alla de många problem skulle kunna grundligt behandlas, som dock är knutna vid en så viktig sak som en prisreglering för ett helt regleringsår framåt i tiden. Och har vi inte i jordbruksutskottet haft tillfälle att stanna vid alla detaljerna, finns det självfallet inte heller någon möjlighet att göra det i kammaren. Jag skall därför inte gå in på annat än de reservationer, som har bifogats utskottsutlåtandet från högerhåll.

Av naturliga skäl blir denna debatt en direkt fortsättning av förra veckans jordbruksdebatt, och högern bidrar så tillvida till detta, som den av våra reservationer, som gäller subventionerna, har samma syfte som den reservation jag försvarade här i kammaren i onsdags och i lördags, nämligen att söka få till stånd en utredning rörande subventionernas användning och avveckling. Vi har så tillvida, herr talman, gjort en liten ändring i själva yrkandet, som vi i det tidigare yrkandet hade stannat vid att betona enbart utredningen om subventionernas avveckling, medan vi nu tillfogat att utredningen även bör gälla användningen. Det har vi gjort för att markera vad vi upprepade gånger har understrukt men vad kritiken mot oss alltid har förbisett, nämligen att subventionernas avveckling av oss aldrig har avsetts skola ske bara genom ett avskärande vid ett regleringsårs slut. Vi har i motioner och reservationer tidigare understrukt, att avvecklingen måste ske så, att inte produktionen skadas av ett köpmotstånd hos konsumenterna, och självfallet måste avvecklingen ske i fullt samförstånd med alla berörda parter, naturligtvis i första hand med jordbrukets organisationer. När det i den förra debatten gjordes gällande, att denna fråga om subventionerna enbart skulle vara av intresse för jordbrukets organisationer, vill jag dock säga att det endast kan vara fallet om jordbrukets organisationer träder fram och deklarerar, att de

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

inte längre vill ha några subventioner utan vill klara sig själva. I det ögonblicket har inte riksdagen någonting med saken att göra, men så länge vi diskuterar subventionernas kvarvarande under kortare eller längre tid är det givetvis en fråga, som behöver skärskådas också av den anslagsbeviljande riksdagen.

Jag understryker återigen, att en avveckling inte är gjord i en handvändning, och detta framgår av vår begäran om uppgörande av en plan, men den utredning, som bör föregå uppgörandet av en sådan plan, bör diskutera även regler för användningen av subventionerna så länge de nu förekommer. Det visar den situation, vari vi nu befinner oss.

Det har naturligtvis varit oförsiktigt av oss som parti att föra fram frågan om dessa subventioner, just ett valår, då intresset för saklig diskussion gärna får vika för andra beräkningar. Vill man vara med om att tillförsäkra jordbruket en viss bestämd inkomst men göra detta genom mindre subventioner än från andra håll föreslagits, är ju den ofrånkomliga följderna att genomslaget i priserna i konsumentledet måste bli större. Under ett valår blir givetvis en sådan inställning ett kärt föremål för angrepp. Vi hörde ju också i fredags folkpartiets ledare nästan med en stöwares iver jaga i detta spår, fastän han nödgades konstatera att vad vi från högerns sida i fjol yrkade inte betydde mer än ett tidigare införande av just de priser på brödsäd och fläsk, som redan genomförts eller som nu utan reservation tycks komma att godkännas, om riksdagen på denna punkt följer utskottet.

Det har för övrigt varit intressant att under dagarna mellan dessa båda jordbruksdebatter studera de omdömen som fällts om högerns yrkanden och jämföra dem med vad vederbörande kritiker själva i annat sammanhang har uttalat i samma fråga. Jag har därvid

först och främst studerat den regeringsförklaring, som publicerades den 1 oktober 1951. I samband med motivationen till den utredning, som nu tycks förorsaka föräldraparet Norup och Sköld så stora förlossningssvårigheter, talas det om att man skulle skapa möjligheter till en självreglering av produktionsinriktningen och onödiggöra detaljgripanden från det allmännas sida. Det sistnämnda måste väl leda till en sådan friare prisbildning inom ett gränsskydds ram, som högern förordat. Men det hindrar inte herr Norup att karakterisera vår version av tanken på det sättet, att den mer utgör ett uttryck för den ståndaktige tennsoldatens inställning än en realistisk syn på tingen. Situationen år 1952 är inte densamma som situationen år 1951, säger herr Norup. Detta föranleder mig att fråga, om den ansiktslyftning, som bondeförbundet litet då och då tycks vara tvunget att göra för att passa in i sin nya miljö, också innebär att man har dragit ett streck över regeringsförklaringens uttalande om att man skulle försöka åstadkomma en självreglering och onödiggöra detaljgripanden från det allmännas sida i fråga om jordbrukets prisbildning. Detta yttrande fällades som sagt år 1951, och nu säger herr Norup till oss på högersidan, att situationen år 1951 inte är densamma som år 1952. Det skulle vara av intresse att veta, om detta också betyder att regeringsförklaringen av år 1951 i denna del är lagd på hyllan.

I fråga om folkpartiets kritik har jag redan konstaterat, att herr Ohlin i remissdebatten 1951 deklarerade, att folkpartiet var av den uppfattningen att jordbrukssubventionerna borde steg för steg avskaffas. Men när vi på högerhåll nu begär en plan för ett sådant stegvis avskaffande av subventionerna, blir vi föremål för ståndsfall av det slag som kammaren kunde åhöra här i fredags. Vill man vara snäll, kan man ju säga att det i alla fall har gått ett år

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

och fem månader mellan det den förra ståndpunkten deklarerades och den nya nu föres ut i världen.

Mer konstnerad blir man emellertid när man i en av herr Ohlin den 19 maj i år avlämnad motion läser, att en på ett tidigare stadium företagen bättre avvägning mellan priserna på oljeväxtfrö och spannmål hade varit att föredraga och att regeringen får en admonition för att det inte tidigare skett en sådan justering, samt man sedan jämför detta med herr Ohlins försök att nedvärdera högerns förslag i fjol om en friare prisbildning, som just hade möjliggjort en sådan justering i rätt tid.

Det tycks vara gemensamt för dem på bondeförbunds- och folkpartihåll, som har framfört kritik mot högerns ståndpunkt, att man inte tar sina tidigare, även rätt näraliggande uttalanden på fullt allvar. Däremot litar man bergfast på vad som står i högerns motioner — ett mycket realistiskt tänkesätt som jag, herr talman, gärna tar som en komplimang.

Vad som gjort att vi på vårt håll efter förra veckans debatt åter vill aktualisera subventionsfrågan är, att själva diskussionen om subventionerna har blottat en möjlighet för deras utnyttjande som förtjänar uppmärksammas. Regeringen eller kanske rättare sagt en del av regeringen berömmar sig gärna av att subventionsbeloppen ställts till jordbrukets förfogande, utan att man anger att det ju inte är fråga om statens utan om skattebetalarnas medel och att livsförnödenheterna alltså inte blir billigare för folkhushållet genom att de till en del betalas i butiken och till en annan del på skattsedeln. För den enskilda individen blir det många gånger ett olösligt problem att räkna ut, huruvida han tjänar på att han tack vare subventionerna får betala sin egen mat billigare utan att behöva lägga till något på skattsedeln i stället för att han, förutom vad han i butiken betalar för

sin egen mat, också skall på skattsedeln betala för egna och åtskilliga andras livsmedel.

Men det faktum kvarstår att det är regeringen, som föreslagit riksdagen att ställa subventionsbeloppen till förfogande och som har anvisat utrymme för dem i riksstaten. Det är en prestation som vi inte har någon anledning att förneka. Vi överlåter gärna åt koalitionsparterna att sig emellan fördela äran och ansvaret därför. Vad man har gjort har man också i det politiska spelet rättighet att tala om för allt folket. I det avseendet har jag alltså ingen anmärkning att göra.

Men sedan finns det en annan möjlighet att politiskt utnyttja subventionssystemet. Mankan yrka på ytterligare förmåner utöver regeringsförslaget, vilka gör livsmedlen billigare för konsumenterna och inkomsterna större för jordbrukarna genom att låta bäggedera täckas genom subventioner. På detta sätt kan man till de olika väljargrupperna säga: »Så och så mycket i förmåner har vi velat att ni skall få utöver vad alla andra hujder.» Subventionssystemet erbjuder alltså möjligheter till mycket billig valpropaganda för den som är tillräckligt samvetsfri att använda sig av dem.

Det finns dock all anledning att ta allvarligt på detta problem. Det gäller ansevliga summor. Finansministern har i dag på förmiddagen antytt behovet av att under kommande budgetår behöva röra vid subventionsbeloppen för jordbrukets prisreglering. Detta visar hur mycket otryggare för jordbruket den inkomstbildning är som bygger på subventioner än den som bygger på genomslående priser. Detta system skapar också lätt farliga missuppfattningar hos utomstående om jordbrukets ekonomiska förhållanden.

Herr Norup anförde i förra veckans debatt att hela jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse stod bakom den fördelning av subventionerna som han fö-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

reslagit riksdagen att godta. Detta förhållande råder det inte någon tvekan om. Det har för mig utgjort en garanti för att fördelningen är fullt acceptabel, när det gäller såväl innevarande regleringsår som det nästkommande, som vi nu diskuterar.

Med samma rätt som herr Norup kunde hänvisa härtil, kan emellertid jag hänvisa till att jag ännu inte träffat någon jordbrukare, som inte hellre än det retroaktiva grisbidraget hade velat ha en vid lämplig tidpunkt införd prishöjning på fläsk. Inkomstfördelningen hade väl då blivit ungefär densamma som med grisbidraget, men inkomsthöjningen hade inte behövt kännas som en allmosa och inte blivit beledsagad av vedermälen från grupper som står utanför. Det är således i det långa loppet tryggare för jordbruket, att priserna får slå igenom i konsumentledet och subventionerna begränsas i möjligaste grad.

Men på tal om grisbidraget är dess avveckling omnämnd i denna nya proposition. Detta bidrag har ur vår synpunkt fördelen av att vid införandet vara åtföljt av en plan för avvecklingen och att avvecklingen enligt denna plan börjar långt före regleringsårsskiftet den 1 september. Det är en exemplarisk uppläggning av en subvention och dess avveckling, och det är beklagligt att det för andra subventioner inte föreligger någon sådan avvecklingsplan. Visserligen utgör minskningen från detta års 495 miljoner kronor i subventioner till nästa års 275 miljoner en sympatisk form av subventionsavveckling, för vilken vi givetvis också skall uttala vårt erkännande, om vi vill vara rättvisa. Såvitt jag förstår riskerar man inte annat än vid katastrofal missväxt, att detta subventionsbelopp behöver höjas. Överenskommelsen med jordbrukets organisationer innebär nämligen att kompensation för eventuella löneförhöjningar skall ske genom prishöjningar på jordbrukets produk-

ter och inte genom subventioner såsom vid årets lönehöjningar.

Trots det sänkta subventionsbeloppet är det likväl allvarliga förhållanden, som jag skall be att få peka på. Om vi i kalkylen letar efter vilka prishöjningar som har inträffat eller beräknas skola inträffa på kapitalkostnaderna, frakterna, förnödenheterna o. s. v., visar det sig att dessa uppgår enligt det ena alternativet i fråga om ränteberäkning till 134 miljoner och enligt det andra till 181 miljoner, om vi borträknar kostnadsökningar för arbetskraft. Nu är subventionsbeloppen ändock större än dessa under året inträffade kostnadsökningar. Det betyder alltså, att alla kostnadsökningar under nästa regleringsår för att frakta produkterna, köpa kraftfoder och konstgödsel, avlöna personalen i mejerier och dylikt och för alla de mindre förnödenheter, som jordbruket förbrukar, till sista öret blir täckta av subventioner. Inte en krona får slå igenom i priserna. Därtill är subventionsbeloppet så mycket högre än de inträdda kostnadsökningarna, att när vi kommer fram till den sista augusti nästa år är det ännu 50 till 80 miljoner kronor av arbetskostnadsökningen från 1951 som täckes av subventionerna.

Kan det vara rimligt att vi bygger upp ett prissystem för jordbruket, som alltså låter arbetskostnadsökningar, gällande från den 1 januari 1952, plus alla omkostnadsökningar, som inträder från den 1 september 1952 till den sista augusti 1953, stå kvar utan att fullt ha slagit igenom i priserna när nästa regleringsår inträder? Vi löper då risken att innan dess ha haft en ny avtalsförhandling, som vi alltså måste föra utan att veta vilken inverkan 1952 års avtal till sist kommer att ha på prissättningen här i landet. Det kan väl i varje fall inte vara tillfredsställande att vi på detta sätt löper ut i det ovissa när det gäller subventionernas användning.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

Vad vi således framför allt syftar till, när vi yrkar på denna utredning om subventionerna, är att få fram en plan, så att man, när man sätter in ett subventionsbelopp, är beredd på att det inte får stå kvar hur länge som helst innan det får slå igenom som prisförändring i konsumentledet.

Nu har jordbruksnämnden i år gjort ett uttalande i en mycket betydelsefull subventionsfråga. Det gäller den subvention, som vi kallar för allmänt mjölkpristillägg och som nu uppgår till 4,5 öre per kg mjölk och som per år beräknas kosta 169 miljoner kronor. Jordbruksnämnden har såsom det är citerat i propositionen gjort det uttalandet, att denna subvention enligt nämndens mening bör avvecklas så snart möjlighet uppkommer att ersätta densamma med däremot svarande prishöjningar i konsumentledet. Man uttalar vidare att denna subvention bör anses ha tillfällig karaktär. Vi har observerat, att jordbruksministern inte på något ställe tagit ståndpunkt till detta mycket tydliga uttalande från jordbruksnämndens sida, ett uttalande, som självklart ligger inom ramen för en subventionsavveckling, som vi från vår sida är intresserade av.

Jag är fullt på det klara med att det är klokt att reservera en del av denna frågas avgörande till dess vi vet hur lönerörelserna ser ut i januari 1953. Skulle lönerörelserna bli av så liten omfattning, att det blir utrymme för subventionernas avveckling, menar jag att det ändå är att gå litet för långt framåt i tiden att låta frågan om ett fullföljande av jordbruksnämndens förslag anstå ända till dess regleringsåret är slut. Därför har vi ställt det yrkandet i vår reservation, att riksdagen skulle uttala sig för att frågan om subventionerna skulle läggas fram till höstriksdagen. Skälet är att i den mån en sådan utredning kommer fram till ett förverkligande av jordbruksnämndens tanke på att avveckla något av det

allmänna mjölkpristillägget — då man väl också låter konsumtionsmjölken stiga i pris — är det önskvärt att man på öret vet, vad som kommer att ske på den punkten, när alla våra arbetar- och arbetsgivarorganisationer går till avtalsförhandlingar på det nya året. Endast detta har gjort, att vi har ställt upp denna tidsplan, att svaret bör vara framme vid höstriksdagen. Jag tror att det finns åtskilligt som talar för detta.

Jag ber, herr talman, att med vad jag här sagt beträffande subventionerna få yrka bifall till reservation nr 4) av herr Hjalmar Nilsson m. fl.

Sedan har vi i vår motion stannat vid en annan liten detalj, som i någon mån oroar oss. Det slöts — den 1 april tror jag — ett avtal mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation. I det avtalet tog man också upp frågan om hur man skulle ställa sig om det blev löneförhöjningar på nyåret 1953. Den överenskommelse som där träffades gick ut på att om jordbrukets kostnader skulle öka till följd av löneförhöjningar efter nya kollektivavtal för lantarbetare eller andra arbetargrupper, skulle jordbruket — oavsett fyraprocentsregeln — äga rätt att erhålla kompensation härför genom prisförhöjningar på sina produkter. Såvitt jag förstår är denna formulering fullt i överensstämmelse med de direktiv, som gäller för priskontrollnämndens medgivande av prisförhöjningar på alla de varor, som står under priskontrollnämndens bestämmande. Ur den synpunkten är således inte överenskommelsen på något sätt uppseendeväckande. Den ger endast åt jordbruket samma rätt som andra näringsgrenar har när det gäller att genom prishöjningar få ökade arbetskostnader täckta.

För min del hade jag sedan inte observerat, att när denna överenskommelse omskrevs i propositionen, hade en mycket viktig detalj fallit bort, nämligen att denna prishöjning skulle ske

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

oavsett fyraprocentsregeln. Innan jag emellertid fått denna proposition i min hand hade Aftontidningen observerat detta och i en ledare påpekat att jordbruksministern här intagit en ståndpunkt, som icke överensstämde med överenskommelsen med jordbrukets organisationer. Det kom inte någon som helst kommuniké om huruvida Aftontidningens tolkning var felaktig eller inte, men med den ställning Aftontidningen har kan självfallet dess påpekande inte negligeras. Det gjorde att vi i vår motion yrkade att riksdagen skulle bringa klarhet på denna punkt och göra ett tydligt och klart uttalande i överensstämmelse med den mellan jordbrukets förhandlingsdelegerade och jordbruksnämnden träffade överenskommelsen.

När denna fråga behandlades i jordbruksutskottet, möttes vi av den för oss mycket chockerande uppfattningen från socialdemokratiskt håll att, såsom det ordagrant yttrades i utskottet, det var en »mycket väsentlig skillnad» mellan överenskommelsen och Kungl. Maj:ts proposition. Sedan det uttalandet skett måste vi självklart med ännu större iver försöka få denna fråga utredd.

Aftontidningen har ännu en gång i en senare ledare behandlat denna fråga och vidhåller sitt tidigare yttrande och säger till slut, att oklarheten på denna viktiga punkt kan vålla betydande svårigheter vid kommande prisförhandlingar med jordbruket. I det uttalandet vill jag på det fullaste instämma. Oklarhet på denna viktiga punkt kommer att vålla betydande svårigheter vid kommande prisförhandlingar med jordbruket.

Innan jag, herr talman, ställer något yrkande om bifall till den av oss i reservationen gjorda tydliga och klara formulering, som utesluter varje oklarhet och som helt ansluter sig till överenskommelsen, avvaktar jag den deklaration som jag förmodar jordbruksministern kan ge oss. Jag räknar med

att om den skall vara till fyllest måste den ske å regeringens vägnar och att debatten här i kammaren kommer att klargöra att regeringsblocket utan reservation ställer sig bakom den deklaration, som jordbruksministern kan ge oss. Jag väntar med att ställa yrkande på denna punkt tills vi har lyssnat till vad som i det fallet kan sägas.

Jag skall inte ge jordbruksministern någon anvisning att komma ur klämma — om det nu är någon klämma — men vill helt allmänt säga, att denna proposition inte är så välskriven som de propositioner vi tagit emot tidigare. Det finns även andra punkter där man hade önskat en klarare och bättre formulering, men på denna punkt är formuleringen så otillfredsställande, att vi verkligen behöver ett klargörande av hur det ligger till.

Beträffande vad herr Waldemar Svensson i Ljungskile har sagt skall jag inte uppta någon polemik i annat avseende än att göra en deklaration på en punkt. Det gäller den gamla omdiskuterade frågan huruvida producentbidraget skall få fortsätta från den ene ägaren av ofullständigt jordbruk till den andre.

Folkpartiet har mycket tydligt engagerat sig för att producentbidraget skall slås samman med andra mjölkbidrag till ett allmänt utgående differentierat bidrag, som följer jordbruken så länge som de över huvud taget har en brukare. Som jag ser saken är det ingen hjälp åt en framtida brukare att man på detta sätt med riksdagsbeslut vid ett jordbruk knyter en årlig inkomstsumma. Den som får nytta av det är den förste innehavaren. När han säljer gården kan han säga till köparen: Om du köper mitt jordbruk och producerar så och så mycket mjölk, har du en säker inkomst i form av de statliga tilläggen. Denne köpare betalar då en summa pengar för att få del av denna fördel under sitt fortsatta ägande av gården. Vad han i sin tur kan

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

hoppas på är att få en köpare, som i sin tur är villig betala det kapitaliserade värdet av dessa producentbidrag.

Det är väl bättre att göra såsom vi beslöt år 1947 och som jordbruksministern och utskottet här har föreslagit: att vid ägoöverlåtelse låta tillträdaren sväva i ovisshet om huruvida han får detta statliga bidrag eller inte. Han behöver därför endast betala ägaren vad gården, fastigheten eller brukningsdelen kan vara värd i den allmänna marknaden utan hänsyn till några dylika bidrag. Om sedan lantbruksnämnden vid sin omprövning finner att han bör få detta producentbidrag, får han en verklig hjälp under hela sitt fortsatta brukande av gården. Han behöver således inte betala den förre ägaren för att ärligen lyfta hjälpen.

De uppmjukningar, som jordbruksministern föreslagit både på denna punkt och i fråga om andra punkter när det gäller producentbidrag, gör att jag tycker att förslaget är väsentligt mera acceptabelt nu än det någonsin förr har varit. När debatten höll på att sluta förra veckan, riktade jordbruksministern en vädjan till kammaren att i fråga om jordbrukspolitiken försöka nå fram till något så när enighet. Vår partiledare accepterade den linjen, och jag hoppas att den hövliga kritik, som jag här i dag framfört, inte på något sätt kan tydas annat än som marginalanteckningar till en uppslutning till det program, som vi antog 1947.

Jag vill för min del — och jag tror att jag kan tala på mitt partis vägnar — säga att jordbruket har all anledning att hålla styvt på detta 1947 års program. Den gärning som dåvarande jordbruksminister Sköld utförde, när han lyckades ena sitt stora arbetarparti kring en så positiv jordbrukspolitik som den som utformades i 1947 års riktlinjer, gav oss ett arv att förvalta som jag sannerligen anser att det svenska jordbruket har all anledning att

alltjämt räkna som en betydelsefull tillgång. Det är ingen glädje varken med jordbrukspolitik eller försvarspolitik, om skillnaderna görs större än de är. Kritikrätt förbehåller vi oss i detaljer, men jag vill säga att utformningen av 1947 års program och dess mål, att skapa samma möjlighet för jordbruket som andra näringsgrenar till en skälig inkomst och del av välfärdsstegringen, innebär en formulering som även när man ser saken från den allvarliga sida som herr Svensson i Ljungskile här gjorde, då han talade om folkflyttningen från landsbygden, är av ofantligt stor betydelse. Den folkflyttning som nu sker och som, om man får tro statistikerna, kommer att skapa stora svårigheter inom en nära liggande framtid, må vara förorsakad av tätorternas möjligheter till nöjen, bildning eller dylikt. Klart är emellertid att den aldrig skulle gjort sig gällande med sådan styrka, om inte tätorternas näringsgrenar hade kunnat bjuda den ungdom, som sökt sig dit av mer eller mindre djupgående skäl, bättre arbetsinkomster än vad jordbruket gör. 1947 års politik, som jag har tolkat den, försöker föra oss framåt mot att denna skillnad mellan tätort och landsbygd skall bli så liten som möjligt. Och på väg fram emot detta mål må vi med kännedom om hur den reella löneklyftan mellan jordbrukets arbetare och industriens arbetare minskats säga, att den proposition som är föreslagen för nästa regleringsår betyder ett lämpligt steg framåt emot en sådan utjämning.

Herr SVENSSON i Ljungskile (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara yttra mig om en punkt där jag anser att herr Hæggbloom på ett felaktigt sätt refererat vad jag har sagt och där jag alltså vill göra en rättelse. I övrigt skall jag inte ta upp någon polemik.

Herr Hæggbloom sade att jag skulle ha framställt saken så, att producentbidraget var en inkomstsumma som föl-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

jer respektive jordbruk så länge det har en brukare. Det är, herr Hæggbloom, alldeles felaktigt om det skulle avse ett referat av vad jag har sagt eller av vår ståndpunkt. Vi har både nu och tidigare sagt att denna differentiering eller vad man vill kalla det bör vara en integrerande del av jordbruksregleringen och bör omprövas undan för undan på samma sätt som andra stödåtgärder. Det skiljer sig alltså inte från dessa andra stödåtgärder. Det är ju inte bara ett sådant här producentbidrag som kan påverka jordvärdets kapitalisering. Det kan ju varje form av jordbruksstöd göra. Även storjordbrukens höga spannmålspriser och andra förmåner kapitaliseras i höga jordvärden, om jag inte alldeles missuppfattat underrättelserna söderifrån.

Herr ANDERSSON i Tungelsta: Herr talman! Vid uppgörandet av prisregleringen för det kommande produktionsåret har departementschefen i den proposition, som ligger till grund för utskottets behandling, ordat något om den allmänna målsättningen för jordbrukspolitiken. Liksom vid den målsättning, som man hade vid uppgörandet av kalkylen i den prisreglering som ligger till grund för jordbrukspriserna innevarande regleringsår, har man räknat med som en grundprincip, att livsmedelsproduktionen skulle ges om möjligt den omfattningen, att den i huvudsak täckte behovet av livsmedel i landet. Prisutvecklingen på den internationella marknaden då det gäller livsmedel kännetecknas ju av sjunkande priser, medan prisutvecklingen på hemmamarknaden går i motsatt riktning, på grund av i främsta rummet höjda löner. Exportmarknaden betecknas som oviss i ännu högre grad under innevarande år än den var vid början av förra året. En begränsning av produktionen av de jordbruksprodukter, som man räknar med att kunna exportera, har därför ansetts böra eftersträvas, och det innebär, att man måste begränsa

oljeväxtodlingen och i viss utsträckning även smörproduktionen. Det är alltså den inriktning som man måste eftersträva samtidigt som man söker stimulera brödsädsodlingen och göddjursproduktionen.

Den produktionsvolym, som man räknar med för nästa regleringsår, skulle enligt kalkylen ligga tre procent högre än den produktionsvolym som har räknats med under innevarande regleringsår.

Jordbruksutskottet har i allt väsentligt tillstyrkt den föreliggande propositionen, som ju innebär ett godkännande av den överenskommelse som träffats mellan jordbruksnämnden och jordbrukets representanter i förhandlingsdelegationen. Vid upprättandet av årets kalkyl har man enligt riksdagens uttalande 1951 övergått till ett nytt basår. Den kalkyl över jordbrukets inkomster och utgifter, som ligger till grund för den föreliggande propositionen, visar oss en brist på 171 miljoner kronor. Detta underskott föreslås nu skola täckas genom prishöjning på vete, kött, fläsk och någon höjning av ostpriset, vilka höjningar beräknas skola ge 41 miljoner kronor, medan återstoden av dessa 171 miljoner kronor skall täckas genom statliga pristillägg på mjölk.

Det inkomsttillskott, som därigenom tillföres jordbruket, kommer ju i huvudsak att tillföras de mindre och medelstora jordbruken. Jordbruk med mindre än 20 hektar producerar enligt beräkningar omkring 75 procent av mjölken här i landet och omkring 70 procent av slakten. Det är alltså uppenbart att de prisförbättringar, som tillföres genom den här föreslagna regeltillföres jordbruket, kommer ju i huvudsak, i huvudsak kommer det mindre och medelstora jordbruket till godo.

Det har föreslagits att fyraprocentregeln skall gälla beträffande den uppgörelse som nu sker, och det finns från utskottets sida inte någon erinran mot det. I en reservation av herr Hjalmar

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

Nilsson m. fl. har yrkats att riksdagen skall instämma i utskottets allmänna synpunkter på prisregleringen, där utskottet har följt departementschefen, men härutöver göra ett uttalande bl. a. om förtydligande av propositionen. Det var den reservationen, som herr Hæggbloom nyss talade för, när han uppmanade jordbruksministern att göra en deklaration. Jag skall för min del inte göra något uttalande som kan föregripa vad departementschefen kan ha att anföra, men det kanske på grund av det uttalande som herr Hæggbloom gjorde beträffande behandlingen i utskottet bör sägas några ord om utskottsmajoritetens syn på denna sak.

Om den skillnad som föreligger mellan reservanternas förslag och utskottsmajoritetens skall betecknas som stor eller liten är väl en bedömningsfråga. Jag tror inte att någon inom utskottet ansåg att det var någon mycket stor skillnad mellan vad som sägs i dessa båda uttalanden. Nu tror jag att även herr Hæggbloom vid närmare eftertanke går med på att det kanske är ganska klokt att göra det uttalande från riksdagens sida som innefattas i propositionen och i utskottets förslag.

Enligt Kungl. Maj:ts och utskottets formulering skall, därest jordbruket under regleringsåret ställes inför krav på nya kostnadsökningar till följd av löneutvecklingen på grund av nya kollektivavtal för lantarbetare eller andra grupper, denna fråga tas upp till överläggning mellan jordbrukets organisationer och statens jordbruksnämnd. Det är väl tillräckligt att man på det sättet från riksdagens sida säger att, därest det uppstår ett sådant läge, denna fråga skall tas upp till överläggning mellan de båda parterna. Ett bifall till reservanternas yrkande torde väl få tolkas så, att det innebär, att jordbruket äger att erhålla kompensation genom prishöjningar på jordbrukets produkter. Jag vill fråga herr Hæggbloom, om han inte också tycker, att det kan vara för-

siktigare att säga, att man skall uppta förhandlingar i ett sådant läge, i stället för att man ifrån riksdagens sida säger till vederbörande parter att i händelse de kommer överens om sådana lönehöjningar är jordbrukarna på förhand garanterade täckning för merkostnaderna genom höjning av priset på jordbrukets produkter. Den bindningen ansåg utskottsmajoriteten vara olämpligt att göra i detta sammanhang.

Jag har med detta velat redovisa den syn på denna fråga som, så vitt jag kunnat fatta, majoriteten inom jordbruksutskottet har haft. Reservanterna har i reservation nr 6) yrkat, att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t och begära, att riksdagen till höstsessionen i år får ta ställning till en plan för subventionernas användning och avveckling när det gäller jordbrukets produkter. Den frågan debatterades ju för en vecka sedan här i riksdagen, och herr Hæggbloom har nyss ägnat mycken tid åt att ytterligare motivera den ståndpunkt, som han och hans medreservanter har intagit på den punkten. Jag skall inte upprepa de argument som anförts mot detta förslag. Jag vill bara säga, att det alltså förefaller mig som om det vore ganska opåkallat att skriva till Kungl. Maj:t och begära en sådan utredning angående användningen och avvecklingen av subventionerna på jordbrukets område. Jag utgår nämligen ifrån, att det inte finns någon som önskar upprätthålla subventioner längre än vad som är nödvändigt, och jag tror att de kommer att avvecklas, i den mån det finns möjligheter att göra detta med hänsyn till det läge som föreligger, när avvecklingen blir aktuell.

Å andra sidan bör det väl vara klart, framför allt med tanke på vad som skett under innevarande år, att Kungl. Maj:t bör ha möjlighet att i de fall då detta är nödvändigt tillgripa mer eller mindre tillfälliga subventioner. Det kräves alltså här många gånger att man

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

kan laga efter läglighet, då det gäller denna prissättning. Jag tror inte att herr Hæggbom på allvar vill göra gällande, att den subventionering som skett under innevarande år och som nu föreslås, utan vidare hade bort ersättas med prishöjningar i motsvarande grad. Jag tror inte att det hade varit till gagn vare sig för jordbruket eller för samhället i dess helhet att på en gång höja jordbrukspriserna på ett sätt, som säkerligen skulle mött mycket stark reaktion från konsumenternas sida.

Då det gäller bemyndigandet har såväl utskottet som reservanterna rekommenderat, att Kungl. Maj:t bör lämnas bemyndigande att redan under innevarande sommar fastställa priserna på 1953 års skörd av brödsäd. Reservanterna föreslår att detta bemyndigande skall åtföljas av ett förbehåll. I den reservation som herr Svensson i Ljungkile yrkade bifall till finns sålunda ett förbehåll att priserna under vissa omständigheter skall justeras nedåt. Jag tror detta är en ganska allmän önskan, och jag fann inte under behandlingen i jordbruksutskottet att det var någon som hade någonting emot att priserna på spannmål skulle kunna justeras nedåt igen. Tvärtom framgår det av vad herr Svensson i Ljungkile nämnde att från många håll har yrkats att treöreshöjningen inte skall komma till stånd, ett yrkande som det emellertid inte varit möjligt att tillmötesgå men som visar att man från jordbruksutskottets sida säkerligen gärna önskat att priserna hade kunnat sänkas.

Men detta är en sak. En annan är, att man redan nu genom ett uttalande binder Kungl. Maj:t på denna punkt, och det har jordbruksutskottets majoritet inte ansett vara lämpligt.

Utskottet har haft att taga ställning till departementschefens förslag angående ändrade grunder för producentbidraget. Den föreslagna ändringen där anknyter till det förslag, som den s. k.

producentbidragsutredningen avlämnade under förra året, och utskottets majoritet har i huvudsak anslutit sig till departementschefens förslag. Reservanternas förslag, som herr Svensson i Ljungkile i sitt anförande här har motiverat, förordar att vissa grupper av jordbrukare skall få ett något högre bidrag än de får enligt utskottsmajoritetens förslag. Herr Svensson i Ljungkile var själv med bland de sakkunniga, som hade att utreda denna fråga och som har framlagt de förslag till producentbidrag, som propositionen har tagit upp och utskottet i allt väsentligt har godkänt. Det kan väl inte vara på det sättet att vad herr Svensson i Ljungkile nu föreslår, och vad han var med om att föreslå för några månader sedan, innebär så vitt skilda ting, att det är utomordentligt angeläget att här följa herr Svenssons i Ljungkile förslag av i dag, i stället för att följa de förslag som finns i propositionen och som herr Svensson varit med om att för mycket kort tid sedan föreslå?

Reservanterna föreslår dessutom, vilket kanske är det som herr Svensson i Ljungkile fäste största vikten vid, att nytillträdande jordbrukare skall erhålla producentbidrag utan särskild prövning. Som redan förut nämnts här i debatten tilldrog sig denna fråga mycket stor uppmärksamhet vid behandlingen av 1947 års riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken. Man stannade då inför den principen, att det skulle i huvudsak vara de nuvarande innehavarna av ofullständiga jordbruk som skulle tillerkännas producentbidraget. Att nu besluta en sådan ändring, att även alla nytillträdande jordbrukare skall erhålla detta, måste ju innebära, att man ifrån riksdagens sida inte längre vidhåller 1947 års beslut. Ett bifall till reservanternas förslag skulle otvetydigt innebära, att innehavarna av de ofullständiga jordbruken ansåg sig för all framtid tillförsäkrade en subven-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

tion av staten. Man kan nog inte bortförklara det faktum, att vid försäljning till en ny ägare bleve värdet av denna subvention i så fall kapitaliserat i köpeskillingen och därigenom förlorade det värde, som dessa producentbidrag ha.

Jag skall inte gå in på herr Svenssons i Ljungskile långa, rent principiella resonemang beträffande småbrukarna och deras framtid. Han ansåg, att bortrationaliseringen av småbruken kommer att gå i alltför hastig takt, om man inte låter alla behålla producentbidragen. Han sade vidare, att när de många 50- och 60-åringar, som nu är innehavare av ofullständiga jordbruk, om någon tid inte längre kan ha dessa kvar, finns det inga yngre, som vill ta vid. Denna skildring är nog ganska riktig, åtminstone vad det gäller förhållandet på vissa platser, men vad säger då detta? Såvitt jag förstår säger det, att dessa små ställen inte längre accepteras av unga människor, som vill starta sin ekonomiska verksamhet i livet. De vill inte acceptera den levnadsstandard, som de måste finna sig i om de skall föda sig på ett ofullständigt jordbruk. De unga vill ha ett arbete, som ger dem en levnadsstandard jämförbar med den som de kan få genom andra arbeten. Själva grundfrågan är väl just, hur man skall bära sig åt för att få dessa ofullständiga jordbruk så beskaffade, att de kan ge en tillräcklig utkomst, som accepteras av de unga. Det är ju detta som 1947 års beslut avser att leda fram till.

Jag skall inte gå in på alla de resonemang och förslag, som innefattas i reservationerna till utskottsutlåtandet. Reservanternas förslag om sänkning av priset på smör och margarin diskuterades ingående här i kammaren för en vecka sedan. Det återfinns nu i detta betänkande, där man yrkar på en sådan sänkning. Jag skall inte heller upprepa de argument, som framfördes mot detta förslag. Om det skulle bifallas,

måste det innebära, att man skaffar de pengar som på detta sätt tillföres jordbruket på annat håll, men den saken har reservanterna inte talat om.

De prisförbättringar och subventioner, som tillföres jordbruket genom den föreliggande prisuppgörelsen, utgår som jag sade redan i början av mitt anförande till allra största delen till den produktion, som bedrivs inom det mindre och medelstora jordbruket. Jag skulle vilja säga, att den utvecklingen bör hälsas med tillfredsställelse. Det större jordbruket är alltjämt överlägset det mindre i fråga om lönsamheten, och i den mån man på detta sätt kan ge det mindre jordbruket de prisförbättringar som kommit till stånd är det i dagens läge säkerligen ganska tacknämligt. Det är min förhoppning, att man i framtiden vid prisuppgörelser på jordbrukets område skall kunna följa den linje som denna proposition har påbörjat.

Herr talman! Jag skall sluta mitt anförande med att yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter.

Herr PETTERSSON i Dahl: Herr talman! Herr Svensson i Ljungskile började sitt anförande med en kritik emot att vi nu så sent behandlar jordbrukets prisreglering. Han påtalade också att vi haft för litet tid till ärendets behandling i jordbruksutskottet med följd att det samma sedan här i kammaren skall behöva trängas med andra stora frågor.

I viss mån har naturligtvis herr Svensson rätt, men annars tycker jag nog att vi i jordbruksutskottet tog mycket stor hänsyn till honom. Herr Svensson hade svårigheter med att kunna avge sin reservation i tid, och detta togs mycket stor hänsyn till, vilket jag tycker han bör kunna erkänna. När vi hade debatt här onsdagen i förra veckan måste herr Svensson resa härifrån — det var Nykterhetsfolkets dag dagen därpå. Jag vet inte om detta var anledningen, men tal-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

mannen slöt i varje fall kammardebatten rätt tidigt för att börja på fredagen igen, så att herr Svensson skulle kunna vara med då. Jag tycker nog att herr Svensson bör vara tämligen nöjd med att det sålunda har tagits all möjlig hänsyn till honom.

I början av sitt anförande yttrade herr Svensson i Ljungskile att vi har en stark regering. Det kanske enligt hans mening inte spelar någon roll, om här anföres kritik, ty beslutet skulle under alla förhållanden vara klart i förväg. Ja, men då kan jag genmäla att vi har också en vaken opposition, och detta är naturligtvis bra. Nu vet jag inte vad det beror på att första kammaren inte hade någon debatt i denna fråga alls — utskottets förslag togs utan debatt. Jag vet som sagt inte vad detta kunde bero på, men det kanske var så att oppositionen inte var vaken den gången.

Vad beträffar de allmänna invändningar, som herr Svensson gjorde emot uttalanden i utskottsutlåtandet och propositionen, så var han särskilt förargad över att man gör vissa prognoser och försöker påverka utvecklingen i den riktningen, att mjölkproduktionen hållas tillbaka till förmån för spannmålsodlingen. Men han var inte alls säker på att man når åsyftad verkan på det sättet. Det är väl ändå alldeles otänkbart att man skulle kunna påverka utvecklingen på sådant sätt, att den helt följer de spår som man kanske helst önskar.

Herr Svensson var emellertid särskilt ond för att man höjer vetepriset med 13 öre och menade, att man får inte ett enda hektar vete mer odlad genom detta. Vidare tycker han — det framgår också av reservationen — att man bör sänka priset, och därför vill han inskränka på Kungl. Maj:ts fullmakt härvidlag, ty om det fanns möjlighet därtill borde priserna justeras nedåt. Nu var herr Svensson förståndig nog att tillägga, att jordbrukarna ju har sått och vet något så när, vad de skall få för skörden, och

att man därför givetvis inte nu kan göra någon ändring i detta avseende.

Det är som bekant så, att man gärna vill veta, åtminstone ungefär, när man planerar sådden på våren, vad man kan få för den skörd man kommer att bärga. Detta är också fullt berättigat. Praktiskt taget alla människor vet ungefär vad de får för sitt arbete. Det vill en löntagare veta, en lärare vid en skola, som t. ex. herr Svensson i Ljungskile och herr Hæggholm; de vill veta sin löneställning och vad de får för sitt arbete. Om jordbrukarna kan få någon garanti för den »löneställning» de får, d. v. s. de priser de får för den skörd de bärgar, är väl inte detta mer än riktigt.

Jag föreställer mig att herr Svensson i Ljungskile menar att det skall bli en god skörd och att man därför skulle ha möjlighet att justera priserna nedåt. Men om, herr Svensson, det inte blir en god skörd, då bör väl Kungl. Maj:t ha fullmakt att också justera priset uppåt? Skall jordbrukarna ha ersättning för sitt arbete, måste väl priset regleras efter skördeutfallet.

En reservation gick herr Svensson, så vitt jag kunde förstå, mycket hastigt förbi. Det var den som står under punkt 8 och gäller regleringen av fodersäd och andra fodermedel. Där är den gamla tanken upptagen, att man skall justera priserna på oljekraftfoder och hönsfoderblandning med hänsyn till i motionerna framförda synpunkter. Detta vill alltså reservanterna tillstyrka. De synpunkter som i motionen åberopas går ut på att det är särskilt viktigt för det mindre jordbruket att produktionsvolymen inte minskas. Man framhåller också att det bör göras en måttlig sänkning av priset på oljekraftfoder, och man föreslår, att priset på standardiserad hönsfoderblandning hålles så lågt som möjligt med hänsyn till äggproducenternas berättigade krav att få något med av den beräknade höjningen av priset på jordbrukarnas egen arbetskraft. Detta skall man alltså göra genom

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

att sänka priset på det standardiserade hönsfodret.

Vi hade denna fråga under debatt också i onsdags. Jag tillät mig då säga att som jordbrukare bör man naturligtvis hälsa detta med mycket stor tillfredsställelse, ty detta foder är ett alldeles utmärkt svinfoder, särskilt till grissuggor. Det går mycket bra till ungdjur, och det kan även med fördel användas till mjölkko-foder. Men om herr Svensson skall få det som han vill härvidlag, måste det finnas en garanti för att detta låga pris verkligen gynnar hönsuppfödarna, alltså kommer dem till godo. I annat fall kan de uppfödare, som producerar 4 000 å 5 000 grisar, ju få nytta av det. Jag skulle gärna vilja att herr Svensson nästa gång han kommer upp i debatten talar om hur det skall gå till. Vi andra är mycket intresserade av att få veta det. Det måste väl bli någon ransonering eller reglering eller rättare sagt socialisering av hela denna kraftfoderhandel, utan detta är det väl ganska otänkbart att man skall kunna nå åsyftad verkan.

Herr Svensson vill gärna göra saker och ting större och värre än de egentligen är. Vi kan ju tänka oss att det är en stor »vetepatron», som han så gärna säger, vilken odlar flera hundra tunnland vete, det kan bli tusentals säckar som han säljer och får detta höga pris, 53 kronor, för. Enligt den motion, som herr Svensson har väckt, skall han kunna köpa hönsfodret för 42 kronor per säck, och han tjänar då 10 kronor på varje säck. På 1 000 säckar gör det 10 000 kronor. Det är givet att detta är en mycket fin affär för denne store veteodlare. Vi får nu säkerligen höra av herr Svensson hur detta skall handhas.

Herr Svensson dröjde särskilt länge vid regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter och motiverade detta med att reservationen härom betyder mest. Denna reglering skall vara till stöd för det mindre jordbruket. Producentbidraget skall bindas vid jord-

bruksregleringen och helt frikopplas från rationaliseringen. Herr Svensson sade, att han inte kunde förstå hur bondeförbundets ledande män i regleringen kunde slå vakt om åtgärder som rationaliserar bort de mindre jordbruket. Vi har tidigare diskuterat detta, och därvid har det från vår sida framhållits — vilket jag kan upprepa nu — att vi vill göra allt som tänkas kan för att försöka hålla de mindre jordbrukarna kvar vid torvan. Jag är inte säker på, och det har jag sagt tidigare i Jordbruksutskottet, att man med herr Svenssons metod får strömmen att vända, eller att jordbrukarna, de mindre, stannar kvar. För närvarande sysslar två utredningar med detta spörsmål. Den ena undersöker möjligheterna att skapa speciella odlingar av mera arbetskrävande art för det mindre jordbruket för att på det ena eller andra sättet ge dessa jordbruk en liten förmånsställning. Den andra, som tillsatts av den nuvarande jordbruksministern, skall försöka komplettera de mindre jordbruket med skog o. d. Vi bör kanske vänta och se vad dessa utredningar kommer fram till.

En annan utredning, den s. k. producentbidragsutredningen, i vilken herr Svensson i Ljungskile varit med, har lagt fram ett förslag till producentbidrag, som nu finns på kammarens bord, och det är detta vi i dag skall ta ställning till. Nu säger herr Svensson i sin reservation, att producentbidragsutredningen enligt direktiven hade en ram på 70 miljoner att röra sig inom. Jag har läst direktiven och funnit att där står, att man bör inte öka kostnadssumman men att man bör försöka att inom ramen för densamma få en annan utformning av producentbidraget. Detta är egentligen direktivens innebörd. Då har utredningen kommit fram till det förslag jordbruksministern lagt fram och som jordbruksutskottet justerat litet grand för de allra lägsta grupperna. Jag vet inte om vi kan få en förklaring av

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

herr Svensson i Ljungskile, när han kommer upp i debatten, till att man inom utredningen inte lade fram ett annat förslag. Det bör finnas ganska stora möjligheter till en annan omfördelning.

Man har med all rätt kritiserat att producentbidraget kommer att utgå också till sådana som inte skulle ha det. Det kan vara en jordägare som har flera hundra tunnland avverkningsbar skog eller andra stora inkomstkällor, det kan vara en tjänsteman i mycket hög ställning eller en affärsman med stora inkomster. Jordbruksutskottet har därför föreslagit att man skall införa en strängare behovsprövning, så att detta sociala bidrag — ty det är ingenting annat än ett socialt bidrag — inte utgår till sådana som inte ekonomiskt behöver det.

Jag har sagt det tidigare och jag upprepar det nu, att enligt min mening är det fullständigt fel att sammankoppla producentbidraget med själva jordbruksregleringen. Det hör inte till jordbruket som sådant utan det är en social angelägenhet, som egentligen skulle handläggas av socialministern och liksom andra sociala bidrag utgå endast till de behövande. Jag hoppas att man så småningom kommer fram till en bättre lösning. Jag är fullt medveten om att det råder stora brister och att systemet behöver läggas om, så att det blir mera rättvist än det för närvarande är. Jag tror också att man bör söka sig fram till en möjlighet att stödja det mindre jordbruket på ett mera effektivt sätt än genom producentbidrag. Jag kan alltså inte ansluta mig till herr Svenssons i Ljungskile tankegång att man skall knyta producentbidraget ännu fastare till jordbruksregleringen, utan jag anser att man skall söka sig fram på en annan väg, utanför jordbruksregleringen.

Jag övergår så till den reservation som avgivits av bl. a. herr Hæggbloom. Han har i debatten lämnat en förklaring till sin reservation. Han nämnde i ett sammanhang att denna proposition inte är så välskriven som man brukar vara van

att finna propositioner ifrån jordbruksdepartementet. I ett helt annat sammanhang sade han — och det slutade han med — att denna proposition ändå är mera tilltalande än jordbrukspropositioner i allmänhet brukar vara. Jag vet inte hur herr Hæggbloom kan kombinera dessa bägge uttalanden, ty de strider fullständigt mot varandra såvitt jag förstår.

Nu kör herr Hæggbloom om igen med den fria prisbildningen, att vi skall avveckla subventionerna och menar, att det är A och O för hela jordbruksregleringen. Han säger i ett sammanhang, att bondeförbundet då och då företar en ansiktslyftning — jag förmodar att herr Hæggbloom därmed menar att vi ändrar uppfattning. Ja, jag vill säga, att vi i varje fall inte alltid tjurigt håller fast vid de uttalanden som vi tidigare i andra sammanhang gjort. Är det ändå inte klokt, herr Hæggbloom, att man rättar sina omdömen efter de olika förhållanden som föreligger. Och man kan väl inte rimligen säga, att förhållandena nu är alldeles lika med dem som var 1951. Det är väl inte säkert att man kan göra de uttalanden som man har gjort i ett visst sammanhang det ena året i ett annat sammanhang året därpå. Om man bedömer frågorna efter deras inpassning i sitt sammanhang måste väl detta, herr Hæggbloom, vara en klok åtgärd, som jag tycker vore värd all respekt. Herr Hæggbloom är emellertid den ståndaktige tennsoldaten, och han säger nu som i onsdags, att om riksdagen hade följt honom i fjol, hade vi haft ett annat läge nu. Och han menar, att denna subventionspolitik från regeringshåll är en mycket billig valpropaganda. Jag tycker nog att herr Hæggbloom här för en mycket billig valpropaganda genom sitt sätt att felaktigt argumentera emot dessa subventioner.

Jag har tidigare i dag yttrat mig om subventioner i allmänhet i samband med den ekonomiska debatten. Jag kan inte ha någon annan mening än att vi i det

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

läge, vari vi nu befinner oss, inte kan undvara subventioner — vi må sedan aldrig så gärna vilja vara utan dem. Ty vi kan inte hoppa upp och ned i pris allteftersom priserna på marknaden fluktuerar.

Herr Hæggbloom kom till slut med en riktig klimax. Han säger att det skulle vara så värdefullt, om man kunde lägga fram för höstriksdagen en plan för avskrivning av subventionerna. Vid de löneförhandlingar som sedan skola komma måste man ha reda på att subventionerna skall försvinna och ta hänsyn till detta vid förhandlingarna. De skall sålunda inte finnas, utan marknadspriserna skall slå igenom i prissättningen, vilket givetvis kommer att inverka på levnadskostnaderna. Jag vill se den förhandlare som ser fram emot ett sådant läge med någon tillförsikt. Jag kan inte se annat än att ett sådant sakernas tillstånd — att man sålunda inte skulle ha den minsta möjlighet att bedöma den blivande prisbildningen — skulle alldeles omöjliggöra förhandlingarna. Man kan naturligtvis då inte göra några förutsägelser beträffande den blivande prisbildningen. Men är det så, att man i princip vill försöka reglera priserna och hålla dem vid en skäligen nivå, så är det väl lättare att komma fram till en uppgörelse i lönerna än enligt Hæggblooms rekommendation.

När jag hörde herr Hæggbloom kom jag att tänka på hur vi tidigare hade det nere i Halland i fråga om jordbrukspriserna. Vårt landskap utgör ju praktiskt taget ett gränsland, som vetter mot västerhavet, och vi har av helt naturliga skäl en mycket liten hemmamarknad. Innan jordbruksregleringen hade genomförts och jordbruksorganisationerna fått den stadga, som de nu har, var vi helt hänvisade till exportmarknaden. Vi var nödsakade att acceptera de priser som exportörerna — i detta fall grossister — erbjöd oss. Det gällde smör, ägg, fläsk och också i viss mån spannmål. Jag kan inte tänka mig att det är 8 — *Andra kammarens protokoll 1952. Nr 23.*

någon lantbrukare där nere som vill ha de tiderna tillbaka, då man helt var beroende av hur priserna växlade. Det rädde då fri prisbildning och det fanns inte några som helst regleringar. Men hur i all världen skall man kunna med tillförsikt emotse en framtid som yrkesman, om man skall återgå till detta system? Det kan jag inte förstå. Om man skall följa herr Hæggblooms tankegång ramlar man tillbaka till detta tillstånd igen, utvecklingen drives minst trettio år tillbaka i tiden. Såvitt jag kan förstå är det herr Hæggblooms tanke att åstadkomma en plan för subventionernas försvinnande inom en bestämd tidsrymd, oavsett hurudan utvecklingen blir. Man kan väl inte det minsta i förväg bedöma hurudan utvecklingen skall bli. Det är mycket som spelar in i det fallet. I en del fall har vi ingen möjlighet att påverka utvecklingen.

Sedan ställde herr Hæggbloom inte något yrkande om bifall till reservation nr 1 utan ville avvakta jordbruksministerns yttrande i kammaren. Och det var nog klokt av herr Hæggbloom att göra. Jag behöver inte heller gå in på herr Hæggblooms resonemang i det avseendet, ty det kommer, antar jag, jordbruksministern att svara på. Men när jag hörde herr Hæggblooms resonemang i fråga om möjligheterna till avtalsuppgörelser under fri prisbildning och att man skall avveckla subventionerna, har jag lättare att förstå herr Hæggblooms reservation på den här punkten. Jag vill i korthet bedöma skillnaden emellan jordbruksnämndens formulering och jordbruksministerns formulering på det sättet, att den helt enkelt består i, att jordbruksministerns formulering är mera avtalsmässigt gjord än jordbruksnämndens. Det kan man däremot inte säga om herr Hæggblooms resonemang under denna debatt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till jordbruksutskottets utlåtande.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

Herr SVENSSON i Ljungskile (kort genmäle): Herr talman! Jag skall inte försöka gå igenom herr Petterssons i Dahl anförande och föra polemik efter hela linjen. Jag vill huvudsakligen rätta ett fel som bägge de föregående talarna har gjort när de har kritiserat min ståndpunkt.

Herr Pettersson påpekade liksom herr Andersson i Tungelsta att jag har varit med i producentbidragsutredningen och där tagit ståndpunkt i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget i propositionen. Ja, men det står i det utlåtande, som herr Pettersson har satt sitt namn under: »Enligt de direktiv, som utfärdades för producentbidragsutredningen, skulle utredningen icke verkställa någon omprövning av de principiella grunderna för det stöd, som innefattas i producent- och kontantbidragen.» Det finns dessutom vid detta betänkande ett särskilt yttrande, i vilket jag säger ifrån att jag icke frångår den uppfattning i fråga om principerna som jag hade år 1947, och jag ber att få tacka jordbruksministern för att det uttalandet i sin helhet har återgivits i propositionen. Det är hederligt och bra gjort. De herrar som påstår, att det finns en tveklugenhet i min principiella inställning, har antingen inte läst propositionen — det har de kanske inte hunnit med — eller också talar de mot bättre vetande.

Herr Pettersson säger att detta bidrag borde vara socialt och inget annat. Låt mig då konstatera vad herr Petterssons ståndpunkt innebär. Den innebär att man först lägger småbrukets arbetskraft till grund för prissättningen, att man sedan sätter generella priser, som slussar över en del av småbrukarnas arbetslön till storbruket, och att man slutligen hänvisar småbrukarna till fattigunderstöd. Det är alltså bondeförbundarnas inställning till landsbygdens småfolk.

Herr HÆGGBLOM (kort genmäle): Herr talman! Jag står i tvekan om huruvida jag nu skall tro mina örons vittnesbörd eller tro mina ögons vittnesbörd, när jag hör herr Allan Andersson säga att jag menat att det går att på en enda gång höja priserna och när jag hör herr Pettersson i Dahl säga att det inte går att höja priserna vid bestämda tidpunkter. Jag var så försiktig att jag skrev upp vad jag sade. Jag sade att en avveckling alltså inte är gjord i en handvändning, och i motionen, som naturligtvis herrar Pettersson i Dahl och Allan Andersson inte har hunnit läsa — det skall jag inte begära — står det: »Som vi här förut anført, är frågan om tidsutdräkten för kostnadsökningars genomslående i konsumentledet en viktig sak.» Vi talar alltså inte om tidpunkten, utan om tidsutdräkten, och om herr Pettersson i Dahl efter den här riksdagssessionen ger sig tid att läsa, kan han kanske ändå någon gång komma till den uppfattningen, att vi inte någon gång har förordat en bestämd tid för en bestämd subventions upphörande utan bara har velat ha en plan för det hela. Vi framställde i fjol en plan för det år som nu är slut, och nu vill vi ha en plan för framtiden.

Så länge man inte kan fatta dessa enkla frågor är det inte lönt att diskutera de andra detaljerna. Jag nöjer mig med att konstatera att här råder en absolut skillnad. Herr Pettersson i Dahl vill inte höra talas om en friare prisbildning. Vi får se vad jordbruksministern menar med sin utredning.

Vår ståndpunkt torde i alla fall vara klar.

Herr PETTERSSON i Dahl (kort genmäle): Herr talman! Jag tycker nog att herr Hæggbloom borde kunna fatta litet av dessa enkla saker också. Jag har inte sagt att vi kanske aldrig skall komma ifrån subventionerna, men jag har sagt att jag inte tror på att vi skall få en plan som har något värde och som in-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

nebär att subventionerna skall försvinna vid den och den tidpunkten. Herr Hæggbloom vill ju ha en plan till höstriktsdagen, så att man vid nästkommande avtalsförhandlingar skall veta när subventionerna skall försvinna, och jag har sagt att jag inte tror på detta. Jag har läst herr Hæggblooms motion men framför allt hört hans anföranden i kammaren både nu och förra onsdagen.

I direktiven för utredningen, som herr Svensson i Ljungkile talade om, behandlas först de tidigare rådande förhållandena, och det nämnes att allt kanske inte hade varit så bra. I fortsättningen heter det: »Även ur andra synpunkter» — nämligen andra synpunkter än de som sammanhänger med 1947 års principbeslut — »förefaller det önskvärt, att en översyn av de nuvarande bidragsbestämmelserna skall komma till stånd. Mot dessa har bland annat riktats den anmärkningen, att de skulle vara ägnade att åstadkomma en snedvridning av produktionen på så sätt att de i vissa fall skulle leda till i och för sig omotiverade minskningar respektive ökningar av mjölkproduktionen. Då bidragsbestämmelserna nu tillämpats över ett år, bör det vara möjligt att konstatera, huruvida den faktiska produktionsutvecklingen givit något belägg för riktigheten av denna anmärkning. I samband härmed bör även kunna prövas, huruvida ur andra synpunkter någon ändring av bidragsskalan eller eljest någon ändring av bidragsbestämmelserna kan anses påkallad.» Jag tycker att det här är tämligen klart utsagt att man skall pröva alla vägar.

Jag hinner inte läsa upp direktiven i deras helhet, och jag vill inte heller tynga protokollet med det, men jag vill också återge följande: »Vid översynen bör jämväl beaktas, att de förslag, som eventuellt kunna framläggas, icke böra leda till någon ökning av den totala kostnaden för bidragen. Även den nuva-

rande maximeringen av bidragsbeloppen bör tjäna som norm vid utarbetandet av eventuella förslag till justeringar av bidragsskalan.» Härmed är det, så vitt jag förstår, inte sagt att man ovillkorligen skall hålla sig till de 70 miljonerna som herr Svensson talar om i sin reservation.

När det sedan gäller uttalandet att man vill slussa över inkomster från det mindre jordbruket till storjordbruket tror jag det uttalandet får stå för herr Svenssons i Ljungkile egen räkning, därför att jag tidigare starkt understrukit att producentbidragen bör ligga utanför själva jordbruksregleringen.

Herr SVENSSON i Ljungkile (kort genmäle): Herr talman! Detta får gärna stå för min räkning, och jag står också för det. Denna generella prissättning innebär i viss grad en överslussning av småbrukarnas arbetslön till det större jordbruket.

Vad sedan angår direktiven så har jag inte anledning att ta upp en process med herr Pettersson om den saken. Jag konstaterar bara att vad herr Pettersson påstår är, att två ordförande plus sekretariat plus samtliga ledamöter inte begripit de direktiv de arbetat efter. Men det skall jag inte processa om; det är en process som gäller flera än mig. Men i vilket fall som helst står det här på s. 90 i propositionen, att jag vidhåller trots dessa direktiv den principiella uppfattning jag gav uttryck åt 1947. Här finns alltså inte någon klivenhet i min ståndpunkt, och det är dålig advokatyr om herr Pettersson i Dahl försöker inbilla någon den saken. Jag tackar ännu en gång jordbruksministern för att det finns hederliga referat av allt. Att herr Pettersson i Dahl inte hunnit läsa dessa visar ju att han haft för kort tid för behandling av denna fråga.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP: Herr talman!

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

Dagens diskussion om jordbruksregleringen bjuder på en del överraskningar. I första kammaren handlade man detta ärende utan debatt. I andra kammaren har vi två gånger och nu senast tre gånger fått lyssna till hur herr Svensson i Ljungskile t. o. m. uttalat tacksamhet mot vad som står i jordbrukspropositionen och även uttalat tack till jordbruksministern. Detta är någonting som jag särskilt vill ha antecknat till protokollet.

Herr Hæggbloom har varit vänlig nog att säga, att han så gott som ansluter sig till det förslag som här föreligger, och han gick så långt i tacksamhet att han inte bara är tacksam för dagen, då det gäller de stora linjerna. Han tackade två av mina ärade företrädare i detta ämbete, och även det tycker jag är värt att särskilt påpeka.

Vi kanske ändå börjar komma därhän, att vi, även om jordbruksregleringen är besvärlig, ändå kanske kan enas. Det är glädjande att man här har uttalat att man är enig i de stora linjerna. Man tycktes t. o. m. vara så tillfredsställd, att jag ett slag undrade om herr Hæggbloom ville anmäla sig som koalitionsbroder.

Jag har följaktligen inte anledning att ge mig in på eventuellt motstridiga ting. Jag vill dock påpeka en del saker. Ifrån början fick vi både av herr Svensson i Ljungskile och herr Hæggbloom höra den gamla visan, kritik mot att propositionen kommit för sent. Det är klart att det ligger mycket i dessa synpunkter. Vi är övertygade om att herrarna så väl vet att det inte har gått, i synnerhet i år, att få fram denna sista proposition fortare än som skett, därför att vi nyss har haft en tidigare. Jag är mycket väl medveten om att det är olyckligt med hänsyn till riksdagsbehandlingens men även ur andra synpunkter att ha olika uppgörelser. Jag vill säga, att det ju i år har varit ganska besvärligt, ty varje uppgörelse på grund av den ekonomiska utvecklingen har

medfört prishöjningar, och det är klart att dessa irriterar inte minst konsumenterna.

Man har på en del håll kommit till den uppfattningen, att därför att man har så ofta återkommande justeringar av jordbrukets prisbildning har jordbruket blivit favoriserat. Jag tror nog att var och en, som vill undersöka vad som ligger i dessa prishöjningar, skall erkänna, att det som nu sker inte innebär någon favorisering. Det gäller bara att se till att jordbruket får vad det skall ha enligt de utgångspunkter, som vi har för nuvarande system, 1947 års jordbrukspolitik. Man skall där se till att man har ett beredskapsjordbruk, som inger trygghet för konsumenterna, och då bör jordbrukarna ha vad de är berättigade till.

Det är klart att detta, att man skall ha stöd åt jordbruket innebär anpassning av produktionen, och det har varit stora svårigheter med det. Den största svårigheten ligger ju i mjölkproduktionen, som berör de flesta jordbrukare och som så lätt sväller ut. Det är mycket svårt att åstadkomma en prisbildning, som ger de hundratusentals jordbrukare, som helt är beroende av mjölkproduktionen, vad de egentligen är berättigade till. Denna tyvärr ensidiga produktion, som man är mer eller mindre tvingad att föra, har medfört fördelningssvårigheter. Jag skall här inte upprepa dessa ting.

Det är dock några frågor som jag vill peka på där utskottet har gått en annan väg än regeringen. Vi har först producentbidraget. Jag har ingen anledning att inte ge min anslutning till den förändring som utskottsmajoriteten har föreslagit. Utskottsmajoritetens förslag ger kanske bättre möjligheter att än så länge åstadkomma vad man menar vara större rättvisa. När man bättre får se utvecklingen av leveransbidraget, kan det ju hända att det blir möjligt att företaga en ytterligare förbättring av bidrag till de mindre brukarna.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

Vi har fått vara med om prishöjningar på jordbrukets produkter som lätt leder fram till frågan, om inte dessa prisökningar på jordbruksprodukterna får ökade löner som konsekvens. Ja, det är tyvärr två saker som står emot varandra, och det är svårt att säga vilken som kommer först, om ökade löner medför ökade jordbrukspriser eller om ökade jordbrukspriser medför ökade löner. Dock är det väl så, att jordbruket i inkomsthänseende ännu inte har kommit upp till den nivå som man räknade med 1947.

Denna spiralgång mellan löner och priser är enligt min mening olycklig, och jag tror vi alla har anledning att begrunda om vi inte skulle kunna mötas och överlägga om en stabilisering så långt som möjligt på detta område.

Högern, och särskilt herr Hæggbloom, har varit inne på detta resonemang om löner och priser och vänt sig mot subventionspolitiken. Herr Hæggbloom har sagt, att det skulle vara lyckligt om man kunde göra upp en plan för dessa subventioners avveckling. Om en plan eller en utredning verkligen kan visa vägen, ligger det väl en hel del i det resonemanget, men jag tillät mig för några dagar sedan säga, att jag inte tror på att man kan göra upp en plan som möjliggör dessa ting. Det kommer nämligen en hel del oberäkneliga faktorer emellan som kullkastar planerna, och huvudsaken är väl att man är inställd på att försöka avveckla subventionerna så fort som möjligt. Jag tror att regeringen är fullt överens med herr Hæggbloom och hans parti om att det vore lyckligt om man kunde avveckla subventionerna.

Å andra sidan kan man inte avveckla subventionerna fortare än att man får balans mot lönerna, men det är klart att det skulle vara mera tacknämligt för jordbruket, att vi kunde få en prisbildning på jordbruksprodukterna som täckte produktionskostnaderna. När man inte kan få det utan att det med-

för konsekvenser för lönerna, som jag tror det parti herr Hæggbloom företräder skulle få stora svårigheter med, tror jag man bör tänka sig för mer än en gång innan man så kategoriskt uttalar sig för att det skall åstadkommas en utredning och upprättas en plan för subventionernas avveckling så fort som möjligt. Jag anser att vi i framtiden bör komma samman och överlägga om dessa ting, men jag är säker på att det inte går att avveckla subventionerna så där snabbt.

Nu säger herr Hæggbloom att han inte har begärt det. Han önskar det skall vara en successiv avveckling, men vill ha en plan för den. Det är just därom striden stått, huruvida denna plan skall upprättas eller ej. Jag tycker inte det är så stor principiell skillnad oss emellan. Den proposition vi i dag har behandlat har i varje fall i praktisk handling visat, att man vill minska subventionerna, och de har ju också minskat med 100 miljoner kronor för ett år framåt jämfört med vad som utgår för åtta månader nu.

När det sedan gäller vad jordbruket har fått bära av prishöjningar vill jag säga, att jordbruket även denna gång fått ta på sig en del kostnader. Jordbruket har fått gå med på en överenskommelse, enligt vilken av de 55 miljoner som ingår i ränteposten 44 miljoner har prutats bort. Man får bara en femtedel i år och sedan resten med en femtedel om året. Vissa prishöjningar har fått företagas på vete, kött och fläsk samt ost, och det har givit en inkomstökning på 41 miljoner. Sedan återstår 131 av underskottet på 171 miljoner.

De subventioner som nu är nödvändiga används i huvudsak till att bereda bättre möjligheter för animalieproduktion. Man vill försöka åstadkomma bästa möjliga för mjölkproduktionen, men där stöter vi på den svårighet som råder i dag genom att vi inte kan exportera smör. Den smörtull som har införts i Tyskland försvårar exporten.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

Glädjande nog är produktionen i sjunkande, och vi hoppas att de svårigheter som uppstår i samband med prissättningen på smör inte skall vara större än att de går att bemästra.

Herr Hæggholm har fört ett resonemang som går ut på att skrivningen i överenskommelsen mellan jordbrukets underhandlare och jordbruksnämnden och den skrivning som tagits in i propositionen är något olika. Jag medger att en ändring, men jag skulle tro att denna ändring, såsom herr Pettersson i Dahl framhöll, inte försämrar jordbrukets ställning. Den är bara avsedd att möjliggöra ett smidigare förfarande.

Då man här, till och med i den motion herr Hæggholm m. fl. avlämnat, tagit en tidningsartikel som utgångspunkt för sitt ställningstagande, tycker jag nog att man har fäst litet för stort avseende vid vad en tidning, som givetvis har vissa särskilda intressen, skrivit. Man bör i detta fall hålla sig till vad som finns i propositionen och i den överenskommelse som är träffad.

För att det i varje fall inte skall föreligga några missförstånd, tillåter jag mig här att göra ett uttalande, som jag tror kommer att klarlägga regeringens synpunkt på skrivningen. Jag talar sålunda här inte bara på egna vägar utan inför regeringens tolkning.

Jag tillåter mig först att referera något av vad som står i propositionen och i överenskommelsen. I fråga om lönekostnaderna och den s. k. fyra procentsregeln har propositionen anslutit sig till överenskommelsen mellan jordbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämnden. Enligt överenskommelsen förutsättes, att fyraprocentregeln skall tillämpas, men att omräkning av kalkylen skall ske hösten 1952 endast om jordbruksnämnden eller förhandlingsdelegationen begär det.

I överenskommelsen uttalas emellertid också, att om på grund av nya kollektivavtal för lantarbetare eller andra arbetargrupper jordbrukets kostnader

ökas, skall jordbruket — oavsett fyraprocentregeln — ha rätt till täckning därför genom prishöjningar på produkterna. Om exempelvis övriga poster i kalkylen skulle vara oförändrade men lönekostnaden stiga med 160 miljoner kronor, skulle jordbruket äga rätt att genom prishöjningar på produkterna täcka denna kostnad, trots att den faller inom fyraprocentregelns ram. Som jämförelse med denna skrivning kan nämnas, att i 1950 års överenskommelse rörande regleringsåret 1950/51 hade jordbrukets förhandlingsdelegation »förbehållit sig att påkalla täckning» för eventuella stegringar i lönekostnaderna.

I den nu aktuella överenskommelsen är sålunda jordbrukets rätt till täckning för lönestegringarna fastslagen. Det bör emellertid uppmärksammas, att denna rätt är begränsad till formen så till vida att täckning kan äga rum endast genom prisstegringar. Ett genomförande av dylika förutsätter emellertid redan enligt överenskommelsen överläggningar mellan jordbruksnämnden och förhandlingsdelegationen. Jordbruksnämnden skall sålunda medge å vilka produkter eventuella prishöjningar skall få läggas. Redan däri ligger enligt min mening att förhandlingarna måste utveckla sig till att över huvud taget avse, i vad mån och på vad sätt compensation skall genomföras. Huruvida överenskommelsen i denna del sålunda verkligen betyder någon garanti för täckning av ökade lönekostnader, finns det skäl att betvivla, särskilt om marknadsläget och konjunkturavmattningen uppmärksammas. Det skulle ej heller med hänsyn till verkningarna hos övriga grupper av konsumenter och löntagare vara lyckligt om överenskommelsen gav stöd för den uppfattningen att det vore speciellt lätt att genomföra lönehöjningar inom jordbruket. Det vore ej heller lämpligt att på förhand ställa garantier för att eventuellt kommande lönehöjningar inom jordbruket — alldeles oavsett storleks-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

ordningen — skulle kunna fullt ut kompenseras.

Det är dylika överväganden som föranlett mitt uttalande i propositionen att jag förutsätter förhandlingar i vanlig ordning mellan jordbruksnämnden och jordbrukets organisationer, för så vitt jordbruket skulle ställas inför krav på nya kostnadsökningar på grund av nya kollektivavtal.

I den mån mitt uttalande sålunda innebär en justering i överenskommelsen mellan jordbruksnämnden och förhandlingsdelegationen består den däri att frågan om täckning för ökade lönekostnader bör liksom tidigare bli föremål för förhandlingar utan att regeringen på förhand bundit dessa förhandlingar genom uttalanden. Däremot skall ej och kan ej heller mitt uttalande i propositionen tolkas så att en lönestegring inom 4-procentmarginalen alltid skulle lämnas okompenserad. Om varje lönestegring kan förhandlas när jordbruket ställs inför krav därå.

Med det sagda hoppas jag ha tillfredsställt herr Hæggbloom. Jag hoppas att han tar mera intryck av det som är sagt från regeringshåll än av tolkningar i tidningspressen, där man på ett håll lägger upp en enkel ledare och på ett annat skriver tre, fyra spalter och inte drar sig för att säga, att jordbruksministern varit med om att medverka till en minskning av jordbrukets inkomster med över 160 miljoner kronor.

Sänkningen av priset på varor utan myndighets ingripande får liksom hittills inte innebära någon skyldighet för kompensation t. ex. genom prishöjning på andra produkter. Likaså har man i propositionen fastslagit att Kungl. Maj:t har befogenhet att i fortsättningen inom av riksdagen angiven anslagsram handha jordbruksregleringen och vidtaga av omständigheterna påkallade ändringar i densamma.

Fördelningsproblemen har kommit upp i debatten i dag liksom tidigare, och herr Svensson i Ljungskile har va-

rit inne på dem. Det gäller dels frågan om med vilken storlek och på vad sätt producentbidragen skall utgå, dels frågan om hur det skall förfaras med de jordbrukare som har fått procentbidrag men som vid försäljningen av sina hemman går miste om bidragen. Jag säger här som jag gjort tidigare, att när man skall ta ställning till dessa saker, får man inte glömma bort utgångspunkten för den jordbrukspolitik som nu föres. Herr Svensson i Ljungskile är visserligen konsekvent och säger att han har haft en mening hela tiden men att man dock på grund av erfarenheterna kan vilja göra vissa ändringar. Det gäller då bara att inte tappa ur sikte utgångspunkten, som ju är 1947 års riksdagsbeslut, att om konsumenterna här i landet skall acceptera en prisbildning, som ger jordbrukarna skälig ersättning för deras arbetsinsats, under förutsättning att det sker en sådan rationell uppdelning av de olika jordbruksenheterna att arbetet för framställandet av olika produkter inte blir alltför krävande och därmed dyrare.

Inom parentes vill jag säga att jag sympatiserar rätt mycket med den tankegången, att vi kanske för sent kommit att upptäcka vilka konsekvenser en stark jordbruksrationalisering för landsbygdens befolkning för med sig. Men rationaliseringen utgör ju en av grundvalarna för 1947 års beslut, och det skulle därför kanske åstadkomma större motsättningar än önskvärt vore, om man låte producentbidrag utgå även till jordbrukare vilkas hemman är föremål för försäljning. Jag har därför för min del biträtt den tolkningen, att producentbidragen *vid ombyte av ägare* i sådana fall skall upphöra. Jag skulle tro att saken kommer, såsom herr Pettersson i Dahl här sagt, att i någon mån regleras genom de försäljningspris som man får. för egendomen.

Jag kommer så till de reservationer som avser regleringarna för olika produkter. Herr Svensson i Ljungskile har

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

ju redogjort för sin reservation beträffande brödsädsregleringen och därvid ganska starkt kritiserat den prishöjning på spannmål som föreslagits. Men, herr Svensson, så länge skillnaden mellan världsmarknadspriset på spannmål och prisläget i vårt land är så stor som nu, kan väl inte ett förslag som det föreliggande innebära någon orättvisa, så mycket mindre som det svenska jordbruket genom jordbruksregleringen tidigare har tillfört vårt folkhushåll i subventioner bortemot 250 miljoner kronor årligen bara när det gäller spannmål.

Jag har mycket svårt att förstå, att man från folkpartiets sida kan begära sänkta priser på smör och margarin samtidigt som man sålunda vill sänka priset på brödsäd. Hur vill man då skaffa jordbruket inkomster? Det är väl ändå nödvändigt att jordbruket får sitt, och vi kan ju inte hålla på med att ge ytterligare subventioner. Här finns det nu en möjlighet att tillföra jordbruket behövliga inkomster genom att priserna på brödsäd höjes, inte på långt när till världsmarknadspriser men för råg med 10 öre för vete med 13 öre. På folkpartihåll vill man emellertid inte vara med om den ytterligare höjningen av vetepriset med 3 öre. Jag vill påpeka att om det inte företages en sådan höjning måste vi öka subventionerna med 16 miljoner kronor. Och när man därtill på folkpartihåll vill sänka priset på smör och margarin, undrar jag var jordbruket egentligen skall kunna ta de inkomster som det behöver — enligt förslaget går ju en del av subventionerna från margarinpriser redan till att kompensera de jordbrukspriser som är föreslagna.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att fråga hur det egentligen är ställt med folkpartiet. Man talar från folkpartiets sida jämt och ständigt om att det är nödvändigt för konsumenterna att priserna på jordbrukets produkter blir lägre, och samtidigt vill man

skydda småbruket och tillföra detta ännu större inkomster. Men detta är väl inte möjligt, om man inte också går in för en ökad subventionering. Jag tror att det är rätt nödvändigt att man inom folkpartiet gör klart för sig, huruvida partiet skall vara ett konsumentparti, som företräder enbart konsumenternas intressen, eller om man också vill bevaka jordbrukets intressen. Med de förslag, som här föreligger, finns det anledning att ta upp den saken.

Jag skall inte gå in på någon vidare polemik med herr Svensson om de olika producentbidragen. Jag tror att det förslag, som här föreligger, tillgodoser jordbrukets berättigade intressen. Förslaget har ju behandlats inte bara av män och kvinnor här i riksdagen, utan även av representanter för jordbrukets ekonomiska och fackliga föreningsrörelse, och man har därvid försökt komma fram till ett resultat som skulle ge största möjliga rättvisa åt alla parter.

Det är klart att man kan lägga olika synpunkter på dessa frågor. Men när man vill göra gällande att den prisjustering som jordbruket har fått i år skulle vara resultat av någon kohandel, skulle jag vilja säga att jag hittills inte har märkt att det i vår regeringssamverkan har varit fråga om något byte eller någon kohandel. Andra meningar därom har framförts från annat håll, men jag kan inte se att man på något sätt har försökt att genom byte åstadkomma någon oberättigad fördel för jordbruket. Enligt min mening har inte jordbruket anledning till någon större otillfredsställelse över det förhållande, som nu är rådande, under förutsättning att vi får en fullgod skörd. Min förhoppning är att jordbruket skall kunna få ett utbyte av sin näring, att det får en ställning i samhället lik andra grupper.

När det gäller framtiden har det nu framkastats olika förslag. Jag tror för min del att det skulle vara till gagn om olika grupper sammanträffar och försöker hjälpas åt att hejda löneglid-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

ningen och därmed hjälpas åt att stabilisera penningvärdet. Överläggningar och samarbete ger större möjligheter att behärska dessa mycket svåra problem än den diskussion som ibland föres, där man går in för reservationer och tankegångar, om vilka man kanske från början vet att det inte finns någon möjlighet att genomdriva dem. Vissa taktiska valspekulationer kan föranleda ett dylikt handlande.

Den kritik, som har framkommit från oppositionens sida, tycker jag inte ger anledning till något utförligt bemötande, utan jag vill uttala den förhoppningen, att man skall få ett resultat som skall lända jordbruket till gagn för år som ligger framför oss.

Herr HÆGGBLOM (kort genmäle): Herr talman! I fråga om fyraprocentsregelns funktion vid prisjusteringar efter lönehöjningar hade jag uttalat en förhoppning att såväl från jordbruksministern som från den socialdemokratiska delen av regeringsblocket få en förklaring, som ansluter sig till den överenskommelse som godkänts av jordbrukets förhandlare. Jag nödgas nu beträffande Allan Anderssons uttalande konstatera att det var oklart, men han medgav öppet att skillnad var till finnandes mellan den formulering som han förordade och den som förekom i överenskommelsen.

Jag måste också med beklagande konstatera att jordbruksministerns uttalande var om möjligt ännu oklarare, men även i detta medgavs att en ändring var gjord.

Jag har inte något sinne för sådan finurlighet i kanslihusets högre skola, utan jag önskar att riksdagen godkänner den överenskommelse som jordbrukets delegater har varit med om att utforma klart och utan några som helst möjligheter till senare förvecklingar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bi-

fall till reservationen nr 1 av herr Hjalmar Nilsson m. fl.

Herr SVENSSON i Ljungkile (kort genmäle): Herr talman! Beträffande vad jordbruksministern sade om producentbidraget har jag ingen anledning att ytterligare utveckla min talan. Jag har sagt min mening och angivit skälen för den. Det råder olika uppfattningar på denna punkt; vi får se vem som så småningom får rätt.

Jag skulle vilja säga några ord med anledning av vad herr jordbruksministern sade om prissänkningar i höst under den visserligen rätt otroliga förutsättningen att fyraprocentsregeln skulle tvinga fram prissänkningar på grund av gällande principer. Dessa prissänkningar skulle inte drabba enbart animalier utan även spannmål. Den saken har ju ingenting med svårigheten att reglera kalkylen att göra.

Vad sedan gäller frågan att eventuellt sätta ett något lägre pris på spannmålen för ett kommande skördeår för att på det sättet undvika ett överflöd av spannmål men samtidigt få gynnsammare relationer i jordbrukets prissättning och kanske komma över det kommande världsmarknadspriset, är det en fråga som ingår i hela uppgörelsen för 1953—1954. Den frågan får väl i detalj diskuteras när den tiden kommer.

När det gäller prissänkning på margarin har vi hänvisat till att man bör utnyttja clearingkassan. Det resonerar vi har fört i detta sammanhang framgår av en rad punkter i vår motion, som jag ber att få hänvisa till.

Några finjusteringar blir det knappast fråga om. Utskottet har vidtagit ändringar utan att göra någon finjustering i Kungl. Maj:ts eget förslag. Utskottet har påvisat uppenbara oriktigheter i beräkningarna, t. ex. av vad man sparar av producentbidrag, då besparingen beräknas för ett helt år fastän man bara kan spara genom åtta

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

månaders omläggning. Det behövs knappast någon »millimeterrättvisa». När det gäller en kalkyl som man inte kan garantera riktigheten av på 100 miljoner när, vägrar jag för min del att diskutera denna absoluta finjustering, när ändringsförslagen i övrigt i och för sig äro riktiga.

Då det gäller att välja emellan om man skall vara konsument- eller jordbruksparti får jag säga att vi visst inte tänker välja. Det ingår i själva verket i begreppet folkparti att man icke knyter sitt öde till någon särskild samhällsgrupp. Men herr jordbruksministern kan ju till en början göra denna uppdelning beträffande det socialdemokratiska partiet, om det är ett konsument- eller producentparti.

Herr TALMANNEN: Jag får meddela, att ytterligare nio talare stå antecknade på talarlistan. De efterföljande talarna måste försöka fatta sig kort, i annat fall uppskjutes detta ärande till i morgon.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Jag föreställer mig att kammaren står frågande inför att jag begärt ordet i denna debatt. Jag gör det emellertid för att herr Hæggbloom i sitt sista anförande sade något som uppkallade mig.

Jordbruksministern har för regeringens räkning avgivit en deklaration i fråga om den s. k. skilljaktigheten i skrivningen i departementschefens anförande och den under punkt 7 redovisade bestämmelsen i överenskommelsen mellan organisationerna och jordbruksnämnden. Jag vill understryka att regeringen står bakom jordbruksministerns deklaration. Han har således även den andra parten i koalitionen bakom sig. Herr Hæggbloom uttalade sin besvikelse över denna deklaration och slutade sitt anförande med en vädjan till kammaren att följa den högerreservation, som skulle återställa det hela i över-

ensstämmelse med förhandlingsuppgörelsen.

Jag vill nu understryka, att under alla de år jag har haft något att syssla med dessa frågor — det rör sig dock om några år, eftersom jag haft hand om både folkhushållningsdepartementet och jordbruksdepartementet — har det varit en absolut solklar sak, att regeringen i sista hand måste förbehålla sig rätten att avge deklarationer, som rör större sammanhang än enbart det förhandlingsområde, som behandlats vid uppgörelsen mellan jordbruksorganisationerna och jordbruksnämnden. Det har också varit vanligt — och det finns intet undantag från den regeln — att man från jordbruksnämndens sida har diskuterat de aktuella frågorna och träffat överenskommelse om dem. Ibland har man från jordbrukarsidan velat ha vissa garantier för framtiden, och detta har slutat med att man från jordbrukarnas sida i förhandlingsprotokollet antecknat en speciell uppfattning.

Den sista förhandlingsuppgörelsen skiljer sig på en punkt från alla tidigare uppgörelser. Man säger här ifrån att i händelse nya lönestegringar för lantarbetarna kommer till stånd skall dessa prisstegringar, bortsett från fyraprocentregeln, helt och fullt täckas via prisstegringar. Det är väl då ganska naturligt att jordbruksministern säger, att jordbruksnämnden här faktiskt gått längre än vad som är lämpligt och vad som varit vanligt vid tidigare liknande tillfällen. Man kan, ärade kammarledamöter, helt enkelt inte ställa ut en växel in blanco med den konstruktion vi har på hela detta område. Ingen behöver väl betvivla min veneration och starka känsla för de löneanställda inom jordbruket, där jag har mitt ursprung, och ingen betvivlar väl heller jordbruksministerns veneration och starka känsla för jordbrukets företagare och jordbruksnäringen över huvud taget. Men varken jordbruksministern eller jag eller någon annan i regeringen vågar ta

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

på vårt ansvar ett beslut i riksdagen om att vad min efterträdare i lantarbetarförbundet och representanterna för lantarbetsgivarna träffar överenskomelse om också skall lösas in genom prisstegringar — alldeles oavsett hur mycket det blir fråga om. Det kan bli ett åtagande som vi spricker på, det är uppenbart för allom och envar, som känner till dessa frågor. Herr Hæggbloom ger mig rätt i detta, det är jag absolut övertygad om. Vi kan inte ställa våra vänner i Lantarbetarförbundet och Lantarbetsgivareföreningen inför den frestelsen, att de har att fritt välja mellan en lönehöjning på 10 öre, 25 öre, 50 öre, 75 öre eller 1 krona i timmen, och att de får garantier för att allting kommer att täckas genom prisstegringar. Vi vet ju hur väl man bevakar varandra från olika håll och hur en alltför speciell lönerörelse på ett område drar med sig verkningar på alla andra områden. Detta kunde sluta med att det vore omöjligt att klara detta lands ekonomiska stabilitet och att vi inte skulle få det lugn i lönerörelserna vi kommer att behöva under hösten.

Det är då ganska naturligt att jordbruksministern, som här har ansvaret, säger ifrån, att vi inte kan ställa ut denna fullmakt in blanco. Regeringen måste i sista hand ha möjlighet att säga sitt ord. Jordbruksministern har i sin deklaration sagt ifrån, att om det i höst blir en allmän lönerörelse av en viss omfattning, då skall självfallet lantarbetarna ha en motsvarande lönekomensation. Även jordbrukarna skall, via to-talkalkylen, ha en motsvarande komensation. Men det måste ju ändå, som alla förstår, finnas ett sammanhang mellan vad som sker på jordbrukets område och vad som sker på den övriga löne marknaden, om man vill rädda de större värden, som här ligger bakom: vår ekonomiska stabilitet och utvecklingen av penningvärdet.

Jag har velat komplettera jordbruksministern på denna punkt, och skall vi

vara ärliga mot varandra tror jag, att herr Hæggbloom tar tillbaka sitt yrkande om bifall till sin reservation.

Herr **HÆGGBLOM** (kort genmäle): Herr talman! Om jag skall vara statsrådet Sträng till belåtenhet, skulle jag naturligtvis göra det, men skall jag vara ärlig mot mig själv skall jag inte göra det.

Däremot ber jag att få komplimentera statsrådet för hans klara besked. Nu har vi fått besked om hur det hela ligger till.

Den stora fara, som statsrådet Sträng här målade upp angående vad som kunde hända, hade varit verklighet om det stått att jordbruket under alla förhållanden skulle fått komensation genom subventioner. Men komensationen ges ju med priser, som jordbrukarna själva skall ta ut genom sina organisationer! Jag kan försäkra statsrådet Sträng att det finns i dessa organisationer så mycken klokhet och kunskap i fråga om hur marknaden reagerar, att allt detta som statsrådet målar upp såsom något möjligt är enbart konstruktioner.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**: Herr talman! Jag har alltid satt stort pris på herr Hæggblooms goda omdöme. Vidhåller han sin reservation måste jag tyvärr, eftersom vi talar om ärlighet, säga att jag har blivit något rubbad i min uppfattning.

Även om man säger att en kommande löneökning som kan vara helt skild från vad som är normalt för marknaden i övrigt skall tas in via prishöjningar, så är det ingen fara, säger herr Hæggbloom. Varför inte det? Det är väl prishöjningarna just på livsmedel som är de mest irriterande prishöjningarna, som skapar revansch känslor på andra håll! Man kan, herr Hæggbloom — det finns ju praktiska möjligheter — gå ganska långt

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

på många artiklar. Vi kan inte leva utan kött, fläsk, bröd och mjölk, och därför är det inte på det sättet att man klarar alla problem genom att bara säga att kompensation skall ske prisstegringsvägen.

Jag vidhåller, herr Hæggbloom, att om herr Hæggbloom var i jordbruksministerns eller i mina kläder, skulle vi ta varandra i hand och säga, att här är vi eniga.

Herr ADOLFSSON: Herr talman! Jag skall inte trötta kammaren med något längre anförande. Jag skall endast påpeka ett par saker.

Det har sagts vid flera tillfällen, att det är mycket bra med en pigg och vaken opposition. Jag kanske efter dagens händelser skulle säga, att det är bättre med en *morgonpigg* och vaken opposition. Jag tänker närmast på vad som hände i morse i första kammaren. Men det kanske finns en annan förklaring till att reservanterna i första kammaren avstod från debatt. De har inte samma skäl som reservanterna i andra kammaren — jag syftar på årets val — att skaffa sig argument i valrörelsen.

Beträffande herr Svensson i Ljungkile vill jag säga, att hans tal om den principiella inställningen till producentbidraget ändrar sig något från tidpunkt till tidpunkt. Jag tror det var 1947 han motionerade om 6 öre, 1948 och 1949 om likaledes 6 öre, i utredningen föreslog han 8 öre, och i dag har han en ny ståndpunkt.

Till herr Hæggbloom vill jag bara säga, att när herr Hæggbloom talar så varmt om subventionernas avveckling så är det väl ändå så, att herr Hæggbloom här försöker att slå in öppna dörrar. Att subventionerna skall avvecklas så fort de kan avvecklas är väl regeringens mening. Det är också, tror jag, organisationernas uppfattning. Men i det läge vi nu befinner oss har vi varit överens om att dessa subventioner var nödvändiga att ta, och även herr Hæggbloom

var överens om den saken den 18 april 1952.

För att nu inte herr Hæggbloom skall upprepa vad han gjorde i fredags, vill jag påpeka att herr Hæggbloom har en uppfattning i lantbruksförbundets styrelse och en annan uppfattning i riksdagen. Jag har här protokoll från sammanträdet den 18 april på RLF:s lokal här i Stockholm, och såsom närvarande står bl. a. E. Hæggbloom. Det måste vara riksdagsman Hæggbloom. Sammanträdet hölls under ordförandeskap av godsägare Liedberg. Vid detta sammanträde med lantbruksförbundets och RLF:s styrelser behandlade man den uppgörelse som var träffad. I 2 § står det, att båda styrelserna beslöt härefter att enhälligt godkänna överenskommelsen. Däri ingår också de subventioner som vi var överens om skulle utgå under regleringsåret 1952/53.

Sedan vill jag tillägga, att när herr Hæggbloom talar om fyraprocents-regeln och har svårt att förstå det klarläggande, som här gjorts av både jordbruksministern och socialministern, så måste det bero på att herr Hæggbloom inte vill förstå den saken. Eller kan det möjligtvis bero därpå att herr Hæggbloom inte är fullt oskyldig till den mycket feta tidningsanka, som har synts i högerpressen, där det i rubriker har stått att jordbruksministerns skrivning skulle betyda att jordbruket berövas 160 miljoner kronor o. s. v. i den stilen. Jag vet inte vad anledningen kan vara, men om nu herr Hæggbloom är medansvarig i denna feta tidningsanka får jag säga, att om han lyckas lika bra att åstadkomma feta ankor av så litet, när det gäller levande ankor, borde herr Hæggbloom ägna sig åt sporten i fortsättningen. Det är nog en god affär.

Sedan vill jag säga en sak till, herr talman. Jag vill säga att det är på en punkt som man har anledning att uttala ett beklagande, nämligen i fråga om prisorterna på brödspannmål, där utskottet inte ansett sig kunna tillmö-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

tesgå de anspråk som har ställts, nämligen önskemålet att få ett utökat antal prisorter. Jag tar emellertid fasta på ett uttalande av utskottet, nämligen att om skördeutfallet skulle bli gott, kan man tänka sig ett inlösningsförfarande. Vi får hoppas på god skörd och ett inlösningsförfarande som innebär, att de olägenheter och den irritation, som framför allt indragningen av prisorterna medför på en del håll, skall avlägsnas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets yrkande.

Herr HÆGGBLOM (kort genmäle): Herr talman! Nu är herr Adolfsson inne på samma tankegång som förra gången. Jag vill bara konstatera att lika väl som jag var med om att tillstyrka överenskommelsen i lantbruksförbundet har jag yrkat bifall till densamma här i riksdagen, och lika väl som jag vid diskussionen i lantbruksförbundets styrelse har diskuterat subventionerna har jag diskuterat dessa här i riksdagen. För övrigt är det rätt underligt, om en riksdagsman här skall ställas till ansvar för vad han gjort inför en annan styrelse. Det är väl bättre att herr Adolfsson försöker väcka talan där och få mig avlägsnad från lantbruksförbundets styrelse, så behöver han inte ha några samvetskval. Det jag har yrkat bifall till i lantbruksförbundets styrelse har jag i motsatts till herr Adolfsson till alla delar också yrkat bifall till här.

Herr ADOLFSSON (kort genmäle): Herr talman! Det skulle vara önskvärt att samma uppfattning rådde både i lantbruksförbundets styrelse och i riksdagen, herr Hæggbloom.

Herr LUNDBERG: Herr talman! Den här överenskommelsen har en del punkter som man skulle vilja diskutera, inte minst att överenskommelsen slutits på det sättet, att den gäller som definitiv för staten i fråga om uppgörelsen,

men har förbehåll, därest förändring i lönerna skulle ske till hösten. Även om man har en känsla av att rationaliseringen verkar på det sättet att den höjer priserna, finns det inte anledning att vid denna sena tidpunkt ta upp detta till diskussion. Jag har nämligen den uppfattningen, att om man skall få en översyn över bärigheten m. m. måste vi ha en ny jordbrukskalkyl som grund för det hela.

Herr Svensson i Ljungskile och herr Hæggbloom har ju föredragit förnyade giljarprogram i jordbruksfrågan. Jag finner emellertid inte heller någon anledning att gå in på det nu. Det har nämligen väckts en motion som går ut på att riksdagen måtte besluta uppskjuta behandlingen av denna proposition angående prisreglering på jordbrukets område till hösten, därför att man då skulle ha en ordentlig jordbrukskalkyl att bygga det hela på.

Jag ber att i anslutning till punkt A få yrka bifall till motionen II: 662.

Herr ANDERSSON i Långviksmon: Herr talman! Efter allt vad som här sagts både från utskottsmajoritetens sida och från reservanternas sida och av jordbruksministern, skall jag fatta mig kort och inte försöka avbota fältet på nytt. Jag vill bara peka på ett par saker i samband med den proposition som vi nu håller på att behandla.

Då vi för någon tid sedan fattade beslut i anledning av den föregående propositionen förekom det där en detalj som dock icke var alldeles oviktig, särskilt för oss jordbrukare i övre Norrland. Både enligt propositionen och enligt utskottets förslag, som ju bifölls av riksdagen, var det en grupp mindre jordbrukare, som blev hart när bortglömda och som nästan ingenting får av det beslutade stölet. Det är de mindre jordbrukare eller rättare sagt småbrukare, som är nytillträdande brukare och för den skull är uteslutna från producentbidrag. Den gruppen är inte så liten,

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

och den gruppen blir också större för varje halvår som går. Det är många som glömmer bort den, men den existerar i alla fall, och så vitt jag kan se är det bara av det allmänna mjölkbidraget som dessa jordbrukare kan få del. De blir utan leveransbidraget upp till 4 000 kg, därför att leveransbidraget är sammankopplat med producentbidraget.

Särskilt i övre Norrland drabbas denna kategori hårt, därför att de klimatiska produktionsbetingelserna där gör, att man inte kan få del av prishöjningen på vete eller arealbidraget för svartrost. Dessutom är det många av dessa jordbrukare som lidit vattenskador i inte så ringa grad. De har enligt min mening inte så värst stor glädje av grisbidraget, därför att grisuppfödning baserat på köpfoder inte lär vara så lönande. Det är därför desto mer glädjande, att jordbruksutskottet vid behandlingen av den proposition vi diskuterar här i dag, nr 236, för den tid som kommer efter giltighetstiden av de i enlighet med förslag i propositionen nr 176 beslutade åtgärderna, har rättat till orättvisan, så att även dessa mindre jordbrukare har möjlighet att få mjölkstöd ända från botten av sin mjölkproduktion. Det var det ena jag vill säga. Vår för jag dock begärt ordet var framför allt för att få säga några ord med anledning av den motion nr 422 som jag har väckt och som är likalydande med en av herr Näslund i första kammaren väckt motion.

Enligt 1947 års riksdags beslut utgår s. k. producentbidrag till brukare av mindre jordbruk enligt särskilda regler i fråga om areal och koantal. Det förut-sattes i beslutet, att det i regel skulle vara de dåvarande brukarna och innehavarna, som skulle åtnjuta stödet under det att de senare tillkomna skulle utestängas, för att man på den vägen skulle rationalisera bort så många småbruk som möjligt. Lantbruksnämnderna fick emellertid möjlighet att under vissa betingelser bevilja bidrag till nytillträ-

dande brukare. Tolkningen av bestämmelserna lär dock inte vara enhetlig inom de olika lantbruksnämnderna, vilket inte är så underligt, då det många gånger är en ren bedömningsfråga. Jag säger det inte heller som något klander gentemot dessa. Praxis tycks dock ha blivit, att författningen på de flesta håll tillämpas mycket snävt. Detta har åstadkommit mycken oro och irritation bland småbrukarna, där den ene har bidrag och den andre inte under till synes samma förhållanden. De jordbrukare, som i detta fall beröres, anser därför, att bestämmelserna är orättvisa och att de inte fyller den uppgift som de ursprungligen avsetts för. Jag är inte ensam om att ha upptäckt detta; det är många som har påtalat det. Producentbidragsutredningen har i sitt betänkande uppmärksammat förhållandena på detta område och sagt att de inte är tillfredsställande. Den har ansett, att en viss uppmjukning av bestämmelserna för nytillträdande brukare borde äga rum, och jag citerar här ordagrant dess uttalande: »För en sådan ändring tala otvivelaktigt vissa rättvisekrav.» Jag är också glad över att jordbruksministern såväl i propositionen som här i kammaren har givit uttryck för den meningen, att förhållandena inte är riktigt bra på detta område. Jag skulle dock ha varit gladare, om han visat en något mera positiv inställning för att få frågan löst. Nu har han nöjt sig med att i propositionen påpeka fakta men menar i övrigt att det inte är någonting att göra åt saken.

Då det nu gått flera år sedan systemet började tillämpas och man onekligen har fått vissa erfarenheter av och en ny överblick över hela bortrationaliseringsproblemet när det gäller småbruken, anser jag emellertid att tiden borde vara mogen för mera positiva åtgärder på detta område, syftande till större rättvisa. Jag har ansett, att bestämmelserna borde ändras därhän, att varje brukare, oavsett om han innehade

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

brukningsdelen den 1 juli 1948 eller tillträtt den senare, skulle erhålla bidrag, om denna för övrigt uppfyllde fordringarna för detta.

Jag vill här också poängtera, att jag inte alls har lagt några politiska aspekter på denna fråga. Jag skrev motionen redan i januari, och jordbruksutskottet har nu sammankopplat den med den proposition vi behandlar i dag. Jag har **sett** detta uteslutande som ett rättvisekrav. Jag har nämligen i min verksamhet ute i bygderna mött ganska många jordbrukare av skilda kategorier med olika uppfattningar i politiska ting. Jag har träffat såväl högermän som bondeförbundare och socialdemokrater, vilka varit småbrukare, och de allra flesta ha framhållit, att förhållandena på detta område inte är tillfredsställande. De har inte kunnat förstå varför inte större rättvisa har kunnat skipas.

Det har i detta sammanhang framförts flera skäl varför man inte kunnat göra något för dessa småbrukare, och jag medger att det har legat ganska mycket i flera av dem. Jag tror emellertid inte att skälen ha varit sådana, att man inte har kunnat göra något på detta område. Det har bl. a. invänts, att ett producentbidrag skulle skruva upp jordvärdena vid köp av jordbruksfastigheter. Detta är emellertid inte min erfarenhet. Jag tror inte att följderna skulle bli den, ty ute bland småbrukarna bygger man faktiskt inte priset på en fastighet på producentbidraget. Man räknar med att detta bidrag är något, som riksdagen när som helst kan upphäva, och man bygger därför sina prisrelationer och kalkyler på fastare grund.

Herr talman! Jag skall inte säga mer i denna sak utan nöjer mig med att yrka bifall till min motion nr 422 i II:a kammaren.

Herr NILSSON i Bästekille: Herr talman! Jag skall beakta talmannens vädjan att göra anförandena så korta som

möjligt, vilket jag också i vanliga fall brukar göra.

Orsaken till att jag nu har begärt ordet är, att jag tillsammans med herr Nilsson i Svalöv har väckt en motion, som går ut på att även odlarna av bruna bönor skall erhålla garantier för sin odling med en krona per kilo. Detta är en sak, som vi under föregående år varit vana vid att möta i propositionen, men i år har den av någon anledning inte kommit med. Jag skulle vilja vädja till jordbruksminister Norup att han ser till att denna för småbrukarna på den sämsta jorden enligt min mening mycket viktiga odling för framtiden får det stöd den förtjänar.

Många av dessa småbrukare har frågat mig: »Skall inte vi få några garantier för vår odling i år?» Jag har då svarat som sanningen är, nämligen att det inte finns någonting utsagt om den saken i propositionen. Det hade varit bra om detta problem hade beaktats i tid. Nu är det kanske litet sent att göra något åt den saken.

Nu kanske någon invänder, att det är en låg ersättning som här är föreslagen som garanti till odlarna av bruna bönor, en krona per kilo. Vi anser emellertid att det är bra med denna garanti, om man kan få avsättning för sina produkter. Dessutom vill jag tillägga, att jag anser det vida viktigare att vi bibehåller denna odling åt jordbrukarna på våra sämsta jordar än att — som skedde i fjol — importera mer än hälften av de bruna bönor, som åtgår för vårt folkhushåll. Jag vill därför ännu en gång vädja till statsrådet Norup att ta denna fråga under övervägande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till min motion nr 661 i denna kammare.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen förklarade, att han med hänsyn till de under överläggningen framställda yrkandena kommer att först framställa propositioner beträffande punkterna A, B 2) — B 11)

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

samt C—F och därefter beträffande de olika yrkanden, som framstälts i fråga om punkten B 1).

I enlighet härmed gav herr talmannen till en början propositioner beträffande punkten A, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till motionen II: 662 av herr Lundberg m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan i punkten.

Härefter gav herr talmannen beträffande punkten B 2) propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i nämnda punkt; 2:o) bifall till den av herr Näslund m. fl. beträffande denna punkt avgivna, med 6) betecknade reservationen; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i motionerna I: 506 av herrar Hjalmar Nilsson och Björnberg samt II: 661 av herrar Nilsson i Bäste-kille och Nilsson i Svalöv; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten B 2) i utskottets utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Näslund m. fl. beträffande denna punkt avgivna, med 6) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 140 ja och 54 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten B 2).

I fråga om punkten B 3) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i punkten dels ock på bifall till den av herr Näslund m. fl. beträffande denna punkt avgivna, med 8) betecknade reservationen; och fann herr talmannen svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten B 3) i utskottets utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Näslund m. fl. beträffande denna punkt avgivna, med 8) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 147 ja och

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

54 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten B 3).

På därå av herr talmannen framställ-
da propositioner biföll kammaren vad
utskottet i punkterna B 4)—B 8) hem-
ställt.

I avseende å punkten B 9) gav herr
talmannen först propositioner utom så-
vitt anginge motionen II: 422, av herr
Andersson i Långviksmon m. fl., näm-
ligen dels på bifall till utskottets hem-
ställan i punkten med nämnda undan-
tag dels ock på bifall till den av herr
Näslund m. fl. beträffande punkten av-
givna, med 9) betecknade reservationen
i motsvarande delar; och fann herr tal-
mannen svaren hava utfallit med över-
vägande ja för den förra propositionen.
Herr Svensson i Ljungskile begärde
emellertid votering, i anledning varav
efter given varsel följande voterings-
proposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller
jordbruksutskottets hemställan i punk-
ten B 9) i utskottets förevarande utlå-
tande nr 48, utom såvitt angår motio-
nen II: 422, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit
den av herr Näslund m. fl. beträffande
denna punkt avgivna, med 9) beteck-
nade reservationen i motsvarande de-
lar.

Sedan kammarens ledamöter häref-
ter intagit sina platser och voterings-
propositionen blivit ännu en gång upp-
läst, verkställdes omröstning genom
uppresning. Herr talmannen tillkänna-
gav, att han funne flertalet av kamma-
rens ledamöter hava röstat för ja-pro-
positionen. Herr Svensson i Ljungskile

begärde emellertid rösträkning, vadan
votering medelst omröstningsapparat
anställdes. Därvid avgåvos 145 ja och
55 nej, varjämte 5 av kammarens leda-
möter förklarade sig avstå från att
rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskot-
tets hemställan i punkten B 9) i nu
ifrågavarande delar.

Härefter gav herr talmannen propo-
sitioner beträffande motionen II: 422
av herr Andersson i Långviksmon m.
fl., nämligen dels på bifall till nämnda
motion dels ock på bifall till utskot-
tets i punkten B 9) gjorda hemställan
att motionen skulle avslås; och förkla-
rade herr talmannen sig anse svaren
hava utfallit med övervägande ja för
den senare propositionen. Herr Anders-
son i Långviksmon begärde emellertid
votering, i anledning varav efter given
varsel följande voteringsproposition
upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren i enlig-
het med jordbruksutskottets hemställan
i utskottets utlåtande nr 48 avslår mo-
tionen II: 422 av herr Andersson i
Långviksmon m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit
ifrågavarande motion.

Sedan kammarens ledamöter häref-
ter intagit sina platser och voterings-
propositionen blivit ännu en gång upp-
läst, verkställdes omröstning genom
uppresning. Herr talmannen tillkänna-
gav, att han funne flertalet av kamma-
rens ledamöter hava röstat för ja-pro-
positionen. Herr Andersson i Långviks-
mon begärde emellertid rösträkning,
vadan votering medelst omröstningsap-
parat anställdes. Därvid avgåvos 137 ja
och 56 nej, varjämte 12 av kammarens
ledamöter förklarade sig avstå från att
rösta.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

Kammaren hade alltså i enlighet med utskottets hemställan avslagit motionen II: 422.

På framställd proposition blev utskottets hemställan i punkten B 10) av kammaren bifallen.

Beträffande punkten B 11) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i nämnda punkt dels ock på bifall till den av herr Näslund m. fl. beträffande punkten avgivna, med 12) betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertäggande ja för den förra propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten B 11) i utskottets förevarande utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Näslund m. fl. beträffande denna punkt avgivna, med 12) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 146 ja och 54 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten B 11).

I fråga om punkterna C 1) och 2) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i nämnda delar dels ock på bifall till den av herr Näslund m. fl. beträffande dessa punkter avgivna, med 13) betecknade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

På därå av herr talmannen framställda propositioner bifölls vad utskottet i punkterna C 3) och 4) samt D och E hemställt.

Härefter gav herr talmannen propositioner beträffande punkten F., nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i punkten dels ock på bifall till den av herr Hjalmar Nilsson m. fl. beträffande denna punkt avgivna, med 4) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertäggande ja besvarad. Herr Hæggbloom begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten F. i utskottets utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Näslund m. fl. beträffande denna punkt avgivna, med 4) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten F.

Såvitt anginge punkten B 1) gav herr talmannen till en början propositioner

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

beträffande utskottets yttrande i det stycke å s. 40 i det tryckta utlåtandet, som började med orden »Utskottet delar», nämligen på 1:o godkännande av utskottets yttrande i denna del; 2:o) godkännande av det yttrande, som innefattades i den av herr Hjalmar Nilsson m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen; samt 3:o) godkännande av det yttrande, som föreslagits i den av herr Näslund m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Hæggbloom begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna vara med övervägande ja besvarad. Jämväl beträffande kontrapositionen åskade emellertid herr Hæggbloom votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående jordbruksutskottets motivering i det stycke å s. 40, som börjar med orden »Utskottet delar», antager godkännande av den av herr Näslund m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit godkännande av det yttrande, som föreslagits i den av herr Hjalmar Nilsson m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång

uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hæggbloom begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 92 ja och 63 nej, varjämte 53 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit godkännande av det yttrande, som föreslagits i den av herr Näslund m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner jordbruksutskottets yttrande i det stycke på s. 40 i utskottets utlåtande nr 48, som börjar med orden »Utskottet delar», röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det yttrande i motsvarande del som föreslagits i den av herr Näslund m. fl. avgivna med 2) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets yttrande i ifrågavarande del.

Beträffande utskottets yttrande i sista meningen i det stycke, som började å s. 40 med orden »I överensstämmelse», samt det stycke å s. 41, som började med orden »Dessa mjölkbidrag», gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets nämnda yttrande dels ock på godkännande av det ytt-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1952/53.

rande i motsvarande delar, som föreslås i den av herr Näslund m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen; och godkände kammaren utskottets yttrande i dessa delar.

Vidare gav herr talmannen propositioner beträffande det stycke å s. 42 i det tryckta utlåtandet, som började med orden »I motionerna I: 505», nämligen dels på godkännande av utskottets yttrande i denna del dels ock på godkännande av det yttrande, som föreslås i den av herr Hjalmar Nilsson m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen; och godkände kammaren utskottets berörda yttrande.

På därå framställd proposition blev slutligen utskottets hemställan i övrigt i punkten B 1) av kammaren bifallen.

§ 6.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 394, till Konungen angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1952/53, m. m.

Vidare anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 393, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1951 vid dess tredje ordinarie möte fattade beslut;

från statsutskottet:

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplacementen för vissa tjänster m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag för budgetåret 1952/53 under riksstatens fjärde huvudtitel m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts

i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1952/53 till Statens sjöhistoriska museum: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av skolöverstyrelsen m. m.;

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för avhjälpande av lärarbristen vid de högre skolorna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 till bidrag till avlöande av hemvårdarinnor samt till prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1952/53 till allmänna barnbidrag;

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1952/53 till understödande av dispensärverksamhet m. m.;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1952/53 till universitetssjukhusen m. m.;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 till medicinalstyrelsens avlöningar samt till förstärkning av sinnesslönspektionen m. m.;

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1952/53 till civilförsvaret m. m.;

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation

av statens utlånningskommission m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan staten och Stockholms stad rörande förvärv för staden av kvarteret Beridarebanan inom stadsdelen Nedre Norrmalm i Stockholm m. m.;

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 345, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m. gjorda framställningar; och

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

från andra lagutskottet:

nr 392, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny sjömanslag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

från tredje lagutskottet:

nr 364, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för ägogränsbestämning å landsbygden;

nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omreglering av vissa prästerliga pensioner; och

nr 366, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till strandlag, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

från sammansatta stats- och andra lagutskottet:

nr 389, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om extra tillägg för år 1952 å folkpensioner m. m.;

nr 390, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 391, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § bidragsförskottslagen den 11 juni 1943 (nr 382), m. m.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 12,47 på natten.

In fidem

Gunnar Britth.

Torsdagen den 29 maj.

Kl. 10 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 23 in-
nevarande maj.

§ 2.

Rätt för statsråd m. fl. att deltaga i val
till utskott.

Föredrogs konstitutionsutskottets ut-
låtande nr 25, i anledning av väckta
motioner om viss ändring av § 36 mom.
6 riksdagsordningen.

Uti de likalydande, vid 1951 års riks-

dag väckta, till konstitutionsutskottet
hänvisade motionerna, nr 116 i första
kammaren av herr *Sjödahl m. fl.* och
nr 225 i andra kammaren av herrar
Mårtensson i Uddevalla och *Andersson*
i Malmö, hade hemställts, »att riksdagen
mätte besluta den ändring av § 36 mom.
6 första stycket riksdagsordningen, att
orden 'eller val till utskott' utginge
och att paragrafen alltså i denna del
mätte erhålla följande lydelse: Ej må
statsrådsledamot, justitieråd eller rege-
ringsråd i utskott deltaga, dock att be-

Rätt för statsråd m. fl. att deltaga i val till utskott.

träffande utrikesutskottet gäller vad i § 37 mom. 2 sägs».

På förslag av utskottet hade 1951 års riksdag beslutit att till innevarande års riksdag uppskjuta behandlingen av dessa motioner.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga följande

*Förslag
till
ändrad lydelse av § 36 mom. 6
riksdagsordningen.
§ 36.*

6. Statsrådsledamot må ej deltaga i val till konstitutionsutskott; ej heller må förutvarande statsrådsledamot deltaga i det val till konstitutionsutskott, som följer närmast efter hans avgång.

Ej må statsrådsledamot, justitieråd eller regeringsråd i utskott deltaga, dock att beträffande utrikesutskottet gäller vad i § 37 mom. 2 sägs.

Ej heller — — — mom. 2 förmäles.

Reservation hade avgivits av herrar *Herlitz, Lundgren, Swedberg, Olsson i Mora, Hammar och Håstad*, som inom utskottet yrkat, att utskottet måtte avstyrka de föreliggande motionerna.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **SWEDBERG**: Herr talman! Under den tid jag haft tillfälle deltaga i konstitutionsutskottets arbete, är det en sak vars betydelse utskottets ärade ledning och dess lagkloka och mer förfarna ledamöter åter och åter sökt inskräpa, nämligen våra grundlagars helgd. I skilda sammanhang har framhållits att man bör gå fram med yttersta varsamhet när det gäller att ändra grundlagarna och att i alla händelser de grundlagsändringar som företas bör vara synnerligen väl motiverade.

Nu har emellertid utskottsmajoriteten föreslagit en ändring av en bestämmelse i riksdagsordningen som är av

fundamental principiell betydelse. I anslutning till två likalydande motioner hemställer utskottet att riksdagen måtte besluta om sådan ändring av § 36 mom. 6 första stycket i riksdagsordningen att statsråd får deltaga i val till utskott. Nämnda stadgande innehåller i sin nuvarande lydelse förbud för statsråd att deltaga i sådant val. Ändringsförslaget innebär sålunda i detta avseende ett upphävande eller i varje fall ett uppmjukande av den av ålder erkända grundsatsen att statsråd inte bör öva inflytande på utskottens eller över huvud taget riksdagens arbete i annan mån än att regeringen har att förelägga riksdagen förslag i skilda ärenden till vilka riksdagen sedan har att taga ställning.

Vi reser vanter har inte ansett skäl föreligga att rucka på denna regel. Vi kan inte se att något har inträffat som motiverar en ändring av här ifrågavarande bestämmelse. Regeringen har ju sina givna möjligheter att hävda sig och göra sin mening gällande i förhållande till riksdagen, och vi kan i alla händelser inte finna att den aktuella situationen i vad gäller förhållandet mellan regering och riksdag kan utgöra något skäl för den föreslagna grundlagsändringen, en ändring som ytterligare skulle stärka regeringen i dess ställning till riksdagen och till oppositionen.

Det kan visserligen sägas att den föreslagna ändringen i praktiken inte kommer att få någon större betydelse. Fördelningen av utskottsplatserna sker ju vanligen genom överenskommelser mellan de olika partierna, och dessutom kan ju inte, såsom utskottsmajoriteten mycket riktigt säger, förbudet för statsråd att deltaga i utskottsval hindra ett statsråd att öva ett betydelsefullt inflytande vid utseendet av sitt partis utskottskandidater.

Under sådana förhållanden finns det enligt vår mening inte någon anledning

Rätt för statsråd m. fl. att deltaga i val till utskott.

att företa den föreslagna grundlagsändringen.

I anseende till att detta väl är riksdagens sista egentliga arbetsplenium och att det därför är önskvärt att debatterna i olika frågor inte blir alltför långa skall jag, herr talman, avstå från att vidare utbreda mig i ärendet. Jag ber att med det anförda få yrka bifall till den vid detta betänkande förgade reservationen.

Herr HAMMAR: Herr talman! Då mitt namn också står på listan över reservanterna, kanske det är på sin plats att med några ord ange, vad som motiverat mitt ställningstagande.

Motionärerna och utskottet har betraktat förbudet för statsråd att deltaga i val till utskott som något slags relik från äldre tiders rättsteorier, som bygger på motsättningen mellan regering och riksdag. Det är inte otroligt, att den uppfattningen är riktig, men den utgör icke desto mindre icke något bärande skäl för att företaga sig något så viktigt som att ändra på ärevordiga regler i riksdagsordningen.

De risker, som här påtalats, att regeringspartiet eller regeringspartierna skulle bli underrepresenterade genom att statsråd inte får deltaga i utskottsvalen, är mycket små. I varje fall har några påtagliga olägenheter hittills inte gjorts sig gällande, och när nu riksdagen för några veckor sedan antagit en ny vallag, är risken, synes det mig, ännu mindre. Det är sålunda opåkalat att ändra riksdagsordningen, och jag ber därför, herr talman, att få instämma med herr Swedberg och yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr HALLEN: Herr talman! Jag kan inte neka till att jag blev litet förvånad då den ärade reservanten i utskottet, herr Swedberg, i detta sammanhang talade om grundlagens helgd. På vad sätt grundlagen skulle ohelgas genom

denna reform är svårt att bli riktigt klok på.

Nu invänder de två reservanterna, att denna reform är alldeles onödig, därför att det hittills varit praxis, att ett parti eller partier i regeringsställning, även om de har regeringsmedlemmar som sitter i kammaren och alltså är berövade sin rösträtt till utskottsvalen, genom frivillig lojal överenskommelse med andra partier får den representation som rätteligen borde tillkomma dem. Det är mycket riktigt. Men vi har inte den ringaste garanti för att inte ett parti vilken dag som helst hänvisar till dessa bestämmelser och vägrar att tillgodoräkna ett regeringsparti sådana röster som svarar mot statsråden. Jag kanske kan få upplysa kammaren om att när vi i fjol preliminärt behandlade denna motion, biträdde herr Swedberg, herr Hammar och herr Nordkvist, samtliga folkpartister i andra kammaren, detta förslag. Då skildrade vi nämligen hur det skulle se ut om folkpartiet skulle bilda regering och samtliga dess sexton statsråd tillhörde andra kammaren och om man nekade folkpartiet att utnyttja dessa röster. Jag vet inte om det var detta dystra perspektiv som förmådde dem att då rösta med oss. Nu tar det en annan ståndpunkt. Om det beror på att förhoppningen att komma i regeringsställning alltmåra förtonar i ett avlägset fjärran, undandrar sig mitt bedömande. Men man skall i alla fall inte laborera med så osäkra möjligheter som hur partierna i strid med grundlagen frivilligt ställer sig.

Den nuvarande regeln är faktiskt, herr talman, som herr Hammar sade, en relik från gångna tider, då det rådde en motsättning mellan regeringsmakten och folkrepresentation. Med det parlamentariska styrelsesätt vi har fått är denna motsättning fullständigt borta.

Man får inte vifta bort frågan med att säga att regeringen ändå har så stort inflytande över utskotten och des-

Rätt för statsråd m. fl. att deltaga i val till utskott.

sas persontillsättning. Det är inte närmast fråga härom utan om att garantera, att rösterna i kammaren får utnyttjas även om de skulle tillhöra statsråd. Vi har gjort den försiktiga regeln att vi gjort undantag för rösträkningen till konstitutionsutskottet.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Jag medger gärna att denna fråga inte har några större dimensioner. Men därför att den är en grundlagsfråga, bör vi fästa tillbörligt avseende vid den.

Jag har varit med några år i konstitutionsutskottet. Jag känner väl till de ord vi brukar få höra av herr Fast när vi behandlar motionsprojekt och då hans konstitutionella konservatism brukar komma till uttryck. Han brukar då alltid hänvisa till § 38 riksdagsordningen, som säger att det tillkommer konstitutionsutskottet »att hos riksdagen föreslå de ändringar i grundlagarna, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga». I likhet med herrar Swedberg och Hammar tycker jag, att vi åtminstone bör komma ihåg denna bestämmelse när vi går att behandla denna motion.

Det är ju alldeles uppenbart att man har givit denna fråga överdrivna proportioner, när man börjat tala om relik från gångna tider och om det nuvarande parlamentariska systemet, som skulle kräva en ändring. Jag tror inte att någon har haft någon större kännning av svårigheter och orättvisor på detta område, åtminstone inte under den tid jag har suttit här i riksdagen. Herr Åkerberg förfogade, sades det, en gång i tiden över utskottsmandaten och delade ut dem med generös hand och såg till att fördelningen blev så rättvis som möjligt enligt de olika partiernas styrka i kamrarna. Någon större ändring i detta hänseende har inte inträffat sedan herr Åkerberg slutade. Om vi t. ex. i nuvarande situation tänker oss de två regeringspartiernas ledamöter fördelade på fyra grupper,

d. v. s. i respektive första och andra kammaren en grupp för vardera av det socialdemokratiska partiet och bondeförbundet, skulle — då det summa summarum finns elva statsråd som är riksdagsmän — det bara bli fråga om ett par tre statsrådsröster i var och en av dessa grupper. Det vill mycket till innan dessa få röster kommer att påverka utskottsvalen, där oftast något tiotal röster kan fordras för ett nytt utskottsmandat. Det är alltså endast i mycket sällsynta fall som denna bestämmelse kommer att utöva något direkt praktiskt inflytande på utskottsvalen.

Oavsett vad som hände i fjol — jag var inte med när denna fråga då behandlades i utskottet — har det hänt något, sedan herr Mårtensson väckte sin motion. Vi har nu fått en ny valordning. Den förra valordningen gav ju teoretiskt varje parti möjlighet att få sin tillbörliga representation. Detta var i varje fall utgångspunkten för valsystemet. Nu har valsystemet ändrats, och i stället för det divisionstal som skulle ha skapat det rättvisaste resultatet, om man räknar mot bakgrunden av fem andrakammarval, nämligen 1,25, har regeringsblocket infört siffran 1,40. Det innebär att de två partier som för närvarande sitter i regeringsställning blir överrepresenterade i riksdagen. Med detta divisionstal är det självklart, att denna grundlagsändring innebär att regeringspartierna kan bli överrepresenterade även i utskotten, och det är någonting helt annat än vad herr Mårtensson på sin tid föreslog, då denna regel inte på något sätt var känd.

I stället för att vi eljest skulle haft den situationen, att regeringspartierna i vissa fall skulle ha varit underrepresenterade, vilket särskilt skulle vara en olägenhet för mindre partier, garanteras i dagens läge åtminstone regeringspartierna en överrepresentation. Då frågar jag verkligen med hänsyftning till det parlamentariska systemet: Har det någonsin ingått i den parlamenta-

Rätt för statsråd m. fl. att deltaga i val till utskott.

riska doktrinen att ett regeringsparti skall vara överrepresenterat i utskottet? Jag tror inte att vi kan finna något sådant exempel. Vad är parlamentarismen? Man kan säga att parlamentarismen är en dialektik mellan regeringspartiet och oppositionen. Hela systemet lever på de möjligheter till kritik som oppositionspartierna har, inte minst i utskotten. Utskottets förslag kommer inte i något avseende att rubba den makt, som regeringspartiet har när det gäller att fatta beslut i kamrarna, utan har endast avseende på den förberedande proceduren. Detta förslag skulle, om det realiserats, säkert innebära att det blir sämre möjligheter än tidigare för oppositionspartierna med deras minskade numerär i utskotten att utöva kritik. I valet mellan en underrepresentation och ett slags garanterad överrepresentation för regeringen i utskotten, anser jag att man kommer den parlamentariska doktrinen närmare, om man föredrar en underrepresentation.

Jag vill, herr talman, bestämt säga ifrån, att jag inte är någon vän vare sig av under- eller överrepresentation. Man bör genom förhandlingar kunna jämka fördelningen av mandat på ett rättvist sätt vare sig den gamla eller den nya regeln gäller. Men innebörden av detta förslag har i högsta grad ändrat karaktär sedan motionen väcktes. Det är detta som varit avgörande för mig, herr talman, när jag förenat mig med dem som här anser att denna bestämmelse icke är av den »högst nödiga och nyttiga» karaktär att den nu bör såsom vilande grundlagfästas.

Jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr SWEDBERG: Herr talman! Jag begärde närmast ordet för att till utskottets ärade ordförande säga, att jag är övertygad om att han mycket väl förstod vad jag menade, då jag talade om grundlagarnas helgd. Jag menade

självfallet inte att denna helgd skulle kränkas om det företoges befogade och väl motiverade ändringar av grundlagarna. Jag trodde också att jag ganska tydligt sade ifrån, såsom också gång på gång framhållits i utskottet, att man icke bör, utan särskilt stark motivering ändra grundlagarna. Vi reserverar oss emellertid inte kunnat finna att det i förevarande fall förebragts en så stark motivering.

Det är alldeles riktigt som utskottets ärade ordförande säger, att jag och mina partikamrater vid ett tidigare tillfälle intagit en annan ställning än vi gjort i år. Men dels sammanhänger detta med den mycket betydande förändring av hela läget som har inträffat och som särskilt herr Håstad här berört. Dels vågar jag i min ringhet låna de ord som P. P. Waldenström använde en gång här i riksdagen, när han befann sig i en liknande situation som jag nu gör: »Jag tackar Gud att jag blir klokare för varje dag som går».

Herr FAST: Herr talman! Herr Swedberg har alldeles rätt i att man kan få ändra mening. Jag har också någon gång gjort detta, och jag riktar inte nu några förebråelser mot herr Swedberg för den sakens skull. Men den motivering, som han företedde, var rätt haltande.

Jag blev, herr talman, verkligen förvånad över att herr Håstad, vars logik jag många gånger beundrat, sammanblandade frågan om själva valsyste med frågan om fördelningen av utskottsledamöter mellan partierna. Jag trodde att vi alla var överens om att sammansättningen av utskotten skulle avspegl ställningen partierna emellan i riksdagen. Det har ju varit en ständig strävan att åstadkomma detta. Jag erinrar om de många sammanträden som har hållits för att man skulle kunna uppnå överenskommelser i sådan riktning — det är inte bara under senare år som dylika förekommit. Jag har erfarenheter från den tid, då ett av de partier, som

Rätt för statsråd m. fl. att deltaga i val till utskott.

var föregångare till det nuvarande folkpartiet innehade regeringsmakten men befann sig i minoritet. Då fördes det också förhandlingar om utskottens sammansättning partierna emellan.

Även om jag medger att den här föreliggande frågan inte utgör något stort problem, anser jag det lämpligt att man gör en grundlagsändring och bringar grundlagen i överensstämmelse med den praxis som tillämpas.

Jag vill en passant säga att det är rätt lustigt att konstatera, hurusom jag i konstitutionsutskottet ofta får den förebråelsen att jag är den mest konservativa av alla därför att jag inte vill göra småändringar i grundlagen medan jag, när jag någon gång ansett starka skäl tala för en ändring, får den förebråelsen att jag är allt för villig att göra ändringar. Med den erfarenhet jag har om att det, vilket parti som än innehar regeringsmakten, finns en strävan att få partiernas styrkeförhållanden här i riksdagen avspeglade i utskotten, måste jag emellertid säga att den ändring som nu föreslagits är pakallad.

Det kan väl inte vara rimligt, herr Håstad, att vi i samband med detta ändringsförslag drar upp även den avgjorda frågan om sättet för val till riksdagen. Under alla förhållanden borde man väl först vänta och se hur den nya ordningen därvidlag slår ut. Det är kanske åtskilliga som misstar sig på den punkten. Det är inte alls säkert att det största partiet kommer att bli mest gynnat; det skulle inte förvåna mig om det i stället blir något av mellanpartierna. Men det väsentliga är ju att denna sak inte har någonting med frågan om utskottens sammansättning att göra.

Herr Håstad frågar vad ett parti skulle ha för glädje av att få en överrepresentation i utskotten. Vi kan ju ta den situationen att ett parti har en knapp majoritet här i riksdagen, men att partiet, genom att det bortfaller en del röster och ingen överenskommelse har blivit träffad, stannar i minoritet inom ett så-

dant utskott som statsutskottet. Hur kommer detta att inverka på riksdagens arbete, när minoriteten reserverar sig och majoriteten inte företräder regeringspolitiken? Detta är bara ett litet tankeexperiment som visar hur grundlagens bestämmelse skulle kunna verka, om den tillämpas sådan den verkligen är skriven.

Jag anser att när det i verkligheten finns en tillämpning som överensstämmer med den grundlagstext som nu föreslås, talar alla skäl för att vi godkänner utskottets hemställan, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Oavsett grundlagens bestämmelser råder det nog inga delade meningar mellan exempelvis herr Fast och mig om att utskotten bör avspegla sammansättningen av kamrarna, något som ju också i stort sett varit fallet under de sista tre, fyra legislaturperioderna, fastän den gamla regeln då har funnits. Jag vill här bara erinra om den jämkning till socialdemokraternas förmån, som år 1949 skedde vid valet av statsutskott. Man tog då behörig hänsyn till den synpunkt, som herr Fast anförde och för att undvika att lotten skulle bli avgörande i utskottet, fick socialdemokraterna 16 ledamöter i stället för 15. En annan sak är emellertid att man, såsom nu skulle ske, ger de partier som kan komma att gynnas av den nya valordningen en möjlighet till överrepresentation. Därest det skulle bli konflikter om hur man skall vänskapligt fördela mandaten, kan ju vederbörande partier alltid falla tillbaka på vad som är deras matematiska rätt.

Vi kan väl inte i konstitutionsutskottet alldeles bortse från andra beslut som utskottet har fattat. Utskottet bör väl kunna hålla ihop åtminstone de 20—30 ärenden som utskottet vanligen har att behandla per år, så att det inte verkar som om man ena dagen hade glömt bort vad man den andra dagen har gjort.

Rätt för statsråd m. fl. att deltaga i val till utskott.

Det måste finnas ett visst sammanhang mellan de olika besluten. Därför måste valreformen enligt min mening ha betydelse även för denna frågas bedömande.

Jag skall gärna medge, herr Fast, att samma dag vi får ett rättvist system för val till riksdagen, är det inte mycket att diskutera om rörande denna sak. Men vi har inte nu ett rättvist valsystem och därför kan och kommer under nuvarande matematiska partiförhållanden det framlagda förslaget att gynna de nuvarande regeringspartierna. Det förefaller mig inte finnas någon särskild anledning för riksdagen att hjälpa till att åstadkomma en sådan ordning. Jag tycker att vi mycket bra kan reda oss med den hittillsvarande regeln, som inte alls har visat sig medföra några större olägenheter. Sedan kan vi göra resning i målet, när den tiden kommer att bättre förutsättningar att lösa den är för handen.

Herr FAST: Herr talman! Efter det hot, som herr Håstad här kommit med, bör väl utgången i denna fråga vara ganska given. Förut har man talat om att man vill vara med om att åstadkomma en riktig avspegling av partiställningen i utskotten, men nu säger herr Håstad att sedan den sista valreformen genomförts har saken kommit i ett annat läge. Detta kan jag inte fatta på annat sätt än att man kommer att vara obenägen för sådana uppgörelser som tidigare har kommit till stånd. Om man vore villig att även i fortsättningen träffa dylika uppgörelser, har jag också svårt att förstå varför man inte önskar bringa grundlagen i harmoni med den ordning som tillämpas.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Det kan inte vara oppositionens sak att se till och genomföra, att grundlagen kommer i harmoni med den nya valreformen. De som har genomdrivit valreformen har

rätt att göra det, men denna fordran kan man inte rimligen ställa på oss, ty annars skulle vi verkligen kunna ut sättas för beskyllningen att vara inkonsekventa.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Swedberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande vote ringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogos vart för sig konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskild skolstyrelse i vissa fall; och

nr 27, med förslag till ändrad lydelse av 56 § 2 mom. lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtande och memorial hemställt.

§ 4.

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckta motioner angående en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

Uti de likalydande, den 30 januari 1952 till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 243 i första kammaren av herr *Bergvall* och nr 319 i andra kammaren av herr *Håstad* hade hemställts,

»att riksdagen måtte för sin del såsom vilande besluta ändringar av och tilllägg till regeringsformen och riksdagsordningen avseende en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet enligt följande huvudlinjer:

1) Det konsultativa referendum utvidgas på så sätt, att även en minoritet av riksdagen, förslagsvis en fjärdedel av vardera kammarens medlemstal, äger att begära att en dylik omröstning skall anordnas antingen om ett allmänt principspörsmål eller om en proposition, som ej rör budgeten eller traktater med främmande land, och att omröstningen skall komma till stånd, så framt ej riksdagens kamrar genom samfällt beslut förklara omröstningens hållande vara till allvarligt men.

2) Decisivt referendum införes:

a) för grundlagsfrågor på så sätt att ett av riksdagen första gången antaget grundlagsförslag må efter samfällt beslut av riksdagens kamrar i stället för att vila tills efter nyval till andra kammaren omedelbart hänskjutas till folket för avgörande,

b) för lagfrågor enligt § 87 regeringsformen och andra därmed jämförliga författningar, vilka tillkomma genom samfällt beslut av Konung och riksdag, därest en kammare eller en minoritet inom riksdagen, förslagsvis en fjärdedel av vardera kammarens medlemstal, omedelbart efter det att riksdagen beslutat sådan ny lag eller författning eller upphävande eller ändring av eller till-

lägg till dylik ingiver framställning om folkomröstning och såframt ej bägge kamrarna genom samfällt beslut förklara beslutet trängande.

c) för frågor angående nya eller förhöjda anslag i riksstaten eller allmänna principbeslut berörande statens styrelse och verksamhet på samma sätt och under enahanda villkor som under 2 b),

d) i fråga om kyrkolag bör eventuell folkomröstning anordnas på samma sätt som enligt 2 b), dock att, om kyrkomötet fattar sitt beslut efter riksdagen, en viss tid fastställs, inom vilken begäran om folkomröstning skall inges,

e) Konungens vetorätt i frågor om författningar och lagar bör utövas innan en av riksdagen, av en av dess kamrar eller av en riksdagsminoritet begärd decisiv folkomröstning utlyses, varvid Konungens vägran att gilla ett av riksdagen för dess del fattat beslut i en författnings- och lagfråga automatiskt innebär att frågan förfallit utan folkomröstning».

Utskottet hemställde, att motionerna I: 243 och II: 319 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Herlitz, Lundgren, Hansson, Swedberg, Nordkvist, Hammar* och *Håstad*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, under uttalande av angelägenheten, att folkomröstningsinstitutet utbyggdes på sätt reservanterna angivit, måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om framläggande utan dröjsmål av förslag om sådant utbyggande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HÅSTAD: Herr talman! Detta ärende rörande referendum har gått som en restriktionssmörgås ut och in under en vecka. Det kan ur många synpunkter vara beklagligt att detta ärende, som verkligen förtjänar att grundligt diskuteras, kommit att tas upp i den uppbrottsstämmning som kammaren nu befinner sig i. Även om det kanske är

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

en allmän önskan i kammaren att vi skall göra processen så kort som möjligt, är det dock för mig omöjligt att alldeles undgå att gå in på frågan, så mycket mer som det ju gäller å ena sidan ett omotiverat avslag på de av herr Bergvall och mig väckta motionerna och å andra sidan ett principiellt ställningstagande till förmån för dessa i form av en direkt riksdagsskrivelse.

Utskottets utlåtande är ju mycket ordkargt och, som det har sagts i första kammaren, torftigt. Man har fått det intrycket, att utskottet har varit verkligt désintéressé vid behandlingen av denna fråga. Utskottets utlåtande lämnar ju inte heller någon som helst utgångspunkt för en allmän principiell debatt. Denna debatt har man velat skjuta på till kommande riksdag — om man över huvud taget skall ta upp den.

Jag skall i alla fall göra några historiska randanmärkningar till denna fråga, innan jag korteligen vill komma till mina principiella slutsatser.

Referendum stod ju på önskelistan inom det socialdemokratiska partiet redan år 1914. Programkommissionen tillstyrkte vid detta tillfälle att en punkt om folkomröstning skulle intas i parti-programmet. Godtagandet av denna punkt, liksom åtskilliga andra punkter rörande författningen, kom dock att uppskjutas till 1917 års partikongress, då kravet på folkomröstning kom att införas i programmet. Efter första världskriget uppstod det i Sverige liksom i många andra länder en allmän strävan att fördjupa demokratin, att utvidga den. Som ett led häri ingick att acceptera den ena eller andra formen för ett folkomröstningsinstitut. En kommitté tillsattes, ledd av dåvarande landshövding Edén, som under tre år var sysselsatt med att utarbeta ett betänkande i denna fråga. Resultatet blev, som vi alla vet, endast det konsultativa referendum, som nu finns inskrivet i § 49 regeringsformen men som till följd av de mycket rigorösa bestämmelserna inte har

kommit till någon egentlig användning. Däremot ställde man sig vid denna tidpunkt, även om det fanns intresse från olika partier för det beslutande folkomröstningsinstitutet, tveksam till att grundlagsfästa detta. Det sammanhängande ganska naturligt med att man vid denna tidpunkt först ville avvakta resultatet av den fulla demokratisering, som genomfördes från och med 1918 års urtima riksdag. Man ville se verkningarna av dessa reformer innan man tog ytterligare ett steg. Detta var huvudmotivet för avslag från alla utom herr Ivar Vernerström.

Det kanske också bör framhållas att intresset för deltagande i val vid denna tidpunkt var ganska måttligt. Det kvinnliga deltagandet vid 1921 års val uppgick inte till 50 procent, vilket alltså visar att vårt land vid denna tidpunkt knappast var fullt moget för en utvidgning av folkrättigheterna i referendalt avseende. Man har sedan under ett 20-tal år nöjt sig med det 1918—1922 genomförda systemet.

Efter det andra världskriget uppstod en allmän diskussion i vårt land om det parlamentariska systemet, om demokratin och om medborgarnas roll i denna. Åtskilliga personer som tidigare varit anhängare av ett mycket strikt genomfört parlamentariskt system började nu luta över åt ett folkomröstningsinstitut av den ena eller andra formen. Som exempel kan jag nämna en så gammal trofast anhängare av den staaftska parlamentarismen som professor Axel Bruswitz. Han var ledamot av den första referendumkommittén och under sina sista levnadsår anhängare av en utbyggnad av referendumsystemet.

Vid 1948 års riksdag inträffade det att motioner kom att väckas från ledare och andra tämligen inflytelserika personer inom respektive partier om en utredning angående folkomröstningsinstitutet; det skedde från högern, från folkpartiet och från bondeförbundet. Kommunisterna hade också samma år en

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

författningsmotion, i vilken referendum ingick, även om denna motion till följd av sin uppläggning inte kom att behandlas i sammanhang med de övriga motionerna. Slutligen fanns denna punkt i det socialdemokratiska parti-programmet. Ändå kom det att gå ganska knarrigt i utskottet. Det visade sig — jag tror inte att det är någon hemlighet, vilket också för övrigt framgick av den efterföljande behandlingen — att man kunde förmärka en mycket stor ljumhet inom det socialdemokratiska partiet inför det krav, som sedan ett 30-tal år fanns inskrivet i partiets program. När en riksdagsskrivelse nästan enhälligt ändock till sist kom till stånd, begränsade man denna utredning på så sätt att den endast skulle göras förut-sättningslös. Direktiven blev sedermera av statsrådet Zetterberg något utvidgade.

När en skrivelse av denna karaktär avlåtits från riksdagen till regeringen samt därav framgått, att alla partier uttalat sig för en undersökning i dessa författningsfrågor, synes det mig som om regeringen inte haft någon anledning att sätta käppar i hjulen utan i stället bort skyndsammast låta verkställa en sådan utredning. Det är en gammal regel, att regeringen just i författningsfrågor bör bortse från den makt den har att bestämma över igångsättande eller inte av utredningar. Inte förty dröjde regeringen i nära två år, ända till början av 1950, med tillsättningen av denna utredning. Som vi alla vet kom denna kommitté dessutom att belastas med den undersökning av val-sättet, som ansågs särskilt trängande och som blev kommitténs första uppgift. Kommittén var dock efter ungefär halvt-annat år färdig i sitt principiella ställningstagande, det var ungefär vid jul-tiden i år, men tryckningssvårigheter och annat kom till och gjorde att be-tänkandet inte kunde avlämnas till Kungl. Maj:t förrän i april.

Jag är angelägen att betona att någon

anmärkning emot ordföranden eller någon annan ledamot av kommittén, som kanske inte har varit så särskilt intresserad för referendum, inte kan riktas, utan den anmärkning jag har framställt här har regeringen till sin adressat. Det kanske också kan nämnas att denna kommitté har sysslat ungefär blott två år med referendum jämte en annan stor fråga, medan den gamla folkomröstningskommittén på sin tid höll på i tre år. Den senaste kommittén kan därför nog sägas ha handlat med nödig skyndsamhet.

Nu är emellertid läget detta att frågan om ett ställningstagande till kommittéförslaget eller andra förslag, som kan väckas i anslutning till detta, icke kan på allvar tas upp förrän under nästa valperiod och alltså inte genomföras förrän efter år 1956. Det måste sägas att det inte är någon särdeles snabb takt med vilken den svenska riksdagen och den svenska regeringen handlar när det skall ta fyra legislaturperioder att genomföra en, så långt hittillsvarande förslag gäller, så föga omgestaltande ordning som en viss utvidgning av referendumsystemet.

Hade god vilja funnits hos regeringen att i första hand tillgodose riksdagens utredningsönskemål och i andra hand befordra någon del av betänkandet, t. ex. den del där kommittén i huvudsak var enhällig, till ett beslut, skulle alla möjligheter ha funnits att i år ta upp åtminstone delproblem i frågan.

Vi känner ju till — jag skall inte ta upp några aktuella exempel — att riksdagen ibland kan lösa intrikata konstitutionella frågor med en mycket större skyndsamhet än som här har behövt vara fallet. Hade utskottet, som naturligtvis hade mycket litet tid på sig, velat komma till ett positivt resultat, skulle det säkerligen inte heller ha saknat möjligheter till detta under de veckor, som utskottet hade till sitt förfogande sedan betänkandet hade tryckts. Det fanns ju en förlaga för en författnings-

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

text i kommitténs förslag och i reservationen. Jag är alldeles övertygad om att den författningstext som föreligger i betänkandet jämte reservationen är minst lika klar som den författningstext, som Schweiz har haft sedan 1874 och med vilken detta land har funnit sig väl till rätta.

När det visade sig utsiktslöst att få något direkt beslut igenom vid denna riksdag med hänsyn till ställningstagandet från socialdemokraterna och bondeförbundet, har vi, som eljest varit anhängare av ett omedelbart preliminärt beslut, ansett det vara riktigast att nöja oss med en principiell deklaration och avvakta kommande riksdag. Kanske det då kan bli möjligt att åtminstone å vissa punkter nå ett samförstånd, som nu inte ligger inom räckhåll.

Någon tänker kanske säga att det finns en liten skillnad emellan den reservation, som herrar Bergvall och Wahlund jämte undertecknad avgav i kommittén och den reservation som föreligger i utskottet och som även jag undertecknat. Skillnaden skulle röra behandlingen av grundlagsfrågor. I utskottsreservationen har det ju inskjutits en passus, i vilken det säges att det vore skäl att överväga en bestämmelse om kvalificerad majoritet i det fall, då riksdagen skulle vilja ersätta den andra, definitiva behandlingen i riksdagen av grundlagsfrågor med en folkomröstning. För att det nu inte skall sägas att jag hoppat från den ena ståndpunkten till den andra vill jag framhålla, att reservationen nära överensstämmer med vad jag deklarerade i kommittén och vad som är klart antytt i reservationen till kommitténs betänkande. Där anges det nämligen, att vissa principiella betänkligheter kan anföras emot att införa grundlagsreferendum i denna form. I detta hänseende vill jag ytterligare endast peka på, att herr Wallentheim ännu kraftigare förfäktat samma mening i sin reservation. Det finns

ett andligt släktskap mellan hans reservation och vår på denna punkt.

Nu skall jag här framföra ett par principiella synpunkter. Varför vill man nu ha referendum? Varför är vi så angelägna om att utvidga det nuvarande representativa systemet med någon form av direkt avgörande genom folket i vissa frågor? Det skulle naturligtvis vara mycket att säga härom, och om debatten i kammaren blir utförlig kan det hända att andra synpunkter kommer att anföras, vilka kan ge mig anledning att återkomma. Jag skall i alla fall nu koncentrera mig till följande.

För det första är det alldeles uppenbart, att utvecklingen av den svenska folkstyrelsen har gått i något annan riktning än man i början på 1930-talet tänkte sig. Partierna, i vissa fall pressen samt de många organisationerna har kommit att — med allt det tillbörliga inflytande, som dessa samhällsföreteelser skall ha — förkväva individen. Individen har fått ett allt mindre svängrum för sina egna uppfattningar och inflytelser. En reaktion häremot är enligt vår mening, på sin plats om man verkligen vill vidmakthålla det demokratiska idealet, nämligen att demokratin skall vara en stat för människor, där den enskilda medborgaren skall utöva ett inflytande och där han just genom detta sitt inflytande så att säga adlas.

För det andra är det ju alldeles klart, att partierna endast delvis är representativa. Partierna kan ju inte ta upp mer än en del frågor på sina princip- eller valprogram, och de kanske tar upp just sådana frågor, som de finner vara de mest släende. I vissa fall avstår partierna medvetet ifrån att fatta ståndpunkt i ett visst problem, kanske därför att meningarna bland anhängarna är så delade. I andra fall får väljarna aldrig tillfälle att ta en ståndpunkt helt enkelt beroende därpå, att frågorna dyker upp under perioden

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

utan att något parti har haft möjligheter att diskutera dem vid valet eller haft en chans att förutse utvecklingen. Man kan ju således säga, att hela den ekonomiska diskussion, som i vårt land förts ända sedan 1945, rört problemställningar, som endast i mycket begränsad utsträckning kunnat göras till föremål för partiernas konkreta ställningstagande vid valen. Det ligger i sakens natur, att det enda adekvata sättet att avgöra en fråga, där man vet att partierna är mycket delade och opinionen mycket labil, är just genom folkomröstning. Det var ju detta som skedde med nykterhetsfrågan 1922.

För det tredje har jag den bestämda uppfattningen, att folkomröstningsinstitutet på det hela taget är ägnat att främja den sakliga behandlingen av riksdagsfrågorna — detta både på ett förberedande stadium, i verken och i regeringen samt därefter inom riksdagen. Vi har i vårt land många gånger stoltserat över den grundlighet, varmed frågorna skulle behandlas i den svenska riksdagens utskott. I den mån denna uppfattning är riktig skulle jag tro, att den endast är riktig i historisk mening. I några fall förekommer utan tvivel alltså en mycket sorgfällig utskrottsprövning, t. ex. när det är fråga om kontroversiella problem. Men att generellt säga att utskottsbehandlingen i vår riksdag är grundlig, det är enligt min mening numera absolut omöjligt. Framför allt sedan vi alltsedan 1949 fått den kortare sessionstiden och ställts inför nödvändigheten av att sluta den åtta maj har utskotten i vissa fall tvingats till en forcering som aldrig förr. Om en fråga är av den beskaffenhet, att den kan komma att hänskjutas till folket för avgörande, så skulle detta bli en anledning för riksdagen och dess utskott liksom för de förberedande myndigheterna att sorgfälligt granska frågan. Nu har riksdagen ingen överinstans över sig annat än folket vid efterföljande val. Folket har ju dock

alltid att tänka framåt och inte så mycket att sätta sig som domare över den tid som varit. Därför kan man knappast säga att det för ögonblicket finns någon direkt folklig kontroll av riksdagen. Därtill kommer ju — detta är mera en värdering — att ärendenas beredning i utskotten av allt att döma även kommer att gå i den riktningen, att man tar större hänsyn till alla legitima intressen än man nu anser sig förpliktad att göra — detta givetvis för att undvika att medborgargrupper av missnöje över en viss del av ett lagförslag eller annat beslut skulle vilja medverka till att fälla lagen, därest folkomröstning skulle komma till stånd.

För det fjärde finner jag det alldeles evident att folkomröstningsinstitutet verkar folkuppfostrande. Det kan inte råda något tvivel om att schweizarna, som i vissa hänseenden har ett bättre utvecklat skolsystem än vi har i vårt avlånga land, äger en högre allmän medborgarbildning än svenskarna. Anledningen här till är främst den, att människorna där tvingats att delta i kommunala, kantonala och federala referenda. Referendum är inte en daglig spis för folket därnere, men några gånger om året har det att ta ställning till konkreta förslag, och det är en ambition hos de schweiziska medborgarna att försöka bilda sig en egen uppfattning om tingen så att man inte går fram till urnorna som boskap. Detta politiska intresse, som knutit sig till vissa frågor, har sedan höjt den allmänna politiska nivån. Det har medverkat till att undanröja kverulans. Det har givit en särskild helgd och auktoritet åt de beslut, som fattats av folket, just därför att dess uppfattning anses vara ett sant uttryck för folkets inneboende mening.

För det femte tror jag, att referendumkampanjen inte alls kommer att behöva betinga de kostnader man förut fruktat. Jag vill gärna erkänna att jag länge betraktat ett referendum med en viss skepsis därför att jag föreställt

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

mig, att systemet vore oavvisligen förbundet med kostsamma kampanjer. Så vitt jag har kunnat utröna av erfarenheterna från Amerika och Schweiz, drar inte ett referendum längre de stora penningssummor, som man talat om. Framför allt har radion kommit till som ett medel som — om det använts objektivt — lätt kan utnyttjas såsom det väsentligt medlet för information, upplysning och diskussion. I varje fall försäkrades det mig från alla partier när jag å kommitténs vägnar besökte Schweiz, att kostnaderna numera inte vore särskilt höga, även om vid vissa tillfällen hänt att organisationer satsat avsevärda belopp. Samtidigt sade man dock att erfarenheterna visat, att folk blir misstänksamt om det kommer för mycket agitationstryck, d. v. s. pengar, med i referendumkampanjen.

Till sist har det många gånger sagts att referendumsystemet skulle verka konservativt, och att det därför skulle bli en hämsko på utvecklingen och följaktligen inte höra hemma i vårt radikala folkstyre. Även om det kan ligga en sanning i att folket ibland kan avslå ett förslag, så bär dock ett sådant påstående som det nyss återgivna på en oerhörd överdrift. Schweiz är ju dock på det hela taget en utomordentligt avancerad stat. I Amerika är det i allmänhet just referendumstaterna bland delstaterna som är de mest avancerade, t. ex. Kalifornien, Michigan, Oregon och Washington. Australien är också, så vitt jag förstår, en mycket progressiv stat. Talet om att ett referendum skulle verka i konservativ riktning sammanhänger med att man hitills i diskussionen alltid utgått ifrån att ett avslag i en fråga skulle innebära en slags reaktion. För det första kan ju avslaget innebära ett avslag på en lösning, som mera går åt det konservativa hållet, t. ex. upphävandet av en reform. Då kan ju resultatet omöjligt betecknas som konservativt, om man ser det från partipolitisk synpunkt. Vi

dare kan ju ett förslag ofta avslås just därför att det inte tillfredsställer de mest avancerade reformvännerna, och då har ju regering och riksdag, när de skall bedöma innebörden av de negativa folkomröstningsresultatet, att undersöka huruvida ett nytt förslag kan läggas fram med utsikt att vinna folkets bifall. Det var en allmän mening hos alla partier jag talade vid i Schweiz att i regel — för att inte säga nästan alltid — det andra förslaget var bättre än det första och fällda. Det visade sig ofta att det första förslaget var behäftat med vissa brister och dessa kunde man vid andra försöket rätta till. När sedan i många fall uppskovet med att framlägga ett nytt förslag kommit att bli rätt långt — jag tänker nu på förslaget om folkpensionering — så sammanhänge detta med landets allmänna finansiella läge och med kriget. Det hade alltså ingenting med referenduminstitutet som sådant att göra.

Jag skall, herr talman, nöja mig med detta. Jag vill endast ytterligare framhålla, att vad som här föreslås ifrån reservanternas sida ingalunda är den schweiziska demokratin i hela dess omfattning. Jag tror inte att det finns någon — i varje fall inte bland dem som jag samarbetat med i denna fråga — som är beredd att föreslå, att vi skall importera det schweiziska författningssystemet. Vad vi föreslår är endast en sådan begränsad utbyggnad av det representativa systemet, som vi anser förenlig med våra nedärvda demokratiska institutioner och som inte i och för sig bör åstadkomma någon omvälvning. Om man senare med ledning av vunna erfarenheter må ta nya steg, får vi överlåta åt framtiden. Det är just ur denna synpunkt som vi avstått från att lägga fram ett förslag eller över huvud på detta stadium ta upp frågan om folkinitiativ. Jag vill för min del säga, att jag icke är någon principiell motståndare mot folkinitiativ, d. v. s. rätten för en viss grupp av medborgare, t. ex.

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

200 000 eller så, att utforma ett författningsförslag eller eventuellt ett lagförslag, som sedan riksdagen får yttra sig om och som ytterst skall avgöras av folket. Men vi får dock komma ihåg att detta kommer att kräva mycket vidlyftiga grundlagsändringar och mycket starkt ingripa i hela vår lagstiftningsprocedur. Därför står enligt min mening initiativet i den andra etappen såsom det praktiskt taget har gjort i alla länder, där referendum har införts.

Därtill kommer att folkinitiativ, möjligen med bortseende från Amerika, inte har spelat någon egentlig praktisk roll utan har haft sin stora betydelse genom att det har funnits så att säga i reserv i författningen. Men är det så att man från socialdemokratiskt håll skulle vara särskilt intresserad av att införa folkinitiativet, vill jag för min del säga att jag är beredd till en diskussion härom. Jag vill emellertid peka på att inte ens de socialdemokratiska ledamöterna av kommittén har föreslagit en folkinitiativrätt, när det gäller det fakultativa referendum, utan ansett att man även på denna punkt bör kunna vänta och se.

Jag vill säga till sist, herr talman, att jag har svårt att förstå den ytterst stora tvekan och betänksamhet, som jag har mött inom det socialdemokratiska partiet i denna fråga allt ifrån 1948, då jag för första gången deltog i behandlingen av detta ärenden i konstitutionsutskottet. Vi har ju med denna motion, där vi erbjudit socialdemokraterna vår medverkan till att realisera en gammal programpunkt, ingenting annat önskat än att ge människan den rätt som hon bör äga i den demokratiska staten i enlighet med demokratiens allmänna grundsatser. Vi har också den uppfattningen att även om funktionarismen — om jag får använda det uttrycket — är nödvändig i vår stat från effektivitetssynpunkt, måste denna

funktionarism ha en motvikt i folkligt inflytande och i folkliga element.

Det är mycket intressant att se, att när socialdemokraterna 1917 på sin kongress diskuterade referendum, skedde det just i sammanhang med en diskussion om hur man skulle kunna inskränka den roll som funktionarismen — jag har hämtat uttrycket just från de socialdemokratiska partiprotokollen — då ansågs spela.

Demokratien förlorar enligt min mening sin ursprunglighet, sin äkthet och sin egentliga kraft, om folket alltför mycket kommer att tryckas tillbaka av politisk byråkratism och om kollektiverna kommer att bli alltför dominerande. Även om ett eller annat bakslag skulle inträffa i referendum för någon viss fråga, så anser jag dock denna olägenhet vara mycket ringa i jämförelse med de stora allmänna värden, som skulle kunna vinnas genom att utvidga och fördjupa vår folkstyrelse.

Därmed skall jag sluta. Men, herr talman, jag kan inte undgå att falla för frestelsen att läsa upp den mycket korta motivering, som anfördes i den socialdemokratiska partistyrelsen både 1914 och 1917, när referendumproblemet dryftades. Det heter 1914: »Det representativa systemet med för viss tid valda företrädare för vissa väljargrupper ger — hur demokratiskt det än må vara utvecklat — icke alltid full säkerhet för att den uppfattning, folkets flertal hyser angående en på dagordningen stående betydelsefull riksangelägenhet, blir avgörande. För att betrygga detta krav har *folkomröstning* dels införts, dels föreslagits i åtskilliga länder. Enligt partistyrelsens mening är detta institut ett nödvändigt komplement till det representativa systemet hos ett folk, som vill leva under full självstyrelse. Det kommer i sin tillämpning att innebära en viktig hävstång till höjande av folkets politiska upplysning samt är ett naturligt uttryck för den fostran till självansvar, vars bety-

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

delse framhållas i partiets allmänna grundsatser.»

Sedan utvecklade Branting detta tema i debatten ytterligare och ansåg, att den omständigheten att någon viss fråga kanske skulle en gång falla, inte kunde tillmätas alltför stor betydelse vid sidan av referendums fördelar i demokratiskt och politiskt uppfostringshänseende.

Detta upprepade man 1917, och man antog då referendumpunkten utan diskussion.

Det var inga duvungar som stod bakom referendumförslaget. Det var Branting, Gustav Möller och Sandler, för att nämna några av dem som underskrev detta uttalande.

Jag vill hänvisa till att även innan vi hade gått till källorna — vilket för min del inte skedde för mer än en dag sedan — hade vi i kommittén och i utskottet utformat en motivering, som uppenbarligen helt sammanfaller med denna låt vara mycket knapphändigare men ytterst expressiva motivering, som den socialdemokratiska partistytelsen på den tiden stödde sig på.

Jag undrar om det socialdemokratiska partiet i sitt umgänge med regeringsmakten, funktionarismen och folket har gripits av något slags utvecklingspessimism. Det naturliga måste vara att vårt land efter dessa trettio år med den förbättrade skolbildningen och den allmänt vidgade politiska debatten borde vara mera moget än det var 1917 för en sådan reform. I och för sig kan jag inte se någon skillnad mellan det schweiziska folkets eller amerikanarnas mognad och vårt eget folks, även om det schweiziska folket under senare årtionden uppfostrats till aktiva politiska medborgare genom sitt folkomröstningsinstitut.

Jag vill bekänna, herr talman, att trots att man annars anser att en konservativ människa skall vara en pessimistisk människa, så delar jag inte den utvecklingspessimism som jag vill ut-

läsa ur den socialdemokratiska hållningen i denna fråga. Jag har i dag och jag har alltid haft en ljusare syn på utvecklingen, även om jag själv många gånger befunnit mig i minoritetsställning. Därför ber jag, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr SWEDBERG: Herr talman! Den demokrati som vi har här i landet innebär ju i praktiken, att det är de röstberättigade medborgarna som bestämmer över landes politik. Medborgarna utövar främst denna sin makt med röstsedeln i hand vid valurnorna.

Sedan trettio år tillbaka har vi emellertid här i landet en grundlagsenlig möjlighet för medborgarna själva att på visst sätt direkt öva inflytande på vissa ärendens avgöranden, men detta slags folkomröstning är närmast att betrakta som ett led i beredningsproceduren. Som bekant har denna omröstning varit i funktion endast en gång, nämligen vid den s. k. förbudsomröstningen 1922.

Även om partiväsendet här i landet inte är så hårt och bindande som på vissa andra håll i världen, kan det inte nekas till att det ändå är ganska dominerande, och risk finns påtagligen att individen och det individuella kommer att skjutas i bakgrunden. Den fara för likriktning och kollektivism, som följer härmed, är säkerligen allvarlig nog. Därför är det ur allmän demokratisk synpunkt ett önskemål, att den enskilde medborgaren beredes ökade möjligheter att direkt öva inflytande på samhällets styrelse.

Det är, tycker jag, ganska förvånande om någon vill bestrida att det är en verkligt demokratisk anordning att folket får direkt säga sin mening i stora frågor och taga del i viktiga avgöranden. Det var tydligen insikten om detta som gjorde att flera partier år 1948 väckte motioner, som syftade till ett utbyggande av referenduminstitutet.

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

Man ville helt enkelt befästa demokratin genom att ge den enskilde medborgaren större inflytande inom demokratiens ram. Det är nu detta syfte som reservanterna för sin del anser så angeläget, att de i anslutning till motionerna av herrar Bergvall och Håstad redan nu velat begära ett principuttalande från riksdagens sida till förmån för utbyggande av folkomröstningsinstitutet på sätt som i reservationen närmare anges.

Utskottet har nu under hänvisning till den knappa tid som stått till buds förklarat sig inte vilja ingå på ett sakligt bedömande av de i frågan skiljaktiga meningarna utan stannat vid att yrka avslag på motionerna.

Utskottets anmärkning om tidens knapphet kan visserligen inte fränkännas viss tyngd. Även i reservationen beklagas ju tidsnöden, för vilken emellertid regeringen måste bära ansvaret.

Riksdagen begärde som bekant hos Kungl. Maj:t utredningen 1948, men regeringen tillsatte denna utredning först i januari 1950. Till detta kommer att utredningen vid sidan av denna också fick en annan uppgift, nämligen att utreda valsättet, en uppgift som tydligen tillmättes större vikt och följaktligen kom att träda i förgrunden.

Under utskottsbehandlingen av detta ärende har det icke varit möjligt att undgå intrycket, att utskottsmajoritetens intresse för själva saken inte har varit särdeles brinnande. Reservanterna däremot anser, som jag redan framhållit, denna sak vara av så stor betydelse principiellt och praktiskt, att de redan nu velat begära riksdagens uttalande, detta så mycket mer som ju ett avgörande eljest skulle komma att skjutas mycket långt fram i tiden.

Jag vet mycket väl att den här frågan inte endast är av mycket stor betydelse utan också är av mycket komplicerad natur. Det är också därför som reservanterna särskilt med hänsyn till den rådande tidsnöden inte har ansett

sig böra framlägga någon utformad lagtext, vilket eljest bort ske, utan stannat för att hos Kungl. Maj:t begära ett utarbetat lagförslag.

Då en framstående expert på detta område, motionären och reservanten herr Håstad, just framhållit och utvecklat mycket värdefulla synpunter, skall jag, herr talman, helt avstå från att inlåta mig på sakens tekniska sida. Jag skall nöja mig med att göra den principdeklaration som detta korta anförande avser att vara.

De tre reservanterna i 1950 års folkomröstnings- och valsätsutredning, herrar Bergvall, Håstad och Wahlund, har i ett särskilt yttrande sammanfattat argumenten för folkomröstningssystemets utbyggnad i följande passus, som jag tillåter mig att citera: »Det är vår bestämda tro att ett vidgat möjliggörande av folkomröstningar skulle i vårt land betyda något nytt och värdefullt. Det skulle göra vår svenska folkstyrelse mer leyande och fördjupa dess grundvalar. Det skulle öka ej blott de enskilda medborgarnas intresse för den politiska utvecklingen utan även deras känsla av ansvar för denna. Det skulle ge den bästa stimulansen åt den alltid nödvändiga debatten om stat och samhälle, och det skulle medverka positivt till medborgarnas politiska fostran.»

Med instämmande i detta uttalande ber jag sålunda, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr HAMMAR: Herr talman! Må det tillåtas mig att här bara göra några reflexioner. Herrar Håstad och Swedberg har ju tidigare stannat inför de allmänna och principiella synpunkterna på hela detta spörsmål.

Om folkets rätt eller roll, vad det gäller det demokratiska statsskicket, råder väl knappast någon stor åsiktskillnad. När det gäller ett sådant spörsmål som folkomröstningsinstitutet och en utbyggnad av detsamma, tror vi reservanter, att det är få av kam-

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

marens ledamöter, som inte innerst inne delar vår syn på frågan. Vi menar faktiskt, att en sådan utbyggnad skulle betyda ett stimulerande av medborgarintresset, när det gäller allmänna angelägenheter. Vi tror också, att om en sådan folkomröstning kommer till stånd, i varje fall utan alltför långa tidsintervaller, kommer det också att betyda en medborgarfostran, så att medborgarna får en konkretare och klarare syn på de olika medborgerliga angelägenheterna.

Vid behandlingen i utskottet utmålades svårigheterna mycket starkt, men vi menar nog, att de olägenheter, som där framställdes, är i hög grad överdrivna. När det gäller svenska förhållanden, finns det inte något som talar för att vådor av större omfattning skulle komma att inträda, om vi får en sådan utbyggnad av folkomröstningsinstitutet. Vår väljarmenighet ställs ju vartannat år inför olika sektorer av samhällsfrågor som den tar ställning till. Det kan inte betyda så förfärligt stora svårigheter att vid en folkomröstning ställa människorna inför en speciell fråga. Vi fruktar inte den saken så mycket, och någon risk måste ju en demokrati i varje fall ta.

Ett sådant här institut är, som vi ser det, i full linje med det demokratiska statsskicket. Det är intressant att lägga märke till de uppenbara eller förtäckta medgivanden, som ges ifrån olika politiska håll, om det berättigade i idén. Man är för principen, fastän man kanske menar, att tiden inte är mogen ännu. Man ville inte realisera den, förrän man får tillfälle att vänta och se litet. Jag vet väl, att det finns en del åtaganden, som man i de här tiderna kan och kanske bör lösa sig ifrån, men ett visst minimum av trohet mot principer är ändå ett stort värde, som man inte utan vidare bör slumpa bort.

Herr talman! Med de här små reflexionerna har jag velat ange de skäl

som gjort att jag för min del har instämt med reservanterna.

Herr HALLEN: Herr talman! Det var säkert för oss allesammans av stort intresse att lyssna på herr Håstads framställning, framför allt av hur folkomröstningsinstitutet har verkat i Schweiz. Det är ju en sak som han med mycket stor förkärlek talar om. Jag kan inte värja mig för den känslan, att han kanske ändå har en liten skärva i ögat i detta fall.

Han klagade över att konstitutionsutskottets utlåtande är kärvt, och det har han rätt i. Kammaren har säkert också observerat att utskottet avböjer att ta ställning i sak. Det är intet svepskäl, när utskottet hänvisar till den knappa tiden. Först den 26 april blev kommittébetänkandet tillgängligt för utskottets ledamöter, och utredningen är för övrigt beträffande utländska förhållanden inte helt avslutad ännu. Då kan man säga: Är det verkligen nödvändigt att utskottet tar del av denna ingående utredning? Ja, herr talman, när det är fråga om så pass radikalt ingripande nyheter som här ifrågasatts, kan man verkligen hävda, att man behöver grundligt ta del av materialet.

Det är nämligen som vi vet inte fråga om några småsaker. Det ifrågasattes att den enkle medborgaren skall ha rätt att delta, låt vara tillsammans med Kungl. Maj:t och riksdagen, vid stiftande av grundlagar; han skall vidare delta i behandlingen av vanlig civillag och han skall också delta i behandlingen av anslagsfrågor. Jag vill inte alls, herr talman, för att inte animera till en alltför livlig debatt, fälla något omdöme om det perspektiv som här öppnar sig och i vad mån den svenska medborgarskaran så att säga är kompetent att avgiva yttranden med inte blott konsultativ utan även decisiv verkan. Jag skall för att om möjligt undvika debatt i själva sakfrågan icke fälla något omdöme om det.

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

Vad jag skulle önska vore, herr talman, att Kungl. Maj:t, som satt igång och låtit verkställa utredningen, fortsätter att låta undersöka detta. Det är nämligen så att motionärer inte har de resurser som Kungl. Maj:t har i kraft av § 10 regeringsformen att infordra vederbörandes yttranden. Nu kan man säga att det skall man inte göra i rent politiska frågor, men jag tycker, att detta är en så oerhört ingripande fråga, att det finns goda skäl för att de olika parti- och intresseorganisationerna — de politiska, sociala och fackliga organisationerna, kvinnoorganisationerna och de ideella organisationerna — får yttra sig, så att man kan få se deras intressen och önskemål.

Jag vill erinra kammaren om hur det var vid den tid, då vi kämpade för demokratin och den allmänna rösträtten. Riksdagen var ju då föremål för väldig uppmärksamhet och påtryckning ifrån de stora skaror som krävde just denna medborgarrätt. Vi erinrar oss nog allesammans alla dessa opinionsmöten och allehanda yttringar. Jag tycker att det egentligen är ganska märkligt, att inte folket i gemen givit uttryck för sin åstundan att direkt och med omedelbar verkan delta i vår lagstiftning.

Vad herr Håstad sade om värdet av detta, att man kan därmed öka medborgarnas både allmänintresse och allmänbildning och annat sådant, kan vara alldeles riktigt. Jag instämmer av fullaste hjärta i synpunkten att i våra dagar är såväl tidningspressen som de stora partierna och de politiska organisationerna och många andra krafter sådana, att de gärna vill liksom förkväva den enskildes individualitet. Det kanske finns en möjlighet, att man genom att frikoppla en del frågor från den politiska partibundenheten kan bereda större utrymme för den enskilde individen, om man så vill för den ensamma människosjälens. Det är synpunter som helt säkert är alldeles rik-

tiga och som man i särskilt sammanhang bör ta under omprövning.

Vårt huvudsakliga skäl är, som jag redan antytt, att om man skall söka genomföra åtminstone i de väsentliga delarna det som motionerna vill åstadkomma, så är det så pass revolutionerande nyheter, att då bör man liksom ha en fastare grund att stå på, framför allt i fråga om vad folket självt önskar och vill i dessa stycken.

Innan jag slutar, herr talman, vill jag bara säga, att det är alldeles fel, när man på en del håll i tidningspressen har sagt, att vi skulle ha tagit ställning i förväg mot detta och att vi skulle ha gjort det av fruktan för folket, av en slags rädsla. Det är ett invektiv utan någon som helst grund. Det parti jag har äran representera förfogar väl över sådana resurser, med ett par miljoner valmän och tekniska resurser, att vi väl skulle vara de sista, som behövde vara rädda för folket i val. Det finns inte sådana lågt liggande motiv för den ställning vi intar, att vi vill liksom vila på hanen.

Jag vet att denna fråga kommer att upptas på den snart förestående socialdemokratiska partikongressen och att det finns delade meningar. Men alla ha intresse av att liksom få en saklig grund att stå på för att till slut kunna ta det sakliga avgörande som är nödvändigt.

Jag har, herr talman, med dessa mina ord inte på något sätt velat uttala mig emot hela denna referendumtanke utan av dessa fullständigt sakliga skäl velat att vi skall tillsvidare, jag upprepar det ännu en gång, vila på hanen. Jag vill ånyo understryka önskvärdheten av att regeringen så till vida fullföljer den påbörjade utredningen, att man införskaffar de informationer och yttranden från intresserade parter som är av värde för frågans bedömande.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

Herr SWEDBERG (kort genmäle): Herr talman! Jag respekterar och delar utskottsordförandens synpunkter om önskvärdheten av att denna debatt inte dras ut onödigt långt, och jag skall inte heller förlänga den mycket.

Jag begärde ordet för att med tillfredsställelse konstatera, att utskottets ärade ordförande på sitt sätt ändå deklarerar ett visst intresse för folkomröstningar. Han uttalade nämligen som sin mening, att vissa politiska, fackliga och andra organisationer, vilka kan ha intresse av denna fråga, lämpligen borde tillfrågas, innan något vidare åtgöres i saken. Jag konstaterar detta med tillfredsställelse, och jag måste säga att jag har litet svårt att se varför utskottets ärade ordförande stannar just där. Jag tycker att steget till reservationens yrkande från utskottsordförandens nuvarande ståndpunkt inte är särdeles stort. Jag hoppas att han också kommer att ta detta steg.

Herr HÅSTAD (kort genmäle): Herr talman! Det förefaller som om herr Hallén var av den uppfattningen, att ett beslut i denna fråga prompt måste komma efter en proposition. Jag har alls ingenting emot att en proposition framlägges och skulle självfallet med största tillfredsställelse hälsa att regeringen lämnade referendumtanken sitt stöd, men jag vill erinra om att när vårt nuvarande konsultativa referendum infördes år 1922, skedde det inte efter någon proposition till 1921 års riksdag utan efter väckta motioner, i vilka man — liksom herr Bergvall och jag denna gång — tog upp kommittébetänkandet. Dessa motioner väcktes av herr Kvarnzelius i första kammaren och i andra kammaren av vår nuvarande vördade talman herr Sävström, och riksdagen accepterade dem.

Naturligtvis kan man skicka ut betänkanden av denna art till olika folkliga och fackliga organisationer, men dessa är ju ändå inte tillskapade för att göra uttalanden i politiska frågor,

utan för sina speciella uppgifter. Folket har ju möjligheter att uttala sig vid val, när det föreligger förslag om vilande grundlagsändringar innan dessa skall antagas definitivt, alltså vid det val som föregår grundlagsändringens slutförande. Därmed vill jag inte ha gjort något ställningstagande emot förslaget att skicka ut vissa allmänna frågor till organisationerna för yttrande, men jag tror att det i så fall skulle vara första gången som ett eminent politiskt problem hänskötes till dem.

Slutligen tycker jag nog också att man inte skall överdriva, när man talar om den snabbhet som skulle ha krävts för referendumfrågans avgörande i år. Diskussionen om snabbheten har för övrigt förlorat all relevans, enär det i dag inte föreligger något förslag med en utarbetad författningstext utan endast förslag till ett principiellt ställningstagande. Det är väl heller inte alldeles orimligt att ett principiellt ställningstagande i form av en skrivelse göres av ett parti, som har haft referendum på sin önskelista i 33 år. Jag tycker att det under sådana omständigheter i dag skulle vara lika lätt att göra ett uttalande av principiell natur som det var för några veckor sedan att mycket hastigt anta en icke på något sätt förberedd valreform.

Herr HALLEN (kort genmäle): Herr talman! Herr Håstads jämförelse mellan folkomröstningen 1922 och den motion som då väcktes av herr Kvarnzelius å ena sidan och här förevarande motioner å den andra tycker jag är alldeles felaktig. År 1922 gällde det ju nämligen ingenting annat än ett konsultativt referendum, men här har herr Håstad själv föreslagit, att vi skall införa inte blott ett konsultativt utan även ett decisivt referendum. Visserligen har reservationerna hesiterat en smula inför vad herr Håstad föreslagit, men kammarens ledamöter bör i alla fall lägga på minnet att herr Håstad i sin motion ifrågasatt, att vi skulle införa ett decisivt re-

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

ferendum för grundlagsfrågor på det sättet att riksdagen, när grundlagsförslaget antages första gången efter samfällt beslut av kanrarna, i stället för att vila på frågan till efter nyval till andra kammaren omedelbart skall hänskjuta den till folket för avgörande. Herr Håstads medreservanter har som sagt bromsat där och tyckt att detta vore att gå litet för långt. Där får man väl tänka på — jag har använt uttrycket redan tidigare i dag — grundlagens helgd. Man måste väl nämligen med ett sådant förfaringsätt komma att förgripa sig mot denna grundlagens tanke, om man stryker ett grovt streck över grundlagens principer att folkets vilja skall komma till synes vid förnyat val.

Nu kan herr Håstad invända, att denna sak har fallit bort i reservanternas motivering — och gudskelov för det — men jag tycker ändå inte att det är vidare klokt att lägga herr Håstads motion till grund för det principuttalande, som reservanterna här vill att vi skall göra.

Herr HÅSTAD (kort genmäle): Herr talman! Jag hävdar att det finns en mycket tydlig parallell mellan år 1922 och 1952. Om herr Hallén och övriga socialdemokrater i utskottet hade varit intresserade av den del av betänkandet, om vilken alla är ense, nämligen den som handlar om utbyggnaden av vårt konsultativa referendum, så hade ju detta kunnat komma till uttryck, precis som när socialdemokraterna 1921 var ivriga att bifalla motionerna då om konsultativt referendum. Då hade utskottet kunnat säga, att vi kan ta det andra senare. Men inte ens i den delen var herr Hallén intresserad av att få till stånd någon diskussion i utskottet.

Sedan talade herr Hallén om grundlagens helgd, och jag förstår att han nu kommer att göra ett stort nummer av den saken, att utskottsreservanterna ifrågasatt en modifikation av det föreslagna författningsreferendum. Låt mig då säga, att nog kommer grundlagsänd-

ringarna att bli lika samvetsgrant och omsorgsfullt antagna med det förslag som kommittén framlagt som med det nuvarande systemet. Vi vet ju nämligen alla att grundlagsändringar för närvarande aldrig diskuteras vid de val, som föregår deras definitiva antagande. Det är helt andra problem som då debatteras. I verkligheten är den nuvarande behandlingen av grundlagsfrågorna i högsta grad formell. Det är emellertid klart att det ligger ett något hesiterande moment i kravet på två riksdagsbeslut med mellanliggande val, det skall ingen bestrida, och det kan ju teoretiskt också tänkas att en grundlagsfråga i vissa situationer kan bli en mycket viktig fråga i valdebatten. Normalt kan man emellertid utgå från att ett grundlagsförslag som först antas av riksdagen och sedan av folket blir mera grundligt prövat än med den nuvarande ordningen. Detta bevisas av erfarenheterna i de länder, där man har obligatoriskt grundlagsreferendum.

Däremot vill jag påpeka, att åtskilliga inom kommittén hela tiden varit betänksamma mot den föreslagna ordningen därför att den i en viss situation kan tänkas leda till en forcerad behandling. Om man därför vill ha ytterligare en garanti mot ett uppjagat beslut, så står en sådan helt i överensstämmelse med den reservation inom utredningen, som herrar Bergvall, Wahlund samt jag själv har avgivit, liksom med herr Wallentheims. Jag betonar därför, att någon större motsättning eller glidning i denna fråga icke går att konstruera fram.

Herr HALLEN (kort genmäle): Herr talman! Jag kan inte underlåta att svara på vad herr Håstad här sagt om att man med här föreliggande förslag skulle få grundlagsfrågorna behandlade lika noggrant och samvetsgrant som nu. Faktum är ju dock, att om vi följde förslaget i herr Håstads motion, så skulle riksdagen låt oss säga i maj månad kunna anta en viktig grundlagsändring, och

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

sedan skulle riksdagen med — jag tror det är kvalificerad majoritet — enligt reservationen kunna besluta att överlämna frågan till en decisivt beslutande folkomröstning, som hålles några månader därefter, t. ex. i juli eller augusti. Jag frågar då: Har man inte då förgripit sig mot själva huvudprincipen vid grundlagsändringar, nämligen att man inte skall handla så att säga under det tryck, den mentalitet och i den andliga atmosfär, som råder vid ett visst tillfälle utan att en tillräckligt lång tid skall få förflyta, för att man skall vara säker på att grundlagsändringen är ett verkligt utslag av folkets mening? Vi behöver inte diskutera detta nu. Ämnet är inte aktuellt, eftersom reservanterna ju inte har bundit sig för detta projekt. Men att lägga det till grund för ett uttalande från riksdagen tycker jag inte är riktigt.

Herr BRACONIER: Herr talman! Jag skall bara säga några ord. Det mesta av det som sagts i denna debatt rör vid väsentliga problem, och jag vill ge mitt erkännande åt konstitutionsutskottets ärade ordförande för att han betonat dessa problem. Jag vill emellertid framhålla en principiell sida, som jag tror är väsentlig för demokratin, nämligen den att ju mera komplicerat samhället blir, desto svårare blir det för den enskilde individen, även för den politiskt intresserade, att bedöma de politiska frågorna. Vi har nu kommit till ett stadium, där inte ens riksdagsmännen kan behärska mer än en mycket liten del av de politiska problemen, och vi har vid behandlingen av vissa frågor — och alldeles speciellt under riksdagens slutskede — ett intryck av att behandlingen går så fort, att vi inte hinner få till stånd någon verklig debatt.

Man frågar sig då hur det skall gå att i framtiden bevara den svenska folkstyrelsen, om stora medborgarskikt säger sig, att politiken nu har blivit så

invecklad, att man inte kan bedöma en så central fråga som t. ex. hur man skall bekämpa inflationen. Det har skrivits tjocka avhandlingar om den saken, och Förenta Nationerna har gjort utredningar om inflationens bekämpande, och så kommer frågan kanske till sist tillsammans med en hel rad andra frågor in i en valrörelse, där man frågar, hur svenska folket vill bekämpa inflationen.

Hur skulle man bedöma detta problem, om man fick alla fakta framför sig som är relevanta för frågans bedömande? Därmed är jag inne på kärnproblemet, nämligen vad som är det väsentliga för demokratin. Är det parlamentarismen, som det ibland har gjorts gällande från sådana som stått i motsatsställning till dem, som har hållit på folkomröstningsinstitutet? Nej, det väsentliga för demokratin måste vara att lagstiftningen bäres upp av en stark folkopinion. I själva demokratin ligger väl nämligen tanken, att folket skall vara kapabelt att bestämma om sina egna angelägenheter — naturligtvis i väsentlig utsträckning med hänsyn tagen till de grundliga utredningar, som bör ske av riksdagen.

Herr Håstad erinrade därvidlag med all rätt om att när det gäller det svenska utskottsväsendet så har det i många avseenden skett en förändring till det sämre, beroende på att vi har så oerhört många frågor att behandla, att utskotten inte hinner med riktigt. Det synes uppenbart, att om man har den uppfattningen, att det är folkets majoritet som skall bestämma riktlinjerna för ett lands politik, så måste man i varje fråga undersöka vilken inställning väljarkåren har till densamma. Det finns väl då ingen människa i detta land, vilken hög tanke vederbörande än har om det politiska intresset hos svenska folket, som tror att medborgarna i någon större utsträckning känner till de vitala problem och de mycket komplicerade ekonomiska frågor,

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

som vi har att diskutera. Då kan det väl vara av värde att man låter särskilt viktiga frågor gå ut till folket för omröstning.

Jag vill nämna att det ju inte är meningen att använda folkomröstningsinstitutet i tid och otid. Det gör man inte i Schweiz och knappast heller i Förenta staterna, vilket framgår om man läser de redogörelser därifrån, som vi fått de senaste dagarna. Det måste väl i sista hand innebära ett stärkande av den demokratiska principen att väljarkåren erhåller löpande kontakt med de stora politiska problemen. Det är ju nämligen så, att den uppfattningen mer och mer vinner insteg ute bland folket, att riksdagen är ett forum där man bara diskuterar problemen för sin egen skull och där man i själva verket har ganska litet intresse av att föra ut frågorna till väljarkåren. Det är klart att man inte skulle behöva ha någon folkomröstning, om de allmänna valen kunde koncentreras till vissa särskilt betydelsefulla frågor. Men det förhåller sig inte på det viset, att de flesta väljare i allt ansluter sig till vad deras parti anser i den eller den frågan, utan de skulle kanske vilja rösta med något annat parti härom. En socialdemokrat vill kanske i försvarsfrågan följa en annan linje än det socialdemokratiska partiets. Det gäller att komma bort ifrån kollektivismens makter, såsom herr Hallén mycket värtaligt utvecklade det i slutet av sitt första anförande, där han talade om att värnandet av individualiteten är en kärnpunkt för folkstyrelsen att slå vakt om.

Jag vill gärna medge, att folkomröstningen under vissa förhållanden kan bli ett hot mot demokratien, nämligen om man tänker sig att vissa så att säga utomparlamentariska makter har så stora resurser, att de kan förvränga folkviljan. Men den svenska demokratin bygger, det har man all rätt att säga, i lika hög grad på saklighet som någon annan demokrati i världen. Det

skulle väl vara egendomligt, om man just i detta land inte ens skulle våga sig på experimentet med folkomröstning i vissa viktiga frågor som reservationen dock innebär.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr PETTERSSON i Norregård: Herr talman! Jag kan instämma i vad utskottsordföranden anfört om skälen för vårt ställningstagande inom utskottet och skall därför bara tillägga några ord.

När denna fråga diskuterades, kände man sig ganska tveksam om huruvida det vore nödvändigt att utbygga det folkomröstningsinstitut som vi har. Vi har ju — jag säger det som min personliga mening, då jag är mycket tveksam beträffande en sådan utbyggnad — valår vartannat år. Åtskilliga valmän tycker, att det räcker; t. o. m. en viss valtrötthet ger sig ibland till känna. Om vi nu går in för en folkomröstning, som skulle kunna begäras av en fjärdedel av kammarens ledamöter — det går alltså mycket lätt att göra — tror jag, att den inte blir så värst populär. Men vi skall ju inte nu diskutera en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet, utan det vi har att taga ställning till är, huruvida vi nu skall göra något principuttalande eller avbida tiden för frågans avgörande.

Inom utskottet var vi i stort sett av den meningen — många av reservanterna var nog med då den meningen framställdes — att det vore bäst att använda ett skrivsätt, som inte band oss för ett bestämt uttalande om huruvida vi skall utbygga institutet eller ej. Det är väl nästan orimligt att begära, att riksdagen skall göra ett principuttalande i positiv riktning för ett utbyggt folkomröstningsinstitut, eftersom betänkandet i ämnet utkom först den 26 april. Jag är övertygad om att det utanför utskottet inte finns så många av riksdagens ledamöter, som tagit del av detta betänkande. Ändå menar reser-

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

vanterna, att tiden är mogen för att göra ett principuttalande, enligt vilket vi skall gå in för det förslag som de kommitterade lagt fram.

För övrigt är det väl rätt enastående i riksdagen, att två kommittéledamöter kan motionera redan i januari om grundlagsändring under det att kommittén är sysselsatt med att utreda frågan och först avlämnar betänkandet den 26 april. Visserligen säger herr Håstad, att kommittén hade intagit sin principståndpunkt i frågan redan vid den tidpunkt då motionen skrevs, men även övriga riksdagsledamöter behöver ju taga del av denna. Det är ganska enastående i alla fall, att en motion väcks av ledamöter i en utredningskommitté innan betänkandet avgivits.

Jag hör till de försiktiga i utskottet och har därför instämt i utskottets uttalande, enligt vilket riksdagen inte skall bestämma sig för huruvida en positiv eller negativ ståndpunkt i denna fråga skall intagas i framtiden. Det hade förvisso varit lyckligt, om denna reservation inte avgivits, ty riksdagen hade då inte alls behövt känna någon bundenhet.

Vi får därför i dag tydligen taga ställning till frågan, huruvida vi skall göra ett principuttalande i positiv riktning eller inte. Det är helt naturligt, att detta inte förbättrar saken för dem som är så ivriga att få en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet genomförd. Jag vet inte varför denna iver uppstått. Det har varit tyst kring frågan ända sedan 1930-talet. Först år 1948 kom det motioner i ämnet. Det var då valår liksom detta år. Det är kanske det som i någon mån stimulerar intresset för att göra denna fråga aktuell. Jag är emellertid inte säker på att den är en så stor valfråga, som reservanterna tyckes göra gällande, ty människorna är rätt valtrötta. Jag tror inte, att de är så intresserade av att få ett par tre val om året i sådana omröstningsfrågor, som kan framalstras av en minoritet, om vi får

till stånd ett sådant utbyggt folkomröstningsinstitut.

Jag är därför som sagt personligen mycket tveksam i denna fråga och vill inte i dag göra något uttalande för mitt parti, ty inom det finns väl liksom inom andra partier anhängare för en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet. Jag tror emellertid, att det varit lyckligt, om vi sluppit en strid om huruvida vi i dag skall göra något principuttalande i denna ändå mycket betydelsefulla fråga, som gäller vårt parlamentariska styrelsesätt. Det finns en så bred representation i de båda kamrarna för valmännen, att jag anser, att när vi har val vartannat år och vi därvid mäter den politiska temperaturen, det bör räcka för att hålla det politiska intresset vid liv. Jag tror det därför vara olyckligt att taga ställning för en sådan reform. Jag är inte säker på att den skulle stärka det parlamentariska styrelsesättet. Det kan bli tvärtom, ty med den demagogiska valagitation, som ofta förekommer, är det inte säkert, att valmännen skulle känna igen den fråga, som riksdagen skickar ut till omröstning, när den når dem och de skall avgiva sin röst.

På dessa skäl har jag, herr talman, anslutit mig till utskottsmajoriteten, vars mening är, att vi inte skall taga ställning till frågan i riksdagen utan att först ha funderat på den. Jag tycker inte, att den brådskar, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HÅSTAD (kort genmäle): Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av ett yttrande av konstitutionsutskottets vice ordförande. Herr Pettersson gjorde gällande, att det vore tämligen enastående, att ledamöter av en kommitté väckte ett förslag, innan betänkandet avgivits i ämnet. Detta skedde emellertid i full harmoni med övriga ledamöter av kommittén. Landshövding Olsson var helt införstådd med vår

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

önskan. En kommuniké sändes ut, jag tror det var den 19 januari, om det resultat, till vilket kommittén kommit. Det skulle däremot dröja någon tid, innan betänkandet förelåg formellt färdigt. Eftersom en motion före den 26 januari var den sista chans vi hade denna riksdagsperiod — vi visste ju inte om regeringen skulle lägga fram någon proposition i ämnet eller ej — ansåg kommittéordföranden det fullt naturligt att vi fick denna rätt att lägga fram motionen.

Utskottets vice ordförande säger slutligen, att det är valår i år och att vår uppfattning skulle dikteras av detta. Häremot vill jag endast säga, att det inte kan läggas oss till last, att betänkandet kommit först nu. Hade Kungl. Maj:t tillsatt kommittén 1948 hade denna fråga varit behandlad 1950 eller 1951. Det är inte vi, som valt tidpunkten, utan det är regeringen som tvingat denna på oss.

Herr PETTERSSON i Norregård (kort genmäle): Herr talman! Jag vill säga till herr Håstad, att jag inte på något sätt velat hindra motionärerna från att lägga fram en motion, men jag har velat poängtera att förfaringsättet är mycket ovanligt.

Om kommittén varit enig om motionen, så kanske det berodde på att riksdagen skulle få tid på sig och taga ställning till frågan om framläggande av förslag till grundlagsändring. Men det är ju så, herr Håstad, att kommittébetänkandet ändå kommit så sent som den 26 april och att det därför inte varit möjligt att taga ställning till frågan. Man får inte taga så teoretiskt på frågan, utan se praktiskt på förhållandena, så som de verkligen ligger till för tillfället.

Herr OHLIN: Herr talman! Denna debatt vittnar om att intresset för den aktuella utbyggnaden av den svenska demokratin är mycket ljumt inom regeringspartierna. De tomma regerings-

bänkarna är ju i och för sig nog så upplysande. Jag hade tänkt att komplimentera herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för att han inom regeringen var den som företrädde intresset för denna onekligen — trodde jag — ur vissa synpunkter synnerligen viktiga fråga. Men inte ens den komplimangen fick jag tillfälle att framföra.

Regeringens brist på intresse framgår också av att man sölade så länge med att tillsätta kommittén. De socialdemokratiska ledamöterna av denna kommitté var ju ganska negativt inställda, om man får döma av betänkandet, vilket man bör göra. Men de hade en linje, som var intressant, nämligen den som gällde folkomröstning i grundlagsfrågor, vilken skulle kunna ersätta ett av riksdagsbesluten. Det var just denna tanke, som konstitutionsutskottets ärade ordförande, herr Hallén, karakteriserade såsom tämligen orimlig. Det var en hård dom herr Hallén fällde över sina partivänner. Jag kan bara beklaga t. ex. att landshövding Olsson inte är ledamot av denna kammare och att han inte kunnat försvara deras ståndpunkt. Nu förhåller det sig emellertid så att reservanterna har, som herr Hallén nämde, på denna punkt infört en betryggande garanti. Det kan väl inte vara fråga om något annat än ett nödfallsargument, när konstitutionsutskottets ordförande säger: Ja, det är visserligen riktigt, men eftersom det har stått i motionen ett förslag, som är så absurt, att det överensstämmer med vad kommittén har varit enig om och vad man särskilt på socialdemokratisk sida varit intresserad av, så är motionen därigenom så komprometterad, att den inte kan tagas till utgångspunkt för något positivt beslut. Det var herr Halléns argumentering. Genom att taga upp denna tanke i motionen, som särskilt väckt intresse på socialdemokratiskt håll i kommittén, har motionärerna komprometterat sig till den grad att det inte går att taga motionen på allvar. Ja, det

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

är en intressant situationsbild. Jag tycker för min del att det vore naturligare, att säga: Ja, men på den punkten, där man enligt herr Halléns mening har särskild anledning till kritik, har ju reservanterna gjort en modifikation, och då får man väl lov att taga reservationen till utgångspunkt för diskussionen här i kammaren i dag. Kan det verkligen vara något annat än ett nödfallsargument att vägra diskutera reservationen efter dess meriter och säga, att eftersom den vuxit fram ur en motion, som har denna brist, så kan vi inte ta den på allvar?

Herr talman! Enligt min mening är det rimligt att begära, att reservationen här bedömes efter sina meriter. Många föregående talare har framfört hur starka skälen är för den däri angivna ståndpunkten. Jag behöver därför inte upprepa vad herr Håstad och efterföljande talare klargjort om den utvidgade folkomröstningens förmåga att öka medborgarnas intresse för samhällseliga angelägenheter, och inte heller behöver jag upprepa de andra argumenten. Jag vill bara understryka att det är klart att folkomröstningen, om den genomförs enligt reservanternas förslag, skulle få en något annan funktion här i Sverige än den har t. ex. i Schweiz och Förenta staterna. Men att den skulle få en något annan funktion är inte detsamma som att den skulle vara onödig eller omotiverad eller skadlig. Jag tror tvärtom att man kan hävda att även med våra avvikande förutsättningar skulle folkomröstningen möjliggöra ett mera nyanserat och mera verklighetstroget uttryck för folkviljan än vad den svenska demokratin för närvarande kan uppnå i åtskilliga viktiga frågor. Jag tror att många människor skulle finna det lättare att ha en bestämd ställning, om de fick rösta om en stor och viktig fråga, än de har när de skall rösta på ett parti. De kanske säger: Ja, jag delar åsikten hos det partiet i de och de frågorna, men i de andra frågorna delar jag ett annat partis mening, och därför är jag

litet tveksam. Det är inte någon brist på politisk kultur, om en väljare på detta sätt är en smula tveksam. Den enskilde väljaren kan ofta säga sig: Jag skulle önska att jag kunde ge uttryck åt min mening och stödja den och den parten i en viss fråga men den och den i en annan fråga. Det kan en sådan intresserad väljare beklagligtvis inte göra nu, men han eller hon skulle få vissa möjligheter i den vägen, om man hade utvidgade möjligheter till folkomröstning.

Nu har det i den föregående tidningsdiskussionen i denna fråga från socialdemokratiskt håll framförts ett argument, som jag tror något litet har reflekterats under diskussionen både i första kammaren och här, nämligen det att medborgarna egentligen inte är kvalificerade att ta ställning i de konkreta frågorna. Man har till och med på en del håll i pressen sagt: Se de stora tidningsdrakarna, de skulle kunna vilseleda allmänheten och få alldeles för stort inflytande på utgången av en folkomröstning.

Det är alltså utslag av ett visst mistroende mot medborgarnas förmåga att självständigt bedöma de konkreta spörsmålen som framträder inom regeringspartierna. När jag läste detta om att de stora tidningsdrakarna skulle kunna vilseleda allmänheten, så frågade jag mig, om man möjligen menade, att den politiska kulturen skulle stiga och demokratin bli bättre, ifall man förbjöd folk att läsa tidningarna ett visst antal dagar före en folkomröstning eller före träffandet av ett politiskt avgörande av annat slag. Jag tycker att argumentet att människorna blir vilseförda tillhör det allra mest betänkliga som har förekommit i den offentliga debatten här i landet på mycket länge. Kanske får vi under valkampanjen höra och se en politisk opera spelas upp — jag säger detta därför att herr Pettersson i Norregård talade så mycket om valkampanjen, att jag också kan få säga några ord

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

om den — en opera, som handlar om Den vilseförda folkviljan — La Traviata. Jag tycker i alla fall att det skulle vara ganska beklämmande, om man inte i dag här i kammaren från regeringspartiernas sida ville ta avstånd från denna tanke, att medborgarna inte är kapabla att ta ställning i konkreta och viktiga samhällsfrågor.

Men det har framförts en variant av detta argument. Man har sagt att *tiden inte är mogen* för en sådan här reform. Herr Håstad har redan påpekat att det socialdemokratiska partiet haft kravet om folkomröstning på sitt program i flera årtionden. Jag vet inte vad man skall göra för att tiden skall bli mogen. Kan man inte hänvisa till att en stigande folkkupplysning här i landet onekligen har gjort tiden mer och mer mogen för en reform av denna art? Den misstro till svenska folket, som uppenbarligen ingår som en ingrediens i regeringspartiernas motstånd till en vidgad folkomröstning, delas inte av de kretsar som jag företräder, och det vill jag säga ifrån mycket bestämt.

Herr Hallén, utskottets ärade ordförande, hade en av herr Swedberg redan kommenterad tanke, att man först skulle fråga organisationerna och partierna om de hade några intressen och önskemål. Ja, frågar partierna, herr Hallén, det gör vi ju här i kamrarna. Behöver vi fråga dem, som organisationer, på något annat sätt? De har ju haft sina representanter i kommittén och kunnat utreda saken, och nu har den behandlats i utskottet och i kamrarna. Poängen i herr Halléns yttrande måste alltså vara, att man skulle fråga de andra organisationerna. Jag håller med herr Swedberg om att det var ju alltid ett litet steg i rätt riktning att herr Hallén dock inte ville så att säga helt diskreditera folkmeningen i denna viktiga fråga. Det var ju ett konkret spörsmål som herr Hallén ville ställa. Han ville väl att denna pejling av folkopinionen skulle vara endast rådgivan-

de. Det skulle tydligen vara så, att man frågade LO, TCO, RLF och andra organisationer om de har något intresse av beslutande folkomröstningar.

Jag måste säga mig att det väl ändå är litet märkvärdigt att i en fråga av denna art styrelserna skulle uttala sig på organisationernas vägnar. Kanske menar herr Hallén, att det är säkrare och tryggare att fråga LO:s ledning än att LO:s medlemmar får lov att yttra sig individuellt på det sätt som reservanternas förslag skulle komma att innebära i mångahanda konkreta frågor. Jag tycker nog att herr Halléns motivering för ett uppskov, att man först måste rådslå med organisationerna, är ett ganska svagt skäl.

Sedan vill jag ju säga, att även om reservationen skulle bifallas, kommer det att bli tillfälle till förnyad behandling av frågan, låt vara med utgångspunkt från tankar i huvudsaklig överensstämmelse med reservationen. Eftersom första kammaren har tagit utskottets förslag skulle en meningsyttring i andra kammaren till förmån för reservationen naturligtvis binda regeringen något mindre hårt än om båda kamrarna hade tagit reservationen. Men jag utgår från att om andra kammaren skulle ta reservationen, så skulle det i alla fall innebära en viss och mycket nyttig bindning av regeringen till att handla ganska snabbt.

Till herr Halléns uttalande, att man måste rådfråga organisationer och andra först, vill jag göra ännu en reflexion: Om detta är herr Halléns mening, och när herr Hallén har varit medlem i det socialdemokratiska partiet under de tre årtionden och mer som kravet på folkomröstning stått på detta partis program och varit medlem av riksdagen nästan lika länge, varför har herr Hallén då inte medverkat till att en sådan konsultation har ägt rum tidigare? Är det alldeles nödvändigt att det som står på det socialdemokratiska programmet inte skall aktualiseras förrän det drivs

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

fram av motionärer från andra partier, så att herr Hallén och hans partivänner kan börja fundera på vad det är man egentligen tycker borde göras först.

Jag är glad — det vill jag säga för att inte bli missförstådd — över att herr Hallén i sitt yttrande inte rev broarna, och det får jag väl anse att inte heller herr Pettersson i Norregård gjorde. Jag vill gärna understryka, att man tydligen vill hålla alla handlingslinjer öppna. Ställningstagandet är ju inte på något sätt tillfredsställande, men det är dock bättre än om man utan tvekan hade stängt alla vägar till framsteg för åtskillig tid framåt.

Vad beträffar själva den konkreta frågan, vad en beslutande folkomröstning skulle gälla, nöjer jag mig med ett konstaterande, att reservanterna utgår från att man kan ta vissa naturliga ting och säga, att där kan det vara beslutande folkomröstning. Om man inom regeringspartierna velat diskutera om att ta ett något mindre område, så skulle jag för min del ha sagt: à la bonne heure, för att få något praktiskt resultat kan man diskutera även detta. Det naturliga är väl att i en fråga av denna art göra en början och säga, att detta är frågor där det uppenbarligen kan vara naturligt med en beslutande folkomröstning, och låt oss då införa en sådan. Men regeringspartierna har tydligen inte velat diskutera ens införande av beslutande folkomröstning inom en del av det område, som reservanterna föreslår.

Nu är det klart att detta är en skiljaktighet i inställningen partierna emellan som är mycket markant. Vid debatten i första kammaren var statsminister Erlanders huvudargument mot oppositionen — eftersom statsministern inte är här i dag får jag nöja mig med vad han sade i första kammaren — att inte heller oppositionen vill hänskjuta *alla* frågor till folkomröstning, och då är det, som han sade, egentligen ingen principiell skillnad mellan er och oss. Då kan ni väl låta bli att tala om att

vi är ointresserade eller rent av rädda att skapa ökade möjligheter för folkviljan att framträda, menade han.

Herr talman! Detta att man måste vilja ha folkomröstning antingen i *alla* frågor eller också i *ingen* och att det egentligen inte finns någon väsentlig skillnad mellan dem som har ståndpunkter däremellan, det är verkligen en mycket märklig inställning. Det är väl klart att den skillnad som föreligger t. ex. inom kommittén mellan socialdemokraternas och reservanternas ståndpunkter är så markant, att det måste sägas vara en betydande artskillnad. När vi då får höra av herr Hallén, att det som socialdemokraterna var med om i kommittén är det minst berättigade av allt, så måste man komma till den slutsatsen, att i varje fall det socialdemokratiska partiet företräder en utpräglat negativ ståndpunkt, medan däremot oppositionen på ett tydligt sätt givit till känna en positiv inställning. Att statsministern under sådana förhållanden på allvar kan hävda att det inte finns någon principiell skillnad är rent otroligt. Den skillnaden föreligger onekligen, att oppositionspartierna är intresserade av att ge svenska folket väsentligt ökade möjligheter till direkt kontakt med och direkt inflytande över viktiga samhällsangelägenheter, medan det socialdemokratiska partiet inte tycks ha detta intresse och opinionen inom bondeförbundet tydligen är mycket delad. Det finns på några håll ett intresse, men hos flertalet bondeförbundare finns något sådant tydligen inte.

Statsministern eller någon annan talare från regeringspartiet hänvisade i första kammaren också till den socialdemokratiska partikongressen. Det kanske var detta som herr Hallén syftade på. Man vill kanske inte ha någon meningsyttring nu därför att partikongressen skall ha ett sammanträde och det har man först om några veckor. Visserligen har denna punkt — jag upprepar det — stått på partiprogrammet i 33 år,

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

men innan socialdemokrater vågar hysa någon mening om vad som står på partiprogrammet måste kongressen först sammanträda. Jag lämnar denna ståndpunkt utan kommentar.

Det har vidare anförts av statsministern i första kammaren, att en beslutande folkomröstning skulle kunna medföra svårigheter för regeringen. Därför bör man vara mycket skeptisk till en utvidgad folkomröstning. Det är tydligen någon ny princip detta, att regeringens väl går före hänsynen till folkviljan. Jag trodde annars att demokratin syftade till att skapa en regering, som kunde på ett effektivt sätt ge uttryck åt folkviljan och att man alltså väl kunde diskutera, huruvida en folkomröstning i och för sig bidrar väsentligt därtill, men att man inte kan lägga upp saken så som statsministern gjorde och antyda att i konflikten mellan regeringen och dess möjlighet att fungera någorlunda snabbt å ena sidan och hänsynen till folkviljan å andra sidan, då skulle hänsynen till regeringen gå före.

Däremot vill jag gärna medge — det tycker jag egentligen är den enda mera vägande synpunkt som har framförts från dem som är mer skeptiska till folkomröstningen — att det ju kan sägas, att införande av en beslutande folkomröstning i väsentlig omfattning skulle kunna få ett inflytande på utvecklingen av vårt parlamentariska styrelsesätt. Det är mycket svårt att överblicka, huruvida och i vad mån en folkomröstning här skulle komma att ändra t. ex. relationerna mellan regering och riksdag. Men att det finns vissa möjligheter att det uppkommer ett inflytande av denna art, det anser jag man är skyldig att medge. Frågan är bara i vad mån detta kan anses vara ett argument *mot* den beslutande folkomröstningen.

I detta sammanhang vill jag hänvisa till att det pågått en ständig utveckling i vårt styrelsesätt även i avseende på relationerna mellan regering och riksdag. De är inte i dag vad Karl Staaff

tänkte sig när han skrev om det parlamentariska styrelsesättet, de är inte i dag i Sverige desamma som de är i England. De har skiftat här i Sverige, och de kommer nog också i fortsättningen att skifta allteftersom partiernas styrkeförhållanden ändras.

Den omständigheten, att en beslutande folkomröstning möjligen kan få en inverkan på det viktiga spörsmålet om relationerna mellan regering och riksdag, anser jag icke vara ett argument vare sig för eller mot folkomröstningen, utan jag ser saken så, att det är naturligt att den inverkan, som därav kan komma, får göra sig gällande. Och de argument som framförts för den beslutande folkomröstningen är så starka att den eventuella risk, man skulle kunna tala om och som kan uppkomma i av mig förut nämnt avseende, den får man utan tvekan lov att ta. Jag kan inte alls ansluta mig till dem som menar, att konsekvenserna av en beslutande folkomröstning skulle medföra någon sorts permanent samlingsregering. Ånej, det kan här tänkas många olika konstruktioner och lösningar av regeringsproblemet.

Jag har alltså velat markera att jag ger skeptikerna rätt så till vida, att man har att räkna med återverkningar på relationerna mellan regering och riksdag. Det är bara detta, att dessa återverkningar är för mig varken ett skäl för eller mot folkomröstningen, utan det avgörande är de andra skälen som talar för folkomröstning. Att nyval kan aktualiseras, om folkomröstning i en mycket viktig fråga skulle gå den sittande regeringen emot, är väl ganska troligt, men jag undrar om sådana situationer skulle bli så vanliga. Om detta någon gång inträffar, kan det inte vara någon riksolycka. Jag anser det viktigare att medborgarnas uppfattning i verkligt betydelsefulla frågor respekteras än att man undgår risken för ett nyval. Och när det gäller mindre viktiga frågor

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

finns uppenbarligen inte risken för att det skall behöva bli något nyval.

Herr talman! Jag har flera gånger under mitt anförande vidrört det intressanta faktum att folkomröstningen sedan länge förekommer på det socialdemokratiska principprogrammet, visserligen i skiftande formuleringar men dock på ett sådant sätt att varje läsare måste få intrycket, att det socialdemokratiska partiet är anhängare av en utvidgad folkomröstning. När denna punkt sättes upp som där skett får man detta intryck, och det har också varit författarnas avsikt — det vill säkert ingen bestrida — att detta är en viktig fråga och att det alltså gäller en väsentlig utvidgning av folkomröstningen som ett led i det svenska statsskickets utveckling. Det är detta intryck som partiprogrammet har givit under flera årtionden. Men när det blir fråga om att partiet skall i handling söka förverkliga vad man i årtal har lovat och ställt i utsikt, då finner vi att det socialdemokratiska partiet springer sin väg. Då säger man att tiden är inte mogen, vi har inte lust, betänkligheterna är för stora.

Jag undrar om inte både de som är anhängare av och de som är motståndare till en utvidgad folkomröstning kan vara överens om att *detta sätt* att uppträda är beklämmande.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HALLÉN (kort genmäle): Herr talman! Som kammaren märkte har herr Ohlin i sista delen av sitt anförande polemiserat mot vad en av folkpartiets tidningar i en ledare i går skrev om denna sak, något som herr Ohlin och hans meningsfränder verkligen borde besinna, nämligen:

»Det måste bli brytningar i själva statsskicket om väljarna först ger ett parti ett avgörande inflytande i riks-
11 — Andra kammarens protokoll 1952. Nr 23.

dagen för att sedan kort efter i en för denna regering principiellt mycket viktig fråga gå emot regeringen. Enligt parlamentarisk praxis måste detta vara ett sådant nederlag som bör tvinga fram en regeringsavgång. Men för att en ny regering skall kunna träda till måste den fordra en annan sammansättning av riksdagen. Ett regeringsnederlag i en folkomröstning i en viktig principiell fråga måste i sådana fall, synes det, leda till nyval av andra kammaren, d. v. s. följas av en ny opinionsyttring från väljarnas sida.»

Detta innebär, herr talman, att hela den nuvarande parlamentariska ordningen brytes sönder och att vi så småningom kommer att hamna i den permanenta samlingsregeringen. Herr Ohlin talade om de tomma regeringsbänkarna. Han kunde med lika starka skäl tala om de ganska tomma riksdagsbänkarna, som visade att det inte tycks finnas det brinnande intresse för denna fråga, som herr Ohlin egentligen hoppats på.

Herr Braconier sade något om hur svårt det är för medborgarna att kunna ta ställning till tidens komplicerade samhällsfrågor. Ja, det är sannerligen inte lätt. Tänk oss att vi skulle få kasta ut till folkomröstning frågan om uttagningsprocenten, 100 eller 110, eller ungdomsvårdsfrågan — vi vet ju hur gemene man resonerar om sådana ting — eller anslagsfrågorna eller frågorna om värnplikstidens längd eller upphävandet av sambeskattningen för äkta makar eller byggnadsregleringen eller annat sådant. Det är nog inte så lätt att därvidlag få fram ett vederhäftigt omdöme. Jag vill framhålla för herr Ohlin att jag är inte emot att folket skall få vid sidan av partivalen ge sin mening till känna. Framför allt frågan om det *konsultativa* referendum tycker jag är en mycket viktig demokratisk angelägenhet.

Jag skall sluta med ännu ett påpekande för herr Ohlin. Han yttrade att

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

under valrörelsen kommer det kanske att av oss uppföras en liten opera. Det skulle bli La Traviata, den vilseförda, d. v. s. den — som jag antar — okunniga allmänheten, som vi då skulle beskärma oss över. Herr Ohlin bör nog umgås med operor med en viss varsamhet. Ty han har ju själv, det minns vi från i höstas, varit ute på en del eskapader i konjunkturskattefrågor, som ger anledning förmoda, att även herr Ohlin i valrörelsen skulle kunna medverka med en opera. Kanske inte La Traviata, men vad säger vi om Hoffmanns äventyr?

Herr FAST: Herr talman! När herr Ohlin är så indignerad över att vi inte förverkligat vårt partiprogram på de olika punkterna så vill jag understryka, att vi själva bör få avgöra när vi vill förverkliga vårt partiprogram, både när det gäller folkomröstningen och när det gäller införandet av republik och en del andra sådana ting. Jag tror inte vi vill ha herr Ohlin som väktare över vårt partiprogram.

När jag, herr talman, har ställt det yrkande som konstitutionsutskottet har bifallit, känner jag ett visst moraliskt ansvar för detta utlåtande. När jag ställde detta yrkande trodde jag, herr talman, att jag gjorde folkomröstningsinstitutet en verklig tjänst genom att i det läge, vari frågan befinner sig, så att säga skjuta saken en liten smula på framtiden så att vi icke nu skulle inta en positiv ståndpunkt, som möjligen sedermera skulle ha blivit hinderlig för folkomröstningsinstitutets utformning på lämpligaste sätt.

Jag har intagit denna ståndpunkt inte bara av formella skäl utan också av reella skäl. Kommittén har nämligen ännu icke blivit färdig med sitt arbete i hela dess vidd. Ännu kvarstår frågan, huruvida folkomröstningsinstitutet skall tillämpas på det kommunala området, och jag är en så försiktig man att jag först vill se utformningen där-

vidlag innan jag vill ta ställning till hur folkomröstningsinstitutet skall användas på statssidan. Jag liksom säkerligen många andra vill verkligen överväga huruvida detta institut över huvud taget är lämpligt att införa i det kommunala livet. Där står väljarna i mycket intimare kontakt med de beslutande organen och har helt andra möjligheter till kontrollåtgärder och opinionsyttringar.

Med den ståndpunkt jag har i dag vill jag sålunda inte se någon del av detta förverkligat på kommunsidan, men om man slutligen skulle fatta beslut om ett folkomröstningsinstitut över hela linjen, blir det självfallet ännu viktigare att göra en lämplig avvägning på statssidan för att det åtminstone inte skall hända olyckor för den kommunala förvaltningen.

Man har här hänvisat till remissyttranden, men man är ännu i avsaknad av en opinionsyttring som väl alltid måste finnas i en stor fråga. Jag vill gärna understryka att detta är en stor fråga, men jag vill gärna se en opinionsyttring, och någon sådan har vi inte sett. Vi har spridda uttalanden från tidningar o. s. v., men vi har knappast ännu fått höra ett föredrag eller en redogörelse för hur kommittén har tänkt sig institutet, vilket naturligtvis ingalunda får vara sista ordet.

Jag vill säga att jag hyser all aktning för kommitténs förslag, men enligt mitt förmenande har kommittén tagit litet för lätt på sin uppgift. Jag kan inte hjälpa att det är en rad frågor som jag skulle vilja ha mera klarlagda. Dit hör t. ex. frågan angående omröstningsinstitutets omfattning och principiella ställning. Skall det bli bara en rådgivande folkomröstning, skall det därtill bli en beslutande folkomröstning och skall det bli en initiativtagande omröstning? Svaret på de frågorna, säger man kanske, kan jag läsa ut ur den reservation som föreligger här, men det är intet svar på frågan i dess helhet. Om vi

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

skall gå in på ett bedömande av denna fråga i hela dess vidd, vill jag ha klart svar nu på var gränsen går där man skall stanna.

Om man stannar för den ena eller andra linjen eller för samtliga linjer, uppställer sig ögonblickligen den fråga som här har diskuterats men endast i förbigående, nämligen vilka grupper av ärenden som härvidlag kan komma i fråga. Jag tror att vi alla inom utskottet var överens om att utrikespolitiken icke är ägnad att falla in under folkomröstningsinstitutet, och därmed är enligt mitt förmenande också frågan besvarad, om grundlagsändringar icke bör träda i kraft genom folkomröstning. Vid vissa grundlagsändringar tror jag man kan ha nytta av det nuvarande förhållandet, nämligen att ändring i grundlag skall beslutas av två riksdagar med nyval emellan. Jag tror att den utrikespolitiska situationen vid ett par tillfällen har varit sådan, att vi haft nytta av att kunna hänvisa till att vissa grundlagsrubbningsändringar inte kunnat omedelbart ske till följd av bestämmelsen om upprepade beslut vid grundlagsändringar.

Om vi sedan går in på spørsmålet huruvida budgetfrågor skall kunna avgöras genom folkomröstning, har vi där lönefrågor, militärfrågor, anslagsfrågor o. s. v. Jag påpekade detta problem i utskottet, och jag tror jag vågar säga att man nog var benägen att göra ett undantag för militära anslags- och organisationsfrågor. Trots all den tilltro jag har till svenska folkets omdöme är jag med hänsyn till det nuvarande läget ändå tveksam om huruvida det är lämpligt att hänskjuta direkt till svenska folkets avgörande genom folkomröstning frågor angående värnplikstidens längd, organisationsfrågor, anslagsfrågor o. s. v. Jag skulle kunna upprepa en hel rad frågor, där jag tror det helt enkelt är nödvändigt att göra en avgränsning.

När herr Ohlin säger, att man här

inte möter svenska folket med det förtroende som med hänsyn till vår skolundervisning och övriga upplysning i politiskt hänseende, är berättigat, vill jag därför säga, att man troligtvis även inom oppositionen är villig medge att jag har rätt i att det måste ske en avgränsning, som kanske får bli litet anorlunda än vad kommittén har tänkt sig.

Herr talman! Med hänsyn till att det är så kort tid kvar av denna session skall jag begränsa mitt anförande. Av de skäl jag har anført och flera till är jag inte beredd att i dag ta ställning till folkomröstningsinstitutets utformning. Jag är emellertid beredd att göra det erkännandet, att det finns vissa frågor som är lämpade att hänvisas till en folkomröstning, som då får bli av rådgivande karaktär — det tycker jag är det som faller närmast till. Jag tror man gör klokt i att här gå försiktigt fram och inte överanstränga sig.

Det är inte alldeles osäkert att inte de spridda röster från oppositionen har något fog som har kommit fram i ett par framträdande folktoppartitidningar, nämligen att detta institut utbyggt kanske inte lämpar sig i vilken utsträckning som helst för vårt parlamentariska system. Den omständigheten, att det har genomförts i ett par länder sådana som Schweiz och Förenta staterna, imponerar inte ett spår på mig, ty jag tror att vi i detta liksom i många andra avseenden bör följa vår egen linje. Visserligen skall man inte vara så inbilsk att man inte vill undersöka vilka verkningar systemet har haft i dessa länder, men förutsättningarna kan vara så olika, att det som slår väl ut i det ena landet slår sämre ut i ett annat land.

Med det anförda har jag velat påvisa, att jag, ehuru principiell anhängare av folkomröstningsinstitutet, anser, att det finns en rad obesvarade frågor som bör närmare belysas och kanske till och med bör bli föremål för ytterligare

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

utredning utöver vad kommittén har åstadkommit. Det bör då ske först sedan vi fått de opinionsyttringar som undan för undan får tillfälle att komma fram, då medborgarna hunnit ta del av detta utredningsbetänkande.

Jag tror sålunda att det finns goda skäl för utskottets ståndpunktstagande. Vi har inom utskottet inte varit så negativa att vi velat sätta oss emot folkomröstningsinstitutet och stänga alla dörrar, utan vi håller i stället dörrarna inte bara på glänt utan fullt öppna.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Herr Fast talar mycket om att det är ett svårt problem att avgränsa de frågor, som eventuellt kan göras till föremål för folkomröstning från dem som inte lämpligen kan detta. Får jag bara betona, att det, såvitt jag kan se, rätt klart framgår av betänkandet, att socialdemokraterna i kommittén inte har velat vara med om någon beslutande folkomröstning alls utom i de av herr Hallén starkt kritiserade grundlagsfrågorna. De har inte velat gå med på den avgränsning som herr Fast säger att vi måste göra först. Vidare har det, såvitt jag har hört, inte framkommit något intresse hos regeringspartiernas representanter i utskottet för denna avgränsning. Men nu säger herr Fast, att avgränsningen skall göras först. Blir inte konsekvensen av detta att inställningen är negativ? Man gör ingenting när man har tid att göra det, och sedan säger man att man först måste göra någonting annat.

Herr Fast säger att det socialdemokratiska partiet förbehåller sig att själv få avgöra med vilken hastighet det vill genomföra de på partiprogrammet upptagna punkterna. Ja, naturligtvis får de göra det, herr Fast, men jag förbehåller mig rätt att kommentera det socialdemokratiska partiets handlingar mot bakgrunden av partiprogrammet. Kan-

ske socialdemokraterna inte bara ogillar att pressen skulle få så stort inflytande på medborgaropinionen, att folkomröstningar därför skulle vara »farliga», utan kanske även menar att oppositionen inte borde få lov att tala om det socialdemokratiska partiprogrammet. Jag har många gånger märkt att det blir sura miner när man gör det. Men, herr Fast, nog är det oppositionens rätt och plikt att avslöja socialdemokraterna, när det finns en sådan motsättning mellan det som är löfte till väljarna, nämligen det som står i programmet, och det som är partiets handlingar i riksdagen.

Herr FAST (kort genmäle): Herr talman! Om vi skall gå in på partiprogrammen, tror jag debatten blir ganska lång, och jag tycker vi kan vänta med den saken till valrörelsen.

Jag vill erinra herr Ohlin om att jag här har sagt, att jag icke anser kommittéutredningen vara tillräcklig och att det kan behövas ytterligare undersökning och bearbetning ovanpå denna utredning. Om man begär att vi nu skall ta principiell ställning, anser jag att man bör ha bestämda riktlinjer även för den fortsatta bearbetningen — det är vi vana vid här i riksdagen. Jag vill erkänna, herr talman, att jag liksom konstitutionsutskottet en gång har varit oförsiktig i sådant hänseende, nämligen när vi skrev angående utredningen om det nya valsättet. Det fanns därvidlag vissa motsättningar i skrivningen som inte minst herr Ohlin slog ned på med all rätt, då de svaga punkterna i utlåtandet verkade som ett löfte. Har man blivit så bränd, blir man försiktig när det gäller att ta principiell ställning eller ge direktiv för utredningar. Vi är i denna fråga inte mogna för det ännu.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Innan jag kommer in på den kritik som från herrar Halléns, Fasts och Petters-

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

sons i Norregård sida riktats mot reser-
vanternas ståndpunkt, kanske det må
tillåtas mig att i största korthet fram-
föra några allmänna synpunkter på
den föreliggande frågan.

Det är framför allt tre skäl som en-
ligt mitt förmenande talar för ett vidgat
folkomröstningsinstitut.

För det första: Vi behöver en mera
aktiv demokrati. Det finns utan tvivel
på alltför många håll i vårt land en
utpräglad likgiltighet för politik. Man
betraktar politiken som en angelägen-
het för specialister. Man har en känsla
av att saken angår inte mig. Vad kan
anledningen vara till detta förhållan-
de? En iögonenfallande anledning är
säkerligen, att det politiska materialet
hotar att svämma över alla bräddar som
en följd av statsmaktens allmänna ex-
pansion. Den enskilde har en känsla av
att det överstiger hans förmåga att kun-
na överblicka detta material. Orsaken
till stora medborgargrupper passiva in-
ställning till det politiska arbetet må
emellertid vara den ena eller den and-
ra. Vi kan vara ense om att denna
passivitet är olycklig och skadlig för
demokratien. Ett medel att bryta den
är otvivelaktigt att stärka folkomröst-
ningsinstitutet, varigenom människorna
får tillfälle att ta ställning till konkreta
frågor av begänsad räckvidd. Det är
en väg att få de många människorna
att i ökad utsträckning intressera sig
för samhällsarbetet.

För det andra: Vi behöver en mera
rörlig demokrati. Människorna är i vårt
land i så hög grad intressebundna och
— om jag får begagna uttrycket — kon-
ventionella i sina politiska ställnings-
taganden, att ett sådant friare be-
dömande, som i åtskilliga frågor kan
vara önskvärt, blir avsevärt försvårat.
Ett utvidgat folkomröstningsinstitut
skulle säkerligen bidra till större fri-
het vid bedömningen. Det är lättare
att i ett isolerat spörsmål frigöra sig
från intresseengagemang och invanda
betraktelsesätt än när det gäller att ta

ståndpunkt till en hel rad samman-
kopplade frågor vid de allmänna valen.

Och för det tredje: Vi behöver en
starkare motvikt mot regeringsmakten
än vad vi nu har. Ju mer man trycker
på behovet av en s. k. stark regering,
desto angelägnare är det med folklig
kontroll. De som är livligt engagerade
för idén om en sådan regering, borde
därför i ännu högre grad än andra
ivra för ett förbättrat folkomröstnings-
institut som komplement härtill. Det be-
hövs för att få en riktigare politisk
balans i hela samhällslivet.

Jag håller med herr Håstad om att
utskottets avslagsyrkande på motio-
närernas förslag är högst torftigt mo-
tiverat och vittnar om föga intresse
för själva saken. En av utskottets hu-
vudinvändningar är ju, att det här rör
sig om ett besvärligt spörsmål, som
kräver grundligt övervägande, en tanke
som särskilt herr Fast sedermera har
utvecklat i debatten. Ja, herr talman,
så grundligt övervägande fordras väl
ändå inte, att inte utskottets majoritet
skulle ha kunnat gå med på åtminstone
någon form av principbeslut i frågan,
som hade kunnat bli ett vittnesbörd om
ett positivt intresse från majoritetens
sida för själva saken, ett principbeslut
till förmån för ett gammalt socialdemo-
kratiskt programkrav och till förmån
för ett förslag, som bondeförbundets
framstående talesman i folkomröst-
ningsutredningen förordat. Att bredda
basen för referendum skulle vara ett
uttryck för statsledningens tilltro till
människornas förmåga att bilda sig en
självständig uppfattning i fristående
men betydelsefulla samhällsfrågor.

Herr Pettersson i Norregård betviv-
lade att människorna har denna för-
måga. Han misstänkte att när de frå-
gor, som skulle underkastas folkomröst-
ning, komme ut till folket, skulle de i
så hög grad vulgariseras i agitationen,
att medborgarnas goda omdöme skulle
fördunklas. Är detta ändå inte ett gan-
ska farligt argument, herr Pettersson

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

i Norregård? Om denna risk föreligger vid en folkomröstning i enstaka frågor, hur mycket större måste då inte risken vara att medborgarna på grund av en osaklig agitation hindras att se klart vid de allmänna valen, där man måste ta ställning till en mängd frågor på en gång? Men herr Pettersson i Norregård har kanske tänkt sig att bli en ny Falstaff Fakir. Om Falstaff Fakir valdes till riksdagsman, så tänkte han motionera om den allmänna rösträttens upphävande och överlåtande till motionären ensam.

Herr Hallén framhöll, att det skulle kunna vara farligt och riskfyllt att anordna folkomröstning i en rad konkreta frågor som herr Hallén räknade upp. Han pekade på byggnadsregleringen, på frågan om uttagningsprocenten, på ungdomsvårdsfrågor, på nya anslagsfrågor osv. Tänk att det ändå inte slog herr Hallén, att han råkade räkna upp en rad frågor, som svenska folket har att ta ställning till vid höstens val. Att folket får ta ställning till alla dessa frågor tillsammans, som alltså kommer att ske vid valet, går tydligen enligt herr Halléns uppfattning mycket bra. Men om folket vid referendum skulle ha att ta ställning till bara en av dessa frågor, t. ex. frågan om byggnadsregleringen, då blir ett sådant ställningstagande genast utomordentligt äventyrligt. Inser man ändå inte från majoritetens sida, att detta är en fullständigt ohållbar ståndpunkt?

Herr Fast framhöll att vi, innan vi bestämmer oss, nog måste överväga folkomröstningsinstitutets omfattning. I vilken utsträckning skall det vara rådgivande, i vilken utsträckning skall det vara beslutande? Och han poängterade alldeles särskilt, att vi måste noggrant fundera över vilka frågor, som lämpligen skulle kunna hänvisas till referendum. Herr Fast var mycket angelägen att räkna upp ett flertal olika frågor som han ansåg inte lämpligen kunde hänskjutas till referendum. Men, herr

Fast, det måste väl ändå finnas några frågor, i vilka det skulle finnas en möjlighet att efterhöra folkets mening. Skulle ändå inte herr Fast kunna på något sätt tillmötesgå oss, som i detta fall tillhör minoriteten, genom att peka på åtminstone någon konkret fråga, som enligt herr Fasts mening lämpligen skulle kunna hänskjutas till folkomröstning? Herr Fast var rädd för att vi skulle överanstränga oss i denna debatt genom att alltför mycket fördjupa oss i problemen. Men det bör väl ändå inte vara alltför ansträngande för herr Fast att ge en något litet större precisering av sin ståndpunkt än vad som skedde. Det var mest betänkligheter, det fanns mycket litet av konkret, positivt intresse för denna fråga i herr Fasts anförande. Intresset tog sig främst uttryck i allmänna talesätt.

Jag vill, herr talman, sluta med att kort och gott säga, att jag tror att vi ändå kan våga hysa det förtroende för de många människorna, som en förstärkning av referendum skulle innebära. Jag beklagar utskottets negativa hållning, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr FAST (kort genmäle): Herr talman! Antingen har herr Hjalmarson slagit in öppna dörrar eller också har han totalt missförstått mitt yttrande. Det torde framgå av trycket när det blir färdigt att jag har förklarat, att det finns frågor som säkerligen kan vara lämpade för rådgivande folkomröstning. När jag har gjort detta uttalande är väl den fråga som herr Hjalmarson ställt ganska onödig. Att jag sedan själv gjorde en del avgränsningar finner jag vara rätt naturligt, eftersom diskussion därom hade förekommit i utskottet och eftersom det även från oppositionens sida på just denna punkt yppats stor tveksamhet huruvida det vore lämpligt att låta även de och de frågorna bli föremål för folkomröstning.

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

Sedan skulle jag vilja till herr Hjalmarson säga, att det ju är en annan sak att låta speciella frågor gå till en folkomröstning än att låta dessa frågor bli föremål för en omröstning i ett allmänt val, där det gäller ett partis politiska gärningar och det allmänna förtroende som man har skapat under en lång följd av år. Det är någonting helt annat. Och skall man, när man skickar ut dessa frågor till omröstning, få fram en upplysningsverksamhet rörande desamma ibland folket, så blir det säkerligen de politiska partierna som i den allra största utsträckning får ta hand om denna verksamhet. I annat fall blir valdeltagandet inte större än vid prästval.

Herr HALLEN (kort genmäle): Herr talman! Bara ett par korta ord. Herr Hjalmarson rörde vid ett synnerligen intressant spörsmål, när han återgav några av de exempel jag anfört på komplicerade frågor, som inte var så lätta att underställa de enskilda medborgarna. Herr Hjalmarson säger att det just är hela detta komplex av frågor som medborgarna får ta ställning till vid höstens val, och när det går så bra då, vore det väl lika bra att man finge fatta ett beslut i varje speciell fråga under årens lopp. Ja, det är en synnerligen intressant synpunkt. I detta sammanhang kommer det nämligen fram att trots alla de nackdelar som partierna kan ha, så tjänstgör ändå partierna som ett slags organ som — om jag så får uttrycka mig — verkställer ett slags sällning av medborgarnas kanske ibland tyvärr förenklade önskemål och föreställningar. Partierna måste ju under valkampanjen kämpa mot sina motståndare och tvingas därvid till att taga ansvar och till att visa speciell hänsyn icke minst till de motståndare som de har att göra med. Följden blir — det kan vi säga utan att berömma oss själva för mycket — att det går lättare för oss att inom partierna visa större hän-

syn och bedöma saker och ting mera nyanserat än det går för folket ute i bygderna, som inte har något egentligt ansvar i det fallet.

Detta har jag inte sagt för att mot-sätta mig något slags referendum. Jag upprepar att frågan om framför allt ett *konsultativt* referendum är en sak som bör grundligt prövas i den mån man kan stärka den svenska demokratin genom att utbygga ett sådant.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Egentligen har kammardebatten kommit in på ett utomordentligt intressant och svårlöst filosofiskt spörsmål, som jag inte skall fördjupa mig i. Det är nämligen frågan, huruvida det hela är mer än summan av de olika delarna. För min del tillhör jag den moderna riktningen i den filosofiska debatten, som anser att det hela består av delarna. Jag tror därför att den distinktion, som herr Fast här gjorde och som herr Hallén också var inne på, mellan å ena sidan ett ställningstagande till en rad olika frågor, betraktade som en totalitet, och ett ställningstagande till var och en av dessa frågor, är en ohållbar distinktion.

Slutligen skulle jag bara vilja till herr Fast säga, att jag mycket väl observerade att han framhöll, att det fanns vissa frågor som kunde lämpa sig för folkomröstning. Men när han garnerade detta medgivande med en uppräknings av en rad frågor, som icke skulle lämpa sig för folkomröstning, utan att ge ett enda exempel på en fråga, som enligt hans uppfattning vore ägnad att hän-skjuta till referendum — ja, då må min ärade vän herr Fast ursäktas mig, att jag fick ett övervägande negativt intryck av hans framställning.

Herr HÄCKNER: Herr talman! Vi hörde för en lång stund sedan herr Ohlin klaga över att regeringen var totalt frånvarande från denna debatt. Sedan har herr Hallén sagt, att det är väl inte

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

så mycket att klaga på, ty här finns ju i alla fall inte så förfärligt många av kammarens ledamöter närvarande. Jag får säga att det är en mycket klen ursäkt för att regeringen är totalt frånvarande. Man måste väl ändå säga sig, att det här å ena sidan är fråga om en total frånvaro och å andra sidan om en partiell frånvaro. Denna skillnad är alltså en gradskillnad, som ger uttryck för att regeringen tycks vilja nonchale- ra riksdagen och riksdagsdebatten i denna synnerligen viktiga fråga.

Då kan man ju undra hur det kommer sig att regeringen är så pass ointresserad. Man kan ha olika meningar om detta. Jag hörde nyss herr Fast tala om att han för sin del hade ång- rat, att han på sin tid var med om att göra ett uttalande om valsättet, där man förklarade — också från socialdemo- kraternas sida — att man syftade till att införa ett mera rättvist valsystem.

Ja, nu har vi helt nyligen i debatten om valsättet hört, att socialdemokrater- na helt och hållet sprungit ifrån den punkten. I stället har man genom att göra ett maktövertagande och tumma på denna rättvisepincip kommit fram till ett system, där en minoritet bland väl- jarna skall skapa en majoritet bland mandaten, där avsikten är att en 48- procentig andel av väljarkåren skall ge en absolut majoritet bland mandaten för att skapa en stark regering. Jag kan förstå att det var pinsamt för herr Fast, att han på det sättet fick springa ifrån en klar principståndpunkt för rättvisa och i stället låna sig till ett system, som i viss mån måste anses utgöra en utmaning mot valmännen, ett system som syftar till orättvisa. Detta är ganska betänkligt.

Kanske man kan sammanställa detta förhållande med den ljumhet, som här finns emot folkomröstning, ty man kan ju lätt komma fram till att denna, jag kan kalla det minoritetsregering, måste, om det finns en möjlighet till folkom- röstning som en regulator på regering-

ens avgöranden, ta hänsyn till det fak- tiska folkflertalets önsksningar. Dessa önsksningar kan regeringen mycket lät- tare nonchalera, om den slipper ha den- na bakgrund av en möjlig folkomröst- ning. Jag tror emellertid att folkomröst- ning är en viktig regulator till före- kommande av maktövertagande, och jag förstår att vi här har ett dolt samman- hang, som har kommit fram på olika sätt.

Jag skall inte här ingå på hela det betraktelsesätt, som ligger bakom den negativa inställningen till folkomröst- ningen bland socialdemokraterna. Vi har ju hört åtskilliga gånger här i kam- maren, att man har menat att många frågor är av den beskaffenheten att re- geringen bäst kan bedöma dem. Man vill ha en allsmäktig regering — under- förstått att den skall vara socialdemo- kratisk — och då passar det inte så bra att den enskilde medborgaren ändå kan frigöra sig från detta tryck ifrån regeringens sida genom att han har möjlighet att i särskilda frågor, där det finns anledning för folket att ta be- stämd ställning, göra ett uttalande som går i annan riktning än regeringens.

Jag tror att den utveckling, som vi nu befinner oss i, är ganska farlig. Den kan ju lätt leda till en i realiteten gan- ska totalitär betonad regim. Vi skall akta oss för den utvecklingen, och det kan vi göra just genom att här upp- ställa folkomröstningen såsom en regu- lator.

Jag vill här inte närmare gå in på vad herr Pettersson i Norregård har sagt. Jag finner att bondeförbundet också här snällt följer socialdemokra- terna liksom på praktiskt taget alla andra punkter. Men motiveringen för hans skepsis emot folkomröstningen tycker jag inte är vidare hållbar. Han talar om att vi har val vartannat år, att valmännen är valtrötta och att vi därför skall akta oss för folkomröst- ning. Det är snarare tvärtom, folkom- röstningen skall ju i stället väcka den

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

enskilde medborgarens intresse, därför att han vet att han här verkligen kan inverka direkt avgörande på en fråga, som särskilt intresserar honom. Detta är alltså det verkliga läget. Jag anser att det är en förvanskning av denna frågeställning, när herr Pettersson i Norregård talar om att det finns valtrötthet i förhållande till de allmänna valen; det ligger ju helt annorlunda till.

Herr talman! Det är utifrån dessa synpunkter, vikten av att vi ser till att vår demokrati inte förfuskas och att de enskilda medborgarna inte mer och mer utestängas från de verkliga avgörandena, som jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr EDENMAN: Herr talman! Det har talats ganska mycket om det socialdemokratiska partiprogrammet, och jag kanske får börja med att läsa upp hela den punkt som har diskuterats. Den låter så här: »Folklig självstyrelse. Allmän, lika och direkt rösträtt för myndiga män och kvinnor. Republik. Demokratiskt representationsskick. Folkomröstning.»

Herr Håstad har vidare citerat vissa yttranden, som fälldes på den socialdemokratiska partikongressen 1917, och även partikongressen 1914 har citerats i detta sammanhang. Detta med all rätt, herr Håstad, men skillnaden är den, att när det socialdemokratiska partiets ledare gjorde dessa uttalanden, hade vi inte något parlamentariskt system. Partiet var tillsammans med de liberala inbegripet i en hård, verklig kamp för demokratin. Det var i det läget, då man under den Hammarskjöldska eran ingalunda hade så särskilt stora förhoppningar om att få ett parlamentariskt styrelsesätt, som man också förde fram kravet på folkomröstning.

Men alldeles oavsett detta anser jag personligen, att punkten om folkomröstning alltfört försvarar sin plats i detta program. Vi har ju ett konsultativt referendum, och jag anser att det

kan utbyggas ytterligare. Det är säkerligen möjligt att inom en nära framtid få frågor, som kan vara lämpliga för en sådan folkomröstning. Jag vill nämna hela det problemkomplex, som kommer att aktualiseras i samband med nykterhetskommitténs betänkande, en sådan fråga som kyrkans skiljande från staten, frågan om republik, när den kommer att aktualiseras, o. s. v. Jag vill personligen när det gäller grundlagsfrågor gå något längre än herr Fast. Jag tycker att det i vissa fall kan vara en fördel, som reservanterna skriver, att »vilande grundlagsbeslut skola efter beslut av Konung och riksdag alternativt kunna hänskjutas till folket för avgörande». Men — och här är jag framme vid den verkligt kontroversiella och även principiellt betydelsefulla punkten — vi har hela det avsnitt, som vi med ett gemensamt ord kan kalla de politiska frågorna, den samfälliga lagstiftningen och budgetfrågorna. Det är ju märkligt, att inte någon deltagare från den borgerliga sidan har varit särskilt intresserad av att stryka under folkomröstningsinstitutets nära samband just med parlamentarismen. Herr Håstad talade om referenduminstitutets uppfostrande och praktiska betydelse i största allmänhet. Han gick inte in på denna fråga.

Det är alldeles omöjligt, herr Ohlin, att komma ifrån ett uttalande om samregeringen samtidigt som man går in på dessa spörsmål. Herr Ohlin tog inte det uttrycket i sin mun, vilket nog de flesta här i kammaren förstår. Men det är här som den centrala principiella diskussionen måste väckas.

Herr Ohlin har försökt göra gällande, arrogant, litet valhaussemässigt tycker nog de flesta, att socialdemokraterna är rädda för att möta väljarna. Han frågade om vi verkligen anser att medborgarna är kapabla, och han skämtade om den vilseförda folkviljan o. s. v. Han har fått svar av herr Fast på den punkten, och jag vill bara till

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

herr Ohlin säga, att det är fullständigt omöjligt att föra en diskussion om en för vårt styrelsesätt så grundläggande fråga som denna, om man använder en sådan debattform som han gjorde i sitt anförande här. Vi är under alla förhållanden inte rädda för hans numera ganska ofarliga förförelsekonster evad det gäller folkviljan.

Herr Håstad kan säkert skriva under den definition på parlamentarism som vår gemensamme lärofader har presterat, nämligen att man med parlamentarism måste förstå ett styrelsesystem, där regeringen för sin maktutövning är beroende av parlamentets förtroende. Jag kan inte förstå hur ett sådant system skulle kunna förenas med ett beslutande referenduminstitut, där man även behandlar de praktiskt politiska frågorna.

Jag vill ta ett enda exempel. En minoritet i riksdagen — det behöver inte vara mer än 25 procent, en fjärdedel av båda kamrarna — framtingar en folkomröstning i en partiskiljande fråga. Det är inte svårt för en opposition i parlamentet, föreställer jag mig, att finna en fråga som man skulle kunna med en viss framgång föra ut i folkomröstning, om man rycker loss den från hela dess politiska sammanhang. Då uppstår först frågan: Hur liten procent deltagare i folkomröstningen skall vi acceptera? Skall det vara 50 procent, eller skall vi låta det vara en chimär i stil med de nuvarande prästvalen.

Vi utgår vidare ifrån att oppositionen i parlamentet segrar i folkomröstningen. Då kan givetvis regeringen och riksdagsmajoriteten effektuera folkviljans beslut, det är självklart. Men om de av principiella, programmässiga eller helt enkelt politiska skäl inte vill göra det, finns det två möjligheter. Regeringen kan avgå och överlämna regeringsansvaret till den parlamentariska minoriteten, eller den kan upplösa andra kammaren. Jag kan inte förstå annat än att varenda folkomröstning i en par-

tipolitisk fråga, som går emot en regering, stödd på riksdagsmajoriteten, måste följas av parlamentsupplösning. Vad det sedan blir kvar av parlamentarismen, om man inte vill använda den metoden utan alltså omkring en speciell fråga får en tillfällig majoritet hos folket, som i sista instans är bestämmande, men mot en regering stödd på riksdagsmajoriteten, det förstår jag inte. Det är inte parlamentarism.

Alla utländska förebilder är omöjliga att använda. Jag skall inte gå in på detta. Det är ju tillräckligt att hänvisa till herr Håstads egen avhandling, och alla som läser den — den är tjock men lättläst — måste ju säga sig att det sannerligen inte är parlamentarism som man roar sig med när man gör omröstningarna i Schweiz. Man har tre å fyra federala per år, ett 20-tal kantonala, och jag har ingen aning om hur många kommunala det är, men att det är många måste vara uppenbart.

Vad beträffar det amerikanska folkomröstningsinstitutet är att märka att man i Amerikas förenta stater har ett dualistiskt styrelsesystem. Presidenten är folkvald. Om vi hade 1809 års grundlag såsom den skulle tolkas efter bokstaven med en maktfördelning mellan konung och parlament, med en parlamentarism som inte ens blivit uttänkt, då skulle man möjligen kunna acceptera detta, men inte annars. Det var alltså det amerikanska systemet.

Sedan vill jag till sist stryka under, att alla historiska erfarenheter säger oss att folkomröstningsinstitutet verkar i konservativ riktning. Se på Schweiz! Det är ju märkvärdigt att denna schweiziska folkvilja inte vid något enda tillfälle kunnat vara så radikal att man genom folkomröstning har kunnat framtvinga kvinnlig rösträtt. Likaså tyder den schweiziska socialpolitiken på att hela institutet verkar i konservativ riktning.

Till sist vill jag säga att jag nog tycker att det är värdefullt och intressant

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

att diskutera den här frågan om man angriper den från rent principiella utgångspunkter, som herr Håstad har gjort. När herr Ohlin försöker ta den som ett partipolitiskt nummer tycker jag att detta inte vittnar om någonting annat än att herr Ohlin har börjat tappa tron på parlamentarismen. Om ett parlamentariskt styrelsesätt förefaller absolut hopplöst för oppositionen, då förstår jag att man vill koppla in andra vapen i den politiska kampen. Jag vet att herr Ohlin kommer att svara som han alltid svarar, nämligen att han är i sin fulla rätt att göra det, och naturligtvis är han det, men vi kan inte komma förbi diskussionen om parlamentarismens vara eller icke vara i detta sammanhang.

Jag måste rekommendera herr Ohlin, och det må vara mig tillåtet, eftersom herr Ohlin rekommenderar oss så mycket: Fortsätt att försöka störta regeringen! Om några månader ges det första tillfället. Det är en säkrare parlamentarisk väg än ett folkomröstningsinstitut.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HÄCKNER (kort genmäle): Herr talman! Det är visserligen sant, som den senaste ärade talaren säger, att folket i val kan få uttala sig — och det tycker herr Edenman är tillräckligt — men han glömde att här beröra den viktiga frågan, att vi nu har fått ett valsysteem som syftar till ett orättvist valutslag, om socialdemokraterna får tillräckligt stor minoritet. Det är ju ganska enkelt att hänvisa till att man kan vända sig till folket i val, när man inte syftar till att detta val skall bli rättvisande.

Herr Edenman talade också om farorna med hänsyn till parlamentarismen. Jag skulle vilja påstå att ett sådant, till sitt syfte orättvist valsysteem kan bli en faktor som bidrager till att undergräva vår parlamentarism.

Jag måste också protestera mot att

herr Edenman här sökte avfärda herr Ohlins liknelse med en opera, med att säga att vad herr Ohlin säger inte inbjuder till någon verklig sakt Diskussion. Ty det var ju ändå så, att vad herr Ohlin syftade till just var detta att socialdemokraterna tycks vara rädda för att den verkliga folkmeningen skall komma till uttryck.

Herr BRACONIER (kort genmäle): Herr talman! Jag medger gärna att de problem som herr Edenman drog upp är ganska väsentliga för bedömandet av folkomröstningsinstitutet. Det förvånar mig dock att herr Edenman säger att det inte finns någon parlamentarisk stat där man har lyckats genomföra referendum. Det beror på hur man tar det. Australien är en parlamentarisk stat, och den tyska Weimarrepubliken av år 1920 var en parlamentarisk stat med ett mycket utbyggt folkomröstningsinstitut och även initiativrätt. I de baltiska staterna fanns denna möjlighet till folkomröstning i parlamentariska stater, låt vara att folkomröstningsinstitutet där inte kom att spela större roll.

Problemet är med andra ord icke så enkelt som herr Edenman ville göra gällande. Han sade att man visserligen kan använda referendum i vissa frågor, bland annat i grundlagsfrågor, men att man inte kan använda referendum om man kommer in på politiska frågor. Jag erinrar herr Edenman om att grundlagarna i många länder är skrivna så att de innefattar väsentliga politiska frågor. Det gör till och med den norska grundlagen. Om man läser den debatt som har förts om möjligheterna att förena parlamentarism och referendum t. ex. i den tyska demokratin, finner man att denna sak inte är så enkel som herr Edenman ville göra gällande. Jag medger gärna att detta kan vara ett problem, men om man accepterar den Edenmanska tankegången kommer man till följande. Man kan i en demokrati inte alltid i vitala frågor få fram en sådan poli-

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

tik hos statsmakterna, att man tillgodoser folkets flertal, eftersom de allmänna valen inte ger möjligheter att i en speciell fråga få fram folkmeningen, och då säger herr Edenman till herr Ohlin, att herr Ohlin får söka att på andra vägar få möjligheter att störta regeringen. Men problemet är här inte att störta regeringen, utan problemet är att i en demokrati få möjligheter att tillgodose folkviljan i vitala frågor. Det är kärnproblemet i demokratin. Man kan diskutera om man skall sätta parlamentarismen över demokratien och säga att vi under alla förhållanden måste acceptera just det parlamentariska system, som herr Edenman här har dragit upp. Men så behöver man visst inte göra. Man kan förena parlamentarismen med möjligheter för folket att i vitala frågor ge uttryck åt sin mening helt enkelt därför, som herr Hjalmarson sade, att man i ett allmänt val sammankopplar så många frågor, att man ju inte vet hur den enskilde väljaren ställer sig till det ena och det andra. Det förhåller sig nämligen på det viset, att många väljare kan gilla det socialdemokratiska partiet i en fråga, högern i en annan och folkpartiet i en tredje. De kommer alltså i en konfliktsituation, och det visar hur invecklat detta problem är.

Herr **EDENMAN** (kort genmäle): Herr talman! För att inga missförstånd skall uppstå i fortsättningen vill jag bestämt deklarerat att vi icke skall diskutera demokratien. Det är ju alldeles självklart att det är ett demokratiskt ideal att i varje fråga ge tillfälle åt folkviljan att uttala sig, såsom herr Braconier säger. Vad jag har sagt är att det icke går att förena detta med parlamentarism.

Vid ett annat tillfälle kan vi fortsätta debatten om parlamentarismens nack- och fördelar, men vi skall inte göra en glidning i diskussionen dithän att denna kommer att handla om demokrati i största allmänhet, utan det är folkomröstningsinstitutets förenlighet just med

parlamentarismen som vi diskuterar. Jag har självklart klippt av diskussionen där för mitt vidkommande, och jag kommer icke att ta upp den på det allmänna demokratiska fältet, utan det får vi göra vid ett annat tillfälle.

Herr **BRACONIER** (kort genmäle): Herr talman! Jag medger att det problem herr Edenman har tagit upp är av väsentlig betydelse, men det socialdemokratiska partiprogrammet använder ju uttrycket folkomröstning, och det måste väl innebära att man anser att en lösning i förening med parlamentarismen är möjlig. Ty vi lever ju i en parlamentarisk stat, och det socialdemokratiska partiprogrammet är skrivet under parlamentariska förhållanden.

Herr **EDENMAN** (kort genmäle): Herr talman! Jag har nyss sagt att folkomröstning kan användas vid många tillfällen, både som decisivt och som fakultativt referendum. Jag har vidare sagt att jag för min personliga del anser att det också kan användas i grundlagsfrågor. Men när man kommer in på de partipolitiskt vitala frågorna, som gäller en parlamentarisk regerings vara eller icke vara, det är då, herr Braconier, som det börjar bli litet varmare, då skulle jag inte tro att det går att företaga en folkomröstning över hela linjen med det nuvarande parlamentariska systemet.

Herr **HÅSTAD**: Herr talman! Jag skall be att få börja med vad herr Edenman sade för att sedan bara komma med några få kommentarer till ett par yttranden tidigare i debatten.

Herr Edenman påpekade till en början, att när det socialdemokratiska partiet introducerade referendum i partiprogrammet skedde det under de förhållanden som rådde år 1914 respektive år 1917. Nåväl, men kvar står ju i alla fall att denna programpunkt har överlevt alla revisioner sedan dess. Viktigare

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

är dock, att den motivering, som herr Branting liksom partistytelsen i övrigt anförde, inte alls berörde frågan om parlamentarism, ty det är någonting som herr Edenman i dag har blandat in. Den motivering, som partistytelsen då anförde, är egendomligt nog exakt samma motivering, fast mycket mera kortfattad, som reservanterna i det nu aktuella betänkandet har presterat. Dess innebörd gäller generellt, alldeles oberoende av om ett parlamentariskt styrelsesätt är rådande eller inte, nämligen kort sagt: att hävda demokratin.

När herr Edenman sedan går in på det i och för sig mycket intressanta problemet om referendums förenlighet med ett parlamentariskt styrelsesätt, vill jag först säga att det ju här gäller, ungefär som herr Braconier antydde, att prioritera parlamentarism *eller* demokrati. Och i den frågan säger jag obetingat att jag anser att det demokratiska kravet är starkare än det parlamentariska kravet, eftersom syftet med parlamentarismen, när den en gång i tiden infördes, just var att realisera demokratin inom staten. Parlamentarismen är endast en form för demokratin, och under sådana förhållanden kan man inte, såsom herr Edenman här har gjort, konstruera någon motsättning mellan dessa två begrepp.

Herr Edenman säger vidare att det inte finns något exempel på en referendumsstat samtidigt är parlamentarisk. Men vi har ju Australien. Där finns en parlamentarism som är mycket mera genomarbetad än vår egen, därför att den är av samma slag som den klassiska engelska. Där har det många gånger hänt att regeringarna lidit nederlag och ändå stannat kvar, och det anses fortfarande parlamentariskt. Och när herr Edenman erinrar mig om vår gamle gemensamme lärare professor Axel Brusewitz' definition av parlamentarismen såsom det system, enligt vilket regeringen för sin funktion är beroende av parlamentets understöd, vill jag be-

tona att en regering ju har parlamentets understöd även om regeringen och parlamentet tillsammans har lidit nederlag hos folket. Man kommer därför inte det av herr Edenman upprullade problemet närmare in på livet genom att anföra Brusewitz' definition.

I realiteten är det nog så, att man efter ett referendumnederlag kan tänka sig, ungefär såsom herr Edenman sade, bägge möjligheterna: demission eller upplösning. Det kan gälla en fråga som är av en så eminent politisk vikt att regeringen efter ett eventuellt referendumnederlag antingen inte vill sitta kvar, utan avgår, eller också upplöser andra kammaren — det är mycket möjligt att den vill begagna den möjligheten — och då får upplösningen visa vilken regering vi skall ha i fortsättningen. I det förra fallet däremot får man söka skapa någon ny kombination vid regeringsbildningen. Men sedan kan man ju också tänka sig att referendumnederlaget avser en relativt underordnad fråga, där regeringen inte alls har engagerat sig; låt oss ta som exempel förbudsfrågan år 1922. Och de flesta frågorna kommer säkerligen att vara av sådan karaktär. Då behöver inte regeringen ta dessa konsekvenser av ett referendumnederlag, utan den kan stanna kvar och den kan göra detta därför att den betraktar sig såsom folkets tjänare eller tjänarinna, som inte anser sig själv stå i sådan motsättning till folket att den absolut måste hävda sin egen vilja. I grund och botten är det något av den gamla, av socialdemokraterna alltid bekämpade monarkiska principen bakom herr Edenmans resonemang, när han hävdar att en regering skulle vara berättigad att hur länge som helst trotsa folkviljan eller vägra att underordna sig denna.

Till allt detta kommer följande. Det referendumsystem, som herrar Bergvall och Wahlund samt undertecknad föreslagit, förutsätter ju inte att folkomröstningarna skall ha samma frekvens som

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

exempelvis i Schweiz, utan referendum kommer enligt vårt förslag säkerligen att bli en relativt sällan inträffande händelse. Ibland kommer en folkomröstning kanske att gälla någon stor politisk fråga, ibland en fråga som intresserar folket oerhört mycket utan att den fördenskull har något politisk porté. Då är det väl inte sannolikt, att antalet eminent politiska nederlag för regeringen kan komma att bli så oerhört stort. Det måste bli blott i ganska sällsamma fall, som en konflikt mellan regeringen och folket kan tänkas uppstå, och i sådana lägen ges det säkerligen lösningar som helt fyller situationens krav.

Om vi, herr Edenman, med några ord också skall diskutera förhållandena i Schweiz, kan man på goda grunder påstå, att där fanns ett parlamentariskt system till år 1943, då socialdemokraterna inträdde i regeringen — detta skedde först det året. Det stod en borgerlig majoritet mot en stark socialdemokratisk opposition. Denna borgerliga majoritet led åtskilliga nederlag — såsom framgår av den redogörelse jag haft i uppdrag att utarbeta — men behöll ändå sin regeringsställning. Om man pressar exemplet med Schweiz, kan även det åberopas som stöd för att ett visst slag av parlamentarism är förenligt eller i varje fall inte oförenligt med referendumsystemet. (Jag hävdade själv en gång i tiden, ehuru under vissa protester från min lärare, att så länge det inte fanns en verklig samlingsregering, hade styrelseskicket i Schweiz större likhet med ett parlamentariskt system än med något annat.)

Herr Fast och herr Edenman har varit inne på tanken att en viss miniorioritet skulle erfordras för att ett förslag skulle kunna fällas genom folkomröstning. Herr Fast myntade satsen, att om det skulle bli ett så lågt valdeltagande som vid prästval, borde omröstningen inte tillerkännas giltighet. Jag är inte främmande för denna tanke, men så som det nu föreslagna referendum är

konstruerat finns det ingen anledning i och för sig att tro, att en sådan regel skulle få någon betydelse. Man kan nämligen inte enligt dessa bestämmelser tänka sig ett referendum annat än i verkligt omstridda frågor, och rörande sådana frågor visar all erfarenhet utifrån att valdeltagandet är mycket stort. Där emot befinner sig röstdeltagandet vid obligatoriskt referendum på prästvalsnivå, men ett sådant referendum har aldrig varit under diskussion i Sverige.

Herr Edenman åberopade Schweiz såsom ett varnande exempel på decisivt referendum och drog fram det problem som fått en hel världs hjärnor att grubbla: Varför har inte kvinnorna rösträtt i Schweiz? Jag skulle vilja ställa den motfrågan till herr Edenman och hans partivänner: Varför har inte det socialdemokratiska partiet i Schweiz, som har ungefär 300 000 röster, samlat ihop de 50 000 röster som behövs för att ta ett initiativ och ta ett blodprov på folket i kvinnorösträttsfrågan? Det har aldrig skett. Det bristande intresset för kvinnlig rösträtt torde — jag har diskuterat dessa frågor rätt mycket med schweizare, när jag var där nere — bero på att det inte existerar någon stark stämning här för bland kvinnorna. Varför kan jag inte åta mig att förklara. Nu torde förbundsmyndigheterna vilja gå vägen att anställa ett konsultativt referendum bland kvinnorna för att höra deras mening och med ledning därav eventuellt föreslå nödvändiga författningsändringar. Det socialdemokratiska partiet i Schweiz tycks likväl, i varje fall i gärningar, inte ha varit ett dugg mera intresserat än de borgerliga för att införa rösträtt för kvinnorna.

Vad sociallagstiftningen i Schweiz beträffar, är det klart att det finns vissa skillnader i jämförelse med den svenska, men jag har inte gått igenom hela denna skala. Jag har dock i något sammanhang haft att göra en utredning åt regeringen rörande detta. Jag kan emellertid inte se att det finns någon klass-

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

skillnad mellan Schweiz och Sverige i detta hänseende, även om naturligtvis sociallagstiftningen har utgestaltats olika i de båda länderna.

Jag skulle vilja säga ett par ord till herr Hallén. Jag betecknar från mina utgångspunkter denna debatt och även utskottets ärade ordförandes yttrande som ett avsevärt framsteg. Det var inte de argument herr Hallén framförde i dag, som han tidigare anförde i utskottet, utan där levererade han helt andra. Nu har herr Hallén, garvad som han är i riksdagsdebatter, fiskat upp denna lilla fråga om decisivt referendum när det gäller grundlagsändringar och velat göra gällande att den omständigheten, att utskottets reservanter har uttalat sig litet betänksamt och eventuellt velat ha ytterligare garantier, skulle visa hur bristfälligt hela vårt förslag är. Om vi skall föra denna diskussion sakligt bör väl i alla fall påvisas att det ligger åtskillig reson i förslaget om referendum i grundlagsfrågor. För det första kan man ju på detta sätt genomföra en grundlagsändring, då alla partier är komplett ense, fortare än om man skall vänta kanske tre à fyra år till nästa val. Vidare kan folkomröstning tillgripas för fråga, när man är verkligt oense men vill ha ett separat avgörande just för att man inte önskar ha frågan sammankopplad med valen. Ytterligare kan man tänka sig särskilda skäl för att påskynda grundlagsändringar, t. ex. när det gäller att grundlagfästa Sveriges anslutning till eller utträde ur internationella organisationer. Slutligen får man aldrig glömma, att regeringen redan nu har en möjlighet att påskynda beslutsproceduren, nämligen genom upplösning av andra kammaren. Ingenting i världen kan hindra en regering som önskar snabbt genomföra en grundlagsändring att besluta upplösning. Det kostar litet mer, men möjligheten finns alltså redan. Vad nu föreslås är blott ett annat och ändamålsenligare sätt att genomföra en sådan ändring. Det finns

åtskilligt sakligt fog för en sådan anordning, och det går inte att avfärda den så enkelt som konstitutionsutskottets ärade ordförande gjort i dag.

Som herr Ohlin redan framhållit har emellertid själva uppslaget att införa ett författningsreferendum i vårt land kommit, inte från högern, folkpartiet eller bondeförbundet, utan från de socialdemokratiska ledamöterna i kommittén.

Herr Pettersson i Norregård ansåg, att det var orimligt att begära, att riksdagen i dag skulle besluta ett principiellt ställningstagande i form av en skrivelse. Då är det väl alltid principiellt oriktigt av riksdagen att i skrivelser ta ställning till någonting. Många gånger tar ju riksdagen ställning även utan att en utredning föreligger, utan att saken i fråga under många år har stått i ett partiprogram. Här har man dock haft material för att fatta ståndpunkt, och partierna har, som framgår av detta betänkande, redan för några år sedan deklarerat sina meningar.

Herr Pettersson i Norregård använde ordet demagogi om reservanternas iver. Det skulle vara demagogi när vi nu här hävdar folkomröstningen såsom ett programmatiskt krav. Det är ju inte vi som varit vållande till att vi i dag är så oeniga. Ingen skulle vara gladare än motionärerna från 1948 om vi kunde få en uppgörelse i samförstånd. Vi begärde en utredning, vi gick med på en allsidig, förutsättningslös utredning, vi satte oss vid kommittébordet för att diskutera denna fråga och få en positiv lösning. När vi nu inte kunnat nå samförstånd och när de socialdemokratiska ledamöterna i kommittén sagt bestämt nej till en decisiv folkomröstning och utskottet underlåter att diskutera frågan, har de grupper, som så länge förfäktat sin mening, en självklar rätt att även i fortsättningen göra det. Demagogien har inte legat på vår sida, ty vi har inte gjort annat än sökt samförstånd men har å andra sidan inte velat dagtinga med vår uppfattning, när vår vilja till sam-

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

förstånd tills vidare inte blivit besvarad.

I detta sammanhang vill jag säga några ord med anledning av vad herr Fast yttrade. Herr Fast är en mästare i att hitta på förevändningar för avslag. Jag har under många år i konstitutionsutskottet beundrat hans skicklighet i detta hänseende. I dag kommer några nya sådana förevändningar. För det första säger han — såsom han också yttrade i utskottet — att denna fråga har ett oavvisligt samband med spørsmålet den kommunala folkomröstningen. Jag vill visst inte bestrida, att ett visst samband kan råda. Men jag hävdar på det bestämdaste, att de båda frågorna kan lösas alldeles oberoende av varandra. För övrigt gäller det ju här i och för sig bara ett principiellt ställningstagande, för vilket man borde kunna vara mogen efter så många års diskussion. Denna herr Fasts motivering kan alltså inte vara annat än en förevändning.

Sedan kommer herr Fast med nästa förevändning: att denna fråga inte har blivit tillräckligt diskuterad. Men den anmärkningen, om den skulle vara befogad, kan väl möjligen adresseras till de personer inom kommittén som efter sin fattiga förmåga försökt lägga fram ett program. Den bör väl snarare riktas till de ledamöter, som står herr Fast mycket närmare och helt och hållet har avvisat att gå in på en diskussion om utformningen av ett eventuellt decisivt referendum. Dessa ledamöter har sagt nej härtill, och där har vi reservanter stått och inte kommit ur fläcken. Vi har blivit nödsakade att fabricera på egen hand. Adressera därför, herr Fast, den anmärkningen till partivännerna. I så fall har den ett verkligt berättigande. Men den omständigheten att man i kommittén inte har kunnat få till stånd en verklig saktidiskussion eller ett gemensamt försök att lösa denna fråga kan inte vara något skäl för oss att avstå från att deklarerat en uppfattning som hos oss är mycket fast stadgad. Och vi

fick inte heller i utskottet någon saktidiskussion till stånd.

Man kan inte avfärda dessa frågor med att man skall vänta på partikongressen, eventuellt på att frågorna sänts ut på remiss till ekonomiska och andra organisationer, eller på avgörandet om ett kommunalt referendum, på samma sätt som man fick vänta på att utredningen skulle tillsättas. När kan denna kammar någonsin bli färdig med att ta ställning om den skall fortsätta i denna takt? I vart fall kan ingenting läggas oss till last, vi som tvärtom försökt göra allt för att så skyndsamt som möjligt möjliggöra en lösning av denna fråga åtminstone »i vår tid», för att använda Chamberlains uttryck.

Herr Fast var också inne på frågan om vilka frågor som bör kunna föreläggas folket. Jag tror inte att det kommer att visa sig vara möjligt att följa en sådan metod, enligt vilken man skulle uppräknat olika slag av frågor, t. ex. försvarsfrågor och sociala frågor. Man får nog hålla sig till allmänna begrepp såsom lagar, anslags- och skatteärenden, principförslag, traktater o. s. v. I varje fall har vi vid vår granskning av problemet kommit till den uppfattningen, att det är nödvändigt att gå den vägen.

Jag kan förstå att i ett visst läge värnpliktsfrågan kan få en annan lösning om det blir en folkomröstning än om ärendet avgöres i riksdagen. Jag vill dock till herr Fast säga, att så som vårt förslag är konstruerat, med ansvaret lagt på en riksdagsminoritet och en ganska avsevärd sådan, finns det nödig garanti för att inte något parti i onödan kommer att sätta i gång ett referendum. Det vore kanske litet annorlunda, om ansvaret hade lagts hos ett visst antal medborgare bland folket. Och vad utrikesfrågorna beträffar, är traktater undantagna från referendum, i den mån de inte beröras av de lagar och anslagsbeslut, som medtagits i vår korta katalog.

Motioner ang. en utbyggnad av folkomröstningsinstitutet.

Jag vill än en gång betona att om herr Fast och hans många partivänner i riksdagen verkligen vill saken, borde det, såsom herr Ohlin tidigare sagt, inte vara svårt att uppnå en samförståndslösning. Och jag anser att en sådan lösning skulle vara att föredraga i stället för bestämmelser om referendum, tillkomna någon gång i framtiden med stöd blott av en knapp majoritet.

Men förutsättningen härför är ju att man över huvud taget vill diskutera frågan om referendum. Jag måste säga att under de fem år jag sysslat närmare med denna fråga har jag, bortsett naturligtvis från arbetet inom kommittén, aldrig varit med om en så lång och ingående diskussion i ämnet som vi haft här i dag, och jag räknar åtminstone denna som en vinst från ärendets behandling vid denna riksdag.

Slutligen vill jag säga att det uppenbarligen som regel måste vara lättare för medborgarna att ta ståndpunkt i en sakfråga än i en valfråga, i varje fall för de medborgare som har allmänna intressen. Det är nog många gånger så, att en väljare till kanske 60, 70 procent kan stödja sitt parti vid dess ställningstaganden till olika frågor men att han i övrigt hyser en avvikande mening. Vid ett referendum ställes medborgaren däremot bara inför ett enda spörsmål. För att inte kammarens ledamöter skall tro att det t. ex. är fråga om att diskutera varenda paragraf i en lag under en referendumkanpanj, vill jag framhålla att erfarenheter visat att ett par, tre principer utpekats, om vilka hela referendumkanpanjen sedan kommer att stå. Detta visar erfarenheten inte bara från Schweiz, utan också från alla andra länder. Och när det gäller kontroversiella principer har människor i allmänhet ganska lätt att träffa sitt val, så som ju fallet var för de flesta här i landet när det år 1922 gällde att ta ställning till förbudsfrågan.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr talmannen återtog nn ledningen av förhandlingarna.

Herr FAST: Herr talman! Jag hyser stor respekt för den vetenskapliga lidelse som herr Håstad lagt ned i denna fråga. Men han bör väl också tillräkna oss, som ser det hela mer ur allmän förvaltningsrättslig synpunkt, rätten att ha en mening.

Jag vill nu bara säga till herr Håstad att de garantier, som enligt hans åsikt skapats genom reservanternas förslag, inte förefaller mig vara tillräckliga. Man vet inte vad en rätt liten minoritet i riksdagen kommer att ta sig till och vilka frågor av för landet rätt ömtålig natur som därigenom skulle komma att dragas upp. Det är inte säkert att det blir en majoritet av det slag, som finns i det vanliga partipolitiska spelet, utan det kan vara en majoritet som är beroende av de olika frågornas art. Därför menar jag i likhet med dem, som här i övrigt anfört försvarsfrågorna som ett exempel, att det förslag, som föreligger i reservationen, inte utgör någon tillräcklig garanti.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Håstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Åtgärder mot forceringen av riksdagsarbetet vid slutet av vårsessionerna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Håstad begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 115 ja och 72 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå för att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5.**Åtgärder mot forceringen av riksdagsarbetet vid slutet av vårsessionerna.**

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 29, med förslag till vissa ändringar i riksdagsordningen.

Uti en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr I: 329, av herr *Holmbäck* hade hemställts, »att riksdagen ville till vidare grundlagsenlig behandling såsom vilande antaga förslag avseende att minska den forcering som nu äger rum i riksdagsarbetet vid slutet av riksdagens vårsessioner samt att konstitutionsutskottet måtte utarbeta härför erforderlig grundlagstext».

I samband med behandlingen av förevarande motion hade utskottet till prövning upptagit frågan om viss förlängning av tiden för väckande av motion i anledning av proposition, som uppskjutits till höstsession.

Utskottet hemställde,

I) att riksdagen, i anledning av motionen I: 329, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga av utskottet framlagt förslag till ändrad lydelse av § 2 och § 45 mom. 3 riksdagsordningen;

II) att riksdagen såsom vilande för

vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga av utskottet framlagt förslag till ändrad lydelse av § 55 mom. 1 riksdagsordningen.

Det under I) angivna lagförslaget innebar vissa jämkningar i riksdagsordningen i syfte att motverka forceringen av arbetet vid slutet av vårsessionerna. Bl. a. innebar förslaget, att den nuvarande regeln om bestämd slutdag skulle utgå och ersättas med en bestämmelse om viss sista dag för avgivande av yttre från utskottet.

Det under II) anmärkta lagförslaget avsåg en ändring beträffande tiden för väckande av motion i anledning av proposition, som uppskjutits till höstsession.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **HALLÉN**: Herr talman! Jag har en känsla av att kammaren ganska snart kommer att befinna sig i uppbrottsstämning, och jag skall därför inte ta uppmärksamheten i anspråk så lång stund. Jag vill emellertid säga några ord med anledning av att det enhälliga utskottsutlåtande, som här föreligger, i sin första del inte har vunnit första kammarens bifall.

Såsom vi alla minns, tvingades riksdagen under 1940-talet att arbeta till långt fram på sommaren — vid ett tillfälle blev vi inte klara med arbetet förrän den 17 juli. Det kom ju en reaktion mot detta oeffterrättighetstillstånd i form av 1949 års revision av riksdagens arbetsformer — jag fick själv tillfälle att deltaga i detta revisionsarbete.

Bland det som därvid beslutades var införandet av vad vi inom utskottet på skämt kallade den s. k. giljotinen, alltså avrättningsmaskinen. Därmed avser jag den ominösa bestämmelsen om den 31 maj såsom den dag, då riksdagen absolut skall vara slut. Jag erkänner gärna att denna giljotin blev en smula grovt tilltyxad, och vi vet allesammans hur

Åtgärder mot forceringen av riksdagsarbetet vid slutet av vårsessionerna.

lätt bestämmelsen skulle kunna leda till en del krångel. I dag, alltså den 29 maj, har kamrarna varit mycket försiktiga med att undvika sådana situationer som kunde leda till återremiss av ett ärende, sammanjämknings eller gemensam votering, för att inte gränsen den 31 maj skall överskridas. Vi vill inte göra som fransmännen, som också har ett bestämt datum fastställt för avslutandet av parlamentssessionen: man vrider klockan tillbaka och fortsätter sedan arbetet i både dagar och veckor. Det är ju en tanke som är alldeles främmande för oss.

Konstitutionsutskottet har därför föreslagit en försiktig uppmjukning av stadgandet om den fixa och fastslagna dagen för vårsessionens avslutande. Den s. k. giljotinen har i stället förlagts till utskotten, som skall vara färdiga med sitt arbete en viss dag. Det föreslås nämligen det stadgandet att om riksdagen före den 20 maj har beslutat uppskov till hösten bara med en enda fråga, så *åligger* det alla utskott att avlämna sina utlåtanden senast den 28 maj. Vi har flyttat tillbaka tidpunkten så pass mycket för att det inte skall finnas någon risk för att utskotten kommer med utlåtanden kanske den 30 och 31 maj.

Vissa ledamöter av första kammaren har emellertid trots detta bekajats med frukten och misstro. Man har resonerat på det sättet, att utskotten kanske kommer att betrakta den 28 maj som ett så att säga lojalt datum för avlämnande av utlåtanden, ungefär så som regeringen betraktar den sista propositionsdagen, då man ju vräker massor av propositioner över riksdagen. På samma sätt kommer utskotten, menar man, att ligga på sina ärenden för att sedan den 28 maj låta hela svärmen av utlåtanden komma över riksdagen, och då finns det risk för att riksdagen inte hinner avverka alla utlåtanden till den sista maj utan måste fortsätta sitt arbete kanske ett par tre veckor fram i juni

månad. Och mot ett sådant system reagerar naturligt med rätta alla riksdagsmän som inte vill ha sommarriksdag — striden därom har ju redan utkämpats.

Jag anser emellertid att denna farhåga är en ren konstruktion. Om ett utskott känner sig pressat i sitt arbete, kommer utskottet inte att kasta in utlåtandena den 28 maj, utan då har utskottet redan den 20 maj begärt uppskov med ärendena till höstriksdagen. Därmed förfaller risken för en sådan förlängning av riksdagsarbetet som man uttryckt farhågor för.

Det verkade av debatten i första kammaren som om man trodde att riksdagen mot sin vilja skulle kunna tvingas fortsätta sitt arbete långt in i juni månad. Det är en fullständig missuppfattning. Kamrarna kan t. o. m. före den 20 maj besluta om uppskov till hösten med ett ärende, utan att vare sig talmanskonferensen eller utskottet har föreslagit detta. Riksdagens ledamöter har alltså denna mekanism helt i sin hand, och om de vill avsluta vårsessionen omkring den 1 juni, kan de själva framtinga detta. Jag vill påpeka vad som i riksdagsordningens § 58 på tal om rätten att uppskjuta ett ärende säges om att »kamrarna likväl obetaget att vid prövningen av utskottets utlåtande i ärendet besluta uppskov». Riksdagen kan alltså, om man den 29, 30 maj eller så befarar att arbetet kommer att dra ut på tiden därför att vissa utlåtanden framlagts för sent, själv besluta — utan att vare sig talmanskonferensen eller vederbörande utskott yttrat sig i saken — att dessa ärenden skall överflyttas till höstsessionen. Risken för en förlängd vårsession jämte efterföljande höstsession är därför praktiskt taget lika liten med den föreslagna ordningen som med den nu gällande.

Jag skall inte, herr talman, gå närmare in på frågan om vilka krafter som drivit sitt spel när förslaget avslogs i första kammaren, men jag vet att bland dem, som medverkat till detta avslag,

Åtgärder mot forceringen av riksdagsarbetet vid slutet av vårsessionerna.

finns sådana som hela tiden bekämpat den nu gällande ordningen och inte velat släppa sin gamla linje att riksdagsarbetet skall börja omkring den 1 december. Man kan fråga sig, om de, när de sökt sätta krokben för förslaget om mjukare och försiktigare bestämmelser, har tillämpat katastrofteorien »ju sämre dess bättre», i hopp om att så småningom få igenom sin gamla linje.

På det sättet skall man ju emellertid inte förfara, och jag vill sluta med att vädja till kammarens ledamöter att ge sin röst för utskottets förslag, även om detta delvis redan har fallit, och därigenom göra en deklaration om att den nuvarande ordningen med giljotinen den 31 maj, om jag så får kalla det, är för stel och opraktisk och att den uppmjukning av bestämmelserna, som utskottet föreslår och som medger en förlängning av vårsessionen med ungefär två, tre veckor i juni liksom också, märk väl, sessionens avslutande *före* den 31 maj, om man så önskar, är en både försiktig och absolut nödvändig reform. Om kammaren sålunda biträder utskottets förslag, finns det bättre förutsättningar att ta upp till omprövning frågan om det mycket diskutabla och riskabla datum som den 31 maj nu utgör.

Med dessa ord hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Petersson* i Dahl.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND**: Herr talman! Konstitutionsutskottet säger här, att »i anledning av den nu till behandling föreliggande motionen får utskottet ånyo understryka, att den forcering av riksdagsarbetet, som äger rum vid slutet av vårsessionerna, icke är önskvärd». Jag tror, att utskottet kan räkna med en fullständig förståelse från riksdagens sida i detta fall. Jag skulle kunna tänka mig, att om vi frågade de människor ute i landet, vilka i grova drag följer med vad

som sker här, skulle de ge uttryck åt den uppfattningen, att det sätt varpå riksdagen ordnat sitt arbete under den senaste veckan inte varit det lämpligaste. Utskottet skriver vidare: »De erfarenheter, som vunnits under de år de nya arbetsformerna har tillämpats utvisar, att det icke låter sig göra att nämnvärt minska denna forcering, därest nu gällande stadganden om bestämd slutdag vidhållas.» Det förefaller alltså som om utskottet inte ser någon annan möjlighet att komma till rätta med de nuvarande olägenheterna än att förlänga arbetsperioden. Det är möjligt att vi får göra en liten justering i detta hänseende, men jag vill dock påstå att det är angelägnare att få en annan ordning beträffande propositionernas avlämnande. Vi kanske även måste ordna själva kammararbetet på ett annat sätt.

Jag vill inte säga att utskotten och kamrarnas behandling av ärendena kan gå fri från kritik. Man kanske även där kan finna bättre arbetsformer. Den väsentliga orsaken till missförhållandena ligger väl dock däri, att riksdagen får motta propositionerna så sent som ofta är fallet. Jag har här framför mig ett utdrag ur diariet över statsutskottets mottagna och avlämnade ärenden under den gångna värriksdagen. Om jag ser bort från statsverkspropositionen, som avlämnades den 11 januari, så har kamrarna under januari remitterat endast 7 propositioner till statsutskottet. Under februari remitterades 18 propositioner. Dessa lämnades emellertid så sent till riksdagen, att endast 7 stycken kunde passera utskottet i plenum och överlämnas till avdelningarna under februari. Propositionstiden utgick, om jag nu minns rätt, den 21 mars. Omkring denna tid avlämnades det största antalet propositioner, för statsutskottets del icke mindre än 61. Efter påsk fick utskottet 20 propositioner i april och 2 i maj.

Ser vi sedan på utskottets möjligheter

Åtgärder mot forceringen av riksdagsarbetet vid slutet av vårsessionerna.

att behandla och skilja sig från dessa ärenden har vi bl. a. att ta hänsyn till en omständighet, som gör att man inte lika fort som tidigare kan få i väg ett ärende även när det är färdigbehandlat. Det har nämligen visat sig, att tryckerierna inte kan få sitt arbete färdigt lika fort som tidigare.

Statsutskottet har försökt arbeta så raskt som det varit möjligt. Före påsk avgav utskottet 75 utlåtanden, däribland alla huvudtitlarna utom tre. Efter påsk levererade utskottet 118 utlåtanden. Dessa fördelar sig på så sätt, att 42 kom i april och 76 i maj. Då vi vet hur liten del av maj månad som statsutskottet får använda till utskottsarbete om ärendena skall hinna passera kamrarna i tid, förstår vi att det blir en orimlig forcering under de första dagarna i maj. Jag kommer alltså till det resultatet, att skall vi få en bättre ordning, så måste vi se till att Kungl. Maj:t lämnar propositionerna till riksdagen tidigare än som nu sker. Jag skulle också vilja tillråda riksdagen att, om propositionerna kommer för sent, ta sig samman och helt enkelt skjuta över ärendena till höstriksdagen. Jag skulle tro att om detta system tillämpades i någon större utsträckning, så skulle Kungl. Maj:t och dess kansli finna det med sin nytta förenligt att försöka avlämna propositionerna tidigare. Det är möjligt att man också kan tänka sig en sådan lösning, att Kungl. Maj:t i något större utsträckning får tillfälle att lämna propositioner till höstriksdagen. Med mindre vi prövar sådana möjligheter tror jag inte att vi kan finna någon väg ur svårigheterna. En liten förskjutning på en dag eller två kommer inte att betyda så mycket. Det är väl ändå inte meningen — som det sagts på något håll — att man i så hög grad skall förskjuta den sista sessionsdagen, att man skall få hålla på långt in i juni. Ett sådant system tror jag inte heller att kammarens ledamöter kommer att vara till freds med.

Jag skulle med mycket stort lugn se, att kammaren i dag inte fattar något definitivt beslut i denna fråga. Första kammaren har ju redan avvisat utskottets betänkande, och jag tror att vi behöver begrunda frågan åtskilligt innan vi ger oss till att ändra på den ordning, som vi för närvarande har.

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! I anslutning till de erfarenheter jag har av riksdagsarbetet i statsutskottets fjärde avdelning vill jag här yttra ett par ord.

Vi har i denna avdelning bl. a. att lämna förslag till memorial till statsregleringen. Det borde vara naturligt och riktigt att man vid dessa memorials uppgörande kunde bygga på av båda kamrarna fattade beslut i alla anslagsfrågor. Man borde sedan också få någon tid på sig för att därefter göra upp memorialet. Sedan lång tid tillbaka, inte minst sedan vi införde den nuvarande hårda spärregeln, har anslagsfrågor av stor betydelse kommit fram under vårsessionens allra sista skede, och vi nödgas därför göra upp memorialet under vissa antaganden. Det är uppenbart att detta bereder mycket stora svårigheter vid det praktiska arbetet.

Sedan får man också räkna med den möjligheten, att riksdagens båda kamrar på ett mycket sent stadium fattar skiljaktiga beslut. När det i dessa fall är fråga om ekonomiska frågor skall det ju bli gemensam omröstning. Jag förstår inte, herr talman, hur det skulle vara möjligt att över huvud taget lösa det problemet med den ordning vi nu har. Det är väl ändå inte rimligt att riksdagen så hårt binder sig vid spärregeln, att den sätter sig själv ur stånd att fullgöra riksdagsarbetet på ett konstitutionellt riktigt sätt. Alla skal synes mig därför tala för att man får en annan ordning. Jag har ingen bestämd uppfattning om huruvida det förslag, som konstitutionsutskottet här har lämnat, är det bästa tänkbara. Jag delar

Åtgärder mot forceringen av riksdagsarbetet vid slutet av vårsessionerna.

dock den uppfattning, som konstitutionsutskottets ärade ordförande här givit till känna, att det vore värdefullt om kamrarna ville stödja utskottets förslag för att på det sättet ge en opinionsyttring till förmån för denna frågas lyckliga lösning.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr FAST: Herr talman! Det problem, som herr förste vice talmannen Skoglund här drog upp, är betydligt större än det som vi behandlade i utskottet och som här föreligger. Jag erkänner gärna att detta är ett stort och viktigt problem, men vi har inte ansett att utskottet nu funnit en lösning på denna fråga.

Jag kanske ändå här skulle kunna ge ett bidrag till lösningen. Hur vore det att allvarligt överväga en förkortning av påskferierna till hälften? Vid denna tidpunkt har man i sådan utsträckning fått in material från regeringen, att det säkerligen skulle löna sig att använda några av påskferiedagarna till positivt riksdagsarbete.

Med hänsyn till de begränsade förslag, som här föreligger, beklagar jag, herr talman, att första kammaren avslagit detta förslag. Jag måste betrakta detta som en förhastad åtgärd. Denna fråga har ju mycket omsorgsfullt prövats i konstitutionsutskottet — till och med så omsorgsfullt, att vi bett representanter för de olika partierna att ta kontakt med sina partigrupper för att efterhöra deras uppfattning i denna fråga. Härvid uppkom ännu ett problem. Det visade sig vid denna undersökning, att det fanns ett bestämt motstånd mot ett framkastat förslag att begränsa debatterna. Detta ville man inte vara med om. Däremot fick vi, såvitt jag vet, från alla partier ett enhälligt tillstyrkande av de åtgärder som här föreslås.

Vad är det som sker om utskottets förslag genomföres? Ingenting annat än

att man skapar en säkerhetsregel, som för närvarande inte finns. Jag måste säga, herr talman, att det känns ganska otryggt att veta, att vi vid ett viktigt ärendes behandling under den sista dagen i maj skulle kunna saboteras av ett icke-demokratiskt parti, som toge till sin uppgift att öva obstruktion så att klockan hann bli över tolv innan talmannens klubba faller. Med den lydnad vi känner för våra bestämmelser och grundlagar tvivlar jag på att vi skulle kunna göra som man, enligt en talare här, brukar göra i Frankrike, nämligen vrida klockan tillbaka eller stanna den. Detta är en av de misshäligheter som man här vill råda bot på. Förslaget kommer inte att medföra någon förlängning av betydelse av vårsessionen, men det kan bli ett vapen i händerna på talmanskonferensen, som på detta sätt får möjlighet att påskynda arbetet, så att vi inte får några ärenden på riksdagens bord senare än den 28 maj.

Medan jag nu har ordet vill jag passa på att ge ett varmt erkännande åt talmännens ansträngningar att hålla efter utskotten. Med den ledning talmännen utövar när det gäller detta arbete kan man säga, att organisationen härvidlag står och faller med den effektivitet, som utgår från talmanskonferensen. Med det förslag, som nu ligger på riksdagens bord, kan vi nog åtminstone för en tid framåt klara av dessa problem, så att vi i lugn och ro kan få tillfälle att på ett bättre sätt ordna riksdagsarbetets organisation.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr SWEDBERG: Herr talman! Utskottets ärade ordförande hade några funderingar angående de motiv, som kunde ha medverkat till att stjälpas konstitutionsutskottets förslag i första kammaren. Jag vågar för min del inte hysa någon bestämdare mening om dessa

Åtgärder mot forceringen av riksdagsarbetet vid slutet av vårsessionerna.

motiv, men jag har funderat på en sak som jag vill tillåta mig att nämna.

De praktiska olägenheter, som hör samman med anhopningen och forceringen av riksdagsarbetet mot slutet av vårsessionen, ter sig väl ändå något anorlunda i första än vad det gör i andra kammaren. Vad gäller utskottsarbetet är ju det enahanda för båda kamrarnas ledamöter, men personligen har jag i alla händelser ett starkt intryck av att vi i denna kammare har en betydligt mera besvärande erfarenhet av anhopningen och forceringen av ärendena mot slutet av sessionen. Jag undrar om inte möjligen den olikheten mellan de båda kamrarna i någon mån har påverkat första kammarens beslut.

Jag vill begränsa mig till att instämma i de vädjanden, som riktats till denna kammare, att nu biträda det föreliggande utskottsförslaget. Detta är väl inte så avfattat, att det kan räkna på att gå alldeles fritt från anmärkningar, men i dagens läge spelar det inte någon avgörande roll. Förslaget har ju fallit för denna gång, men liksom tidigare talare vill jag framhålla att ett uttalande i denna kammare i linje med konstitutionsutskottets förslag är av rätt stor betydelse för den framtida behandlingen av denna fråga.

Med stöd av det nämnda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Jag har begärt ordet för att göra en deklaration. Jag röstade i utskottet emot utskottets förslag, men jag vill gärna medge att jag inte röstat emot själva dess syfte. Jag tror alldeles som herr Fast och herr Hallén med flera att en viss uppmjukning av RO §§ 2 och 45 kan vara påkallad. Men jag hävdar bestämt, att den utformning som förslaget har fått inte är lycklig. Utformningen kan ju få den följden att man än starkare binder sessionstidens längd vid beslut om upp-

skov av *en enda* fråga i stället för att, som det naturliga vore, lägga *antalet* eller *mångfalden* av frågor till grund för den tid, under vilken riksdagen skall arbeta. Om det finns skäl att fortsätta till den 15 juni — vilket grundlagen troligen redan nu ger möjlighet till, nämligen om det mot slutet av maj finns en mängd frågor som tarvar en grundlig behandling — borde en utsträckning av sessionen in i juni kunna ske oberoende av ett eller annat uppskovsbeslut. Utskottets hela uppläggning av ämnet är därför oriktig.

Det som särskilt kom att diskuteras i utskottet var frågan om tiderna och deras inverkan. Utskottets ordförande har redan varit inne på denna fråga. Man inskriver nu i grundlagen 20 maj, 28 maj och 12 juni, och man tror att med dessa fataliteter kommer allt att gå normalt. Men vi har ändå en mycket olycklig erfarenhet i det hänseendet, nämligen att vederbörande alltid dröjer med att väcka, respektive framlägga motioner resp. propositioner så länge som möjligt. Man dröjer till de sista dagarna. Så kommer det också troligen att bli med det nya förslaget; utskottets både uppskovsyrkanden och sakutlåtanden kommer nog att dröja längre än eljest. Jag vill inte yttra mig så mycket om utskottets sakutlåtanden. Det vore inte någon önskvärd utveckling om utskotten skulle dröja med att avge uppskovsförslag till den 20 maj. Ty det komme att innebära, under förutsättning att riksdagen bara kan hålla på till den 31 maj eller däromkring och om det rör sig om en större fråga, att riksdagen, om den avslår uppskovsyrkandet, inte hinner ta upp frågan till någon verklig realbehandling. Riksdagens frihet blir fullkomligt kringskuren om uppskovsförslag framläggas så sent. Hade en tidigare tidpunkt blivit föreslagen skulle jag ha sett med helt andra ögon på detta förslag, även om jag naturligtvis förstår att man inte kan sätta denna respittid hur tidigt som

Åtgärder mot forceringen av riksdagsarbetet vid slutet av vårsessionerna.

helst. Det måste vara den 10 maj eller den 15 maj. Om utskotten därest ett uppskovsyrkande avvisats hade fått åtminstone två veckor på sig för ett sakutlåtande skulle detta ha inneburit något helt annat än de få dagar, som nu utmätas.

Dessutom innebär inte heller den möjlighet, som skapats att hålla session till den 15 juni något hinder för att inte en höstriksdag ändå kommer till stånd. Ty ingen kan betaga kamrarna rätten att i stället för att träffa ett positivt beslut beträffande ett utskottsutlåtande besluta att uppskjuta avgörandet till hösten. Detta beslut kan fattas den 13, 14, ja 15 juni, och då får vi ändå en höstriksdag. Denna anmärkning drabbar riksdagsordningen redan i dess nuvarande skick. Den förtätas och förstärkes dock något genom det nya förslaget.

Utan grundlagsändring i nu föreslaget syfte ges det, som herr Fast nämnade, möjlighet till sabotage. Redan för fyra å fem år sedan varnade jag kamraren för de konsekvenser, som kunde uppstå med denna strikta regel att sessionen skall vara slut den sista maj. Denna regel kan ge anledning till obstruktion. Men när frågan om det sista sammanträdet behandlades i konstitutionsutskottet 1949 förutsatte man dock — jag kan inte gärna missminna mig på den punkten, eftersom det blev en Dagens Nyheters-polemik efteråt — att den föredragningslista som låg före den 31 maj respektive 15 juni skulle talmännen kunna genomgå till slut, även om 12-klockslaget förklingat. Jag skulle ha reserverat mig, om det ej förklarats från utskottets sida att det ligger i talmännens händer att bestämma om genomgång av föredragningslistan utan någon klocktillbakadragning, som enligt vad herr Hallén sade förekommer i det franska parlamentet. Med hänsyn härtill föreligger det inte någon sådan fara för sabotage eller obstruktion, som man velat göra gällande. Risken för

obstruktion kräver därför icke den nu föreslagna nyordningen.

Jag har, herr talman, i detta läge intet yrkande. Jag sympatiserar dock med syftet, men jag anser att förslaget är mycket olyckligt utformat. Jag tycker att vi nog kunde klara oss fyra år till med den gamla regeln för att därefter ta upp hela frågan om sessionsindelingen mot bakgrunden av sju års erfarenheter till en ny, förutsättningslös och fördomsfri prövning. Detta skulle ha varit det bästa.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Jag har ingenting att erinra mot syftet med det utskottsutlåtande som föreligger till behandling. Jag kan mycket väl förstå de synpunkter, som ligger till grund för konstitutionsutskottets betraktelsesätt. Jag tror också att det i vissa lägen kan vara av behovet påkallat att ha ytterligare ett par dagar att ta till. Å andra sidan tror jag inte att man med detta medel löser det verkliga problemet, frågan om riksdagsarbetets bedrivande. Då kommittén utarbetade sitt förslag till de nya arbetsformerna beaktade den inte, så vitt jag förstår, i tillräcklig grad de synpunkter, som statsutskottet kunde ha att lägga på denna fråga. Statsutskottet är ju det mest arbetstyngda av alla utskott. Det måste ha alla budgetfrågor behandlade i tid. Dessa svårigheter gör en omläggning av arbetsformerna erforderlig, antingen låta statsutskottet få ytterligare fjorton dagar genom att förlänga sessionen, eller också får sista dagen för propositionernas avlämnande flyttas fram fjorton dagar. Ty den arbetsbörda som man lägger på statsutskottet under denna senare del är inte rättfärdig. Det blir heller inte möjligt för vare sig ledamöter eller sekretariat att behandla alla frågor på det sätt som önskvärt vore. Om man flyttar fram sista dagen för propositionernas avgivande vinner man inom statsutskottet fjorton dagar, men då bör givetvis också denna regel kompletteras med en rätt

Åtgärder mot forceringen av riksdagsarbetet vid slutet av vårsessionerna.

för Konungen att lämna propositioner under höstriksdagen. Denna rätt bör i så fall begränsas till de två å tre första dagarna.

Jag tror att om man använder en sådan arbetsmetod skulle det finnas större möjlighet att erhålla en bättre lösning på riksdagsarbetet än den vi nu har.

Herr FAST: Herr talman! Jag vill säga till herr Lindholm, att vi från utskottets sida inte har gjort anspråk på att lösa de besvärligheter vi för närvarande brottas med. Beträffande den allra sista punkten som herr Lindholm var inne på, nämligen undersökningen som har avböjts, vill jag säga att jag inte tror att detta åtminstone för närvarande är någon framkomlig väg.

Jag undrar om det kan vara någon lämpligare metod att man, därför att man inte kan lösa hela frågan på en gång, använder detta såsom skäl för att underlåta att göra det lilla man kan göra, vilket ju har skett i första kammaren.

Jag vädjar ännu en gång till andra kammarens ledamöter att åtminstone inte intaga en sådan ställning, som fråntager utskottet dess möjlighet att framläda initiativ i denna fråga.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Eftersom herr Fast möjligen har missuppfattat mig vill jag bara för klarhetens skull säga, att jag inte har avstyrkt utskottets förslag. Vi har pekat på det väsentligaste, att statsutskottet behöver ytterligare ett par veckor för handläggning av sina ärenden.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten I, nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på avslag därå; och biföll kammaren utskottets nämnda hemställan.

Härefter gav herr talmannen propositioner beträffande punkten II, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag därå; och blev utskottets berörda hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Föredrogs sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om magistrats skiljande från rådhusrätt i avseende på magistratens statliga funktioner m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.**Riksdagens revisorers berättelse.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 145, i anledning av riksdagens år 1951 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning m. m.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4 och 5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 6—8.

Lades till handlingarna.

Punkten 9.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 10 och 11.

Lades till handlingarna.

Punkterna 12—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 19—21.

Lades till handlingarna.

Enskilda hemmans utsyningsförmån på Böda kronopark.**Punkten 22.**

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 23.**Enskilda hemmans utsyningsförmån på Böda kronopark.**

Under jordbruksdepartementet, § 28, hade revisorerna ifrågasatt en avveckling av rätten för vissa hemman och lägenheter på norra Öland att mot reducerade priser erhålla utsynning av virke från Böda kronopark.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i av utskottet förordad riktning.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Näsgård*, fröken *Andersson* samt herrar *Söderquist*, *Nils Theodor Larsson*, *Svensson* i Ljungkile, *Staxäng*, *Johansson* i Mysinge och *Onsjö*.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **OHLSSON** i Kastlösa: Herr talman! Rätten till utsynning av ved och virke i Böda kronopark har varit föremål för diskussion vid olika tillfällen. Domänstyrelsen har på förklarliga grunder inte varit intresserad av att denna utsyningsrätt skulle tillämpas. Den ovilja, som visats från domänstyrelsen och dess representanter i reviret och Böda kronopark, har också medfört att utsyningsrätten under vissa tidsperioder inte har kommit till användning. Frågan aktualiserades genom en motion år 1940 eller just vid den tid, när det var som svårast framför allt för ölänningarna att skaffa fram bränsle. Efter 1940 har man också på nytt fått använda denna utsyningsrätt, som har månghundraårig tradition. Vad man närmast faller tillbaka på ifrån ölänningarnas sida är ett kungligt brev från 1836 men, som jag nämnde, rätten ligger mycket längre tillbaka i tiden.

Statsrevisorerna har nu tagit upp frågan men har i sitt yttrande enligt mitt sätt att se alltför kategoriskt sagt ifrån, att rätten bör avskrivras. För min del måste jag opponera mig på den punkten.

Utskottet har biträtt statsrevisorernas resonemang och säger: »Med biträdande av vad revisorerna i ärendet anför har domänstyrelsen i sitt remissutlåtande föreslagit, att Kungl. Maj:t ville uppdraga dels åt kammarkollegiet att verkställa utredning och avgiva därav föranlett förslag beträffande nämnda utsyningsförmån, varvid borde tagas under övervägande att avveckla densamma, dels åt domänstyrelsen att, i avvaktan på resultatet av en sådan utredning, utarbeta och till Kungl. Maj:t framlägga förslag angående nya grunder för bestämmande av ersättningen för till enskilda utlämnat virke.»

Jag menar att man på denna punkt har uttalat sig alltför kategoriskt. Jag är anhängare av att utsyningsrätten blir föremål för undersökning, men detta på helt andra grunder än vad statsrevisorerna och statsutskottet har anført. Motionen 1940 avsåg att utsträcka utsyningsrätten till alla som bygger och bor inom de tio socknarna på norra Öland såsom det från början varit tillämpligt, och denna mening har jag fortfarande. Jag hoppas också att den utredning som kommer till stånd skall leda fram till ett sådant resultat.

I anledning härav ber jag att få yrka sådan ändring i utskottsutlåtandet, att sista avdelningen, s. 78, som börjar med orden »I likhet med revisorerna» och slutar med orden »i av utskottet förordad riktning», måtte utgå och ersättas med följande:

»Utskottet finner behov föreligga av en översyn av förhållandena på förevarande område och hemställer därför, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning beträffande ifrågavarande utsyningsförmån.»

Enskilda hemmans utsyningsförmån på Böda kronopark.

I detta anförande instämde herrar *Heuggblom* och *Nordkvist*.

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Jag skall inte ingå på någon redovisning av denna frågas utveckling genom tiderna och nuvarande läge. Herr Ohlsson i Kastlösa har något antytt den, och den tidpunkt, vid vilken vi nu befinner oss i riksdagsarbetet, kräver att man är mycket återhållsam i sina anföranden.

Jag vill dock fästa kammarens uppmärksamhet på att när herr Ohlsson i Kastlösa säger, att utskottet har skrivit alltför kategoriskt, så tycker jag det är en sanning med stor modifikation. Jag vill till en början erinra om att samtliga hörda myndigheter har tillstyrkt en utredning. Det gäller kammarkollegium, domänstyrelsen, överjägmästaren i södra reviret liksom jägmästaren i Ölands revir. Man kan näppeligen komma ifrån att de synpunkter de anfört är tungt vägande och talar för statsrevisorernas framställning om en utredning.

Nu citerade herr Ohlsson i Kastlösa utskottets utlåtande, men om man ser till handlingarna finner man att i utskottets utlåtande de två första styckena endast är ett referat av vad statsrevisorerna och domänstyrelsen har anfört. Domänstyrelsen har beträffande gången av den föreslagna utredningen sagt, att den rättsliga frågan bör prövas av kammarkollegium och att frågan om prissättningen bör underställas domänstyrelsens prövning.

Vad utskottet har sagt i frågan och som är betecknande för utskottets uppfattning är egentligen det sista stycket, där det heter: »I likhet med revisorerna finner utskottet behov föreligga av en översyn av förhållandena på förevarande område. Då det av domänstyrelsen härutinnan förordade tillvägagångssättet synes ändamålsenligt, vill utskottet för sin del tillstyrka, att de i styrelsens remissutlåtande angivna utredningarna snarast komma till stånd.»

Herr talman! Jag kan inte förstå att detta innebär ett obetingat ställningstagande till frågan om prövningens innebörd och innehåll.

Sedan vill jag erinra om att riksdagen, därest en utredning kommer till stånd, får tillfälle att ytterligare pröva den fråga det här gäller, och i den situationen har riksdagen tillgång till det material, som framkommer vid utredningen. Jag föreställer mig att riksdagen med det fyligare material som då föreligger har alla möjligheter att objektivt och sakligt taga ställning till ifrågakvarande spörsmål.

Jag ber, herr talman, att med denna motivering få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr OHLSSON i Kastlösa: Herr talman! Vad jag vänder mig emot är följande. Man refererar först domänstyrelsens yttrande där det heter: »Styrelsen föreslår, att Kungl. Maj:t uppdrager dels åt kammarkollegium att verkställa utredning och avgiva därav föranlett förslag beträffande ifrågakvarande utsyningsförmån, därvid bör tagas under övervägande möjligheterna att avveckla densamma» o. s. v. Sedan säger utskottet: »I likhet med revisorerna finner utskottet behov föreligga av en översyn av förhållandena på förevarande område.» Detta måste ju innebära, att man förutsätter att utredningen skall komma fram till en avveckling av den utsyningsrätt, som man för närvarande har i Böda kronopark. I den formulering av sista stycket och klämman, som jag föreslog, kommer detta bort, och det anser jag vara riktigt.

Herr ANDERSSON i Löbbo: Herr talman! Statsrevisorerna har funnit, att den utsyningsrätt till visst virke, som en del jordbrukare i de tio norra socknarna på Öland har, är en av de mest irrationella anordningar som finns inom domänstyrelsens verksamhetsområde. Det är inte alla jordbrukare som får del

Enskilda hemmans utsyningsförmån på Böda kronopark.

av denna utsyningsrätt utan bara de som har i mantal satt jord. Det har visat sig att vederbörande nyttjanderättsinnehavare under långa tidsperioder inte begagnat sig av sin rätt. Sålunda har de under åren 1922—1940 inte begärt utsyning av en enda kubikmeter. Om det berott på de omständigheter, som herr Ohlsson i Kastlösa talade om eller om det kanske berott på att virkespriset under denna tidsperiod inte var så starkt stigande lämnar jag därhän. Det är att märka att priset för det virke, som årligen uttages, bestämmes på grundval av prisläget under hösten näst föregående år. Då förstår man ju att när det varit denna våldsamma kurva uppåt i skogspriserna under de sista åren, har benägenheten att få utsyna dessa rätt små kvantiteter ökat. Hur det går nu, när vi nått kulmen och priserna går tillbaka, och om vederbörande då är intresserade av att få utsyning i år på grundval av de priser som gällde hösten 1951 vet jag inte. Det kanske de är ändå, eftersom de får åtnjuta en viss prisreduktion, som i allmänhet kan beräknas till ungefär en tredjedel av värdet.

Jag vill inte ha sagt annat än att det är klart att den rätt, som dessa jordägare har, skall man inte ta ifrån dem utan vidare, och det har inte revisorerna ifrågasatt. Det har heller inte statsutskottet ifrågasatt. Vad här föreslagits är bara en utredning, huruvida det av domänstyrelsen hittills använda tillvägagångssättet beträffande utsyningen är ändamålsenligt, och dessutom gör man ett uttalande om att det bör övervägas, huruvida inte utsyningsrätten kan avvecklas.

Om den kan avvecklas är en sak, herr talman, varom jag i dag inte kan uttala mig. Det vet jag inte. Det är en mycket komplicerad sak. Men jag tycker i alla fall att det finns fullgod anledning för jämväl andra kammaren att i detta fall biträda statsrevisorernas enhälliga och av statsutskottet tillstyrkta förslag.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Jag har undertecknad en reservation vid denna punkt, och jag vill därför ge min mening till känna.

Herr Andersson i Löbbo säger, att utsyningsrätten på norra Öland är en irrationell anordning. Det kan tänkas — jag har inte haft tillfälle att studera anordningen så noga — men jag kan å andra sidan påstå, att norra Öland är en av de mest irrationella landskapstyper man gärna kan tänka sig. Det är ett landskap fullständigt i särklass, och det är ju detta, som ligger bakom den rätt som här finns.

Vad som här tvistas om är ju om en utredning enligt utskottets skrivning skall vara mer eller mindre förutsättningslös. Herr Ohlssons i Kastlösa yrkande gör den i varje fall något mer förutsättningslös eller bidrar i varje fall till att förebygga det missförståndet, att i skrivningen skulle föreligga någon förutsättning från utskottets sida.

Jag vill därför tillstyrka herr Ohlssons i Kastlösa förslag.

Herr JONSSON i Skedsbygd: Herr talman! Det är ju så att den utsyningsrätt, som har tillkommit vissa socknar på norra Öland, otvivelaktigt har spelat en ganska stor roll i deras ekonomiska liv. Dessa socknar som i regel är ganska skogfattiga — det finns socknar där man inte har någon skog alls — har tillförsäkrats ett visst uttag från kronans skog i Böda kronopark. Jag vet att man, såsom nyss sagts, kan diskutera, huruvida det vid olika prislägen har varit förmånligt att ta ut denna kvantitet eller underlåta att göra det. Men i stort sett har jag nog den uppfattningen, att denna utsyningsrätt för dessa kommuner på Öland har varit en förmån. Det är ju så, att man i våra dagar talar om att förstärka jordbruk, och man vill förstärka jordbruk även med skogstilldelning. Jag tror därför att det vore en olycka, om man i ett sådant fall som detta skulle beröva dessa jordbruk möjligheten att få en

Enskilda hemmans utsyningsförmån på Böda kronopark.

del av sitt behov i detta hänseende täckt genom denna utsyningsrätt. Jag skall inte här yttra mig om de grunder, på vilka denna utsyningsrätt har tillkommit. Men faktum är ju, att den ägt bestånd i mer än hundra år och att den också därigenom har vunnit en viss hävd i bygderna.

Jag tror inte heller att intressenterna på norra Öland har något emot att en utredning rörande dessa förhållanden kommer till stånd. En utredning rörande detta problem kanske skulle kunna bli till förmån inte bara för domänverket utan också för vederbörande kommuner. Jag tycker därför att, om denna utredning kommer till stånd, bör den bli förutsättningslös men att man därvid i alla fall bör beakta dessa skogfattiga socknars behov av det stöd, som de otvivelaktigt hittills har erhållit genom denna utsyningsrätt, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till det yrkande, som framställts av herr Ohlsson i Kastlösa.

Herr **JOHNSSON** i Kastanjegården: Herr talman! Jag skulle kunnat nöja mig med att instämma i det yttrande som herr Andersson i Lökbo höll. Jag vill emellertid tillägga, att då man varit på ort och ställe och sett förhållandena där, blir man inte förvånad över vad domänstyrelsen har anfört. Det torde vara nästan omöjligt att bedriva ett rationellt skogsbruk i Böda kronopark, såsom förhållandena nu är. När herr Ohlsson i Kastlösa gör gällande, att dessa uttag skulle fördelas på ännu flera människor än nu, blir man ännu mer betänksam. Det vore ju ett steg i alldeles omvänd riktning mot vad riksdagen i denna moderna tid arbetar för.

Jag kan inte se, att det kan vara rimligt att bibehålla denna gamla hävdvunna förmån, även om den är en hävd, då många andra långt mera behövliga hävdvunna ting görs om intet av riksdagen. Det är ju inte heller meningen att man, därför att man menar, att nu rådande

förhållande skall upphöra, skulle beröva dem som nu har rätten denna förmån. De skulle givetvis få full ersättning. Men det kan inte vara rimligt, att man skall begära, att det skall bedrivas ett rationellt skogsbruk, och sedan skall dessa uttag ske, som ibland är stora, ibland små, alltså under förhållanden som inte är likartade år från år.

Med anledning av att herr Svensson i Ljungkile sade — och herr Jonsson i Skedsbygd sade det också — att Öland är ett landskap för sig självt, vill jag säga, att det kan väl vara sant, att det var så för många, många år sedan. Men nu finns det väl i kommunikationshänseende ingenting märkvärdigt på Öland jämfört med andra skogfattiga bygder. Dessutom säljer ju domänverket skog varje år, som utstämplas och som var och en får köpa efter det behov som förefinnes och med hänsyn till den tillgång domänverket har på uttaget virke.

Jag tror det är klokt, om man här går in för att följa vad statsrevisorerna på goda grunder har sagt och som har tillstyrkts i yttranden av de berörda myndigheterna, att denna uråldriga undantagsförmån måtte upphöra. Det är ju klart att de som nu har denna rätt skall ha full ersättning — det kan ju alltid ske efter värdering. Sedan bör emellertid förhållandena bli likartade med förhållandena i övriga skogfattiga bygder.

Herr **HÆGGBLOM**: Herr talman! Herr Johnssons i Kastanjegården yttrande är bara ett vittnesbörd om hur riskabelt det är, när människor kommer och tittar på urgamla förhållanden med främlingars ögon utan att ha kännedom om den verkliga bakgrunden. Statsrevisorerna har inte förvissat sig om riktigheten av detta tal om att denna uråldriga tradition skulle omöjliggöra ett rationellt skogsbruk. Om de hade tittat på hur Böda kronopark ser ut, skulle de inte ha fått det bestyrkt. Det är väl bara fråga om hur man skall avyttra den skog som ärligen stämplas för avsalu,

Enskilda hemmans utsyningsförmån på Böda kronopark.

och det har väl inte något med rationell skogsskötsel och skogsbruk att göra. I fråga om vem som skall bli köpare har det väl blivit så, att den betalning domänverket nu fått blivit något mindre än om det varit kronoskogsauktion, men skogsbruket som sådant har inte berörts av dessa bestämmelser.

Herr JONSSON i Skedsbygd: Herr talman! Jag blev något förvånad, när jag hörde, att herr Johnsson i Kastanjegården var med om att man skulle beröva dessa kommuner rätten till skogsuttag, därför att man nu gått in för att ta bort en hel del hävdvunna rättigheter. Jag tycker tvärtom, att om man vunnit hävd för en sak, obestriddig hävd, så utgör väl detta ett skäl för att denna hävd också i fortsättningen bevaras.

Vad beträffar frågan om sättet för tillgodogörande av dessa rättigheter, som kommunerna har, förmodar jag, att om de inte hittills blivit tillgodosedda på det sätt, som ur skogens synpunkt kanske varit lämpligast, så kan väl den utredning, som riksdagen nu går att skriva om, åstadkomma sådana bestämmelser, att det inte ur skoglig synpunkt finns något att invända.

Sedan talade herr Johnsson i Kastanjegården om att man skulle ta bort dessa rättigheter och i stället ge vederbörande ägare en engångsersättning. Ja, det är nog ganska bra för den ägare, som för närvarande besitter en fastighet, om han i stället får pengar, men tyvärr är ju pengar ganska flyktiga. De kan inte bindas vid fastigheten, och en kommande generation, som äger dessa fastigheter, har inte någon nytta av en engångsersättning, som en gång är given. Därmed beskärs deras möjligheter att fortsätta att existera på fastigheten i fråga.

Herr Johnsson i Kastanjegården säger vidare att han varit på Öland och sett på förhållandena där, och han gör gällande, att beträffande kommunikationerna skiljer sig inte norra Öland från övriga skogfattiga bygder i vårt land. Det

är nog inte riktigt, herr Johnsson i Kastanjegården. Det förhåller sig nämligen så, att ölänningarna i mycket stor utsträckning får dras med extra kostnader för frakt fram och tillbaka över sundet för de produkter de skall sälja eller köpa.

Jag tycker nog, att när riksdagen går in för en utredning av denna fråga, bör man söka bevara den uråldriga hävd, som dessa hemman och dessa socknar har åtnjutit, men man bör se till att den rätt de har tas ut på sådant sätt, att man inte därmed tillfogar vare sig domänverket eller någon annan någon skada. Jag har ingen anledning att frånga mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i punkten dels ock på bifall till det av herr Ohlsson i Kastlösa under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Ohlsson i Kastlösa begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammararen bifaller statsutskottets hemställan i punkten 23:o) i utskottets utlåtande nr 145, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen bifallit det av herr Ohlsson i Kastlösa under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammararens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering

medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 94 ja och 60 nej, varjämte 32 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten 24.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 25.

Lades till handlingarna.

Punkterna 26 och 27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 28 och 29.

Lades till handlingarna.

§ 8.

Försäljning av vissa kronoegendomar.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 37, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

Kronoparken Asa i Kronobergs län.

Kungl. Maj:t hade under förevarande punkt i överensstämmelse med domänstyrelsens framställning föreslagit, att från kronoparken Asa i Asa socken, Kronobergs län, skulle till innehavarna på vissa angivna villkor säljas arrendelägenheterna Skattegården (Asa 11^a), Erikstorp (Asa 11^b) och Brunnstorp (Asa 11^c).

I detta sammanhang hade utskottet behandlat två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 387 av herr *Jansson, Fridolf*, och II: 514 av herr *Svensson* i Vä, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte uttala sig för att frågan

Kronoparken Asa i Kronobergs län.

om försäljning från kronoparken av fastigheterna Enekullen, Sandbäcken och Sandshagen upptoges till förnyad prövning.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 387 och II: 514, medgiva, att från kronoparken Asa i Asa socken, Kronobergs län, finge säljas fastigheten Asa 11^a (Skattegården) till arrendatorn Josef Lilja för en köpeskilling av 85 000 kronor, fastigheten Asa 11^b (Erikstorp) till arrendatorn Gustav Johansson för en köpeskilling av 151 800 kronor och fastigheten Asa 11^c (Brunnstorp) till Johan August Bern för en köpeskilling av 2 000 kronor, samtliga salulotter på i huvudsak de villkor i övrigt, som domänstyrelsen föreslagit.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Näslund, Hjalmar Nilsson* och *Johnsson* i Kastanjegården.

Utskottets hemställan i punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSON i Dädesjö: Herr talman! Detta ärende står nu uppfört på andra kammarens lista för åttonde gången. När det nu i uppbrottets sista stund skall avgöras, är det kanske taktlöst att anhålla om några minuters uppmärksamhet. När jordbruksutskottet behandlade propositionen nr 88 var jag på grund av sjukdom förhindrad att deltaga, och då jag beträffande detta ärende har en mot utskottet avvikande mening och ämnar ställa ett yrkande, vill jag bara med några ord motivera detta.

Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt gäller försäljning av tre fastigheter från det bekanta Asakomplexet, som domänverket förvärvade 1949. Mot Kungl. Maj:ts förslag har jag ingen erinran att göra. Ursprungligen rörde det sig om ytterligare tre ifrågasatta fastighetsbildningar. Lantbruksnämnden har under medverkan av distriktslantmätaren och

Kronoparken Asa i Kronobergs län.

överlantmätaren vid företagen utredning funnit dessa fastigheter vara olämpliga att avstycka som fullständiga jordbruk och avstyrker detta. Denna uppfattning delas av domänverket, lantbruksstyrelsen och departementschefen. Detta till trots har det inom båda kamrarna väckts motioner med krav, att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och rekommendera, att frågan om försäljning av de tre fastigheter, som nu icke föreslagits till försäljning, upptages till förnyad omprövning.

Utskottet har i ett alldeles obegripligt anfall av missriktad välvilja yrkat bifall till denna fullständigt onödiga rekommendation. Den är onödig därför, att Kungl. Maj:t när som helst, i kraft av den fullmakt vi gett Kungl. Maj:t, utan att höra riksdagen kan företa en sådan prövning. Ur saklig synpunkt ter sig motionärernas aktion ännu mer orimlig. Vad är det för fastigheter, som man här är angelägen om skall upptas till förnyad prövning?

Den första fastigheten, Enekullen, är en torplägenhet med dåliga byggnader, vilka vid avstyckningen måste helt nyuppföras. Den har lätt och torr åkerjord, som redan tagits i anspråk dels för förstärkning av arrendet på Asa huvudgård, dels för förstärkning av fastigheten Erikstorp, som enligt Kungl. Maj:ts förslag nu skall försäljas. De områden, som nu ingår i arrendet, kan inte lösgöras förrän tidigast i och med utgången av år 1957. För övrigt finns det mig veterligt inte någon arrendator eller nyttjanderättsinnehavare boende på fastigheten. Arrendatorn har flyttat därifrån och köpt en bostadsfastighet i ett stationssamhälle. Visserligen har han en ansökan inne, som han kanske inte återtagit, men det finns, såvitt jag vet, ingen spekulant att sälja denna fastighet till.

Den andra fastigheten, Sandbäcken, ligger 1 700 meter från allmän väg. Den odlade jorden är fördelad på fyra skiften, varav ett ligger en kilometer från brukningscentrum. Den har delvis för-

sumpad mossjord och torr sandjord. Byggnaderna är mycket dåliga, och det har beräknats att det måste investeras 30 000 kronor i nya byggnader, om fastigheten skall bli beboelig. Och ännu värre: den ligger som en enklav inne i Asakomplexet. Såväl distriktslantmätaren som överlantmätaren har kategoriskt förklarat, att man med stöd av jorddelningslagen inte kan avstycka denna fastighet.

Vad beträffar den tredje fastigheten, Sandshagen, har lantbruksnämnden föreslagit, att den må avstyckas om domänverket anser sig kunna avvara den. Men den bör i så fall avstyckas som ett stödjordbruk, ett arbetarsmåbruk. Den kan inte tillföras så mycket åker, att ett familj jordbruk med önskvärd ägosammansättning kan bildas. Kungl. Maj:t har följt lantbruksnämndens förslag och ställt försäljningen av denna fastighet på framtiden.

Så ser det i korthet ut. Då man utrett vad som åtminstone för tillfället utredas kan, och då det bifall till motionärernas önskan enligt min och lantbruksnämndens uppfattning strider mot både rationaliseringsbestämmelser och jorddelningslagen, skulle det vara inkonsekvent av riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t och begära en förnyad omprövning av dessa fastighetsförsäljningar. Jag måste därför yrka avslag på utskottets motivering angående motionerna nr I:387 och II:514 och bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber, herr talman, att få föreslå att utskottets yttrande i så fall måtte få följande lydelse:

»Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget rörande försäljning till arrendatorerna av fastigheterna Asa 11³ (Skattegården), Asa 11⁴ (Erikstorp) och Asa 11⁵ (Brunnstorp) har icke givit utskottet anledning till erinran. Vad angår lägenheterna Enekullen, Sandbäcken och Sandshagen kunna enligt utskottets mening icke tillräckliga skäl åberopas till förmån för att jämväl dessa böra säljas till sina nu-

Kronoparken Asa i Kronobergs län.

varande eller förutvarande arrendatorer eller deras rättsinnehavare. Utskottet avstyrker därför motionärernas yrkande om att försäljningsfrågan beträffande dessa lägenheter upptages till förnyad prövning. Enligt gällande bestämmelser torde det i förevarande fall närmast ankomma på Kungl. Maj:t eller domänstyrelsen att avgöra huruvida lägenheterna skola säljas.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 387 och II: 514» o. s. v. i likhet med utskottets föreliggande förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detta ändringsyrkande.

I detta anförande instämde herr *Andersson* i Tungelsta.

Herr **SVENSSON** i Vä: Herr talman! Då jag dels är motionär på denna punkt och dels har deltagit i ärendets behandling i utskottet, skall jag be att få anföra några synpunkter på denna fråga.

Det gällde, som vi hörde, försäljning av sex fastigheter från Asa säteri. Av dessa har Kungl. Maj:t godkänt försäljning av tre, och beträffande den fjärde har Kungl. Maj:t förordat en ytterligare utredning. Denna utredning skulle gälla möjligheten att komplettera fastigheten med ytterligare skog. Motionärernas framställning begränsar sig alltså egentligen till att begära omprövning endast för två av dessa fastigheter.

Vad beträffar fastigheten Sandbäcken, är det nog riktigt att den ligger inne i säteriets domäner, men det har sagts att den har god utfartsväg, och om den tillförs nödvändig stödskog, fyller den väl måttet som en bärkraftig brukningsdel. Åkerarealen ligger till största delen, med undantag för ett enda skifte, i omedelbar närhet av åbyggnaderna. Vidare anföras som ett synnerligen starkt skäl, att den nuvarande arrendatorn och hans

föräldrar odlat upp all den mark, som brukas där. Det är nog riktigt, att byggnadsbeståndet är dåligt, men med tanke på att innehavaren är en mycket duglig person menar man, att byggnaderna genom hans personliga insatser och hans personliga duglighet skulle kunna försettas i ett gott tillstånd relativt billigt.

När det gäller fastigheten Enekulla anføres, att den för närvarande är obebodd och att den tidigare arrendatorn är bosatt på annan ort. Det är nog riktigt. Skälet till att han flyttat från fastigheten är — så har det i varje fall sagts mig — att han fick avslag på sin begäran att inköpa fastigheten. Men det har också upplysts om att han givetvis flyttar tillbaka, om han skulle få tillstånd att inköpa densamma.

När Asa gods försålles till domänverket, utlovades att de skogstorpäre och arrendatorer, som önskade friköpa sina på arrende innehavda fastigheter, skulle beredas tillfälle därtill. Det är klart att de arrendatorer, som fått avslag på sina ansökningar, känner sig besvikna.

Vi har i vår motion inte begärt att riksdagen omedelbart skulle besluta om en försäljning, utan vad vi har begärt är — och det tycker jag är en ganska rimlig begäran — att dessa båda arrendatorer liksom den tredje skall få sitt ärende omprövat. Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i punkten dels ock på bifall till det av herr Gustafson i Dädesjö under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Gustafson i Dädesjö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

Kronoparken Nösslingehöjden m. m. i Hallands län.

jordbruksutskottets hemställen i punkten 6:o) i utskottets utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Gustafson i Dädesjö under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren bifallit det av herr Gustafson i Dädesjö under överläggningen framställda yrkandet.

Punkterna 7—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10.

Kronoparken Nösslingehöjden m. m. i Hallands län.

Efter föredragning av denna punkt anförde:

Herr **PETTERSSON** i Dahl: Herr talman! Om den försäljning, som nu är i fråga, har utskottet sagt, att det inte vill motsätta sig försäljningen, men att vissa skäl talar till förmån för att de föreslagna köparna skall få åtnjuta någon nedsättning av köpeskillingen. I detta avseende har utskottet följt departementschefens anförande till protokollet, i vilket han i viss mån biträder domänstyrelsens förslag, nämligen att Kungl. Maj:t skall ha möjlighet att fastställa köpeskillingen i förhållande till dagens virkespriser.

Förhållandena beträffande särskilt en av dessa fastigheter är märkliga. Det är en stor, och jag skulle vilja säga mycket

bra skogsfastighet. Den avstyckades för 35 år sedan från Dalsgårde och såldes 1947 av dåvarande ägaren, August Andersson, Åkerkulla, Nösslinge, till domänstyrelsen för 55 000 kronor. Innan denna försäljning skedde, hade egnahemsnämnden gjort en ganska vidlyftig utredning. Jag var vid denna tid ordf. i egnahemsnämnden, och vi uttalade oss för att makarna Börjesson skulle få köpa denna skogslott av Andersson. Så blev emellertid inte fallet, utan domänstyrelsen köpte som sagt fastigheten för 55 000 kronor.

Enligt den värdering som nu är gjord får makarna Börjesson köpa fastigheten för 126 000 kronor. Under den tid domänverket innehaft fastigheten har där avverkat skog för ungefär 30 000 kronor. Man kan alltså säga, att domänverket enbart på denna fastighet gör en vinst på ungefär 100 000 kronor. Det är klart, att detta är en mycket lysande affär, men man frågar sig verkligen om det skall gå till på detta sätt. Familjen Börjesson har velat köpa denna skogslott tidigare, och den har varit erbjuden till dem, men köpet kom inte till stånd. De äger en liten fastighet på 3,5 hektar åkerjord och någon skog. Det är mycket duktigt folk, men man kan förstå, att när det gällde en så pass stor affär var de litet betänksamma och ville ha någon betänketid.

Nu är det ju så, att man försöker att i den mån det är möjligt komplettera mindre jordbruk med skog, och riksdagen har ju antagit en bestämmelse, som gör det möjligt för lantbruksnämnden att komplettera ofullständiga jordbruk med skog och jord till, om det behövs, ett för köparen billigare pris än det lantbruksnämnden själv har betalt för respektive fastigheter.

Såvitt jag vet, är detta första gången som man kompletterar ofullständiga jordbruk med skog från kronans domäner. Jag tycker nästan att det är litet orimligt med detta höga pris. Priserna förefaller vara höga även för de andra

Kronoparken Nösslingehöjden m. m. i Hallands län.

här föreslagna fastigheterna, men på denna fastighet är priset särskilt högt, därför att han var köpare 1947, kronan köpte undan den. Det är klart, att man kan anföra det argumentet, att köparen enligt den klappalättstämpling som gjorts med nuvarande virkespris på 63 kronor per kubikmeter kan avverka och försälja virke för 59 200 kronor, eller praktiskt taget 60 000 kronor. Men det är alldeles omöjligt att han skall kunna göra på det sättet på grund av att han då får erlægga alltför mycket av denna summa i skatt. Om han skall kunna köpa fastigheten för det här föreslagna priset, får han nog lov att upprätta någon sorts försäljningsplan och sälja litet skog om året.

Nu har det även ställts i utsikt, att domänstyrelsen skulle kunna behålla denna klappalättstämpling, och köparen skulle alltså få den övriga delen av fastigheten. Utskottet har sagt att avverkningsarbetet under sådana förhållanden i första hand bör erbjudas åt Börjesson.

Jag vill inte, herr talman, ställa något yrkande, utan jag har endast velat anföra dessa synpunkter till protokollet. Jag vill sluta med att säga, att om riksdagen i fortsättningen skall besluta att komplettera ofullständiga jordbruk med skog från kronans domäner, så bör det näppeligen gå till på detta sätt. Jag uttalar den förhoppningen, att jordbruksministern, när frågan i sinom tid kommer till jordbruksdepartementet, tar hänsyn till dessa omständigheter och gör den reducering av priset som kan vara möjlig.

Herr JACOBSON i Vilhelmina: Herr talman! Herr Pettersson i Dahl behöver inte hysa alltför stor oro för konsekvenserna av ett bifall till förslaget om denna försäljning, enär en delegation från utskottet på ort och ställe har undersökt förhållandena och funnit, att denne man tvärtom gör en god affär. Skälet att man inte skall sälja skogen för de höga skatternas skull är väl en

sorts skrämskott och i varje fall ett argument, som inte kan bita på damerna och herrarna här i kammaren. Sådant kan vi möjligtvis prata om ute på valfältet men inte här i riksdagen.

Om man är alltför rädd för de höga skatterna övertar domänstyrelsen, som herr Pettersson själv sade, den stora virkesposten för 60 000 kronor. Det föreligger alltså inte minsta risk med ett bifall till utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr PETTERSSON i Dahl: Herr talman! Jag vill säga till herr Jacobson i Vilhelmina, att vad jag har sagt inte alls har med någon valpropaganda att göra, utan det är rent sakliga skäl. Om denne Börjesson säljer skog för 60 000 kronor, hur mycket tror herr Jacobson att han får behålla av dessa pengar? Och är det över huvud taget möjligt för honom att göra en dylik affär? Om han köper denna skogspost kan han inte, såvitt jag förstår, sälja mer per år än för cirka 10 000 kronor. Han måste alltså göra upp någon sorts skogshushållningsplan och får avverka »lagom» med skog per år och på så sätt få fram en speciell försäljningsmetodik, så att han inte blir ruinerad på kuppen.

Herr JACOBSON i Vilhelmina: Herr talman! Det är precis som jag säger, herr Pettersson i Dahl. Anser han att här föreligger några särskilda svårigheter kan han ju avstå från stämplingen och endast betala resterande belopp. Och vart skulle det ta vägen om bondeförbundet på detta sätt skulle lägga an på att förse det mindre jordbruket med skog och sedan, när departementschefen framlägger ett förslag, enligt vilket vederbörande accepterar köpesumman, skall riksdagen säga: Nej, det är alldeles för dyrt, vi skall pruta! Detta är en farlig väg att gå. Jag anser att det inte föreligger någon anledning att realisera

Avskrivningar av nya kapitalinvesteringar.

statens tillgångar när det gäller skogsfastigheter.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan i punkten bifölls.

Punkterna 11—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17.

Lades till handlingarna.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till ersättningar på grund av förbud mot bebyggelse m. m. inom vissa strandområden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Avskrivning av nya kapitalinvesteringar.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1952/53 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 233, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 30 april 1952, framlagt förslag om anvisande av vissa avskrivningsanslag, varvid hänsyn tagits till de förändringar i förhållande till statsverkspropositionen, som betingats av de definitiva anslagsäskandena samt av förslag om ytterligare investeringar utöver de i statsverkspropositionen beräknade. Av Kungl. Maj:t för avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1952/53 äskade anslag uppgående härfter till ett belopp av 417 785 900 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft fyra motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lindblom* och *Holmbäck* (I: 336) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 436), hade hemställts, att det under statens utlåningsfonder upptagna investeringsanslaget Lånefonden för bostadsbyggande måtte avskrivas med allenast 56 250 000 kronor och det under fonden för låneunderstöd upptagna investeringsanslaget Tillägsslån till viss bostadsbyggnadsverksamhet med allenast 90 000 000 kronor.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1952/53 i vissa angivna fonder anvisa av utskottet föreslagna reservationsanslag;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag åt motionerna I: 336 och II: 436, till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1952/53 i härfter angivna fonder anvisa följande reservationsanslag, nämligen

Statens utlåningsfonder:

S o c i a l d e p a r t e m e n t e t :

Lånefonden för bostadsbyggande 112 500 000

Fonden för låneunderstöd:

S o c i a l d e p a r t e m e n t e t :

Tillägsslån till viss bostadsbyggnadsverksamhet 180 000 000;

III. att motionerna I: 331 och II: 442, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Bergh*, *Alfred Nilsson*, *Axel Andersson*, *Skoglund* i Doversborg, *Malmberg* i Skövde, *Boman* i Kieryd, *Ståhl*, *Staxäng* och *Kollberg*, vilka ansett att utskottet i punkten II bort hemställa, att riksdagen måtte, i anled-

Avskrivningar av nya kapitalinvesteringar.

ning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 336 och II: 436, till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1952/53 i härefter angivna fonder anvisa följande reservationsanslag, nämligen

Statens utlåningsfonder:

S o c i a l d e p a r t e m e n t e t :

Lånefonden för bostads-

byggande 56 250 000

Fonden för låneunderstöd:

S o c i a l d e p a r t e m e n t e t :

Tilläggs lån till viss bo-

stadsbyggnadsverksam-

het 90 000 000

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Ifrågavarande ärende gäller anslag för avskrivning av nya kapitalinvesteringar beträffande såväl lånefonden för bostadsbyggande som också tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. I propositionen föreslås beträffande den förra kapitalinvesteringen att den skall avskrivas med 25 procent och beträffande den senare med 100 procent. I anslutning till de motioner, som avgivits i detta ärende, har i utskottet lämnats en reservation av fröken Andersson m. fl. Då också jag har mitt namn under denna reservation ber jag, herr talman, att få redogöra för några av mina synpunkter på frågan.

I den för utskottet gemensamma skrivningen lämnas en kort översikt över förhållandena på detta område och reglerna för avskrivning. I de fall då vederbörande fond beräknas lämna full förräntning av fondkapitalet har investeringsanslaget helt täckts av lånemedel. I övriga fall har skattemedel tillskjutits i proportion till underförräntningen, vilket sker genom anvisande av anslag under rubriken Avskrivning av nya kapitalinvesteringar. Jag vill också erinra om de regler, som sedan någon tid till-

baka har gällt på detta område. Det är så att riksdagen ger Kungl. Maj:t bemyndigande för en tid av åtta år att tillämpa en viss räntefot när det gäller avskrivningen. Denna ränta, som för närvarande är 4 procent, kallas normalränta, och den bestämmes med utgångspunkt från medeltalet av räntan, beräknad på emissionskursen, för de senaste tio årens upplåning mot obligationer och reverser med en ursprunglig löptid av minst tio år. Och sedan gör man ett tillägg på $\frac{1}{4}$ procent, vilket utgör täckning för förvaltningskostnader och normal kreditrisk.

Detta gäller alltså avskrivningsfrågan beträffande lånefonden för bostadsbyggande. Jag vill också erinra om de regler som tillämpats och de förhållanden som varit rådande när det gäller tilläggs lånen till viss bostadsbyggnadsverksamhet. För sådana lån av äldre typ har gällt hundraprocentig avskrivning. Efter en tid av tio år skulle man pröva, om dessa lån borde göras ränte- och amorteringsbärande eller om de skulle helt eller delvis efterskänkas. De nya tilläggs lån som nu föreslås avviker från de äldre på två sätt. Dels gäller det mycket större belopp, och dels — vilket är av intresse att känna till — kan de när som helst göras ränte- och amorteringsbärande om det fastighetsekonomiska läget för de bostadshus, vartill de utlämnats, förändras genom av statsmakterna beslutade hyrespolitiska åtgärder.

Bostadsutredningen har för sin del uttalat, att den i fråga om den faktiska subventionskostnaden i detta fall ansett det mest motiverat att räkna med en summa motsvarande den årliga räntan på de för dessa tilläggs lån utlämnade beloppen. Vi hade i riksdagen i fjol att ta ställning till avskrivningsfrågan i vad avser tilläggs lånen till viss bostadsbyggnadsverksamhet. Då föreslogs, som Kungl. Maj:t nu också gör, att avskrivning skulle ske med 100 procent. På statsutskottets tillstyrkan godtog riksdagen detta förslag, men i statsutskottets

Avskrivningar av nya kapitalinvesteringar.

utlåtande anfördes, att detta beslut inte finge anses vara prejudicerande.

Jag nämnde inledningsvis, att reservationen anknyter till lämnade motioner. I dessa erinras om det rådande ränteläget. Med hänvisning till att man knappast kan göra gällande, att denna normalränta på 4 procent är relevant i detta sammanhang, har det där föreslagits att man skulle räkna avskrivningen till ett belopp motsvarande det kapitaliserade värdet av skillnaden mellan 3 och 3½ procent. När det gäller avskrivningen på tillägglånen till viss bostadsbyggnadsverksamhet har man i motionerna erinrat om vad jag nyss relaterade rörande bostadsutredningens förslag och vidare om den behandling denna fråga fått. Motionärerna har inte ansett sig kunna inskränka sig till det låga avskrivningskrav som bostadsutredningen ifrågasatt, utan man har stannat för en 50-procentig avskrivning. Man har hänvisat till att framtiden är oviss när det gäller byggnadskostnaderna och att man därför borde ha en betryggande marginal.

Utskottsmajoriteten säger i utlåtandet, att man finner det betänkligt att göra ändringar i gällande avdragsregler och inte minst att göra det i sådana avgränsade fall som dessa. Jag är, herr talman, villig att tillerkänna dessa anförda betänkligheter ett visst värde, men å andra sidan har jag liksom övriga reservanter den uppfattningen, att här bör man ta verklig hänsyn till det faktiska ränteläget. Som jag sade förut grundar sig normalräntan på medelräntan under loppet av tio år. Om jag nu ser efter i riksgäldskontorets senaste årsbok finner jag, att den effektiva medelräntefoten på emitterade statsobligationer under de tio budgetåren 1941/51 utgjorde 2,99 procent. Läger man därtill de beräknade förvaltningskostnaderna — ¼ procent — kommer jag till den slutsatsen, att en avskrivning efter 3,5-procentsregeln måste anses vara betryggande.

Utskottet har vidare anfört att en änd-

ring bör göras först efter en utredning, och en sådan finner också jag vara motiverad. Det förhåller sig så, om jag fattat saken rätt, att en sådan måste göras till nästa år, ty riksdagen har då att ta ställning till frågan vilken normalränta som skall gälla för den åttaårsperiod som kommer.

Herr talman! Detta är alltså i korthet en redogörelse för den sakliga bakgrunden till reservationen och de slutsatser vi har ansett oss kunna dra.

Det har i motionen också erinrats om vissa folkpsykologiska faktorer. Om man helt avskriver dessa lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, kan vederbörande bibringas den uppfattningen, att man liksom frånhänt sig sin rätt att kräva återbetalning. Det är tydligt att man inte kan anförä vare sig juridiska eller formella skäl för en sådan ståndpunkt, men man kan nog räkna med den som ett faktum.

Dessutom, herr talman, kan man på detta spørsmål lägga en statsfinansiell synpunkt, som jag tycker att alla här — vilken mening man än i övrigt har — kan vara ense om, nämligen att det är önskvärt att man får den statsfinansiella situationen klart belyst även när det gäller budgetredovisningen.

Jag ber, herr talman, att med hänvisning till vad jag anfört få yrka bifall till reservationen.

Herr ÅKERSTRÖM: Herr talman! Fjärde avdelningens ärade ordförande har redan redovisat vad denna fråga gäller. Han har därigenom gjort det lättare för mig, då jag inte behöver uppehålla mig vid vad som förevarit i annat avseende än att jag därvidlag möjligen skulle kunna göra några tillägg. Vi vet sålunda vad det är fråga om: det gäller statens avskrivningspolitik beträffande utlåningsfonder.

Motionen och reservationen innehåller, kan man säga, tvenne yrkanden. Jag kan i huvudsak nöja mig med att hänvisa till vad utskottet sagt i utlåtandet,

Avskrivningar av nya kapitalinvesteringar.

där utskottet erinrar om att vi hade denna fråga uppe till behandling i fjol och om vad som då blev skrivet från utskottets sida. Utskottet tillägger att det nu gäller att ta definitiv ståndpunkt, och utskottet anser för sin del icke anledning föreligga för riksdagen att fatta beslut om något ändrat avskrivningsförfarande.

Herr Malmberg i Skövde nämnde någon sifferuppgift beträffande medelräntan under en följd av år. Även jag har här några sådana uppgifter — jag vet inte om de stämmer exakt med herr Malmborgs. Till riksdagen avläts 1948 en proposition, nr 286, och med denna proposition följde vissa uppgifter angående medelräntan för den statliga upplåningen av långtidsbundna obligationer och reverser under olika tioårsperioder. 1934—1944 var räntan 3,39 procent, 1935—1945 var den 3,47, 1936—1946 var den 3,32 procent, 1937—1947 var den 3,31 procent, och 1938—1948 var den 3,25 procent. Detta visar sålunda att förändringen i fråga om medelräntan endast utgjort drygt 1/10 procent.

Denna fråga var föremål för en utredning år 1940, då bl. a. professor Bertil Ohlin var med. Remissinstanserna gjorde invändningar, och man fann att utredningens förslag inte kunde godtas utan vidare. Man höll på att man skulle räkna med det senaste årets ränta och ville sålunda inte såsom sedermera fastställdes tillämpa en flerårsperiod. Därefter har en utredning sysslat med detta spörsmål så sent som 1947, då en översyn verkställdes på Kungl. Maj:ts uppdrag. Utredningsmannen kom till den slutsatsen, att man inte borde ändra normalräntesatsen från då gällande 4 procent.

Nu anser vi som utgör majoriteten, att motionärerna inte har valt något särskilt lämpligt tillfälle att ställa sitt yrkande. Räntan har ju på senare tid glidit något uppåt. Om förhållandet hade varit omvänt mot vad det är skulle man bättre ha förstätt motionärerna, men motiven

för en ändring enligt motionärernas förslag har under senare tid försvagats, och därför frågar man sig: Är det möjligen någon annan motivering som har legat till grund för motionärernas yrkande?

I fråga om de särskilda tillägsslånen måste vi konstatera, att tills dato har det inte betalats någon ränta på dem, och inte heller har det återbetalats några pengar. Man kan nog säga, att avskrivningarna är betryggande och att under vissa förutsättningar staten möjligen får dolda reserver. Vi får betrakta tillägsslånen såsom en riskfond, och man kan naturligtvis diskutera hur stor en sådan riskfond skall vara. Enligt utskottsmajoritetens mening bör man tills vidare tillämpa den hundra procentiga avskrivningen.

De förslag, som den kommande bostadsutredningen kan framlägga i fråga om de särskilda tillägsslånen, får bli föremål för en framtida prövning. Om man nu följer utskottet behöver detta inte, som motionärerna befarar, uppfattas som en antydning om att tillägsslånen helt eller delvis skall avskrivas för den som erhållit sådana lån. Vi har inte anledning att i detta sammanhang ta ställning till frågan, hur staten skall förfara gentemot den som uppburit tillägsslån.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Den utredning, som herr Åkerström omnämnde, känner jag väl till. Men det förhåller sig så, att enligt riksdagens beslut skall som grundval för normalräntan läggas medeltalsräntan under de tio senaste förflutna åren, och detta är alltså grunden för vårt handlings sätt nu.

Herr Åkerström menade också att den uppgift jag anförde om medeltalsräntan 2,99 procent kunde diskuteras. Jag tror dock, herr talman, att den uppgift jag anförde får anses vara verkligt relevant i detta sammanhang.

Vad sedan tillägsslånen beträffar medgav herr Åkerström, att man kan reso-

Avskrivningar av nya kapitalinvesteringar.

nera om avskrivningens storlek, men han förmenade att det är tryggt att avskriva 100-procentigt, ty då har man en verklig riskfond. Ja, det är riktigt. Men som jag sade förut har man väl en betryggande riskfond även om man avskriver med 50 procent. Skulle sedan pengar komma in — alltså om man gör avbetalningar etc. — så tillföres dessa driftbudgeten. Det kan bli mer eller mindre, men såvitt jag förstår medför det inte någon principiell ändring, om man sätter avskrivningen till 100 eller 50 procent.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Kungl. Maj:ts förslag om avskrivning på lånefonderna följer de principer som hittills har tillämpats. Det har inte sedan i fjol inträffat något, som skulle kunna föranleda förslag till ändring. Det är alldeles riktigt att den verkliga räntekostnaden med tillägg för statens självkostnader inte är 4 procent, men jag fäster uppmärksamheten vid att när 1940 års utredning föreslog en viss ordning, som sedan i stora delar godtogs, hade de sakkunniga fastslagit att man inte skulle göra en ändring av normalräntan, om det inte inträffade en avsevärd förskjutning i ränteläget. Man kan därför säga, att det hittills inte har skett något avsteg från de principer, som förut har fastslagits.

Nu vill jag inte säga, att det inte kan finnas anledning för den som så önskar att framlägga förslag om att man skall göra en översyn och se efter, om de gamla reglerna är tillämpliga. Det skulle jag inte ha gjort någon invändning mot, men jag tycker det är konstigt att man, när det inte har inträffat någonting som motiverar en ändring, kommer och begär att avskrivningsreglerna skall ändras för en enda lånefond, under det att man för alla andra lånefonder skall ha kvar de gamla avskrivningsreglerna. Under sådana omständigheter kan ju den synpunkten, att det skulle vara

fråga om att skapa vederhäftigare statsfinansiell redovisning, inte ha någon större bärkraft, eftersom förslaget rör endast en av de statliga lånefonderna.

I fråga om tilläggslånen, där vi hittills har avskrivit 100 procent, vill jag fästa uppmärksamheten vid att denna fråga prövades så sent som förra hösten, och riksdagen godtog då 100 procent. Där har det inte heller inträffat någonting, som nu skulle kunna föranleda en annan ståndpunkt. De folkpsykologiska skäl, som herr Malmborg i Skövde anförde, gällde ju precis lika mycket förra hösten. Då kan det väl inte finnas någon anledning till att nu göra ett avsteg på denna isolerade punkt, och jag frågar: Vad skall egentligen det hela tjäna till? Om kammaren följer reservationen, vilket väl inte gärna kommer att ske, måste det bli en gemensam votering, eftersom första kammaren bifallit utskottets förslag. Men vad skulle resultatet bli, om reservationen skulle bifallas? Jo, att budgetöverskottet skulle komma att öka. Jag har svårt att förstå varför just reservanterna har ett särskilt intresse av att öka budgetöverskottet.

Jag vill sluta med att säga, att jag kan ha förståelse för att man begär en översyn i syfte att komma fram till nya regler, men att på två isolerade punkter föreslå en ändring av hittills tillämpade grunder finns det inte något sakligt skäl för.

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Finansministern säger, att här har ingenting hänt. Jag kan inte, herr talman, finna annat än att den hänvisning jag gjort till den faktiska ränteutvecklingen under de senaste tio åren visar att någonting hänt.

Nu menar herr statsrådet också, att det knappast är rimligt och hållbart att man uppställer särskilda avskrivningsregler just för dessa två fonder. Det kan jag på visst sätt ge honom rätt i. Men å andra sidan, och det har jag sagt förut,

Avskrivningar av nya kapitalinvesteringar.

är det så att dessa två fonder kommit att särskilt aktualiseras.

Vad beträffar lånefonden för viss bostadsbyggnadsverksamhet säger statsrådet att vi prövade den frågan i fjol. Ja, det är riktigt, men jag vill åter erinra om att i utskottets utlåtande förutsattes, att det beslut, som därvidlag fattades, inte finge anses vara av prejudicerande natur. Nu har visserligen Kungl. Maj:t kommit med samma förslag som i fjol. Men jag menar att vi har all rätt att knyta an till utskottets tidigare yttrande och säga att vi för vår del har omprövat frågan och kommit till en annan slutsats på den punkten än Kungl. Maj:ts förslag innebär.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Bara en replik till herr Malmberg i Skövde. När han säger att det som nu har inträffat är ränteutvecklingen, vill jag påpeka, att sedan förra året är ju ränteutvecklingen den, att staten efter den tidpunkten har emitterat ett lån på ett par hundra miljoner kronor till högre ränta, och följaktligen måste statens räntekostnader i genomsnitt för de sista tio åren i dag vara högre än de var i fjol.

Herr **OHLIN**: Herr talman! Herr Malmberg i Skövde har så utförligt och väl redogjort för skälen till den ståndpunkt som reservationen innebär, att jag bara vill understryka ett par synpunkter med anledning av vad finansministern här har anfört.

Han säger att det har ingenting inträffat. Herr finansminister! Frågan är väl den, om den ståndpunkt som reservationen innebär framstår såsom en naturlig och rimlig ståndpunkt. Vi skall väl ändå inte vara så byråkratiska att vi säger, att om man inte har framfört dessa skäl tidigare, då har man åtminstone för vissa år framåt förlorat sin rätt att föreslå det som är en vettig och naturlig förändring.

Nej, jag har i sådana här sammanhang

inte någon respekt för detta tal, att ingenting nytt har inträffat. Frågan är den: Hur ter sig sakskalet?

Så säger finansministern: Varför ta ut just de här båda fonderna? Herr Malmberg har redan svarat på den frågan. Låt mig tillägga att det ju i alla fall här gäller, vad avskrivning på lånefonder beträffar, de dominerande beloppen. De avskrivningar som görs på andra lånefonder gäller ju ändå långt mindre belopp. Finansministern kanske kan tala om för mig hur många gånger mer de här avskrivningarna kostar än avskrivningarna på samtliga de övriga lånefonderna. Det är alltså inte fråga om avskrivningar på statens fastigheter och sådant, utan bara om lånefonderna. Det är väl då inte i och för sig något egendomligt i vår ståndpunkt. Jag talade med en kommunalman som sade, att om det är så att man har vissa objekt där det kan vara berättigat att avskriva litet mer eller litet mindre och det rör sig om smärre belopp — som det gör när det gäller en hel del av de statliga fonderna — tar man en radikal avskrivning, men springer det upp till väldiga belopp och visar det sig att det snarast är stigande siffror, får man vid någon tidpunkt ta upp spørsmålet om en avvägning i fråga om den behövliga avskrivningen — i stället för att avskriva 100 procent, som utskottsmajoriteten vill göra när det gäller dessa tillägglån. Jag tycker att detta är alldeles tillräckliga skäl för att nu göra en början med den dominerande posten och sedan mycket gärna ta upp frågan om en eventuell revision av avskrivningsreglerna även för andra lånefonder.

Men, herr talman, det som jag skulle vilja framhålla utöver vad herr Malmberg redan har sagt är att lånefonden för bostadsbyggande ju åtminstone i huvudsak lämnar ut amorteringslån. Om man då gör avskrivningarna på det sätt som reservanterna har föreslagit är ju detta en mycket försiktig avskrivningspolitik, eftersom de amorteringar som

Avskrivningar av nya kapitalinvesteringar.

folk skall betala på lånen hänför sig till lånens *hela* belopp och inte till några nedskrivna belopp. Det är alltså inte fråga om att enligt reservationen statens fordringar skall bokföras till det kapitaliserade värdet. Nej, även enligt reservationens linje skrivs dessa fordringar ned till *långt under det kapitaliserade värdet*. Det går alltså inte att bestrida att det är en mycket radikal nedskrivning som reservationen innebär, även om den är mindre långtgående än den hittills tillämpade.

Vad sedan återigen tillägglånen beträffar tycker jag att herr Malmberg har talat så väl även på den punkten, att jag endast behöver göra ett enda understrykande. Utskottsmajoriteten säger, herr Åkerström, att en avskrivning av dessa lån med 100 procent innebär att man lägger upp *en riskfond*, genom vilken staten skyddar sig för eventuella förluster. Jag ber kammaren observera, att man sålunda lägger upp en riskfond för att täcka eventuella förluster för staten. Och hur stor anser man att denna riskfond bör vara? Jo, den skulle uppgå till 100 procent, varför man alltså räknar med sannolikheten att förlora *alltsammans!* Jag har aldrig hört talas om någon riskfond, som inte är avsedd att täcka en risk. Då får man avsätta ett belopp, som rimligen kan täcka den risken. Men i det här fallet säger man, att det skall finnas en riskfond och att denna skall uppgå till 100 procent.

Jag tycker att utskottsmajoriteten mycket bra klarlägger att det gäller en riskfond. Då undrar jag om man inte får säga, att en avsättning på en gång med 50 procent av beloppet bör vara alldeles betryggande.

Det är därför som jag, herr talman, med hänvisning till detta vill yrka bifall till reservationen.

Jag skall bara innan jag slutar säga ett ord till finansministern. Han frågar: Vad tjänar det till att göra denna förändring, när dess enda verkan blir att budgetöverskottet ökar? Det är en intressant

fråga, men det intressanta ligger inte så mycket i själva frågan som i att den framställes. Herr finansminister, det tjänar det syftet, att om man liksom vi tycker, att det på detta sätt blir en *riktigare* redovisning av vad som sker med statens finanser bör den göras. På det sättet får det svenska folket en klarare och riktigare bild av hur det förhåller sig med statens finanser.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Kammarens ledamöter observerar väl, att herr Ohlin framställer saken som om motionen och reservationen innefattade en uttömmande och klar dokumentering av att motionärernas och reservanternas ståndpunkt i sak är riktig. Det är ju en fullständigt felaktig framställning. Den saken är icke undersökt. Det är ju på det sättet, att bakom de nu gällande reglerna för avskrivningen ligger långvariga och ingående undersökningar som har lett fram till regler, som har tillämpats i åtskilliga år. Och sedan skall herr Ohlin komma och yrka på en ändring därför att han kastat fram en motion rörande ett avsnitt av detta område och anfört vissa synpunkter på ränteutvecklingen, som ju på intet sätt blivit siffermässigt dokumenterade — herr Malmberg pekade ju på några siffror ur en årsbok. Jag får väl ändå säga, att det icke är en rimlig och naturlig ståndpunkt att vidtaga åtgärder på så lösa boliner. Och när förslaget icke fyller något annat ändamål nu än att öka budgetöverskottet — tanken var kanske när motionen väcktes att det skulle fylla en annan uppgift — finns det väl ingen anledning att fatta beslut i denna fråga förrän man åtminstone varit i tillfälle att undersöka och begrunda saken. Ty så ofelbara är faktiskt varken herr Ohlin eller reservanterna, att riksdagen skall falla för ett påstående, att de här företrädar den enda riktiga och sanna ståndpunkten.

Avskrivningar av nya kapitalinvesteringar.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talman-
nen svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Malmberg i Skövde begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 192, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här-
efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 193, angående statsregleringen för budgetåret 1952/53.

Punkterna 14, 15 och 17.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 267, i anledning av konstitutionsutskottets memorial med förslag till lag angående ändrad lydelse av 56 § 2 mom. lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

från statsutskottet:

nr 293, i anledning av riksdagens år 1951 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning m. m.;

nr 384, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52;

nr 385, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till ersättningar på grund av förbud mot bebyggelse m. m. inom vissa strandområden;

nr 386, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1952/53 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 387, angående statsregleringen för budgetåret 1952/53; och

nr 388, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1952/53;

samt från jordbruksutskottet:

nr 347, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område under senare delen av produktionsåret 1951/52 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 396, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av den lokala försöksverksamheten på jordbrukets område, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 397, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till vissa natur-skyddsändamål;

nr 398, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Bidrag till bokföringsverksamheten inom jordbruket;

nr 399, med anledning av Kungl.

Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar rörande anslag till stipendier m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 400, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorde hemställan om anslag till Specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande;

nr 401, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Ersättning till statens domäners fond för utgifter för avlöningar vid statens skogsskolor m. m. samt till Ersättning till statens domäners fond för utgifter för provisorisk skogsskolekurs jämte i ämnet väckt motion;

nr 402, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Statens försöksgårdar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 403, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnaden av ett försöks- och forskningsinstitut på jordbrukets område vid Röbäcksdalen i Västerbottens län jämte i ämnet väckt motion; och

nr 404, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse till Konungen:

nr 383, angående val av ledamöter och suppleanter i Nordiska rådet;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 348, för herr Erik Fast att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 349, för herr Waldemar Svensson att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 350, för herr Rolf F. Edberg att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 351, för herr Anders Pettersson att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 352, för herr Adolf Wallentheim att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 353, för herr Olov Rylander att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 354, för herr Frans Severin att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 355, för herr Martin Skoglund att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 356, för herr Olof Andersson att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 357, för fru Ragnhild Sandström att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 358, för fru Disa Västberg att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 359, för herr Gunnar Ericsson att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 360, för herr Gösta Skoglund i Umeå att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 361, för herr Gösta Åqvist att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 362, för herr Ossian Sehlstedt att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 363, för herr Folke Kyling att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 367, för herr Rickard Sandler att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 368, för herr Allan Vougatt att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 369, för herr Birger Andersson att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 370, för herr Oscar Werner att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 371, för herr Sven Ohlson att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 372, för herr Nils Herlitz att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 373, för fru Anna Sjöström-Bengtsson att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 374, för herr Elon Andersson att vara ledamot i Nordiska rådet;

nr 375, för herr Edgar Sjödahl att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 376, för herr Anselm Gillström att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 377, för herr Emil Ahlkvist att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 378, för herr Olof Pålsson att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 379, för herr Axel Andersson att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 380, för fröken Ebon Andersson att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 381, för herr Georg Pettersson att vara suppleant i Nordiska rådet; och

nr 382, för herr Torsten Bengtson att vara suppleant i Nordiska rådet.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 4.17 em.

In fidem
Gunnar Brilth.

Fredagen den 30 maj.

Kl. 12 på dagen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 24
innevarande maj.

§ 2.

Svar på interpellation ang. sammansätt-
ningen av arrendenämnderna enligt
sociala arrendelagen m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet,
herr statsrådet NORUP, som anförde:
Herr talman! I en med kammarens till-
stånd framställd interpellation har herr
Svensson i Ljungskile frågat mig

dels om jag observerat olikheten i
sammansättningen av å ena sidan de
vanliga arrendenämnderna och de eck-
lesiastika boställsnämnderna samt å
andra sidan de uppskattningsnämnder,
som omnämnas i 1934 års förordning
rörande utarrendering av jordbruks-
egendomar under domänstyrelsens för-
valtning, samt om jag i så fall ämnar
överväga att få till stånd en ändring
härutinnan,

dels om jag anser att frågan om för-
stärkning av småbruket Röinge 24 i Snö-
torps socken i Hallands län handlagts
i överensstämmelse med de riktlinjer
för den framtida jordbrukspolitiken,
som beslutats av statsmakterna, samt
om jag i annat fall ämnar föreslå riks-
dagen att med ändring av riksdagens

beslut 1949 bemyndiga Kungl. Maj:t att
från kronoegendomen Röinge 2^a för-
sälja föreslagen tillskottsjord till små-
bruket Röinge 2^a för rimligt pris.

Arrendenämnd skall enligt nyttjande-
rättslagen bestå av tre ledamöter. En
ledamot, som tillika skall vara ordfö-
rande, utses av Kungl. Maj:t och de
båda andra av länsstyrelsen. Av de sist-
nämnda skall den ene vara ägare av
jordbruksfastighet och den andre arren-
dator av sådan fastighet.

I fråga om *boställsnämnd* stadgas i
ecklesiastika boställsordningen, att så-
dan nämnd skall bestå av tre ledamö-
ter, av vilka en skall vara nämndens
ordförande. Ledamöterna skall vara för-
trogna med ortsförhållandena samt äga
erforderlig insikt i lantbruks- och där-
med sammanhängande affärsförhållan-
den. Ordföranden utses av länsstyrel-
sen. Denna utser också en av de andra
ledamöterna, vilken skall vara arren-
dator av jordbruksfastighet. För tjänst-
göring såsom tredje ledamot utser var-
je pastorat inom nämndens tjänstgö-
ringsområde en person. Av dessa inkal-
las i varje särskilt fall den, som med
hänsyn till boställets belägenhet eller
eljest finnes lämpligen böra tjänstgöra.

Uppskattningsnämnd enligt 1934 års
förordning skall bestå av domäninten-
denten såsom ordförande samt två upp-
skattningsmän. Den ene av dessa utses
av landstinget och den andre av hus-

Svar på interpellation ang. sammansättningen av arrendenämnderna enligt sociala arrendelagen m. m.

hållningssällskapets förvaltningsutskott. Uppskattningsmännen skall vara allmänt betrodda samt kunniga i lantbruks- och affärsförhållanden och väl förtrogna med ortens förhållanden. Något stadgande om att de skall representera vissa intressen finns däremot inte.

Herr Svensson anser tydligen, att det nu bör föreskrivas att en ledamot av uppskattningsnämnden skall vara representant för arrendatorsintresset.

Med anledning därav vill jag till en början erinra om att det redan med nu gällande bestämmelser finns möjlighet för landstinget och hushållningssällskapets förvaltningsutskott att utse arrendator till ledamot i uppskattningsnämnd, därest så befinnes vara lämpligt. Emellertid får jag framhålla, att arrendenämnderna och boställsnämnderna har betydligt större befogenheter än uppskattningsnämnderna, när det gäller att bestämma vilka arrendevillkor som skall gälla i ett visst fall. De tjänstgör i stor utsträckning som ett slags skiljedomstol mellan jordägare och arrendator, och det finns därför starkare skäl att ha partsrepresentanter i dem än i uppskattningsnämnderna. Vidare vill jag påpeka, att bestämmelsen att arrendatorsintresset skall vara representerat i boställsnämnderna tillkom först år 1950 i samband med den omarbeting av ecklesiastika boställsordningen, som då företogs i syfte att bringa den i överensstämmelse med 1943 års sociala arrendelagstiftning. I fråga om de till domänfonden hörande jordbruksegendomarna skedde anslutningen till 1943 års principer redan år 1944. Då ifrågasattes emellertid inte från något håll, att det skulle vara nödvändigt att ändra reglerna om sammansättningen av uppskattningsnämnd. Ehuru jag för min del icke har mig bekant, att det i praktiken framkommit några olägenheter, som verkligen är att tillskriva den nuvarande ordningen, vill jag dock icke ställa mig avvisande

till tanken att låta arrendatorsintresset bli representerat även i uppskattningsnämnderna. Enligt min uppfattning föreligger det emellertid inte för närvarande tillräcklig anledning att gå ifrån den standpunkt, statsmakterna intog år 1944. Skulle det däremot visa sig, att kronoarrendatorernas ställning behöver förstärkas, är jag naturligtvis beredd att taga upp saken till nytt övervägande.

Med det sagda har jag besvarat herr Svenssons två första frågor. Vad angår de båda övriga frågorna, som rör förstärkning av småbruket Röinge 2^a, vill jag meddela, att domänstyrelsen numera gjort framställning hos Kungl. Maj:t om att kronoegendomen Röinge 2^a skall få säljas i två lotter, den ena avsedd för förstärkning av Röinge 2^a. Denna framställning har för yttrande remitterats till lantbruksnämnden i Hallands län. Vid sådant förhållande är det uppenbarligen inte lämpligt, att jag nu gör något förhandsuttalande i saken.

Härefter yttrade:

Herr SVENSSON i Ljungkile: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Den var kanske något sent framställd. Det berodde på att jag trodde, att det skulle komma en proposition beträffande Röinge vid detta års riksdag.

När det först gäller uppskattningsnämnderna vill jag något förtydliga vad jag anser vara det väsentliga. Jag har i interpellationen pekat på att när det gäller rätten till nytt arrende, skall man i andra sammanhang ge arrendatorn en rätt lång tid, åtta månader enligt den sociala arrendelagen, sex månader när det gäller de kommunala arrendena, att betänka sig. Han har alltså en lagstadgad tid att röra sig inom. Såvitt jag kunnat finna finns ingen motsvarande bestämmelse i 1934 års

Svar på interpellation ang. sammansättningen av arrendenämnderna enligt sociala arrendelagen m. m.

författning om arrendatorernas ställning.

Nu är det ju särskilt för människor som kanske inte är så vana vid affärer — för övrigt är det väl inte många som är vana vid gårdaffärer, det är ju sådant som vanligt folk inte gör så ofta — en onödig otrygghet, att det inte finns en lagstadgad bestämmelse därvidlag, som ger en tillräckligt lång respittid. Jordbruksministern säger att han inte har funnit några praktiska olägenheter av detta. Det kanske gällde partrepresentationen; jordbruksministern har ju inte varit inne på den saken. Men just beträffande denna sak har jag träffat på ett fall under senare år; det har gått genom brevväxling. Jag skall inte relatera fallet, ty jag har inte haft möjlighet att själv undersöka det så att jag skulle vilja ställa mig bakom. Det kan jag inte göra, eftersom jag inte har kunnat skaffa mig den kännedom om fallet som behövs. Men vad jag erfarit har i alla fall för mig varit tillräckligt för att aktualisera synpunkterna.

När vi arbetade i egnahemsutredningen på 1930-talet träffade vi hos en stor privat organisation rätt ofta på ett tillvägagångssätt, som innebar att när man hade köpt en stor gård, där det fanns en mängd arrendatorer som underlydande, gjorde man lantmäteriförrättning, styckade upp de olika gårdarna och gjorde allt klart utan att fråga vederbörande som satt på det gamla arrendestället. När man sedan hade allting färdigt och papperen i ordning gick man till vederbörande och sade: »Så här mycket kostar nu detta ställe. Var snäll och bestäm er.» Så fick denna kanske en månad eller i varje fall en mycket kort tid att bestämma sig på. Man hade kanske rättighet att göra på det sättet när arrendet var utgången, men vi var tämligen eniga om att stämpla ett sådant förfarande som i hög grad oriktigt även om det inte var olagligt.

Man tycker nog att på den här punkten bör skapas garantier för att de som representerar staten icke kan handla på det sättet. Jag tror ju att de i de allra flesta fall inte gör det, men det bör finnas trygghet för att de inte skall kunna göra det. Jag har som sagt träffat på ett fall, som om det var riktigt relaterat för mig — det lämnar jag öppet — skulle innebära ett missbruk av statens ställning av just denna typ gentemot arrendatorn. Jag tror därför att en ändring av 1934 års författning, som gäve åt de statliga arrendatorerna ungefär samma trygghet i detta avseende som sociala, kommunala och ecklesiastika arrendatorer numera har, skulle vara riktig, och jag ville be statsrådet att se litet närmare på den saken.

När det sedan gäller partrepresentationen säger statsrådet, att han inte har någonting direkt emot att arrendatorernas ställning skulle förstärkas. Vad jag särskilt har fäst mig vid i det sammanhanget är inte arrendatorsintresset i allmänhet; jag tror att arrendatorerna i många fall har fått sina synpunkter väl tillgodosedda, men vad jag tycker mig ha funnit är, att småfolksintresset ofta kommer i kläm, när det gäller dessa frågor och när det gäller jordvärdering.

Nu beslöt ju riksdagen i går att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla — det gäller statsutskottets utlåtande nr 145, punkt 22 — att på grund av statsrevisorernas yttranden såväl grunderna för jordbruksdomänernas utarrendering som de för saluvärderingarna gällande bestämmelserna skall bli föremål för en översyn. Här finns alltså redan från riksdagens sida en hemställan, att Kungl. Maj:t skall vidtaga en översyn på detta område, och då passar det ju ganska bra att man i det sammanhanget får ta med de synpunkter, som här har kommit fram.

Jag har låtit Röngefallet bli en kon-

Svar på interpellation ang. sammansättningen av arrendenämnderna enligt sociala arrendelagen m. m.

kretisering av hur det ibland kan gå till i fråga om jordvärdering och behandling av småfolk i detta sammanhang. Röingefallet är ju åtminstone fyra år gammalt vid det här laget. Det är numera över tre år sedan det senast var uppe i riksdagen; det var 1949. Det gäller försäljningen av en kronogård i Halland, en gård som heter Röinge. Där fanns då en alldeles nykommen arrendator, som hade haft gården ett eller två år och som ville köpa den. Så fanns där också en från gården utsöndrad torplägenhet, som hade sju å åtta tunnland åker och en del annan mark, och denna torplägenhet har i huvudsak odlats av den nuvarande ägarens morfar. På den tiden var det ett dagsverks- och arrendetorp, och då betalade brukaren ungefär tredjedelen av den stora gårdens arrende för detta lilla torp, som han själv hade odlat upp. När sedan torpet avsöndrades, drogs gränserna så snävt, att även en del av vad denne man hade odlat överfördes till huvudgården. Sedan har den nuvarande ägaren och hans far byggt upp stället. Det är förstklassigt bostadshus och förstklassiga ekonomibyggnader, som säkerligen är värda 40 000 kronor även med låg värdering — de kan naturligtvis inte nybyggas för det priset. Jag har på ort och ställe rätt ordentligt tagit del av förhållandena, och jag vet därför hur det är.

Denne man tycker nu inte att han kan fortsätta att arbeta borta och ha ett så pass stort jordbruk som detta — det är för stort för att vara stödjordbruk och är närmast ett ofullständigt jordbruk, om man skall använda dessa beteckningar. Då han inte anser att han kan fortsätta med att arbeta borta och familjen å andra sidan inte vill släppa detta ställe, som den odlat upp, begärde han att få köpa litet av huvudgården för att förstärka detta torp.

Första gången framställningen gjordes, fick man brevet tillbaka från do-

mänintendenten med påskriften: »Frågan för tidigt väckt.» — Det är ett ganska otrevligt sätt att behandla människor i en sådan situation. — När frågan bevakades i fortsättningen, kom visserligen beskattningsnämnden dit, bestående av domänintendenten, en godsägare och en annan lantbrukare, tittade på gården och sade några uppskattande ord om vederbörande som jordbrukare, men den förklarade att den nya jordreformen lade hinder i vägen för avsöndring av någon jord.

Man hade alltså här sammanlagt cirka 70 tunnland jord och två ordentliga byggnadskärnor en halvmil utanför en stad. Kan man inte, på grund av 1947 års bestämmelser, av 70 tunnland jord och två bra byggnadskärnor göra två lantbruk, då får jag säga att jag fullständigt har missuppfattat innehålllet i 1947 års beslut. Jag satt med både i jordbrukskommittén hela tiden och i utskottet vid riksdagsbehandlingen, men jag kan inte fatta att det skulle vara något hinder att i detta fall göra två gårdar. Gör man en liten regionplanering i det här området, skall man finna att det finns gott utrymme för att lägga till ytterligare en gård, om möjligheter skulle yppa sig i framtiden. Det ligger nämligen en lika stor privatgård intill, varifrån man skulle kunna avsöndra några tunnland och sålunda få tre kraftiga familjejordbruk på detta lilla område.

För mig framstår det som självklart och riktigt att här behålla tre gårdar, och jag tycker det är högst märkvärdigt att man under dessa förhållanden avspisar en människas begäran att få köpa jord med att det inte går på grund av 1947 års beslut.

Underligt nog var man tvehågsen i jordbruksutskottet när frågan behandlades där, och man beslöt vid riksdagsbehandlingen att småbrukaren eller arrendatorn skulle få köpa gården. Man skulle ställa till auktion på dessa

Svar på interpellation ang. sammansättningen av arrendenämnderna enligt sociala arrendelagen m. m.

gårdar, där dock endast dessa två skulle ha rätt att bjuda — ett rätt märkvärdigt beslut. Jag reserverade mig och framhöll, att det borde gå att göra två gårdar, en större och en mindre men var för sig livsdugliga, men det blev naturligtvis avslaget efter en lång debatt.

Sedan har frågan i alla fall kommit upp ungefär efter den linje som jag förordade här i riksdagen. Så har utredningarna gått vidare, och i höstas förelåg en värdering och ett förslag till avsöndring av ett stycke åkerjord från den stora gården till den mindre. Det skulle gälla fem och ett halvt hektar av den egentliga åkerjorden och litet annan mark. Då inträffade det märkvärdiga, att man värderade denna jord som skulle säljas till den f. d. torplägenheten till 4 000 kronor per hektar utan hus och trots att jorden är odränerad. Det är en värdering som jag tycker är fullständigt upprörande.

Jag vill nu, herr statsråd, peka på hur statsrevisorerna tolkar detta. De säger — det återfinnes på s. 74 och 75 i statsutskottets utlåtande nr 145 — att man bör göra en översyn över de författningsföreskrifter som reglerar försäljning av kronoegendomar, och de säger vidare, att enligt nuvarande principer skall vid försäljning av familjegendom, stödjordbruk eller tillskottsjord för utvidgning av ofullständiga jordbruk hänsyn jämväl tagas till vad egendomen kan bära. Detta är alltså en hänsyn som enligt statsrevisorernas innanläsningskonst skall tas med nuvarande bestämmelser. Det är då upprörande att åsätta odränerad och obebbyggd jord ett värde av 4 000 kronor per hektar när en småbrukare skall köpa litet tillskottsjord. Sedan säger uppskattningsnämnden för säkerhets skull, att den fortfarande i likhet med lantbruksnämnden anser, att någon försäljning icke bör medgivas.

Här finns också en märkvärdig

passus i värderingsinstrumentet. Om gården skall delas på sätt föreslagits, skall kronoarrendatorn ha en ersättning för förbättringsarbeten som skall dras av på köpesumman och av uppskattningsnämnden uppskattats till 21 795 kronor. Men så heter det på slutet: »Emellertid har arrendatorn efter tagen del av uppskattningen förklarat, att han är villig att nedsätta sina anspråk på ersättning för investeringar till 16 200 kronor, vadan saluvärdet för hela egendomen skulle bli 80 000 kronor, allt under förutsättning att han får förvärva hela egendomen.» Jag vet inte, herr statsråd, vad man skall kalla sådant. Jag är rädd för att om jag skulle säga vad jag tycker att det skulle kallas för, sade jag något fult, och det får man naturligtvis inte göra från denna förnämliga talarstol. Att ta in något sådant i ett värderingsinstrument är dock ganska märkvärdigt.

Röinge ligger ju inom samma domänintendentområde som Kristianstads län. Jag erinrar mig en fråga, som var på tal för inte så många år sedan, en fråga som jag förmodar herr jordbruksministern känner till. Den gällde det tre små brukningsdelar, som var avsöndrade från Bäckaskog. Dessa gårdar var litet för små för nya förhållanden. Därför ansökte de tre småbrukarna om att köpa litet tillskottsjord från Bäckaskog. Då föreslog domänintendenten, och han understöddes av flera andra myndigheter, att man skulle ta den mellersta gården och dela upp den på de två andra, för att man inte skulle behöva röra Bäckaskog. Bäckaskog hade om jag minns rätt 600 tunnland. Men då där fanns många får och dessutom ett stort slott, ville man hellre slakta ett småbruk än avstycka några tunnland från huvudgården. Det är samma mentalitet och samma anda och samma människor som går igen.

Fallet Röinge har inte bara betyd-

Svar på interpellation ang. sammansättningen av arrendenämnderna enligt sociala arrendelagen m. m.

se som ett enstaka fall. Det är tre saker, tycker jag, som gör att man har anledning att rent principiellt intressera sig för detta fall.

Det är för det första de rent mänskliga synpunkterna. Här finns å ena sidan en nykommen arrendator på huvudgården som när frågan aktualiserades hade varit där i ett år eller två. För honom gällde det om han skulle ha några tunnland mer eller mindre på denna nytillträdde gård. Å andra sidan finns det en familj, som själv har odlat ett stycke jord och är mycket fäst vid den. Dessa människor vill behålla sin jord, fastän de vet att de ekonomiskt gör en dålig affär. Denna fråga tragglar man med år ut och år in. Det är väl ändå sådana människor vi behöver på svenska landsbygden, som denna familj Kurt Nilsson i Röinge.

Sedan är det värderingsmetoderna som har intresse. Jag har sagt vad jag anser mig behöva säga i det fallet. Det framgår alldeles tydligt av vad som här har avslöjats och av vad man annars vet, att en stor kronogård inte är värd så mycket per tunnland i arrende men att när denna gård har ett litet torp att arrendera bort, torpstället alltid blir värt förfärligt mycket. Om det som finns i detta värderingsinstrument är ett sjukdomssymptom, är den sjukdom som ligger bakom rätt otrevlig.

Den tredje frågan i detta sammanhang är hur 1947 års principer om jordbrukets yttre rationalisering skall tillämpas. Jag vill säga vad jag sade redan 1947, att om vi skall tillämpa sådana principer över hela detta land, att vi inte kan ha ett jordbruk på 70 tunnland åker när bebyggelse finns, får vi inte en femtedel kvar av våra jordbruk. 1947 års principer har såvitt jag förstår inte varit tänkta på det sättet, och om de varit tänkta på det sättet är det fullkomligt orimligt tänkt. Hur skulle Bohuslän eller Älvsborgs län se ut, ifall man skulle driva principer som

innebar att man inte kunde ha gårdar av samma storlek som dessa båda, den ena på mellan 15 och 20 tunnland och bra hus och den andra på över 50 tunnland bitvis litet svagare jord, men i alla fall en hygglig gård, som man kan leva på, om man får den till hyggligt pris.

Det är dessa synpunkter som gör fallet Röinge värt att uppmärksammas, även frånsatt de rent mänskliga hänsynen, som i och för sig är viktiga nog.

Nu vill ju jordbruksministern inte diskutera detta fall. Därför säger han, att saken är remitterad till lantbruksnämnden och att denna inte har svarat och att det då inte är lämpligt att yttra någonting i frågan. Jag tycker det är beklagligt, att hela denna vintern har fått gå utan att detta ärende har kommit tillbaka till riksdagen i hygglig form. Allt material fanns i huvudsak klart redan före jul. Man brukar annars ibland remittera tjocka böcker och mycket invecklade frågor till myndigheter i detta land och ge dem mycket kort tid på sig att ge ett svar. Detta är en fråga som lantbruksnämnden i Halland redan behandlat flera gånger och känner eller åtminstone bör känna utan och innan. Den uppfattning den nu har bildat sig om detta förslag — om den nu har någon annan uppfattning än förut — skulle den ha kunnat meddela efter mycket kort tid. Det hade alltså såvitt jag förstår inte funnits minsta svårighet att på nyåret remittera detta ärende och begära att få yttrandet rätt snart och sålunda försöka göra slut på denna pina för Kurt Nilsson.

Nu har detta inte skett. Det tycker jag är beklagligt, men jag hoppas å andra sidan att, när här så småningom kommer att ske någonting, förhållandena verkligen kommer att läggas till rätta på ett ur både mänskliga och principiella synpunkter tillfredsställande sätt.

Svar på interpellation ang. sammansättningen av arrendenämnderna enligt sociala arrendelagen m. m.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP: Herr talman! Jag tycker att det är litet farligt att generellt bedöma skilda fall på olika områden och med erfarenhet från ett fall säga, att lagstiftningen bör ändras. Jag skulle tro att man, vilket område man än går till, kan träffa på förhållanden, som står i konflikt med den enskildes mycket berättigade intressen. Men hur vi än lagstiftar, kan vi inte på det sättet lösa alla fall.

I fråga om avstyckning av jord och uppskattningen av dess värde har jag ju sagt, att jag är välvilligt inställd till de synpunkter, herr Svensson har framhållit.

Herr Svensson säger sig känna till åtminstone ett fall, då trassel har uppstått, därför att uppsägningstiden är för kort. Jag är övertygad om att det finns flera sådana fall. Det finns nog flera fall än herr Svensson känner till. Man skulle kanske kunna önska en annan ordning. Men saken har dock, som jag i mitt svar framhöll, behandlats 1944. Om det hade varit många fall, som ställt till trassel, skulle jag tro att detta hade givit sig till känna före våren 1952. Jag har sagt att om det visar sig, att det blir praktiska olägenheter, så är jag beredd att ta upp saken och kanske komma fram med ett förslag till ändring i lagstiftningen.

Sedan kommer herr Svensson med en annan synpunkt, som är ganska märklig. Arrendeavtalen görs upp så, säger han, att arrendatorernas intressen ganska väl tillgodoses men småfolkets intressen negligeras. Jag skulle tro, att myndigheterna bedömer dessa ting, uppsägningstidens längd, uppskattningen av värdet o. s. v., efter ungefär samma normer. Den anklagelse, som herr Svensson här gör, får han stå för ensam. Man har nog här att göra med ansvarskännande myndigheter, som inte handlar med tanke på vad som passar strax före ett val utan har något

andra synpunkter vid sina bedömanden. De hårda omdömen herr Svensson fällt om dessa myndigheter, som ju varit sammansatta av personer från olika håll, är enligt min mening inte berättigade. Jag skall inte använda hårda ord, men om jag säger, att det föreligger en viss grad av kverulans när man bedömer myndigheter på detta sätt, tror jag inte att det är överord.

Det låg liksom under herr Svenssons resonemang, att jag skulle ha fattat ståndpunkt i ärendet rörande Röinge. Jag har emellertid inte tagit ställning i detta ärende, inte därför att jag inte vill diskutera saken, utan därför att jag anser, att när ett ärende är remitterat till en underordnad myndighet, så har en departementschef inte anledning att yttra sig, förrän myndigheten kommit in med svar.

Om herr Svensson vill veta min personliga inställning till de fall, han har relaterat, kan jag säga, att när det gällde att dela upp de tre småbruken under Bäckaskog, hörde jag till dem som reserverade sig i den myndighet jag då tillhörde. Enligt min mening fanns det nämligen möjlighet att avstycka så mycket från Bäckaskog, att man kunde tillgodose dessa tre brukares mycket legala krav att få ett litet jordtillskott. Det låg faktiskt till så i fråga om arronderingen av Bäckaskog, att jag inte ansåg att det var olämpligt att göra en sådan avstyckning.

Herr Svensson säger, att Bäckaskog hade 600 tunnland och att man inte ville avstycka därför att där fanns mycket får och ett stort slott. Det är klart, att när man går in ensidigt för en sak, använder man sådana ordalag. Det var inte dessa förhållanden, som var utslagsgivande. Det finns på Bäckaskogs kungsgård mycket stora ekonomibyggnader. Det är inte tal om annat än allt man, om man bara ser till hur dessa byggnader bäst kan utnyttjas, inte alls skall avstycka någonting från Bäckaskog.

Svar på interpellation ang. sammansättningen av arrendenämnderna enligt sociala arrendelagen m. m.

skogs kungsgård. Jag vågar påstå att gården är överbebyggd även fränsett slottet, och jag tror att det värde, som ligger i fårstammen, kan bevaras även efter en avstyckning. När jag hade att väga frågan om den skada, som en avstyckning skulle kunna medföra för Bäckaskogs kungsgård och möjligheten att utfå ett skäligt arrende för gården med hänsyn till det investerade kapitalet, mot småbrukarnas rättmätiga behov av tillskottsjord, kom jag sålunda till det resultatet, att småbruken borde tillföras jord. Bäckaskogs kungsgård är i vilket fall som helst en urusel affär för staten, men på grund av gårdens kulturhistoriska värde har staten enligt min mening skyldighet att se till att den bibehålles. Det kommer också ur den synpunkten säkerligen att ställas vissa pretentioner på innehavaren, vilket gör att det alltid måste finnas ett visst mått av jord till egendomen.

Fallet Röinge har, såsom herr Svensson själv sade, diskuterats redan förut här i riksdagen. Skulle vi inte då kunna ålägga oss så mycket behärskning, att vi väntade med att ytterligare ta upp saken tills den blir verkligt aktuell, d. v. s. när de myndigheter som har ärendet på remiss har avgivit sina utlåtanden? Då vi kommer i den situationen skall jag, herr Svensson, gärna diskutera fallet Röinge, men till dess har jag anledning att ställa mig avvaktande.

Herr **PETTERSSON** i Dahl: Herr talman! Jag skall inte beröra själva principerna i arrendelagen eller tillämpningen av den. Jag begärde ordet när jag hörde herr Svensson i Ljungskile skildra Röingefallet och fälla de hårda omdömen som han gjorde. Den ena av de båda männen, Kurt Johansson, höjde herr Svensson fullständigt till skyarna, i det att han sade att sådana människor behöver vi på den svenska landsbygden. Om man inte närmare

känner till förhållandena, kunde man, när man lyssnade till herr Svensson få det intrycket, att den andre mannen inte är av samma förnämliga kvalitet. Jag vill säga herr Svensson att detta är fullständigt felaktigt. Bägge två är utomordentligt duktiga män, och de och deras familjer gör en mycket god insats. Det är riktigt att Kurt Johansson är född just på platsen, men även den andre mannen och hans hustru kommer från orten — jag har varit hos båda familjerna i deras hem och känner mycket bra till dem.

Röingefallet är inte alls så lättbedömt som herr Svensson vill göra gällande. De myndigheter, som handlagt ärendet, nämligen lantbruksnämnden och domänstyrelsen, har ju varit av samma uppfattning, men meningarna på orten är nog mycket delade. När herr Svensson här så uppenbart tog parti för den ena parten, frågar man sig därför om det är några andra intressen som ligger bakom. Folket i orten har nog haft vissa funderingar om huruvida inte även utomstående intressen spelat in i denna sak. Om så skulle vara fallet, är det mycket olyckligt.

Jag har varit och sett på dessa gårdar och har försökt själv bilda mig ett omdöme om saken, och jag tycker nog att jordbruksministern har gjort rätt när han återremitterat ärendet och begärt en utredning. Jag tror att det finns andra möjligheter att lösa saken än det förslag som nu har presenterats uppe i jordbruksdepartementet. Kurt Nilsson har vid sidan av sitt lilla stödjordbruk en maskinstation, som han lär sköta utmärkt bra. Det är klart att om han slutar med denna maskinstation och med att hjälpa andra, kan han kanske vilja ha litet mer jord till sitt jordbruk. Skall han däremot ha maskinstationen kvar, är det väl nästan bättre för honom att inte ha så mycket jord, utan i så stor utsträckning som möjligt kunna arbeta borta. Nu är det ju inte

Svar på interpellation ang. sammansättningen av arrendenämnderna enligt sociala arrendelagen m. m.

min sak att finna på den bästa lösningen — det får väl vederbörande själva göra — men jag vill ha sagt, att det enligt min mening finns möjligheter att hitta en annan lösning än den nu föreslagna.

Däremot vet jag inte om det är möjligt att gå så långt som herr Svensson i Ljungkile ville, när han talade om att det låg ett annat större ställe intill Erik Larssons och Kurt Nilssons gårdar och att man kunde ta jord från detta och här få tre fullständiga jordbruk. Jag kan inte yttra mig om den saken — det är väl något som lantbruksnämnden i så fall får undersöka.

Herr Svensson framhöll, att av värderingsinstrumentet framgick att Erik Larsson var villig att reducera den ersättning på 21 795 kronor, som han begärt, till 16 000 kronor, ifall han fick förvärva all jord. Herr Svensson undrade vad sådant egentligen skulle kallas om det nämndes vid sitt rätta namn. Ja, jag skall inte uppfordra herr Svensson att säga ut vad han menade. Men om man gärna vill förvärva en egendom, brukar man väl bjuda så mycket som möjligt. Den försäljning av jord från kronoegendomar för komplettering av ofullständiga jordbruk med skog, som vi här i går diskuterade, var ju också en åtgärd som för en utomstående kunde te sig egendomlig. Vad fallet Röinge beträffar tror jag inte heller att det finns någonting som inte tål dagens ljus — det skulle väl i så fall vara att det är främmande intressen som på ett eller annat sätt ligger bakom.

Herr Svensson i Ljungkile säger, att på det lilla stället inte behöver byggas någonting nytt, om han får mer jord. Ja, på denna gård finns det ett mycket bra och trevligt bostadshus, ekonomibyggnaderna är också goda. Men jag undrar om han inte, ifall han skulle få 5 hektar bra jord ytterligare, måste bygga till sina ekonomihus. Den andra

gården, som är en gammal kronogård, är också bra bebyggd, men underhållet av ekonomibyggnaderna har kanske i viss mån eftersatts — det blir ju lätt fallet i ett läge där man inte riktigt vet hur stor egendomen i fortsättningen kommer att bli.

Jag har, herr talman, velat framföra dessa synpunkter, då jag tror att jag känner till förhållandena lika bra som herr Svensson i Ljungkile — gårdarna i fråga ligger inte långt från den plats där jag bor.

Vad beträffar jordpriset och myndigheternas sätt att göra värderingen, delar jag jordbruksministerns mening att vi bör utgå ifrån att myndigheterna bedömt frågan sakligt och med riktiga utgångspunkter. Det är ju för övrigt inte bara lantbruksstyrelsen och domänstyrelsen — som såvitt jag vet varit eniga i sitt ställningstagande — som varit inkopplade på saken, utan också många andra. Men i varje fall bör väl inte en riksdagsman, om han i ett visst ärende till äventyrs skulle ha en annan mening än myndigheterna, helt och hållet fränkänna dessa myndigheter all omdömesförmåga och sätta sig själv på en piedestal högt ovanför alla andra. Jag måste säga att detta är en metod som inte ens herr Svensson i Ljungkile bör använda.

Herr SVENSSON i Ljungkile: Herr talman! Jordbruksministern ansåg att vi borde behärska oss. Jag vet inte, herr talman, att jag här uppträtt obehärskat på något sätt. Jag har följt detta ärende under tre år och jag har ansett tiden nu vara inne att påminna om det. Och en riksdagsman har väl både rätt och skyldighet att göra en sådan påminnelse, om han anser den befogad.

Vad jordbruksministern här säger om att man inte av enstaka fall bör draga generella slutsatser är naturligtvis i princip riktigt. Men jag har sett mycket av svensk landsbygd, och jag

Svar på interpellation ang. sammansättningen av arrendenämnderna enligt sociala arrendelagen m. m.

anser att fallet Röinge icke är ett enstaka fall. Det är emellertid inte allting som går att redovisa lika klart som fallet Röinge, där fakta ju finns på papperet.

Fallet Bäckaskog var, i vad gäller frågan om komplettering av småbruk, likartat med fallet Röinge. Även i fallet Bäckaskog intog man den hållningen, att småbrukarna inte bör få någon jord. Jag har emellertid inte riktat någon anmärkning mot jordbruksministern i fråga om Bäckaskogs kungsgård, ty därvidlag var vi ju överens. Det är inte jag som hittat på det argumentet att det måste tas hänsyn till slottet och fåren, utan det var domänintendenten som anförde detta skäl. Det visar ju hur svårt man hade att motivera, att man i detta fall ville slakta ett småbruk för att komplettera en stor gård. Att man kom körande med fårfloken och slottet var bara ett utslag av samma inställning som visats i fallet Röinge.

Det finns inom vissa kretsar på landsbygden sedan gammalt den mer eller mindre medvetna inställningen, att småfolk inte skall ha någon jord. När jag häromdagen i ett annat sammanhang — det gällde uppdelning av en bra gård på arrendeegnahem — träffade en person i ansvarig ställning på landsbygden, sade han: »Det är ju rysligt att man gör småbruk av så god jord.» Det är just denna mentalitet som finns på vissa håll på landsbygden. Men jorden är väl lika god även om den tillhör ett småbruk, och det kan finnas lika starka skäl för att en egendom har god jord, om den bara omfattar få tunnland som om den omfattar många tunnland.

Jag tror alltså inte, att det går att avfärda Röingefallet med att det bara är fråga om en lösryckt företeelse.

Vad sedan gäller den fråga, som jag var inne på i slutet av min interpellation, nämligen frågan om vad 1947 års

beslut egentligen kan ha för innebörd, vill jag säga att det är i allra högsta grad allmängiltigt, att de myndigheter, som skall tillämpa beslutet, förklarar att beslutet lägger hinder i vägen, när det gäller att ge dessa småbrukare några tunnland. Man har i allra högsta grad anledning fråga sig om detta är innebörden av 1947 års beslut. Detta berör stora områden av svenska landsbygden. Anser herr Pettersson i Dahl att innebörden av 1947 års beslut är, att man inte kan bilda ett något större och ett mindre jordbruk av 70 tunnland jord, som ligger en halv mil utanför en stad? Jag tror inte att man så lättvindigt kan komma ifrån den saken.

Beträffande värderingen säger jordbruksministern, att han tror att man använder samma normer. Jag skall inte tro någonting i det fallet; jag har de faktiska siffrorna i fallet Röinge. Om inte jordbruksministern vill säga någonting om detta, så kan jag förstå det. Det kan ha sina skäl. Det finns formella skäl för att inte säga någonting, eftersom ärendet är remitterat till lantbruksnämnden.

Vad jag i mitt första anförande sade var att jag tyckte, att lantbruksnämnden relativt snabbt borde ha kunnat få fram svaret på en fråga, som till och med herr Pettersson i Dahl anser sig känna till. Jordbruksnämnden känner den också, eftersom man sysslat med frågan så länge. Om svaret kommit tidigare, hade frågan för länge sedan varit upplärd.

Jag vill inte påstå att vederbörande handlar mot bättre vetande, och jag skall inte säga någonting om deras motiv. Det får de göra själva. Inställning och hållning kan vara och är olika, men jag tror att vi har anledning att se upp med hur inställning och hållning är hos dem som skall tillämpa riksdagens beslut. Det är ingen förmåtenhet för mig som riksdagsman att göra det; det är tvärtom min skyldighet. Det är även

Svar på interpellation ang. sammansättningen av arrendenämnderna enligt sociala arrendelagen m. m.

jordbruksministerns och herr Petterssons skyldighet.

Herr Pettersson i Dahl säger att jag har fällt hårda omdömen om dessa båda jordbrukare. Men, herr Pettersson, det har jag inte gjort. Jag har i värderingsinstrumentet läst vad arrendatorn har sagt, men jag har inte fällt något egentligt omdöme om det. Det höll jag tillbaka. Jag tycker inte så särdeles bra om hans försök att i sista stund bjuda över för att den andre inte skulle få några tunnland jord. Jag vet inte om herr Pettersson i Dahl tycker om det. Att till varje pris söka hindra den, som odlat och fortfarande brukar jorden, att få dessa tunnland, även om det skulle kosta några tusen kronor mer än det pris som värderingsnämnden kommit till, tycker jag inte är så trevligt. I övrigt har jag inte sagt någonting om arrendatorn. Det är klart att han, som herr Pettersson i Dahl säger, är i sin fulla rätt att bjuda så mycket han vill; han kan bjuda en halv miljon om han vill, men statsmakterna kan knappast hålla auktion på stället. Det beslutade man en gång att göra, men man frångick detta efter beslutet att vederbörande skulle få bjuda. Det visade sig då vara risk för att den mindre jordbrukaren skulle bjuda mer, och då backade man.

Herr Pettersson i Dahl säger, att han känner dessa ställen och de båda personerna. Det är ju i så fall bra konstigt, att han hela tiden kallar Nilsson för Johansson. Efter vad jag hört var herr Petterssons inspektion i den ändan av gården mycket flyktig. Herr Pettersson i Dahl anser, att jordbruksministern gjorde rätt när han remitterade denna fråga. Det tror jag också, och jag har inte sagt någonting annat. Jag tycker emellertid att jordbruksministern hade gjort än mera rätt, om han försökt få tillbaka remissen utan för långt dröjsmål. Det kan inte vara roligt att år efter år sitta i den ställning, som dessa män-

niskor gjort. Däröfver är vi nog överens — vi har ju ändå något gemensamt.

Herr Pettersson framhåller att Kurt Nilssons jordbruk är stödjordbruk. Så är emellertid inte fallet. Värderingsnämnden rekommenderade visserligen en gång att han skulle lägga igen den lilla gården, så att han fick ett stödjordbruk. Det är klart att han kunnat göra så, om han velat spoliera det arbete han nedlagt på gården.

Vad sedan gäller det ställe som ligger intill, den tredje gården — eller den andra, hur man nu vill beteckna den — så är det ju klart att det inte går att göra någonting åt den saken nu. Men det är alldeles solklart, att den som vill göra en framtidsplanering i denna bygd, bör begagna den möjligheten, om tillfälle härtill gives.

Herr Pettersson säger vidare att man får tro att värderingen är riktig. Jag vill fråga: Tycker herr Pettersson att 4 000 kronor per tunnland (herr Pettersson i Dahl: Hektar!) — ja, 4 000 kronor per hektar — är en riktig värdering för denna obebyggda jord? Vi är ju dock inte förhindrade att tycka någonting i riksdagen angående priset på jorden.

Visserligen får jag inte sätta mig på höga hästar — jag har för övrigt inga — men jag känner mig alldeles oförhindrad att tycka, att detta pris är för högt. Jag skulle bli förvånad, om inte jordbruksministern kommer att tycka detsamma när papperen kommer på bordet. Herr Pettersson i Dahl tycker att man tills vidare bör tro att det är en riktig värdering.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP: Herr talman! Jag är angelägen att säga, att jag inte har yttrat mig om fallet i Halland. Det jag reagerar emot är det uttalande, herr Svensson i Ljungskile hade, att myndigheterna skulle gå in för att klämma åt arrendatorerna i allmänhet. Det är min

Svar på interpellation ang. sammansättningen av arrendenämnderna enligt sociala arrendelagen m. m.

skyldighet att säga, att det inte är juste att fälla ett sådant uttryck om myndigheterna, när de inte har tillfälle att försvara sig.

Vidare säger herr Svensson, att vi är överens om fallet Bäckaskog. Ja, det är vi.

Jag skall vidare be att få anmäla, att också jag har intresse för både småfolk och småbrukare. Herr Svensson tror, att han har entreprenad på småfolk. Men det är väl flera, som intresserar sig för dem. Det kan hända, att våra meningar går isär, men vi kan vara överens om att det är mycket som talar för att vi gemensamt bör hjälpa åt att ordna det bättre för denna kategori av jordbrukare. Det är dock givet, att man kan ha olika meningar om formerna därvid.

Jag är ganska förvånad över att Röingeärendet tagits upp i en debatt som denna. Skulle inte herr Svensson lika gärna ha kunnat skriva en cirkulärledare? På den vägen hade det kommit till kännedom ändå. Nu skall det gå via riksdagsprotokollet. Vi var överens från början att inte diskutera det.

Herr PETTERSSON i Dahl: Herr talman! Jag får kanske be herr Svensson om ursäkt för att jag råkade ta fel på namnet och säga Johansson i stället för Nilsson om Kurt Nilsson. Herr Svensson använde sin tunga fel i samma talarstol, så felet är ju tämligen mänskligt och inte heller så ovanligt.

Herr Svensson frågade mig om jag anser att fyra tusen kronor per hektar är en riktig värdering. Jag har inte yttrat mig, herr Svensson, om värderingen, men jag tycker nog också att det är ett högt pris.

Men jag har sagt, att jag inte velat fälla några generella hårda domar över myndigheternas sätt att arbeta, såsom herr Svensson har gjort. Dessa drabbar i första hand givetvis domänverket men också lantbruksnämnden. Jag tror att

herr Svensson kan ta hand om sin egen lantbruksnämnd, den i Bohuslän. Jag vet inte om herr Svensson tillhör den nu. Han var med i egnahemsnämnden på sin tid liksom jag, men om han fortfarande är med där känner jag inte till. Men jag vet att det har figurerat ärenden i pressen som är handlagda i Bohusläns lantbruksnämnd.

Herr Svensson säger att jordbruket i fråga inte är ett stödjordbruk. Det är litet för stort för att vara stödjordbruk. Men det är klart att man kan diskutera var gränsen går. Faktum är att Kurt Nilssons gård ur arbetssynpunkt inte ligger så bra till som huvudgården, ty den ligger en liten bit från vägen. Jag skulle tro att herr Svensson i Ljungskile skaffat sig kännedom om förhållandena, när han har varit där. Det är riktigt att mitt sista besök där var flyktigt, det erkänner jag. Men jag har varit i dessa bygder många gånger, herr Svensson, och jag bör känna till trakten minst lika bra som herr Svensson i Ljungskile.

Vad beträffar det att Larsson har ändrat sitt krav på ersättning från 21 000 kronor till 16 000 kronor är det klart, att man kan fälla omdömen därom. Men om inte minnet sviker mig begärde han den första summan kanske med tanke på att han inte fick köpa gården. Om han nu vet att han får köpa gården är det inte så märkvärdigt — tiderna har ändrat sig, och han har kanske fått en annan ekonomisk ställning. Mycket markantare fall än detta kan vi få bevittna dagligdags.

Frågan huruvida man enligt 1947 års riksdagsbeslut inte får lov att stycka en 70 tunnlands gård och göra två gårdar av denna har jag inte yttrat mig om. I ett sådant fall får man naturligtvis ta det alternativ som är det lämpligaste i det eller det fallet. Jag skulle tro att herr Svensson i Ljungskile har hört mig i debatter om sådana frågor så mycket att han vet, att man kan bedöma på olika sätt i de olika enskilda fallen. Det gäl-

Meddelande angående höstsession.

ler ju att komma till ett praktiskt och klokt resultat. Att denna fråga inte har blivit avgjord i år tror jag inte är så farligt. Det är mycket möjligt, herr Svensson, att frågan kommer att ligga bättre till en annan gång.

Jag vet nu inte om herr Svenssons ihärdiga aktioner i detta fall gagnar saken eller inte. Det får framtiden visa.

Det finns en annan sak som jag vill peka på. Det är valår i år — räknar kanske herr Svenssons parti med att där nere få ytterligare en eller annan röst genom denna aktion? Det är möjligt att någonting sådant också ligger bakom.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Herr Pettersson säger att det inte är så farligt om denna fråga inte blir avgjord i år. Det är dock i fyra år som man har hållit på. Det är ju sant som det är sagt att det inte är någonting som vi fördrar lättare än andras lidanden, och det är väl inte så svårt i det här fallet heller.

Det är valår i år, säger herr Pettersson, men det var det inte 1949, när jag började att intressera mig för detta fall och drog upp det i riksdagen. Jag förmodar att jag inte behöver hoppa över valåren, när det gäller att bevaka en fråga som jag intresserar mig för. Jag vet inte om herr Pettersson som riksdagsman brukar göra det. Jag tänker i alla fall inte göra det. Det säger jag rent ut.

Jordbruksministern undrar om jag inte kunnat skriva en cirkulärledare i stället. För att all rättfärdighet skall bli uppfylld kanske jag skriver en cirkulärledare eller eventuellt två. Denna fråga är nämligen av den principiella innebörden att den behöver diskuteras inför allt Sveriges folk. Över huvud taget är tillämpningen av 1947 års jordbruksreform fortfarande i det skedet, att problemet mycket väl behöver diskuteras. Folk ute i bygderna behöver liksom riksdagsmän ta ståndpunkt till vad som händer och sker. Det är ingenting som

hindrar, eftersom vi har fritt meningsutbyte och fri debatt i detta land.

Jag skulle nog hellre ha sett att herr Pettersson, som ju liksom jag är alldeles fri från ämbetets bekymmer och vedermödor, hade velat säga rent ut vad han tycker om priset 4 000 kronor per hektar. Har herr Pettersson svårt att ta ställning till det i dagens läge? Det hade annars varit roligt att få ett svar på den frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 407, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskild skolstyrelse i vissa fall;

från bankoutskottet:

nr 395, angående regleringen för budgetåret 1952/53 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. jämte i ämnet väckt motion; och

nr 406, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, dels och väckta motioner angående riktlinjerna för den ekonomiska politiken; samt

från jordbruksutskottet:

nr 405, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

§ 5.

Meddelande angående höstsession.

Herr TALMANNEN anförde: Efter samråd med första kammarens talman får jag tillkännagiva, att riksdagens höstsession kommer att taga sin början tors-

dagen den 16 oktober, då kamrarna kommer att kallas till sammanträde kl. 2.00 em.

Kallelser kommer att utfärdas genom sedvanlig annonsering i dagspressen och genom tillkännagivande i radio. Personliga kallelser kommer däremot icke att utfärdas.

Jag ber att få tillönska kammarens ledamöter en god sommar och anhåller, att kammaren måtte besluta att åtskiljas.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 1.20 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 10 juni.

Kl. 12 middagen.

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit i vederbörlig ordning utfärdat därom, att justering av de kammarens protokoll, vilka vid vårsessionens slut återstode ojusterade, komme att denna dag kl. 12 middagen försiggå i kammarens justeringsrum; och tillstädeskommo därvid följande ledamöter:

Herr *Andersson* i Tungelsta,

herr *Pettersson* i Dahl,
herr *Kristensson* i Osby och
herr *Ståhl*.

Protokollen för den 26, den 27, den 28, den 29 och den 30 nästlidna maj upplästes för justering och blevo av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Gunnar Britth.